

**MİLLİ MÜCADELE YILLARINDA BİR YASAK DENEMESİ: MEN-İ
MÜSKİRAT (İÇKİ YASAĞI) KANUNU VE TOPLUMSAL HAYATA
YANSIMALARI**

Dr. Uğur ÜÇÜNCÜ

ÖZGEÇMİŞ

23 Mart 1981 tarihinde Gümüşhane'nin Torul ilçesinde doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini İzmir'in Çiğli ilçesinde tamamladı. 1999-2000 öğretim yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünde yüksek öğrenimine başladı. 2003 yılında bölümden üçüncülük derecesiyle mezun oldu. 2002-2003 yılları arasında Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Öğrenci Konsey Başkanlığı görevini yaptı. Mezuniyetten sonra ara vermeden aynı üniversitede Yüksek Lisans Programına başladı. 2006 yılında “*Milli Mücadelede Trabzon'da İttihatçılık*” adlı teziyle yüksek lisansını tamamladı. Yüksek lisans öğrenimine devam ederken 2005 yılında Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünde Araştırma Görevlisi olarak vazifesine başladı.

2006 yılında Afyon Kocatepe Üniversitesinde Doktora programına girdi. Doktora tezi için altı ay Hollanda'nın Leiden Üniversitesi Türkoloji bölümünde çalışmalarda bulundu. 2010 yılında “*Türk Kamuoyunda Büyük Taarruz*” başlıklı teziyle doktora programını tamamladı. 2010-2011 yılları arasında askerliğini yedek subay olarak Ardahan'ın Çıldır ilçesinde yaptı. Halen Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünde akademik görevine devam etmektedir. Yazarın makale, kitap, kitapta bölüm, ulusal, uluslararası kongre ve sempozyum tebliğlerinden oluşan 17 kadar bilimsel yayını bulunmaktadır. Evli olan Üçüncü, İngilizce bilmektedir.

İÇİNDEKİLER

ÖZGEÇMİŞ	
İÇİNDEKİLER	
KISALTMALAR.....	
ÖNSÖZ.....	
GİRİŞ.....	
A. Kelime Anlamıyla İçki.....	
B. Osmanlı Devleti'ne Kadar Türklerde İçki	
C. Osmanlı Devleti'nde İçki ve İçki Yasakları.....	
D. 20. Yüzyılın Başlarında Batı'da İçkiyle Mücadele ve Osmanlı Devleti'ne Etkileri...	

BİRİNCİ BÖLÜM

MEN-İ MÜSKİRAT KANUNU VE TATBİKİ

I. KANUN TEKLİFİNİN VERİLMESİ VE KABULÜ	
A. Teklifin Verilmesinin Sebepleri.....	
B. Teklifin Sunulması ve Mecliste Yansımaları	
C. Maddelerin Müzakeresi ve Kabulü	
II. KANUN'UN TATBİKİ	
A. Anadolu'da Tatbiki	
1. Kanun'a Aykırı Hareketler	
<i>a. İçki İçmek</i>	

b. Kaçak İçki Üretmek ve Satmak

c. İçki Nakletmek

1. Yargılamalar

B. İstanbul'da Tatbiki

1. Kanun'un İçki Mekânları ve Müptelalar Üzerindeki Yankıları

2. İçkinin Müsaderesi ve İmhası

3. Kanun Aleyhinde Hareket Edenler

a. İçki Üretmek

b. İçki Bulundurmak ve Nakletmek

c. İçki Satmak

d. İçki Hırsızlığı

e. İçki Kullanmak

4. Yargılamalar

a. Para ve Hapis Cezaları

b. Hadd-i Şer'i Cezası

5. Kanun'un Yabancı Vatandaşlara Tatbiki

III. KANUN'UN ETKİLERİ

A. Asayiş Üzerindeki Etkileri

B. Ekonomi Üzerindeki Etkileri

İKİNCİ BÖLÜM

MEN-İ MÜSKİRAT KANUNU'NUN DEĞİŞTİRİLMESİ VE YENİ KANUN'UN TATBİKİ

I. TBMM'DE KANUN'U KALDIRMA GİRİŞİMLERİ

II. KANUN'UN DEĞİŞTİRİLMESİ

III. YENİ KANUN'UN TATBİKİ

A. Anadolu'da Tatbiki

1. Kanun'a Aykırı Hareketler

B. İstanbul'da Tatbiki

1. Kanun'a Aykırı Hareketler

IV. YENİ KANUN'A ELEŞTİRİLER

V. ÖZEL VE GENEL AFLAR

A. Özel Aflar

1. Adli Hatalar Gerekçesiyle Çıkarılan Aflar
 - a. *Delil Eksikliğiyle ve Yetkisiz Mahkemelerce Verilen Hükümler*
 - b. *Fazla Hapis Cezaları*
 - c. *Küsürattan Kaynaklanan Adli Hatalar*
 - d. *Diğer Adli Hatalar*
2. Adli Hatalara ve Aflara Tepkiler
3. Sağlık Gerekçesiyle Verilen Aflar

B. Genel Af

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MEN-İ MÜSKİRAT KANUNU'NUN KALDIRILMASI VE TOPLUMSAL HAYATA YANSIMALARI

I. İÇKİNİN TEKEL ALTINA ALINMASI VE KANUN'UN KALDIRILMASI

II. KANUN'UN TOPLUMSAL HAYATA YANSIMALARI

A. Kanun Aleyhinde Olanlar

B. Kanun Lehinde Olanlar

C. Hilal-i Ahdar Cemiyeti ve Men-i Müskirat Kanunu

III. DÖNEMİN BASININDA KANUN

A. Kanun Aleyhinde Basın

B. Kanun Lehinde Basın

C. Kanun'un Köşe Yazılarındaki Yansımaları

1. Kanun'u Destekleyen Köşe Yazıları
2. Kanun'u Eleştiren Köşe Yazıları

D. Karikatürlerde Kanun

1. Kanun Lehinde Kaleme Alınan Karikatürler
2. Kanun Aleyhinde Kaleme Alınan Karikatürler

SONUÇ.....

EKLER

KAYNAKÇA

DİZİN

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
bkz	: Bakınız
B.C.A.	: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
C.	: Cilt

Ed. : Editör
Haz : Hazırlayan
GZC. :Gizli Celse Zabıt Ceridesi
s. : Sayfa
S. : Sayı
TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi
Terc. : Tercüme eden
TTK : Türk Tarih Kurumu
Yay. : Yayınları
ZC. : Zabıt Ceridesi

ÖNSÖZ

“*Milli Mücadele Yıllarında Bir Yasak Denemesi: Men-i Müskirat (İçki Yasağı) Kanunu ve Toplumsal Hayata Yansımaları*” başlıklı çalışma bu alanda hissedilen eksikliğin giderilmesi için hazırlanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti tarihinin ilk yıllarındaki sosyal hayata dair yapılan çalışmalar yeterli seviyede değildir. Bu çalışmanın, hissedilen eksikliği bir nebze olsun azaltacağı düşüncesindeyim. Milli Mücadele’nin yapıldığı, dolayısıyla maddi kaynaklara fazla ihtiyaç duyulduğu bir zamanda Men-i Müskirat Kanunu kabul edilerek ciddi miktarda içki vergisinden **feragat** edilmiştir. Milli Mücadele yıllarında kabul edilmiş Cumhuriyet’in ilk zamanlarında sürdürülmüş içki yasağı sosyal hayat için oldukça önemlidir. Yasağın sosyal hayat üzerindeki etkilerini farklı boyutlarıyla ortaya koymak sadece Milli Mücadele ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihinin ilk yılları için değil bugün ve gelecek için de değerlidir. Zira Men-i Müskirat Kanunu ve tatbiki içkiyi toplumsal hayattan silmek veya azaltmak isteyen sivil toplum teşkilatları, siyasetçiler, bilim insanları vb. kitleler için laboratuvar görevi mahiyetindedir. Çalışmanın onlara rehber olacağı kanaatindeyim. Yine Türkiye Cumhuriyeti sosyal tarihi için önemli bir kaynak olacağı düşüncesindeyim.

Men-i Müskirat Kanunu’nun sosyal hayat üzerinde yansımalarını ortaya koyan bu çalışmayı hazırlarken bazı zorlukları yaşadığımı itiraf etmekteyim. Bununla beraber yoğun ve kararlı çalışmam zorlukların üstesinden gelebilmemi sağladı.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm “*Men-i Müskirat Kanunu ve Tatbiki*”, ikinci bölüm “*Men-i Müskirat Kanunu’nun Değiştirilmesi ve Yeni Kanun’un Tatbiki*”, son bölüm ise “*Men-i Müskirat Kanunu’nun Kaldırılması ve Toplumsal Hayata Yansımaları*” başlıklarını taşımaktadır.

Çalışma boyunca bilgi temininde işlerimi kolaylaştıran arşiv, kütüphane görevlilerine ve sabrı için sevgili eşim Sonay Üçüncü’ye teşekkür ediyorum.

Çalışmanın, bilim çevresine ve kamuoyuna katkı sağlaması dileklerimle...

Uğur ÜÇÜNCÜ
Temmuz 2012

GİRİŞ

A. Kelime Anlamıyla İçki

1920’li yıllarda içki; müskirat, alkol, ispirto, küül ve işret kelimeleriyle anılmıştır. Kelime anlamıyla, içinde alkol bulunan, sarhoşluk veren içeceklere içki denir. Afyon ve esrar gibi maddeler buna dahil edilmez¹. Müskirat ise içkinin Arapça karşılığıdır. “*Sekr*”den şarap, rakı gibi sarhoşluk veren şeyler anlamındadır². Alkol, Fransızca olup mayalanmış içkilerin damıtılmasıyla elde edilen sıvı, ispirto, her türlü alkollü içki anlamına gelmektedir³. Devrin kaynaklarında fazlaca kullanılan ispirto sözcüğü ise Latince kökenlidir. Spiritus sözcüğünden gelmektedir⁴. Küül, rûh ve kibrit anlamlarına gelmektedir⁵. Küül, Arapça bir kelime olup alkolü ve ispirtoyu karşılamaktadır⁶. İşret ise Arapça içki ve içki içmek demektir⁷. Asıl manası ise; ülfet, sohbet, muâşeret ve sosyetedir⁸.

B. Osmalı Devleti’ne Kadar Türklerde İçki

İlk Çağ’lardan beri kullanılagelen içki zamanla bazı milletler için millî bir sembol, bazıları için kutsal bir anlam ifade eder hâle gelmiştir. Örneğin, Ruslar votkayı, Almanlar birayı millîleştirirken, Hıristiyanlar şarapla kutsanmayı dinî bir vecibe kabul etmişlerdir⁹. Türkler arasında da içkinin imali ve kullanımını eski devirlerde başlamıştır¹⁰. Kısrak sütünden yaptıkları kımız Türklerin milli içkisi haline gelmiştir¹¹. Yine eski Türkler darıdan yapılan “*Tarasun*” adlı bir çeşit bira da üretmişlerdir. Bunlardan başka buğdaydan ve arpadan da şarap yapmışlardır¹².

¹ Milaslı İsmail Hakkı, *İçki Belyesi ve Kurtulmanın Çâreleri*, Hilal Matbaası, Dersaadet 1333, s. 3.

² Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, 21.Baskı, Ankara 2004, 741; Mehmet Bahaettin, *Yeni Türkçe Lûgat*, Türk Dil Kurumu Yay, Ankara 2004, s. 526.

³ Ferit Devellioğlu, *Neval Kılıçkını, En Yeni Büyük Türkçe Sözlük*, İstanbul 1975, s. 39.

⁴ İlhan Ayverdi, *Asırlar Boyu Tarihi Seyri İçinde Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Kubbealtı Yay., C. 2, İstanbul 2005, s. 1441.

⁵ Bahaettin, *a.g.e.*, s. 319.

⁶ Devellioğlu, *a.g.e.*, s. 538.

⁷ Devellioğlu, *a.g.e.*, s. 466; Ayverdi, *a.g.e.*, C. 2, s. 1441.

⁸ Bahaettin, *a.g.e.*, s. 329.

⁹ Cem Karakılıç, “Madde Bağımlılığıyla Mücadele Tarihimize Ait İlk Teşkilat Karadeniz Ereğlisi Osmanlı İçki Düşmanları Cemiyeti”, *Akademik Bakış Dergisi*, S. 29, Mart-Nisan 2012, s. 2.

¹⁰ Köprülüzade Mehmet Fuat, “Târihimizde Müskirât Mes’elesî 1”, *Tevhîd-i Efkâr*, 24 Kânûn-ı Evvel 1339/24 Aralık 1923, No: 897-3925, s. 3.

¹¹ Salim Koca, *Türk Kültürünün Temelleri II*, Karadeniz Teknik Üniversitesi Yay., Trabzon 2000, s. 157.

¹² Köprülüzade Mehmet Fuat, “Târihimizde Müskirât Mes’elesî 1”, *Tevhîd-i Efkâr*, 24 Kânûn-ı Evvel 1339/24 Aralık 1923, S. 897-3925, s. 3.

Türkler İslam dinine girdikten sonra içki kullanmaya devam etmişlerdir. Hâlbuki İslam dini içkiyi kesin olarak yasaklamıştır¹³. *Kuran*'da, Bakara suresinin 219, Nisâ suresinin 43 ve Maide suresinin 90 ve 91. ayetlerinde içki hakkında şunlar ifade edilmiştir:

Bakara/219: “*Sana, şarap ve kumar hakkında soru sorarlar. De ki: Her ikisinde de büyük bir günah ve insanlar için birtakım faydalar vardır. Ancak her ikisinin de günahı faydasından daha büyüktür...*” Nisâ/43: “*Ey iman edenler! Siz sarhoş iken –ne söylediğinizi bilinceye kadar- namaza yaklaşmayın...*” Mâide/90: “*Ey iman edenler! Şarap, kumar, dikili taşlar, fal ve şans okları birer şeytan işi pisliktir; bunlardan uzak durun ki kurtuluşa eresiniz.*” Maide/91: “*Şeytan içki ve kumar yoluyla aranızda düşmanlık ve kin sokmak; sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık vazgeçtiniz değil mi?*”¹⁴

Görüleceği gibi içki kademeli olarak kaldırılmıştır. Bunun da sebebi İslamiyetten önce Araplarda şarap alışkanlığının yaygın olmasıdır. Allah, ilk Müslümanlara önce içkinin zararının faydasından çok olduğunu bildirmiş, sonra içkili namaz kılmayı yasaklamış, en sonunda içki içmeyi haram kılmıştır¹⁵.

Kur'an'dan başka İslam Peygamberinin de içkiyi men eden sözleri vardır. Sahih olduğu kabul edilen hadis-i şeriflerden şu örnekleri verebiliriz: “*Bütün sekir (sarhoşluk) veren haramdır. Avuç dolusu sekir verenin katresi de yani damlası da haramdır.*” (Ebû Dâvud, Tirmîzî), “*İçki Kötülüklerin anasıdır*” (Hz. Osman'dan nakl), “*Hem sarhoşluk verici, hem uyuşturucu maddelerden ümmetimi men ederim*”(Buhari)¹⁶.

İslamiyetin Türkler arasında yayılmasından sonra Karahanlılar, Timur ve Selçuklu Devletlerinin bazı hükümdarları içkiyi toplumsal hayattan silmeye çalışmışlardır. Bunlar çoğunlukla saray ve çevresinde bazen de devletin tamamında içki yasakları koymuşlardır. Örneğin, Timur Devleti'nin Hükümdarı Şahruh içkiyi tamamen yasaklamış, şehzadelerin saraylarındaki şaraphaneleri sıkı takibe almış, ele geçirdiği şarapları ise döktürmüştü. Ancak devlet yöneticilerince yapılan bu mücadele çok da etkili olmamıştır. Alt tabakadaki halk kitlesinden yüksek sınıftaki vatandaşlara kadar içki kullanımı artarak devam etmiştir. Oğuz göçebelerinin şölen adını verdikleri eğlence toplantılarında musiki ve dansla beraber şarabın da mevcudiyeti adeta zaruriydi. Anadolu Türkleri arasında Hristiyanlarla ilişkiler **neticesinde** içki kullanımı artmıştır. Anadolu Selçuklu hükümdarları ve yöneticilerinin şarap meclisleri oldukça meşhurdu¹⁷.

¹³ Hakkı, *a.g.e.*, s. 3.

¹⁴ *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli*, Haz. Ali Özek, Hayrettin Karaman vd., Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 1997, s. 33,84,122.

¹⁵ *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli*, s. 122; Hakkı, *a.g.e.*, s. 3.

¹⁶ Alparslan Özyazıcı, *Alkollü İçkiler, Sigara ve Diğerleri*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara 2001, s. 12-13, 157-158.

¹⁷ Köprülüzade Mehmet Fuat, “Târihimizde Müskirât Mes'elesi 1”, *Tevhîd-i Efkâr*, 24 Kânûn-ı Evvel 1339/24 Aralık 1923, S. 897-3925, s. 3.

C. Osmanlı Devleti'nde İçki Ve İçki Yasakları

Osmanlı Devleti'nde meyhanecilik gayrimüslimlerce yapılmaktaydı. Bunun sebebi Müslümanların içki içmesi, üretmesi ve ticaretini yapmasının yasak olmasıdır. Gayrimüslimler ise dinlerinde içki serbest olduğu için bu yasağa tabi tutulmamışlardır. Belli şartlar dâhilinde Osmanlı Devleti'ndeki gayrimüslimlere içki içmek ve bulundurmak serbest kılınmıştır. Bununla beraber Müslümanları etkilediklerinin hissedilmesi halinde yasak onları da kapsar hale getirilmiştir¹⁸. Üzüm bağları daha çok Rum, Ermeni ve Yahudilerin elindeydi. Türk bağcılarının şarap üretmesine izin verilmediği için, yetiştirdikleri üzümler daha çok meyve olarak tüketilmiştir. İçki içen Müslümanlara çoğunlukla had-i şer'i, bazen de hapis cezaları verilmiştir. Ceza gereği içki içtiği saptanan kişiye 80 veya 100 değnek vurulurdu. İçki İslam dininde yasak olduğu için bazı Müslümanlar bu yasağı sadece mayalı içkileri kapsadığı şekliyle yorumlamışlardır. Bu yoruma dayanarak rakı gibi takdir suretiyle üretilen içkiler bazı Osmanlı padişahlarınca da içilmiştir¹⁹. Akşamcı tabir edilen içki müptelaları ramazan ayına hürmeten içkiyi geçici olarak bırakırlardı. Bunlar üç sınıfa ayrılırdı: İpçi takımı, kandilci takımı ve topçu takımı. Bayramla beraber önce topçu, ardından kandilci son olarak ipçi takımı yeniden içmeye başlardı²⁰.

Osmanlı Devleti'nde meyhaneler çeşitli sınıflara ayrılmıştır. *Gedikli meyhaneler*, seçkin kişilerin gittikleri yerlerdir. Bu meyhanelerin müşterileri, semtlerine göre yeniçeriler, kalyoncular, topçular ve esnaf takımıydı. Kayıkçı, hamal, tellâk gibi sıradan vatandaşlar bu meyhanelere giremezlerdi. Alt sınıfın gidebildiği meyhaneler ise *koltuk* ve *ayaklı meyhaneler*dir²¹.

İstanbul meyhaneleri buldukları yere, sahiplerinin ismine, içindeki havuz, fıskiye gibi özelliklerine göre isim alırlardı. Mehmet Tefik (Çaylak), *Meyhane Yahut İstanbul Akşamcıları* adlı risalesinde 1880'e doğru İstanbul'un en meşhur meyhaneleri olarak şunları göstermiştir: Balıkpazarı'nda Kafesli, Hançerli, Yahudi, Zindankapısı'nda Sahlebeci, Mahmutpaşa'da Çorabçı Hanı, Kürkçü Hanı, Valide Hanı, Mercan'da Alipaşa Hanı, Tavukpazarı'nda Sarac Hanı, Bakla Hanı, Yağlıkçı Hanı, Vezir Hanı, İskenderboğazı'nda Taş Han, Gedikpaşa'da: Küçük Müsellim, Büyük Müsellim, Yenikapı'da Kafesli, Lângada Tandırlı, Mermerli, İkikapılı, Sara Odaları, Uzun Odalar, Samatya'da Büyük Kuleli, Altın Oluk, Gümüş Halkalı, Kel Serkis, Zafiri, Ormanos, Kelebçe, Hacı Manol, Süngerli, Servili, Yedikule'de Mağara, Altınmermer'de Sünbüllü, Karagümrük'te Takkeci, Topkapı'da Karagöz, Yeni Meyhane, Hacı Mardiros, Kaledibi, Sarafim, Tekfur Sarayı'nda Karagöz, Enserci Mişon, Kürkçü, Orak, Çubukçu Nesim, Balat'ta Karanlık, Koço Kalfa, Köroğlu, Bahçeli, Yarım Balat, Karanfil, Yasef, Enserci Nesim, Lonca'da Aynalı

¹⁸ Osman Köse, "XVIII. Yüzyıl Sonları Rus ve Avusturya Savaşları Esnasında Osmanlı Devletinde Bir Uygulama: İstanbul'da İçki ve Fuhuş Yasağı", *Turkish Studies*, C. 2. S. 1., Kış 2007, s. 116-117.

¹⁹ Vefa Zat, *Adabıyla Rakı ve Çilingir Sofrası*, İletişim Yay., İstanbul 2002, s. 95-96, 101.

²⁰ Balıkhane Nazırı Ali Rıza Bey, *Bir Zamanlar İstanbul*, Haz. Niyazi Ahmet Banoğlu, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul (tarihsiz), s. 295-296.

²¹ Reşat Ekrem Koçu, *Eski İstanbul'da Meyhaneler Meyhane Köçekleri*, Tan Matbaası, İstanbul (tarihsiz), s. 2.

Yovaşko, Balat Kapısı dışında Dülgeroğlu, Hacı Miron, Hacı Avram, Gümüş Endaze, Bayraltar, Çingene Müslim, Fener’de Sakıyas, Gümüş Halkalı, Kanburoğlu, Tanaşaki, Kiremit Mahallesi’nde Sakızlı, Kafesli, Cibali’de Haleplioğlu, Lâşko, Kasâvet, Anastas, Yahudi Ayoda, Unkapanı’nda Yenidünya, Baklacıoğlu, Keresticilerde Kandilli²².

1912 yılında “*Annuaire Oriental*” başlıklı derlemede yer alan İstanbul’daki şarap satanların listesinde sadece Rumlar, Ermeniler ve Yahudiler yer almaktaydı. Dükkan sahibi bir tek Müslüman’a rastlanmamaktadır²³. 20. yüzyılın başlarında İstanbul’da yayınlanan “*Müskirat Rehberi*” de o dönemdeki içki mekânlarının isimlerini, sahiplerini ve adreslerini vermiştir. İçki piyasasının kimlerin elinde olduğunu göstermesi açısından önemli olan rehberde göre içki piyasasında aslan payı Rumlarıdır. Onları Ermeni, Yahudi ve yabancı vatandaşlar izlemekteydi. Listede, sadece Galata’da bir içki imalathanesi sahibinin Osman Ziya ve Mehmet Tefvik oldukları bilgisi vardır²⁴.

20. yüzyılın başlarında içki üç şekilde üretilmekteydi. Birincisi, mayalandırma yöntemidir. Bu yöntemle meyvelerin şekerli suları doğal haline bırakılır veya bilimsel yöntemle mayalandırılarak üzüm, elma, armut şarapları ve bira gibi içkiler üretilirdi²⁵. İkincisi, taktir yöntemidir. Bu usulle meyvelerin şekerli suları imbikten geçirilerek yüksek alkollü rakı, konyak, viski, rom gibi içkiler üretilirdi. Üçüncü yöntem ise içki hangi bitkiden yapılacaksa o bitki bir süre ispiro içerisinde ıslatıldıktan sonra taktir edilmek yoluyla üretilirdi. Veya bitkinin özü, ispiro içine konulmak suretiyle içki elde edilirdi. Bu metotla üretilen içkiler arasında amer, vermot, benedikteyn, kürasu vardır²⁶.

Osmanlı Devleti’nde içki kullanımı bazı dönemlerde serbest bırakılmışken bazen yasaklarla engellenmeye çalışılmıştır. Yıldırım Bayezit’tan itibaren saraylarda sürekli içki meclisleri kurulmuştur²⁷. Fatih Sultan Mehmet’in İstanbul’u fethetmesiyle birlikte Bizans’tan kalma meyhaneler Osmanlı Devleti’ne geçmiş böylece içki hayatı zenginleşmiştir²⁸. Fatih Sultan Mehmet, kanunnamesinde şarap içenlere dayak atılması ve para cezası verilmesine dair özel bir madde koydurmuşsa da Bursa’da, İstanbul’da, Edirne’de meyhaneler işlemeye devam etmiştir. II. Bayezit devrinde İstanbul’un nüfusu çoğalmış, buna paralel olarak eğlence hayatı artmıştır. Dini duyguları güçlü olan II. Bayezit bir ara içkiyi yasaklama girişiminde bulunmuştur. Meyhanelerin kapatılması ve şarap içenlerin idamla cezalandırılmaları emrini vermişse de bu tatbik edilememiştir. Zira yeniçeriler meyhaneleri zorla açtırarak Padişah’ın emrine karşı gelmişlerdir. Bunun üzerine Padişah dört gün sonra yasağı lağvetmek

²² Koçu, a.g.e., s. 2; Zat, *Meyhaneler*, s. 197-198; Jak Deleon, *İstanbul ve Bodrum Barları*, Remzi Kitapevi Yay., İstanbul 1995, s. 197-198.

²³ Zat, *Çilingir Sofrası*, s. 155.

²⁴ Jak Deleon, *Bir Tutam İstanbul*, Remzi Kitapevi Yay., İstanbul 2000, s. 156-159; Zat, *Çilingir Sofrası*, s. 155.

²⁵ Hakkı, a.g.e., s. 6-7.

²⁶ Hakkı, a.g.e., s. 14-16.

²⁷ Köprülüzade Mehmet Fuat, “Târihimizde Müskirat Mes’eleleri 1”, *Tevhîd-i Efkâr*, 24 Kânûn-ı Evvel 1339/24 Aralık 1923, S. 897-3925, s. 3.

²⁸ Vefa Zat, *Eski İstanbul Meyhaneleri*, İletişim Yay., İstanbul 2002, s. 190.

zorunda kalmıştır²⁹. Yavuz Sultan Selim Dönemi'nde içki tüketimi artmış, yeni meyhaneler açılmıştır³⁰.

Osmanlı Devleti'nde ilk kapsamlı içki yasağı Kanuni Sultan Süleyman tarafından koyulmuştur³¹. Padişahlığının ilk yıllarında Nedimhası İbrahim Bey'le şarap sohbetleri yapan Kanuni Sultan Süleyman yaşlandıktan sonra tövbe etmiş ve 1552 senesinde şarap kullanımını yasaklayan bir ferman yayımlamıştır. Fermana göre emre aykırı hareket edenlerin boğazına erimiş kurşun akıtılacaktır. Emir tatbik sahasına da sokulmuş, İstanbul'a gizlice şarap getiren gemiler yakılmıştır. Nevî, Bakî ve İzarî gibi şairler, meyhane alemlerine son veren yasaktan duydukları üzüntülerini dizelerinde ortaya koyarak şikayetlerini bildirmişlerdir. Nevî şikayetini şöyle ifade etmiştir:

*Kalb-i âşık gibi viran itdiler meyhaneyi
Bivefalar ahdine döndürdüler peymaneyi
La'l-i canan gibi gözlerden nihan oldu şarab
Çeşm-i dilber gibi بیمار itdiler mestaneyi
Korkarım eyler şikest daveri devr-i kaza
Sagar-i mina deyu bu künbed-i viraneyi³²*

Bununla beraber Kanuni Sultan Süleyman bu şikayetlere önem vermemiştir. İran Hükümdarı Şah Tahmas'a yazdığı bir mektupta: “*Kelâm-ı İslâm'a muvaffak olan şu hareketini kendisi için sebep-i mefharet addettiğini*” bildirmişti³³. Kanuni zamanında koyulan yasak, içkili meclisleriyle tanınan oğlu II. Selim'in tahta çıkmasıyla kaldırılmıştır. Bununla beraber Selim, Sokullu'nun itirazları neticesinde 1567'de içki yasağına dair şu fermanı çıkarmıştır:

“İstanbul ve Galata kadularına hüküm ki:

Bundan evvel nice defa hükmü şerifler gönderilip İstanbul'da ve Galata'da olan meyhanelerin külliye kaldırılması ferman olunmuştu. Haliyen yine meyhanelerin işlediği fisku fücür olduğu işitildi. Bu fermanım vardığı gibi, meyhaneler külliye kalkacak ve şaraplarına tuz atılıp sirke yapılacaktır. Emrimin hilâfına iş olmaktan ihtiyat üzere olsanız.”³⁴

Bununla beraber içkiyle mücadelede etkili sonuçlar alınamamıştır. Özellikle mali zorlamalar yüzünden yasak yürütülemediği³⁵. Müslümanlar, Hristiyan evlerinde kurulan özel meyhanelere giderek içki içmeye devam etmişlerdir. Dini hassasiyetleri yüksek olan III. Murat da Müslümanlar arasında içkiyi yasaklamıştır. Müslümanların yolları üzerinde bulunan meyhanelerin kaldırılmasını emretmiştir. 1575'te verilen emirlerin birinde ifade edildiğine göre, gayrimüslimler içip sarhoş olduktan sonra hamamlara giden Müslüman

²⁹ Köprülüzade Mehmet Fuat, “Târihimizde Müskirât Mes'eleleri 1”, *Tevhîd-i Efkâr*, 24 Kânûn-ı Evvel 1339/24 Aralık 1923, S. 897-3925, s. 3.

³⁰ Zat, *Meyhaneler*, s. 192.

³¹ Zat, *Meyhaneler*, s. 191; “İçki”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul 1994, C. 4, s. 132.

³² Ahmet Refik, *Eski İstanbul*, İstanbul 1931, s. 44.

³³ Köprülüzade Mehmet Fuat, “Târihimizde Müskirât Mes'eleleri 1”, *Tevhîd-i Efkâr*, 24 Kânûn-ı Evvel 1339/24 Aralık 1923, S. 897-3925, s. 3.

³⁴ Koçu, *a.g.e.*, s. 4.

³⁵ İlber Ortaylı, *İstanbul'dan Sayfalar*, İletişim Yay., İstanbul 2001, s. 202.

kadınların ırzlarına saldırmaktaydılar. Yine cami ve mescide giden Müslümanları zorla meyhanelere sokup üzerlerine içki saçmaktaydılar. Bu nedenle Müslüman mahalleleri arasında, mescitler çevresinde ve halkın gidip geldiği yollarda bulunan meyhanelerin kapatılması emredilmiştir³⁶. Sultan I. Ahmet, hazinenin zarara uğradığı gerekçesiyle Temmuz 1613'te içki yasağını kaldırmıştır³⁷. 1617'de I. Mustafa, 1622-1623 arasında II. Osman, 1622-1623 yıllarında içkiyi serbest bırakmışlardır³⁸.

Osmanlı Devleti'nde içki yasağının en şiddetle uygulandığı dönem kuşkusuz IV. Murat Devri'dir. Bu zamanda meyhanelerin ne kadar çoğaldığını anlamak için Evliya Çelebi'nin verdiği bilgiler önemlidir. Onun belirttiğine göre İstanbul, Galata, Eyüp ve Üsküdar'da yani bilad-ı selasede binden fazla meyhane, 6000 meyhaneci vardır. En fazla meyhane Samatya, Kumkapı, Yenibalık Pazarı, Unkapanı, Cibali Kapısı, Ayakapı, Fener Kapısı, Balat Kapısı, Hasköy, Galata'dadır. Galata demek meyhane demektir. Galata'dan Karadeniz'e doğru bütün sahillerde ve en çok Ortaköy, Kuruçeşme, Arnavutköy, Yeniköy, Tarabya, Büyükdere, Kuzguncuk, Çengelköy, Üsküdar ve Kadıköy meyhaneler için birer merkezdi³⁹. IV. Murat genel bir içki yasağı getirmiştir⁴⁰. Bu yasağa **gayrimüslimler** de dahil edilmiştir. Bütün meyhaneler yıkılmıştır⁴¹. 1687'de süreklilik kazanan savaşlar hazineyi zarara uğrattınca II. Süleyman, içkiyi yeniden serbest bırakmıştır⁴². II. Mustafa Devri'nde Beşiktaş halkı meyhanelerin kapatılmasına dair isteklerde bulunmuştur. Bunun üzerine Padişah, Mart 1697'de meyhanelerin kapatılması ve ele geçirilen içkilerin dökülmesine dair ferman çıkarmıştır⁴³. Osmanlı Devleti'nde içkinin serbest olduğu, meyhanelerin en parlak yıllarını yaşadığı, şiir ve şarkılara yansıdığı dönem 1718-1730 yılları arasındaki Lale Devri'dir⁴⁴. Devrin sonunda Padişah olan I. Mahmut, Eylül 1733'te içkiyi ve **fuhşu** yasaklamış, içki içenlere hapis cezası verilmesini emretmiştir⁴⁵. Bu yasak da kesin sonuç vermemiştir. Yüzyılın sonlarına doğru Osmanlı Rus ve Avusturya Savaşları sürerken fuhuş ve içki yeniden artmıştır. Bunun üzerine III. Selim 1790'da fuhuş ve içkiyi yasaklamıştır. İçki yasağı **gayrimüslimleri** de kapsamıştır. Başlangıçta yasak şiddetle uygulanmış,

³⁶ Köprülüzade Mehmet Fuat, "Târihimizde Müskirât Mes'elesi 2", *Tevhîd-i Efkâr*, 27 Kânûn-ı Evvel 1339/27 Aralık 1923, S. 901-3929, s. 3; Refik, *a.g.e.*, s. 43; Koçu, *a.g.e.*, s. 4-5.

³⁷ Köprülüzade Mehmet Fuat, "Târihimizde Müskirât Mes'elesi 3", *Tevhîd-i Efkâr*, 3 Kânûn-ı Sâni 1340/3 Ocak 1924, S. 908-3936, s. 4.

³⁸ "İçki", s. 132.

³⁹ *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*; İstanbul, Haz. Ali Kahraman, Yücel Dağlı, K.1., C. 2, YKY. Yay., İstanbul 2011, s. 660-661.

⁴⁰ Refik, *a.g.e.*, s. 35.

⁴¹ "İçki", s. 132.

⁴² Köprülüzade Mehmet Fuat, "Târihimizde Müskirât Mes'elesi 3", *Tevhîd-i Efkâr*, 3 Kânûn-ı Sâni 1340/3 Ocak 1924, S. 908-3936, s. 4.

⁴³ Sadık Albayrak, *41 Orijinal Belge Işığında Eski İstanbul'da Sosyal Hayat ve Çevre*, İğdaş Yay., İstanbul 1997, s. 82-83.

⁴⁴ "İçki", s. 132.

⁴⁵ Albayrak, *a.g.e.*, s. 84-85.

İstanbul'da meyhaneler yıkılmış, içki içenler cezalandırılmıştır. Fakat zamanla uygulamada gevşeklikler görülmüş, içki el altından içilmeye devam etmiştir⁴⁶.

Tanzimat Dönemi'nden sonra meyhaneler ve benzeri yerler özgürlüklerine kavuşmuşlardır⁴⁷. Artık içki yasağı konusunda sert önlemlerden kaçınılmıştır. Bununla beraber sarhoş olup taşkınlık yapanların cezalandırılmalarına devam edilmiştir. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Batılılaşmanın etkisiyle alafranga içkiler tüketilmeye başlanmış, saray çevresinde konyak, diğer içkilere oranla daha fazla içilir hale gelmiştir. Örneğin, II. Abdulhamit ve V. Mehmet Reşat, konyak seven padişahlar olarak bilinirlerdi. Yine punch, bira ve votka da 19. yüzyılın ikinci yarısı ve 20. yüzyılın başlarında İstanbul'da yaygınlaşmıştır⁴⁸. Kafeşantanlar, gazinolar ve barlar açıldı. Kafeşantanlara örnek olarak Beyoğlunda Büyük Alkazar, Concordia, Mandas ve Alhambra verilebilir. Kafeşantanalardan sonra kabera barlar da İstanbul eğlence hayatında boy göstermeye başladı. Bunlar yeni eğlence ve içki alışkanlıkları doğurdu. II. Abdülhamid Dönemi'nde Galata'da açılmış olan Arkadi Gazinosu İstanbul'un ilk gazinolarından birisidir. Yine Dimitri'nin Gazinosu, Emperial Bahçesi, Filip'in Gazinosu, Fiks Gazinosu önemli mekanlardır. İstanbul barlarının ilki ise 1911 de açılan Gardenbar'dır. Otelde açılan ilk bar ise Pera Palas içindeki Orient Bar olduğu söylenebilir⁴⁹. İçki imalathaneleri de bu devirde kurulmaya başlamıştır. 1880'li yıllarda Sarıcazade Ragıp Paşa Tekirdağ yolu üzerinde Osmanlı Devleti'nin ilk rakı fabrikası "*Umurca Rakı Fabrikası*"nı kurmuştur⁵⁰. Özellikle Beyoğlu, lüks oteller, kafeşantanlar, kabareler, birahaneler, balozlar, içkili gazinolar ve tiyatrolar ile dolmuştur. Kapitülasyonların sağladığı imtiyazlarla yabancı vatandaşlar da gece hayatının önemli bir bölümünde etkili olmaya başlamışlardır⁵¹. Türkiye'de modern bira üretim tekniğiyle imalata başlamış olan ilk bira üretim tesisi Bomonti Bira Fabrikasıdır. İsviçreli Bomonti kardeşlerin 1890'da Feriköy'de kurdukları bu fabrika bira üretiminde ilk sırayı almıştır. Bomonti kardeşler işletmelerini 1902'de bugün İstanbul Tekel Bira Fabrikası, eski adıyla Bomonti Bira Fabrikasının bulunduğu yere taşıdılar⁵². 1909'da ise Büyükdere'de Nektar Bira Fabrikası açılmıştır. 1912'de bu iki şirket birleşerek Bomonti Nektar Birleşik Bira Fabrikaları Şirketi'ni kurmuşlardır⁵³. Bomonti Şirketi 1912'de İzmir'de Halkapınar'da ve Aydın'da birer bira fabrikası kurmuştur⁵⁴.

⁴⁶ Köse, "a.g.m", s. 116-123.

⁴⁷ Refik Ahmet Sevengil, *İstanbul Nasıl Eğleniyordu*, İletişim Yay., İstanbul 1998, s. 144.

⁴⁸ Zat, *Meyhaneler*, s. 191; "İçki", s. 132-133.

⁴⁹ Vefa Zat, *Eski İstanbul Barları*, İletişim Yay., İstanbul 2002, s. 47, 50, 60, 66, 67, 69; Zat, *Meyhaneler*, s. 199, 201

⁵⁰ Zat, *Barlar*, s. 51; Zat, *Çilingir Sofrası*, s. 32; Fatih Öncü, Kültegin Ögel, Duran Çakmak, "Alkol Kültürü-2: İçki Kültürü ve Edebiyatta İçki", *Bağımlılık Dergisi*, C. 3, S. 1, 2002, s. 32.

⁵¹ Zat, *Barlar*, s. 69.

⁵² Mustafa Bozdemir, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Endüstriyel Mirasımız*, İstanbul Ticaret Odası Yay., İstanbul 2011, s. 62; Zat, *Meyhaneler*, s. 212.

⁵³ Zat, *Meyhaneler*, s. 213; Zat, *Barlar*, s. 52; "İçki Sanayi", Türkiye 1923-1973 Ansiklopedisi, C. 3, Kaynak Kitaplar Yay., İstanbul 1974, s. 773; "İçki", s. 133.

⁵⁴ Zat, *Meyhaneler*, s. 213; "İçki Sanayi", s. 773.

Mütareke Dönemi'nde İstanbul'da içki kullanımı artmıştır. Bu dönemde barlara rağbet artmıştır. Bunun da en önemli sebebi Rus Devrimi'nden kaçıp İstanbul'a gelen Beyaz Ruslardır⁵⁵. Kasım 1920'de Odessa, Novorossisk ve Kırım kıyılarından 140.000 Beyaz Rus 115 vapurla İstanbul'a gelmiştir. Bunların 65.000'i Beyaz Ordu subayı ve astsubayken diğerleri sivillerden oluşmaktaydı. Siviller arasında özellikle Odessa ve Kiev'den gelen hayat kadınları bulunmaktaydı⁵⁶. Çoğunluğu Beyaz Ordu zabitlerinin hanımları ve hayat kadınları, bu barlarda çalışarak eğlence hayatına renk katmışlardır⁵⁷.

Görüleceği üzere Osmanlı Devleti'nde bazı dönemlerde içki yasakları getirilmiştir. Bu yasaklamalar resmi mahiyette olup halka mâledilememiştir. İlginçtir ki içkiyi yasaklayan padişahların bazıları da tüketmişlerdir. Sadece padişahlar değil sadrazam, vezir, ulema ve kethüda gibi üst düzey devlet adamları da içki kullanmışlardır. Ahmet Refik'in belirttiğine göre Osmanlı Devleti'nde içki içip sarhoşluğuyla dikkat çeken bazı devlet adamları şunlardır: Defterdar Murat Çelebi, Nişancı Firuz Bey, Şeyh Sarhoş Bali Bey, Özdemir Oğlu Osman Paşa, Sultan İbrahim'in Sadrazamı Ahmet Paşa'nın kardeşi ve kethüdası İbrahim Ağa, Köprülü Fazıl Ahmet Paşa⁵⁸. Yasaklamaların pek çoğu sadece Müslümanlara getirilmiş, Gayrümüslimler içki içmeye ve ticareti yapmaya devam etmişlerdir. Üst düzey idareciler ve zengin tabaka içki tüketirken alt sınıf kanuna tabi tutulmaya çalışılmıştır. Yine devlet, içki vergisinin ekonomik kazancından da vazgeçmemiştir. Alkollü içkilerden şıra, cizye, zecriye, reftiye, ithaliye, rüsum-ı müştemia, resm-i miri, rüsum-ı sitte gibi isimlerle vergi almıştır⁵⁹. Resmî, halka dayanmayan, çelişkilerle dolu bu mücadele içkiyle mücadelede etkili ve kesin sonuçlar doğurmamıştır. Osmanlı Devleti sınırları içerisinde içki tüketimi devam etmiştir. İlber Ortaylı Osmanlı Devleti'nde yasaklara rağmen Müslümanların içki içmesini değerlendirirken farklı bir noktaya parmak basmıştır. Ona göre, Türk toplumu öteden beri içkiyi sevmiş, içki keyfinden vazgeçmemiştir. Domuzu, salyangozu Müslüman mahallesine sokmamıştır. Hâlbuki domuz kadar haram (!) içkiyi terk etmemiştir⁶⁰.

D. 20. Yüzyılın Başlarında Batı'da İçkiyle Mücadele Ve Osmanlı Devleti'ne Etkileri

Avrupa'da 1847'ye kadar içkiyle mücadele ciddiyle yürütülmemiştir. 1847 yılında **İsveçli bilim** adamı Maniyos'un içkinin zararlarını bilimsel yollarla ispat etmesi içkiyle mücadelede dönüm noktası olmuştur. Onun açtığı yol diğer

⁵⁵ Zafer Toprak, "Mütareke Döneminde İstanbul" *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, C. 6, İstanbul 1994, s. 21.

⁵⁶ Jak Deleon, *Beyoğlu'nda Beyaz Ruslar (1920-1990)*, İstanbul Kütüphanesi Yay., İstanbul 1990, s. 21.

⁵⁷ Toprak, a.g.m., s. 21.

⁵⁸ Ahmet Refik, "Târihimizde İşret İbtîlâ'sı", *Tevhîd-i Efkâr*, 18 Şubat 1340/18 Şubat 1924, S. 954-3982, s. 3; Refik, a.g.e., s. 44-47.

⁵⁹ Zat, *Barlar*, s. 50-51.

⁶⁰ Ortaylı, a.g.e., s. 200.

Avrupalı bilim adamlarınca da izlenmiş ve içkinin sağlık açısından insan vücuduna birçok zararı olduğu ortaya konulmuştur⁶¹. İçkiyle Mücadele Cemiyetleri kurulmuş, bunlar Batı'da içkinin yasaklanması yönünde hükümetleri ikna etme çabasına girişmişlerdir. Birinci Dünya Savaşı sonunda ortam içki yasağı için elverişli hale gelmiştir. Savaşın sona ermesiyle 1789'dan beri geçerli olan koşullar ortadan kalkmış, siyasi ve ekonomik açıdan özgürlükçü, ahlaki olarak evrenselci görünen zihniyet hızla muhafazakârlaşmaya başlamış, toplumlar içe kapanmıştır. ABD ve Finlandiya gibi ülkelerde muhafazakâr Hristiyan kuruluşlarının etkisiyle içki yasakları gündeme gelmiştir⁶². Batı'da birçok devlet içkiyi yasaklamış veya sınırlandırmıştır.

Batı'da içki yasağı kanununu kabul eden ve bunu ciddiyetle tatbik eden ilk devlet Amerika'dır. Amerika'da 1900 yılında beş yerel hükümet yasağı kabul etmiştir. Bu sayı her geçen yıl artarak devam etmiş, 1918'de 32'ye ulaşmıştır. Birinci Dünya Savaşı'na sonradan katılan Amerika, savaşa iştirak etmiş diğer devletler gibi içkiyi yasaklamıştır⁶³. Savaştan sonra diğer devletler içkiyi yeniden serbest bırakmışlarsa da Amerika yasağı devam ettirmiştir. Daha da ötesinde içki yasağı kanunu çıkarmıştır⁶⁴. Bu 16 Ocak 1919'da anayasada yapılan değişiklikle gerçekleştirilmiştir. Anayasada kabul edilen değişikliğin onaylanmasından bir sene sonra içki kullanımı, imali, satışı, nakli, ihracı ve ithalatı yasaklanmıştır⁶⁵. Kanun ciddiyetle tatbik edilmiştir. Amerika Başkanı Harding öncülüğünde 23 Aralık 1921'de çıkarılan bir kanunla biranın tedavi amacıyla dahi kullanımı yasaklanmıştır. Hükümet içki kaçakçılığıyla da mücadele etmiştir. Ele geçirilen bütün içkiler nehirlerle, denizlere dökülmüştür. Ülkeye deniz yoluyla içki sokulmaması için Amerika sahillerine üç mil kadar yaklaşan gemilerde içki bulundurulması 21 Kasım 1922'den itibaren yasaklanmıştır⁶⁶. Aralık 1923'te bir İngiliz yelken gemisi Amerika sahillerine kaçak olarak 150 sandık viski ithal etmek isteyince Amerika donanma gemilerince top atışıyla karşılanmıştır. Gemi durdurulmuş ve içkiye el konulmuştur⁶⁷. Amerika içki yasağını, Türkiye'de Men-i Müskirat Kanunu yürürlükte olduğu süre içinde, hatta kaldırılışından sonra da devam ettirmiştir.

Bu yıllarda Avrupa'da da içkiyle mücadele hareketi ivme kazanmıştı. Özellikle İskandinavya devletleri ön plandadır. 1 Ekim 1922 tarihli *Morning Post* gazetesinde belirtildiğine göre Norveç'te içkiyi yasaklamak için bir kanun çıkarılması beklenmektedir. Norveç Dışişleri Bakanı Fristiyanya yaptığı bir

⁶¹ Hakkı, *a.g.e.*, s. 5.

⁶² Faruk Alpkaya, "Birinci Meclisin İçki Yasağı Men-i Müskirat Kanunu", *Mülkiye*, C. 32, S. 258, Bahar 2008, s. 165.

⁶³ Ahmet Rıza, "İçki İle Mücadele", *Sebilürreşâd*, 14 Ağustos 1340/14 Ağustos 1924, C. 24, S. 612, s. 219.

⁶⁴ Abdulaziz Çavuş, *İçkinin Hayât-ı Beşerde Açtığı Rahneler*, Mütercimi: Mehmet Akif, Tetkikad ve Telifat-ı İslamiye Neşriyatı, Ankara 1339, s. 5; Abdulaziz Çavuş, "İçkinin Hayât-ı Beşerde Açtığı Rahneler", *Sebilürreşâd*, 18 Kânûn-ı Sâni 1339/18 Ocak 1923, C. 21, S. 522, s. 9.

⁶⁵ Ahmet Rıza, "İçki İle Mücadele", *Sebilürreşâd*, 14 Ağustos 1340/14 Ağustos 1924, C. 24, S. 612, s. 219.

⁶⁶ Abdulaziz Çavuş, "İçkinin Hayât-ı Beşerde Açtığı Rahneler", *Sebilürreşâd*, 18 Kânûn-ı Sâni 1339/18 Ocak 1923, C. 21, S. 522, s. 9, 10.

⁶⁷ "Müskirâtle Mücadele Eden Bir Hristiyan Millet.", *Sebilürreşâd*, 20 Kânûn-ı Evvel 1339/20 Aralık 1923, C. 23, S. 580, s. 128.

konuşmada içkinin yasaklanmasının zorunlu hale geldiğini ifade etmiştir⁶⁸. Kısa süre sonra Norveç'te içki yasağı kanunu kabul edilmiştir⁶⁹. İsveç de içkiyle mücadelede önde gelen devletlerdendir. İsveç'te daha 1909'da genel grev münasebetiyle içki tamamen yasaklanmıştı⁷⁰. Hükümet 27 Ağustos 1922'de içki yasağını tekrar halk oylamasına götürmüştür. Ekim 1922'de yapılan oylamada yasağı savunanlar 889.078, kanuna karşı çıkanlar 924.874 kişi olmuştur⁷¹. Finlandiya da içki yasağını tatbik sahasına koymayı başarabilen devletlerden olmuştur⁷².

Rusya'da Birinci Dünya Savaşı'nın çıkması üzerine içki kullanımı yasaklanmış, meyhaneler ve içki fabrikaları kapatılmıştır. Evlerinde gizlice içki içenler dahi sıkı kontrole tabi tutulmuşlardır⁷³. 1917 Devrimi'nden sonra iktidara gelen Bolşevik Hükümet de savaştan sonra yasağı devam ettirmiştir⁷⁴. İngiltere'de Birinci Dünya Savaşı sürecinde içki üretimi sınırlandırılmıştır. Savaş esnasında Lloyd George, şunu ifade etmiştir: “Biz Almanya, Avusturya ve içki ile harb ediyoruz. Fakat düşmânlarımızın en büyüğü içkidir.” Yine Lord Kicenz ve Katinbori Piskoposu askerlere içki verilmemesi için bir beyanname yayımlamışlardır. Savaş süresince içki tüketilmemesi için “Hâkî Düğme”ler adıyla bir cemiyet kurulmuştur. 1916'da iki milyon İngiliz vatandaşı Hükümete başvurarak savaş süresince içkinin tamamen yasaklanmasını talep etmiştir. İngiliz Parlemantosunu içkiyi tamamen yasaklamamışsa da içki ticaretini büyük oranda sınırlandırmıştır. Bunun neticesinde 1917'de İngiltere'de 36 milyonluk fiçı bira tüketimi 10 milyona düşmüştür⁷⁵. İngiltere'ye bağlı sömürgelerin bazılarında içki yasağı tatbik edilmiştir. Bunlardan biri İngiliz Kolombiyası'dır. Kolombiya'da içki yasağı 1923'e kadar tatbik edilmiştir⁷⁶.

Almanya ve Avusturya-Macaristan Devletleri de Birinci Dünya Savaşı sürecinde içkiyi sınırlandıran devletlerdendir. 1915 Şubat'ında Berlin'de Berandinburg'da askerlere ve polislere içki satılması yasaklanmış, mahalli idarelere içki sınırlandırma yetkisi verilmiştir. Avusturya-Macaristan'da ise içki dükkânlarının açık bulunacağı saatler azaltılmıştır. Pazar günleri içki satış mağazaları kapatılmıştır⁷⁷. Fakat bu devletler savaş sonunda yasağı

⁶⁸ Çavuş, *a.g.e.*, s. 6, 7; Abdulaziz Çavuş, “İçkinin Hayât-ı Beşerde Açtığı Rahneler”, *Sebilürreşâd*, 18 Kânûn-ı Sâni 1339/18 Ocak 1923, C. 21, S. 522, s. 10.

⁶⁹ *Akşam*, 26 Kânûn-ı Sâni 1340/26 Ocak 1924, No: 1966, s. 2.

⁷⁰ *Vatan*, 20 Teşrin-i Evvel 1339/20 Ekim 1923, No:188, s. 2.

⁷¹ Çavuş, *a.g.e.*, s. 10; Abdulaziz Çavuş, “İçkinin Hayât-ı Beşerde Açtığı Rahneler”, *Sebilürreşâd*, 18 Kânûn-ı Sâni 1339/18 Ocak 1923, C. 21, S. 522, s. 10.

⁷² *Vatan*, 20 Teşrin-i Evvel 1339/20 Ekim 1923, No:188, s. 2.

⁷³ Çavuş, *a.g.e.*, s. 10; Abdulaziz Çavuş, “İçkinin Hayât-ı Beşerde Açtığı Rahneler”, *Sebilürreşâd*, 18 Kânûn-ı Sâni 1339/18 Ocak 1923, C. 21, S. 522, s. 10.

⁷⁴ Said Tahsin, “Muhtelif Memleketlerde İspirto Kıymetlendirme Teşkilâtı”, *Zirâat Vekâletî Mecmûası*, Temmuz 1926, No: 6, s. 51; Rıza Nur, Grace Ellison, *İlk Meclisin Perde Arkası (1920-1923)*, Haz. Nurer Uğurlu, Örgün Yay., İstanbul 2007, s. 76.

⁷⁵ Ahmet Rıza, “İçki İle Mücadele”, *Sebilürreşâd*, 14 Ağustos 1340/14 Ağustos 1924, C. 24, S. 612, s. 221.

⁷⁶ *Akşam*, 13 Teşrin-i Sâni 1339/13 Kasım 1923, No: 1832, s. 2.

⁷⁷ Ahmet Rıza, “İçki İle Mücadele”, *Sebilürreşâd*, 14 Ağustos 1340/14 Ağustos 1924, C. 24, S. 612, s. 220.

kaldırmışlardır. Almanya, tekel usulüyle içkiyi kontrol etme yolunu izlemiştir. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra ve ilerleyen yıllarda Yugoslavya, Macaristan, Çekoslovakya, Romanya, Lehistan, Hollanda gibi Avrupa ve Balkan devletlerinde ise içki serbest olup çoğunlukla devlet tekelinde kontrollü olarak idare edilmiştir⁷⁸.

İslam Dünyası'nda içkiyle mücadelenin önderliğini şüphesiz Osmanlı Devleti yapmıştır. Türkiye'de bu mücadele 20. yüzyılın başında Batı'da olduğu gibi devlet yöneticilerinin çabasından sıyrılarak sivil toplum örgütlerine sirayet etmiştir. Osmanlı Devleti sınırları içinde içkiyle mücadele için kurulan ilk sivil hareket Tunalı Hilmi Bey'in önderliğinde Ereğli'de kurulmuştur⁷⁹. Tunalı Hilmi Bey, bir konferansta içkiyle mücadele için cemiyet kurulması teklifinde bulunmuştur. Onun teklifi kabul edilmiş ve 21 Ocak 1910'da *Karadeniz Ereğlisi Osmânî İçki Düşmânları Cem'iyeti* kurulmuştur. Beşi hiç içki kullanmamış olan toplam 69 kişi cemiyete dâhil olmuştur. Cemiyet: “*Her sarhoşluk veren, düşmândır!..*” sözünü kılavuz kabul etmiştir⁸⁰. İçkiyle mücadeleyi devlet adamlarının tekelinden kurtarıp halka mal etmiş, dini ve sıhhi temellere dayandırmıştır⁸¹. *Sırât-ı Müstakîm* dergisinin 30 Haziran 1910 tarihli sayısında Cemiyet'in 7 maddelik Nizamnamesi yayımlanmıştır. Nizamnamenin birinci maddesinde Cemiyet'in kuruluş amacı ifade edilmiştir. Buna göre, İslam Peygamberi'nin “*habîsliklerin anası*” olarak tanımladığı içkinin kullanımı Osmanlı Devleti'nde hızla yayılmaktadır. Halk, dinen bir damlasını bile haram kabul etmesine rağmen içkiyi içmekten kendini alamamaktadır. “*Böyle bir düşmanla çarpışmak üzere (Ereğli) hemşehrîleri (Karadeniz Ereğlisi Osmânî İçki Düşmânları Cem'iyeti) adıyla bir sancâk açtılar, bunun altına toplanıyorlar...*”

Nizamnamede ifade edildiğine göre, Cemiyet içkiyle mücadelede ücretsiz dağıtacağı risaleler, vereceği konferanslarla içkinin zararlarını ortaya koyacak halkı özellikle de çocukları içkiden kurtaracaktı. Sadece içki değil tütün, afyon, esrar, hatta kahve ve çay gibi maddeleri de toplumsal hayattan uzaklaştırmayı hedeflemiştir⁸².

İçkiyle mücadelede bir diğer cemiyet ise 1910'da kurulan Osmanlı Men-i Müskirat Cemiyeti'dir. Merkezi İstanbul olan bu Cemiyet'in kurulmasına İttihat ve Terakki Hükümeti önderlik etmiştir. Cemiyetin ilk toplantısında İttihat ve Terakki Kulüplerinden 73 azadan oluşan bir idare heyeti oluşturulmuştur. Cemiyet'in ilk kongresinde: Başkanlığa İstanbul Reji Baş Müdürü Mustafa

⁷⁸ Said Tahsin, “Muhtelif Memleketlerde İspirto Kısımetlendirme Teşkilâtı”, *Zirâat Vekâletî Mecmûası*, Temmuz 1926, S. 6, s. 50-51.

⁷⁹ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: 1, C. 10, TBMM Matbaası, Ankara 1958, s. 434.

⁸⁰ “Karadeniz Ereğlisi Osmânî İçki Düşmânları Cem'iyeti Nizâmnamesi”, *Sırât-ı Müstakim*, 17 Haziran 1326/30 Haziran 1910, C. 4, S. 95, s. 295-296.

⁸¹ Karakılıç, a.g.m., s. 4-5.

⁸² “Karadeniz Ereğlisi Osmânî İçki Düşmânları Cem'iyeti Nizâmnamesi”, *Sırât-ı Müstakim*, 17 Haziran 1326/30 Haziran 1910, C. 4, S. 95, s. 295-296.

Bahattin, Başkan Yardımcılıklarına Adliye Nezareti Müsteşarı Nedim, Bimarhane Baştabibi Doktor Avni, Maliye Dava Vekili Halil Hilmi, Başkâtipliğe Fatih'te Hafızpaşa'da Eczacı Halil, Başkâtip Yardımcılığına Ahmet Cemil, Kâtipliklere Tıp Fakültesi'nden Sabri, Namık Ekrem, Hıfz-ı Kâtipliğe Üsküdar Bidayet Mahkemesi Azasından Sabih, Evrak Memurluğuna Hukuk Mektebi Müdür Yardımcısı Sadık, Veznedarlığa Tüccardan Mazhar Bey, Tahsildarlığa ise Reji Müfettişlerinden Lütfü Beyler seçilmişlerdir. Ayrıca çok değişik meslek gruplarından İttihat ve Terakki mensubu 61 kişiden oluşan idare heyeti de oluşturulmuştur⁸³.

Nizamnamesinden anlaşıldığına göre Cemiyet, Batı'da içkiyle mücadele için kurulan cemiyetleri örnek almıştır. Asayiş olaylarının %90'ının içki ve sarhoşluk yüzünden çıktığı, dinen de olduğu için içkiyle sonuna kadar mücadele edileceği belirtilmiştir. Cemiyet'in amacı "*İçki denilen fenâ muzırr, dînen harâm bilcümle müskirâtın sâf ve pâk olan vatanımızda men'-i isti'mâline çalışmak, tahdîd-i mazarrâtına çâre bulmaktır.*" Osmanlı Men-i Müskirat Cemiyeti siyasetle uğraşmayıp amacına ulaşmak için kitap, gazete gibi yayınlar çıkararak toplantı ve konferanslar tertip ederek halka içkinin zararlarını anlatacaktır. Yine bu amaç için okullarda ve bütün tahsilat muhitlerinde şubeler kurmak için çaba gösterecektir. Nizamnamede ayrıca medeni dünyadaki diğer men-i müskirat cemiyetleriyle ilişki kurulacağı ve onların tecrübelerinden yararlanılacağı ifade edilmiştir⁸⁴.

İlerleyen süreçte Anadolu'da içkiyle mücadelede yerel mahallerde yasaklamalara da gidilmiştir. Bunun en güzel örneği Balıkesir'dedir. Karasi Mebusu Hasan Basri⁸⁵ (Çantay) Bey, daha sonra Mecliste Men-i Müskirat Kanunu lehinde yaptığı bir konuşmada Balıkesir'de içki yasağını nasıl tatbik ettiklerini anlatmıştır. Kendisinin Balıkesir İdman Yurdu Başkanırken sağlıklı insanlar yetişmesi amacıyla içkinin bölgede yasaklanması girişiminde bulunduğunu belirtmiştir. Onun ifadesine göre halk ilk olarak içki kullanmaması için aydınlatılmıştır. Ardından kararlılıkla hareket edilerek 17 meyhane kapatılmıştır. Meyhanecilerin direnmeleri üzerine baskı ve "*sopaya*"

⁸³ *Osmânlı Men'-i Müskirât Cem'iyyeti Nizâmnâmesi*, Hayriye Matbaası, İstanbul 1326, s. 11,12, 13-15.

⁸⁴ *Osmânlı Men'-i Müskirât Cem'iyyeti Nizâmnâmesi*, Hayriye Matbaası, İstanbul 1326, s. 1, 2-6.

⁸⁵ Tercüme-i Hal kâğıdına göre, 1887'de Balıkesir'de doğdu. Balıkesir İdadisinden sonra medrese eğitimi gördü. 11 Ağustos 1907'de Liva Tahrirat Kâleminde kâtip olarak devlet hizmetine girdi. 1808'den sonra yayına giren *Nasihât* ve *Balıkesir* gazetelerinde yazarlık yaptı. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Balıkesir'deki yayın organı *Yıldırım* gazetesini çıkardı. 1918'de *Ses* gazetesinde İstanbul Hükümetine karşı yaptığı yayınlarla dikkat çekti. Gazetenin kapatılmasından sonra Milli Mücadele doğrultusunda yoğun bir mücadeleye girdi. 17-19 Mart 1919'daki Büyük İzmir Kongresi'nde hazır bulundu. Birinci Dönem TBMM'ye 222 oyla Karasi Milletvekili seçildi. Milli Eğitim, İçişleri, Kitaplık komisyonlarında ve Memurin Muhakematı Tetkik Kurulunda çalıştı. Mecliste İkinci Grupta yer aldı. 37'si gizli oturumda olmak üzere 232 konuşma yaptı. 8 soru 2 gensoru önergesi verdi. Milletvekilliğinden sonra Balıkesir'e dönerek 22 Eylül 1923'te Darulhilafe'de öğretmenliğe atandı. Şehit çocukları için kurulan yuvanın müdürlüğünü yaptı. Ayrıca *Zafer-i Milli* gazetesinde yazılar kaleme aldı. 3 Aralık 1964'te vefat etti. Arapça, Farsça biraz da Fransızca bilmektedir. Ticari İktisat, Ülkü Edebiyatı gibi toplam yedi kitabı vardır. Bkz. Hasan Basri Bey'in I. Devre TBMM Milletvekilliği Özlük Dosyası, *TBMM Arşivi*, Sicil No: 252; Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi* (Milli Mücadele ve TBMM I.Dönem 1919-1923), C. 3, Ankara 1995, s. 593-594.

başvurulmuştur. Basri Bey, bugün itibariyle Balıkesir’de herkesin içkiden uzak durduğunu belirtmiştir⁸⁶. Men-i Müskirat Kanunu’nun değiştirilmemesi için Karasi ikinci seçmenlerinin TBMM Başkanlığına ve bölge mebuslarına çektikleri telgrafta da şunlar ifade edilmiştir: “... *Mukaddes Kanûn’un neşrinden çok zamân evvel müskirâtı fi’len men’, meyhâneleri seddeden Karasi evlâdları bugün işret ve emsâli lehindeki tasavvurâtın tahkiki ihtimâli karşısındaki galeyânla titremektedir...*”⁸⁷

Türkiye’de içkinin yasaklanmasını isteyen muhafazakar kitle Batı’da özellikle Amerika’daki içki yasağından çok etkilenmiştir. Amerika’da içkiyle mücadele eden kuruluşlar yasağın dış dünyada yayılması adına Türkiye’deki içki karşıtlarıyla da temas kurmuşlardır. Türkiye’de bu yönde istekli büyük bir kitleyle karşılaşmışlardır. Amerika’nın içki yasağı kanununu çıkarması ve onu ciddiyle tatbik etmesi, Türkiye’deki muhafazakar kitle çok güzel bir örnek teşkil etmiştir. Amerika’daki bu uygulama onlar için bir laboratuvar olmuştur. Neticede Batı’daki içkiyle mücadele, Türkiye’deki muhafazakarlara cesaretlendirmiş ve Men-i Müskirat Kanun teklifinin Meclise sunulmasında etkili olmuştur. Böylece Osmanlı Devleti’nin 20. yüzyılın ilk çeyreğinde ivme kazanan içkiyle mücadelesi 1920’de TBMM’ce Men-i Müskirat Kanunu çıkarılarak devam etmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

MEN-İ MÜSKİRAT KANUNU VE TATBİKİ

I. KANUN TEKLİFİNİN VERİLMESİ VE KABULÜ

A. Teklifin Verilmesinin Sebepleri

Men-i Müskirat Kanunu, TBMM’nin açılmasından beş gün sonra 28 Nisan 1920’de muhafazakâr yapısıyla dikkat çeken, daha sonra muhalefetin

⁸⁶ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: 1, C. 4, TBMM Matbaası, Ankara 1981, s. 127-128.

⁸⁷ “Halkın Ârzusu”, *Sebülürreşâd*, 20 Eylül 1339/20 Eylül 1923, C. 22, S. 561-562, s. 126.

önemli simalarından olacak Trabzon Mebusu Ali Şükrü⁸⁸ Bey tarafından verilmiştir⁸⁹. Teklifin verilmesini değişik sebeplerle ortaya koyabiliriz. Men-i Müskirat Kanun teklifinin görünürdeki gerekçeleri dini, sıhhi, beşeri, ictimai ve iktisadidir. Buna göre, içki İslam dinince yasaklanmıştır. Türkiye, anayasada ifade edildiği gibi İslam devletidir⁹⁰. O halde dinin bu emri tatbik edilmeliydi. Sağlık da teklifin sunulmasının gerekçelerindedir. Zira içki sağlık yönünden insan vücuduna zarar vermektedir. Bu bilimsel olarak da kanıtlanmıştır. Birçok kişi içki yüzünden değişik hastalıklara yakalanmakta, aklını kaybederek tımarhanelere düşmekte veya vefat etmektedir. Oysaki Milli Mücadele yıllarında en fazla ihtiyaç duyulan şeylerden biri sağlıklı nüfustur. Beşeri ve ictimai gerekçeler de teklifin sebeplerindedir. Zira içki toplumsal ahlaki bozmakta, gelecek nesillerin yok olmasına sebebiyet vermektedir. Başta cinayet, yaralama, darp ve tecavüz olmak üzere birçok asayiş olayı içki yüzünden meydana gelmektedir. Men-i Müskirat Kanun teklifinin verilmesinin bir diğer sebebi ise iktisadidir. İçki yüzünden birçok kişi hastalanmakta veya suç işleyerek hapslere düşmektedir. Bunların masrafları ciddi yekûnlar tutmaktadır. Geride bıraktıkları aileleri perişan olmaktadır. Yine içki müptelaları ailelerinin nafakalarını meyhanelerde ve barlarda bırakmaktadırlar. Bu yüzden meydana gelen kavgalar neticesinde çok sayıda aile ocağı sönmektedir. Bütün bu olumsuzlukların giderilmesi adına Men-i Müskirat Kanunu teklif edilmiştir.

Men-i Müskirat Kanunu'nun görünmeyen gerekçeleri önemlidir. Bunların başında Meclisteki farklı fikir cereyanlarının mücadelesi gelmektedir. Kanun teklifi muhafazakar gruba mensup bir mebus tarafından verilmiştir. Teklif müzakereleri kısa süre sonra radikal ve yenilikçi kanadı temsil eden Mustafa

⁸⁸ Ali Şükrü Bey 1884 yılında Trabzon Vilayeti'nin Vakfikebir kazasına bağlı Şarlı kasabasında doğmuştur. 1902'de Heybeliada'daki Bahriye Mektebi'nden 1904'te Kurmay Okulu'ndan mezun oldu. Balkan Savaşları'nda gözlerinde oluşan hastalık nedeniyle malulen emekliye **sevk edilmiştir**. Öte yandan 1909 yılında teşkil edilen "*Donanma-yı Osmanî Muâvenet-i Millîye Cemiyeti*"nin kurucuları arasında yer almış önemli görevleri başarıyla yerine getirmiştir. Askerlikten emekli olduktan sonra basın yayın hayatına dâhil olmuştur. Bâb-ı Âli Caddesinde Ayyıldız Kütüphanesi'ni açmış, yine Birinci Dünya Savaşı sonlarında aynı caddede "*Ali Şükrü Matbaası'nı*" faaliyete geçirmiştir. Çeşitli makaleler, sosyolojik eserler kaleme almış, bazı İngilizce eserler tercüme etmiştir. Sultanahmet'te kurulan Müdafaa-i Hukuk Teşkilatında da bir süre çalışmıştır. Ardından Milli Mücadele Hareketine katılmak amacıyla Trabzon'a gelmiştir. Trabzon Müdafaa-i Hukuk Cemiyetine sıklıkla gitmiş, yayın organı *İstikbal* gazetesine makaleler göndermiştir. Son Osmanlı Mebusan Meclisine Trabzon Milletvekili seçildi. Basın'da sansür yapıldığı gerekçesiyle Dâhiliye Vekili'ne soru önergesi vermiştir. 16 Mart 1920 tarihinde İstanbul'u işgal edilmesinden sonra Meclis-i Mebusan süresiz olarak faaliyetlerine ara vermiştir. Ali Şükrü Bey, hakkında takibat başlatılması üzerine İstanbul'dan ayrılarak Anadolu'ya geçmiştir. 23 Nisan 1920'de TBMM'nin açılışında hazır bulunmuştur. TBMM'de muhalif vekiller içerisinde yer almıştır. İkinci Gruba dahil olmuştur. Muhalefetini, sadece Meclis çatısı altında değil basın yoluyla da yapmıştır. 19 Ocak 1923'te yayın hayatına başlayan *Tan* gazetesindeki yazılarıyla muhalefetin sesi olmuştur. 27 Mart 1923'de Ankara'da öldürülmüştür. Öldürüldüğünde evli ve üç çocuk babası idi. Ailesi daha sonra *Doruker* soyadını almıştır. Bkz. Ali Şükrü Bey'in I. Devre TBMM Milletvekili Özlük Dosyası, *TBMM Arşivi*, Sicil No: 408; "Büyük Şehit Ali Şükrü Bey'in Tercüme-i Hali", *İstikbal*, 3 Nisan 1339/3 Nisan 1923, S. 881, s. 1; Kadir Mısırlıoğlu, *Ali Şükrü Bey*, Sebül Yay., İstanbul 1996, s. 18.

⁸⁹ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: 1, C. 1, TBMM Matbaası, Ankara 1959, s. 114, 329; Mısırlıoğlu, *a.g.e.*, s. 65.

⁹⁰ Osmanlı Devleti'nin 23 Aralık 1876'da kabul edilen Kanunu Esasinin 11. maddesine göre: "*Devlet-i Osmaniye'nin dini din-i İslamdır...*" Anayasanın bu hükmü ilerleyen tarihlerde de değiştirilmemiştir. Men-i Müskirat Kanun teklifi verildiği esnada da yürürlükteydi. Bkz: Suna Kili, A.Şeref Gözübüyük, *Türk Anayasa Metinleri*, İş Bankası Yay., İstanbul 2000, s. 44.

Kemal Paşa ve Hükümete karşı muhafazakar kitlenin dizginleri ele alma mücadelesine dönüşmüştür. Bu mücadelede Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları Kanun'un çıkmaması için çaba göstermişken kısa süre sonra muhafazakar kitle bünyesine kattığı diğer muhalif ve doktor mebuslarla teklifin kabulü için büyük gayret sarf etmiştir. Milli Mücadele yolunda birlik ve beraberliğin sağlanması adına görüşlere saygı duyulması da Men-i Müskirat Kanun teklifinin kabul edilmesinin yolunu açmıştır. 27 Nisan 1920'de verilen teklif uzun tartışmalardan sonra Eylül 1920'de kabul edilmiştir. Men-i Müskirat Kanunu sürecinde su yüzüne çıkan mücadele zamanla gruplaşmaya dönüşmüştür. Mustafa Kemal Paşa liderliğinde kurulan Anadolu ve Rumeli Müdafaa-yı Hukuk Grubu 10 Mayıs 1921 tarihinde 133 milletvekilinin katılımıyla kurulmuştur.⁹¹ Bu grupta yer almayan muhafazakar kitlenin de içinde bulunduğu mebuslar 1922 yılı başlarında İkinci Grubu oluşturmuşlardır. 1922 yılı başlarında 60 kadar olan sayıları sene sonunda 120'ye çıkmıştır⁹². Bu gruplaşma Mecliste tartışmalı ve çekişmeli bir hava yaratmıştır⁹³. Lozan görüşmeleri tartışılırken muhalefetin önde gelen simalarından ve Men-i Müskirat Kanun teklifini Meclise sunan Ali Şükrü Bey, Muhafız Alay Komutanı Topal Osman Bey tarafından öldürülmüştür. Ali Şükrü Bey'in öldürülmesi İkinci Grup tarafından nefretle karşılanmış, olayın asıl sorumlusu Mustafa Kemal Paşa görülmüştür. Muhalefetin eleştirilerini had safhaya çıkarması Meclisin yenilenmesi sürecini hızlandırmıştır.⁹⁴ Yapılan seçimlerle oluşturulan yeni Mecliste İkinci Grup yani muhalefet tasfiye edilmiştir. Mustafa Kemal Paşa yapmayı düşündüğü devrimleri kabullenecek yenilikçi bir Meclis oluşturmuştur.⁹⁵ Kısa süre sonra Men-i Müskirat Kanunu değiştirilmiş ardından lağvedilmiştir.

Dünya konjüktörünün uygunluğu da Men-i Müskirat Kanunu'nun teklif edilmesinde etkili olmuştur. Birinci Dünya Savaşı sonrasında muhafazakar Hristiyan grupların önderliğinde içkiyle mücadelede önemli adımlar atılmıştır. Batı'daki bu gelişmeler Osmanlı Devleti'ni derinden etkilemiştir. Kanun teklifi öncesinde Osmanlı Devleti'nde sivil toplum örgütleri şevkle ve ciddiyetle içkiyle mücadeleye katılmışlardır. Bu sürecin bir adım ötesi de Men-i Müskirat Kanun teklifinin verilmesi olmuştur. Teklifin verilmesinin sebeplerinden bir diğeri de Batı kamuoyunun desteğini almaktır. Batı'da son yıllarda Türkler hakkında olumsuz propagandalar yapılmaktaydı. Hâlbuki Türkler için Milli Mücadele'nin ilk yıllarında Batı kamuoyunun desteğinin alınması çok önemliydi. Özellikle Amerika'da ve Avrupa'nın bir kısmında içkiyle mücadele cereyanları medeniyetin bir göstergesi olarak yorumlanmaktaydı. Bu anlamda

⁹¹ Çoker, *a.g.e.*, C. 1, s. 291-293.

⁹² Çoker, *a.g.e.*, C. 1, s. 305-307; Mahmut Goloğlu, *Cumhuriyet'e Doğru*, Başnur Matbaası, Ankara 1971, s. 165.

⁹³ Goloğlu, *Cumhuriyet'e Doğru*, s. 165.

⁹⁴ Ahmet Demirel, *Ali Şükrü Bey'in Tan Gazetesi*, İletişim Yay., İstanbul, 1996, s. 28-29; Ali Şükrü Bey'in öldürülmesi olayının ayrıntıları için bkz: Sonay Üçüncü, *Trabzon Mebusu Ali Şükrü Bey'in TBMM'nin Birinci Dönemindeki Faaliyetleri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyonkocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon 2012, s. 137-183.

⁹⁵ Doğan Avcıoğlu, *Milli Kurtuluş Tarihi*, C. 4, Tekin Yay., Ankara 1991, s. 1324.

gerek aleyhte propagandaları boşa çıkarmak gerekse Men-i Müskirat Kanunu'nu çıkarmakla medeniyet yolunda önemli bir adım atıldığı gösterilerek Batı kamuoyunun desteğinin alınması amaçlanmıştır.

Teklifin verilmesinin sebeplerinden birisi de İslam Dünyası'nın desteğini almaktır. Bilindiği gibi İslam dininde içki yasaklanmıştır. İslam Dünyası'nın dini lideri sıfatına haiz Hilafet makamının merkezi ise İstanbul'du. Men-i Müskirat Kanunu'yla dinen haram kılınan içkinin yasaklanmasıyla İslam dünyasına çok önemli bir mesaj verilmiş olacaktı. Türkler, dini kuralları tatbik eden, onlara saygı duyan, İslam Dünyası'nın en önemli önderidir. Kanunla birlikte Milli Mücadele'sini yapan Türklere İslam Dünyası'nın destek vermesinin kolaylaşacağı beklenmiştir.

Teklifin verilmesinin gerekçelerinden biri de milliyetçilik duygularıdır. Mondros Mütarekesi'yle birlikte ülkenin işgallere uğraması Türkiye'de farklı fikirlere sahip kişilerde ortak bir cereyan uyandırmıştır. Bu da milliyetçiliktir. Mondros Mütarekesi'yle beraber Rum ve Ermeni azınlıkların çoğu işgalcilerle birlikte hareket etmiştir. Müslüman halkı zehirleyerek elde ettikleri paraları Yunan ve Ermeni işgalciler için harcadıkları düşünülmüştür. Yine o esnada ülkenin bağıcılıkla meşhur Ege ve Marmara Bölgelerinin işgal altında olması Men-i Müskirat Kanun teklifinin verilmesini kolaylaştırmıştır. Netice olarak Milli Mücadele sürecinde cephede Yunanlılara ve Ermenilere karşı mücadele edilmişken, cephe gerisinde mücadele genişletilmiştir. Men-i Müskirat Kanun teklifi verilerek içki piyasasını ellerinde bulunduran Gayrimüslimlere savaş açılarak özellikle Rum ve Ermeni içki tüccarları etkisiz hale getirilmeye çalışılmıştır.

B. Teklifin Sunulması ve Mecliste Yansımaları

Men-i Müskirat Kanun layihası Trabzon Mebusu Ali Şükrü Bey tarafından 28 Nisan 1920'de Meclise sunulmuştur. Ali Şükrü Bey, teklifinde dinen açıkça haram kılınan içkinin halk arasında yayıldığına dikkat çekmiştir. İçkinin sosyal hayat üzerinde olumsuz tesirlerinin arttığını belirtmiş, Amerika'daki içki yasağını örnek vermiştir. Hristiyanlığın yasaklamasına rağmen Amerika Hükümetinin içkiyi "*en büyük musibet*" telakki ederek men ettiğini söylemiştir. Amerika Hükümetinin içki yasağını kabul etmesini takdir eden Ali Şükrü Bey, ülkeyi "*bu büyük beladan ve felaketlerden*" korumak için şu maddeleri içeren layihayı sunmuştur:

1. Osmanlı Devleti'nde her türlü içkinin imali, ithali, satışı ve kullanımı yasaktır.

2. Alkollü ürün imal, ithal eden ve satanlar yakalandıklarında, içkilerine el konulur, kıyye⁹⁶ başına elli lira para cezasına çarptırılırlar.

3. İçki içenler ağır bir cezaya ya da elli lirayla iki yüz elli lira arasında para cezasına mahkûm edilirler.

4. Kanunun yürürlüğe girmesiyle beraber mevcut içkiler müsadere edilerek imha edilir.

5. Kanun yayınlanmasıyla yürürlüğe girer.

6. Kanunun yürütülmesinden bütün mülkiye memurları, adliye ve nizamiye mahkemeleri sorumludur.⁹⁷

Ali Şükrü Bey'in layihası Adliye, Sıhhiye, Maliye ve Şer'îye Encümenlerinde görüşülmüş ve hazırlanan mazbatalar TBMM'ye sunulmuştur. 28 Nisan 1920'de mazbatalar okunmuştur. Adliye Encümeni, teklifi akla ve dine uygun olduğunu kabul etmiştir. Bununla beraber ülkenin olağanüstü şartları yaşadığını belirtmiş, layihanın hayatın normale döndüğü bir zamanda görüşülmesini önermiştir⁹⁸. Sıhhiye Encümeni, teklifin kabul edilmesi gerektiğini üç sebebe dayandırmıştır. Encümene göre ilk gerekçe, halkın cahillik nedeniyle içki kullanarak cinayet, darp, kavga gibi asayişsizlikler yaratmasıdır. İkinci gerekçe, içkinin sağlık yönünden zararlı sonuçlar doğurmasıdır. Son gerekçe ise içkinin ithali nedeniyle yüksek miktarda paranın yurt dışına çıkmasıdır. Sıhhiye Encümeni, teklifteki cezaların artırılmasını da önermiştir.⁹⁹ Şeriye Encümeni layihayı uygun bulmuştur. Küçük değişiklikler yaparak 9 madde şeklinde hazırladığı önerisini Meclise sunmuştur¹⁰⁰. Maliye Encümeni diğerlerinin aksine layihayı kabul etmemiştir. Encümen, içkinin halkın ahlakına zarar verdiğini ve ülke asayişsizliğini artırdığını kabul etmekle beraber Men-i Müskirat Kanunu'nun ülkeyi ekonomik yönden zor duruma düşüreceğini savunmuştur. Encümene göre devlet içkiden önemli miktarda vergi almaktadır. Savaş halinin yaşandığı bu olağanüstü zamanda paraya hayati derecede ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle Men-i Müskirat Kanunu ülke çıkarlarına aykırıdır. Encümen ayrıca teklifteki cezaların azaltılmasını önermiştir¹⁰¹.

Ali Şükrü Bey'in layihası ve Encümen mazbatalarının okunmasından sonra Maliye Vekili Hakkı Behiç Bey, söz almıştır. Teklifin ahlak ve asayiş yönlerinden büyük faydalar sağlayacağını kabul ettiğini söylemiştir. Bununla beraber ekonomik gerekçelerin dikkate alınmasını istemiştir. Encümenlerin

⁹⁶ Kıyye üç çeşittir. Kıyye-i âşârî ve kıyye-i cedîde bugünkü 1 kiloya denk gelmektedir. Kıyye-i atîka ise 1282 gram ağırlığında olan 1 okkaya denk gelmektedir. Bkz. Develioğlu, *a. g. e.*, s. 519.

⁹⁷ TBMM ZC, Devre: 1, C. 1, s. 114, 329; Mısırlıoğlu, *a. g. e.*, s. 65-67; Düstur'da ise kanun teklifinin 17 Mayıs 1920 tarihinde meclise sunulduğu yazılmıştır. Bkz. *Düstur*, Tertip 3, C. 1, Milliyet Matbaası, İstanbul 1929, s. 63.

⁹⁸ TBMM ZC, Devre: 1, C. 1, s. 329.

⁹⁹ TBMM ZC, Devre: 1, C. 1, s. 330.

¹⁰⁰ TBMM ZC, Devre: 1, C. 1, s. 330-332.

¹⁰¹ TBMM ZC, Devre: 1, C. 1, s. 330.

layihayı, ülkenin önemli bir gelirden mahrum kalacağı gerekçesiyle farklı şekillerde Meclise sunduklarını belirtmiştir. Teklifin mali yönlerinin dikkate alınarak Bakanlar Kurulunda görüşüldükten sonra Meclise getirilmesini önermiştir. Ali Şükrü Bey ise öneriye katılmadığını, teklifin Encümenlerce esas itibariyle kabul edildiğini belirtmiştir. Dört encümenenden seçilecek temsilcilerden oluşacak özel bir komisyonun layihaya son şeklini vermesini önermiştir. Bununla beraber Maliye Vekili Hakkı Behiç'in önerisi kabul edilmiştir. Teklif bir kere daha görüşülmek üzere Bakanlar Kuruluna **sevk edilmiştir**¹⁰².

Yapılan inceleme ve görüşmeler neticesinde Maliye Vekili teklife karşı olumsuz düşüncelerini terk etmiştir. Hakkı Behiç Bey, layihada bazı itirazları bulunan Adliye Vekâletine 10 Temmuz 1920'de bir yazı göndermiştir. Yazıda müskirat vergisinden vazgeçildiği, dolayısıyla teklifin kabulünün mali açıdan artık bir sorun yaratmayacağı belirtilmiş, Adliye Vekâletinde yeniden görüşülmesi istenmiştir. Adliye Vekili Celalettin Arif Bey, 11 Temmuz 1920'de Maliye Vekâletine cevap vermiştir. Cevapta, Şeriye, Sıhhiye ve Adliye Encümenlerinin layiha üzerindeki görüş farklılıklarının giderilmesi arzusuyla evrakların encümenlere iade edildiği belirtilmiştir. Encümenlerin teklif üzerinde görüş birliğine varmaları için müzakere etmeleri ve görüşmelere vekillerin de katılmaları kararının alındığı ifade edilmiştir. Men-i Müskirat Kanun teklifi 15 Temmuz 1920'de Meclise getirilmişse de tekrar incelenmesi için Maliye Encümeni'ne sevk edilmiştir¹⁰³.

Layiha 12 Ağustos 1920'de İkinci Başkan Celalettin Arif Bey'in riyasetinde Mecliste müzakere edilmiştir¹⁰⁴. Öncelikle encümenlerin teklife dair önerileri okunmuştur. Ardından Kütahya Mebusu Haydar Bey, söz alarak layihanın kabulü halinde kanunun uzun süre tatbik edilemeyeceğini iddia etmiştir. Bunun da sebebinin yabancı müdahale olasılığına bağlamıştır. Onun belirttiğine göre Meşrutiyet'in ilk yılında içkinin ithalini ve imalini yasaklayan bir teklif hazırlanmıştır. Avrupalılar, çıkarlarına dokunduğu için kapitülasyonları gerekçe göstererek şikayetlerde bulunmuşlardır. Bunun üzerine teklif geri çekilmiştir. Şimdiki layiha Düyûn-ı Umûmiyyeye ve kapitülasyonlara tamamen aykırıdır. Dolayısıyla Kanun'un ülkede tatbiki imkânsızdır. Ali Şükrü Bey, bu düşüncelere karşı çıkarak: "*Demek siz şimdiden kapitülasyonları kabul etmiş oluyorsunuz?*" ifadesini kullanmıştır. Haydar Bey, teklifin Anayasa'nın ticaretin serbest bırakılması maddesine aykırı olduğunu iddia etmiştir¹⁰⁵. Yine, Türkiye'de yaşayan **gayrimüslim** vatandaşların dinlerinin içki içmeyi yasaklamadığını belirtmiştir. Bu nedenle sarhoş olan bir gayrimüslim vatandaşın Men-i Müskirat Kanunu'na göre yargılanamayacağını ifade etmiştir. Amerika'da içki yasağı uygulamasına dikkat çekmiştir. Amerika Hükümeti'nin

¹⁰² TBMM ZC, Devre: 1, C. 1, s. 332-333..

¹⁰³ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, C. 2, TBMM Matbaası, Ankara 1961, s. 334-337.

¹⁰⁴ Mısırlıoğlu, a.g.e., s. 74.

¹⁰⁵ Kanun-i Esasi'nin 13 maddesine göre Osmanlı vatandaşlarından biri veya birkaçı kanunlara uymak şartıyla ticaret yapabilecek, her çeşit ticari şirketler kurabilecektir. Bkz. Kili, Gözübüyük, a.g.e., s. 44.

içki yasağı kanununu tatbik edemediğini iddia etmiştir. Ona göre, Amerika’da kaçakçılık ve yolsuzluklar artmış, içki yasağı siyasi bir mesele haline getirilmiştir. Haydar Bey, Men-i Müskirat Kanun teklifindeki cezaları ise Abdulhamit Dönemi’ndeki “*timarhane ve serseri kanunundaki darp cezalarıyla*” benzeştirmiştir. Onun bu ifadesi tepkilere sebep olmuştur. Kayseri Mebusu Remzi (Akgöztürk) Efendi ve “*bir Hoca Efendi*” şöyle haykırmışlardır: “*Olmaz, kabul etmeyiz, aşağı indirin. Buraya gel.*” “*Bizim burada lüzumumuz yoktur. Ahkam-ı Şeriye aleyhinde... (Bu millet şeriatla kaimdir sadaları) Katiyen kabul etmiyoruz. Çekil oradan utanmıyor musun? (Nedir bu yahu hepimiz Müslümanız sadaları)*” Buna karşın Trabzon Mebusu Hüsrev (Gerede) Bey herkesin hür olduğunu ve istediğini söyleyebileceğini belirterek Haydar Bey’e destek vermiştir. Konya Mebusu Bekir Refik (Koraltan) Bey ise “*Efendiler, rica ederim, ne oldunuz kâinata karşı rezil mi olacağız?*” sözleriyle mebusları sakinleştirmeye çalışmıştır. Neticede oturum tatil edilmiştir¹⁰⁶. İkinci oturum öğleden sonra saat 17.30’da başlamıştır. Isparta Mebusu Hacı Tahir (Kucur) Bey, görüşmelerin uygun bir zamana ertelenmesini önermiştir. Önerisi mebusların sağlıklı düşünemediği gerekçesiyle kabul edilmiştir. Ali Şükrü Bey, ertelemeyi “*Parlamento dalaveresi*” olarak değerlendirmiştir. Erzincan Mebusu Mehmet Emin (Lekili) Bey ise Ali Şükrü Bey’e “*Bütün bu fesatların membausensin...*” sözünü sarf edince yeniden gürültüler yükselmiştir. Gürültünün şiddetlenmesi üzerine oturuma son verilmiştir¹⁰⁷.

Men-i Müskirat Kanun teklifinin son müzakereleri 13 Eylül 1920’de gerçekleştirilmiştir. İlk söz alan yeni Maliye Vekili Ferit Bey olmuştur. Ferit Bey eski Maliye Vekili Hakkı Behiç Bey gibi layihanın ahlaki, dini ve sıhhi açılardan faydalı olduğunu kabul etmiştir. Kendisinin de lehte oy kullanacağını ifade etmekle beraber, Kanun’un tatbikinde sorun yaşanacağını savunmuştur. Ona göre, ikilik yaratılmaması adına gayrimüslimler de Kanun kapsamına alınacaktır. Yine ülkenin polis teşkilatı Kanun’un tatbiki için yetersizdir. Zira ülkedeki polis sayısı 2200 olup bunların bir kısmı içki kullanmaktadır. Bütün bunlar Kanun’un tatbik edilememesine sebep olacaktır. Tatbiki mümkün olmayan Kanun ciddi ekonomik kayıplara neden olacaktır. Bu anlamda özellikle Türk bağıcılığı zarar görecektir. Ferit Bey, içkinin yasaklanması yerine müskirat vergisinin fahiş miktarlara çıkarılmasını teklif etmiştir. Ona göre, bu yolla hem içki alım gücü zayıflayacak hem de elde edilecek vergi miktarı artacaktır. Men-i Müskirat Kanun teklifi kabul edildiği takdirde Türkiye bir milyon lira kaybedecektir. Bursa Mebusu Operatör Doktor Emin¹⁰⁸ (Erkul) Bey, Ferit

¹⁰⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, C. 3, TBMM Matbaası, Ankara 1981, s. 195-199.

¹⁰⁷ TBMM ZC, Devre: 1, C. 3, s. 199,200.

¹⁰⁸ İmzalı Tercüme-i Hal kâğıdına göre, 1881’de halen Yunanistan sınırları içinde kalan Serfiçe sancağının Grebene kazasında doğdu. 26 Ağustos 1905’te Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane’den mezun oldu. 28 Temmuz 1905’te ilk operatörlük sertifikasını aldı. 13 Eylül 1910’da askerlikten istifa etti. 8 Ekim 1913’te Bursa İl Sağlık Müdürlüğüne atandı. 30 Mart 1917’de Greba Hastanesi Başkanlığına vekâlet ettiği gibi Kızılay Kurumu Başkanı olarak çalıştı. TBMM’nin Birinci Dönemine Bursa Milletvekili olarak katıldı. Anayasa, Bayındırlık ve Sağlık Komisyonlarında çalıştı. 1920 Kasım’ında cephe yaralıların tedavisine katıldı. 3 kanun teklifi, 13 önergesi ve

Bey'in ifade ettiği bir milyonluk gelir kaybı sorununun kahve, şeker, gaz ve sağlık sektöründe kullanılacak alkol, ispirto gibi ürünlerden alınan verginin artırılmasıyla çözüleceğini belirtmiřtir¹⁰⁹.

Ali şükrü Bey söz alarak layiha hakkında yapılan eleştirilere cevap vermiştir. Kanun'a karşı çıkanların ve tereddüt gösterenlerin dahi dini ve insani açılardan içkinin yasaklanmasını desteklediklerini ifade etmiştir. Amerika'da içki yasağının tatbik edilemeyip siyasi bir mesele haline getirildiği iddialarına karşı çıkmıştır. Ona göre, Amerika Hükümeti kanunun tatbikinde büyük özverilerde bulunmaktadır. Sadece yol masraflarını karşılamayı göze alan zengin Amerikalılar, Küba ve Meksika gibi yasağın olmadığı devletlere giderek içki içebilmektedir. Ali şükrü Bey, Rusya'nın da içki yasağı kanununu kabul ettiğini, bununla beraber İhtilal'in başında olmaları, halkının içki içme alışkanlığı ve dinlerinin yasaklamaması nedenleriyle, kanunun tatbikinde şimdilik bazı sorunlar yaşandığını belirtmiştir. Maliye Vekili Ferit Bey'in Hükümet'in bir bakanı olarak Men-i Müskirat Kanunu'nun tatbik edilemeyeceğini ifade etmesini eleşirmiştir. Bu ifadelerin devleti idare edememenin itirafı olduğunu söylemiştir. Kanunları tatbik edemeyen hükümetin acilen istifa ederek yönetimden çekilmesi gerektiğini belirtmiştir. Kanun'un tatbiki için özel bir çabaya gerek bulunmadığını, diğer yasalardaki hassasiyetin yeterli olacağını savunmuştur. Men-i Müskirat Kanunu'nun Gayrimüslim vatandaşlara da uygulanabileceğini belirtmiştir. Bugün itibariyle Amerika, Rusya ve Avusturalya'da sağlık ve ahlaki gerekçelerle içki yasağının tatbik edildiğini ifade etmiştir. *"Biz ne için kendi milletimizi muhafaza için koymak istediğimiz bir kanunda tebamız olan Hristiyanları ayıralım?"* sözüyle Kanun'un bütün vatandaşları kapsaması gerektiğini savunmuřtur¹¹⁰.

Ali şükrü Bey, Ferit Bey'in içkiden alınan verginin artırılması teklifini de eleşirmiştir. Bu yolun içki kaçakçılığını artıracakını ve bugünkü vergi miktarının dahi elde edilememesine neden olacağını iddia etmiştir. Halkın 1300 yıllık geleneğinin ve ahlak anlayışının Men-i Müskirat Kanunu'nun tatbikinin garantisini olacağını söylemiştir. Bütün milletin Kanun'un bekçiliğini yapacağını şu sözlerle ifade etmiştir: *"Bu kanunun hasbı nigahbanı da vardır, yani bütün millet buna riayet etmeyenleri, hatta bendeniz bile görürsem, derhal polise haber veririm. İster ahaliden, ister memurinden olsun. Hatta Maliye Vekilini bile!"*¹¹¹ Ali şükrü Bey, Ferit Bey'in bağcılığın zayıflayacağı söylemine de

147 konuşması vardır. II. Dönemde boşalan Bursa Milletvekilliğine aday olmuşsa da kazanamadı. 16 şubat 1928'de İstanbul Belediye Başkanı oldu. 3 Mart 1932'de seçildiği Milli Reasürans T.A.ř. Yönetim Kurulu Üyeliğini, Üye başkanvekili ve Başkan olarak 29 Mart 1950'ye kadar sürdürdü. 3 Haziran 1934'te İstanbul'da öldü. Almanca, İngilizce, Fransızca ve Rumca bilmektedir. Milli Mücadele'ye katkıları nedeniyle kendisine verilmiş bulunan yeşil şeritli İstiklal Madalyası 22 Nisan 1925'te Kırmızı-Yeşil şerit ile değiştirilmiştir. Bkz. Mehmet Emin Bey'in I. Devre TBMM Milletvekilliği Özlük Dosyası, *TBMM Arşivi*, Sicil No: 79; Çoker, *a.g.e.*, C. 3, s. 225-226.

¹⁰⁹ TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 113-117.

¹¹⁰ TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 117-119.

¹¹¹ TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 119.

karşı çıkmıştır. Öncelikli olarak bağcılığın yapıldığı Batı Anadolu ve Trakya Bölgelerinin düşman işgalinden kurtarılması temennisinde bulunmuştur. Bağcılığın millileştirilmesini, sendika veya şirket çatısı altında zaruri ihtiyaçlar için ispirto üretilebileceğini söylemiştir. Üzüm mahsulünden rakı veya şarap dışında birçok şekilde yararlanılabileceğini ifade etmiştir.

Müskirat vergisinden kaybedilecek bir milyon liranın Kanun'un tatbikiyle elde edilecek kârın yanında önemsiz kalacağını söylemiştir. Ona göre, Türkiye'de içki tahribatı frengi hastalığından bile beş on kat fazladır. İçki yüzünden sağlık sektöründe çok miktarda para ve insan kaybı yaşanmaktadır. Kanun'la beraber bu alanda büyük kazanç elde edilecektir. Yine, ülkede içki üretimi büyük oranda Ermeniler ve Rumlar tarafından yapılmaktadır. Bunlar içki imalinden büyük miktarda para kazanmaktadırlar. Daha da kötüsü kazandıkları paraları Ermenistan ve Yunanistan'a kredi olarak vermektedirler. Ali Şükrü Bey bu iddiasından yola çıkarak şu ifadeyi kullanmıştır: *“Maliye bir milyon lira kazanacak diye birçok insanın hezale uğraması bahasına olarak bize açıkça düşmanlık eden Hıristiyanların cebine laakal on milyon lira para girecektir”*¹¹². Bugün itibariyle hapisanede bulunan mahkûmların bir kısmı içki nedeniyle cinayet, hırsızlık, tecavüz gibi suçlar işlemişlerdir. Men-i Müskirat Kanunu'yla beraber hapse girecek kişi sayısı azalacaktır. Böylece hapisane masrafları azalacaktır. İçki yüzünden kendinden geçen sarhoşlar cinayetler işlemektedirler. Öldürülen bir insanın sosyal değeri hiçbir miktarda parayla kıyaslanamaz. Yine içki yüzünden hapiste yatmak zorunda kalanların, çalışmaları halinde devlete verecekleri aşar vb. vergiler de çok önemlidir. Sadece bu vergiler bile kaybedileceği düşünülen bir milyon liralık müskirat vergisini karşılayabilecektir. Ali Şükrü Bey, bu ifadelerinden sonra Kanun teklifini sunmasının amacını şöyle ifade etmiştir: *“Benim böyle bir kanun lâyihasını takdim etmekten maksadım, sırf neslimizi bu müthiş belâdan kurtarmak içindir. Dini ciheti herkes için malûmdur.”*¹¹³ Kanun'un çıkmasıyla Türk neslinin kurtulacağını, Türkiye'nin Avrupa, Amerika ve İslam Dünyası'nda büyük bir hayranlık ve sempati yaratacağını söylemiştir. Özellikle İslam Dünyası nezdinde Türkiye'nin siyasi yerinin iki kat artacağını iddia etmiştir¹¹⁴.

Ali Şükrü Bey'in konuşmasından sonra Maliye Vekili Ferit Bey'in içkiden alınan verginin artırılması teklifi gündeme gelmiştir. Teklifin Meni Müskirat Kanunu layihasından ayrı olarak gündeme alınması kabul edilmiştir¹¹⁵. Ali Şükrü Bey, bu önerinin Meni Müskirat Kanun teklifinin kabul edilmesiyle anlamını yitireceğini ve müzakereye gerek kalmayacağından emin olduğunu ifade etmiştir¹¹⁶. Kastamonu Mebusu Dr. Suat (Soyer) Bey ise içkinin sağlığa

¹¹² TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 119-120.

¹¹³ TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 120.

¹¹⁴ TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 121.

¹¹⁵ TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 123.

¹¹⁶ TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 121.

zararlarını uzun uzadıya bilimsel bir dille açıklamış, sosyal ve aile hayatını “kemirmekte olan bir âfetin” kaldırılmasının faydalı olacağını söylemiştir¹¹⁷.

C. Maddelerin Müzakeresi ve Kabulü

13 Eylül 1920 tarihli görüşmelerde Saruhan Mebusu Refik Şevket¹¹⁸ (İnce) Bey, Men-i Müskirat Kanun layihasının maddelerinin müzakerelerine geçilmesini önermiştir. Teklif kabul edilmiş ve layihanın maddelerinin görüşülmesine geçilmiştir¹¹⁹. Öncelikle birinci madde: “Osmanlı Devletinde her türlü alkollü içkinin imali, ithali, satışı ve kullanımı kesinlikle yasaktır” müzakere edilmiştir. Burdur Mebusu İsmail Suphi (Soysallıoğlu) Bey, birinci maddenin layihadan çıkarılmasını istemiştir. Kanun’un gerekliliğini savunanların Amerika ve Rusya’da içkinin yasaklanması örneklerini vermelerini eleştirmiştir. Amerika’nın gelişmiş bir ülke olduğunu, Türkiye’nin henüz onun seviyesinde bulunmadığını belirtmiştir. Hiçbir Avrupa ülkesinin içkiyi yasaklamadığını, bu devletlerin vatandaşlarının sağlığını düşünmediğini mi sormuştur. Suphi Bey, içki yasağının tatbik edilemeyeceğini, kaçakçılığın artacağını, her evin bir meyhaneye dönüşeceğini, insanların esrar ve afyon dahi kullanacaklarını iddia etmiştir. Ona göre, insanlık tarihinden beri içki kullanılmaktadır. Önce bu alışkanlık zihinlerden silinmelidir. Türkiye savaş halindeyken, yolsuzluklarla mücadele ederken, polis teşkilatı yetersizken duygusallıktan ziyade akıl ve mantığa göre hareket edilmelidir¹²⁰. Karasi Mebusu Basri Bey ise madde lehine söz almıştır. Men-i Müskirat Kanunu’nun uygulanabileceğini Balıkesir’de içki yasağını nasıl tatbik ettiklerini anlatarak savunmuştur. İçkiyle mücadelede Kanun’un çok faydalı olacağını belirtmiştir. Türk halkının dini bir gereklilik olan içki yasağını destekleyeceğini ifade etmiştir¹²¹. Antalya Mebusu Rasih (Kaplan) Bey söz alarak birinci maddenin dört açıdan kabulünün gerekli olduğunu ifade etmiştir. İlki hükümet şeklinin “hilafet-i cami” olması nedeniyle dini bir emir olan içki yasaklanmalıdır. İkincisi, Kanun’un kabul edilmesiyle İslam Dünyası üzerinde Türkiye aleyhindeki propagandalar engellenecektir. Üçüncüsü ahlaki gereklilik,

¹¹⁷ TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 123-124.

¹¹⁸ 1885’te Midilli Adası’nda doğdu. 1911’de Selanik Hukuk Mektebi’nden mezun oldu. Mütareke’den sonra avukatlık yapmaya başladı. İzmir’in işagli üzerine Ege Bölgesinde oluşan direniş hareketine katıldı. TBMM’nin Birinci Dönemine Saruhan Milletvekili olarak katıldı. Anayasa, Mili Eğitim, Sağlık- Sosyal Yardım ve Orman-Madenler Komisyonlarında çalıştı. 21 Eylül 1920’de Kastamonu İstiklal Mahkemesi Başkanlığına seçildi. 19 Mayıs 1921’de Adliye Vekili oldu. Ata Bey’in hastalığında 26 Haziran 1921’de bir süre Dâhiliye Vekâletine Vekillik yaptı. Genel Kurulda 285 konuşması vardır. Ayrıca 23 Nisan gününün Ulusal Bayram olmasına dair verdiği teklif kanunlaştı. İki de soru önergesi vardır. II. Dönem TBMM’de yer almayarak, İzmir’de avukatlık yaptı. 4,5 ve 6. Dönemlerde ise Manisa’dan Milletvekili seçildi. 15 Ocak 1945’te Demokrat Parti’ye katıldı. 9. Dönemde bu Parti’den Milletvekili seçildi. DP’nin ilk kabinesinde Milli Savunma Bakanlığına getirildi. II. Demokrat Parti Hükümetinde Devlet Bakanı oldu. 2 Kasım 1951’de DP Meclis Grup Başkanlığına seçildi. 24 Nisan 1955’te İzmir’de öldü. Karşıyaka Soğukkuyu Mezarlığına defnedildi. Bkz. Çoker, a.g.e., C. 3, s. 837-838.

¹¹⁹ TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 124-126.

¹²⁰ TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 126-127.

¹²¹ TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 127-128.

sonuncusu gelir elde etmektir¹²². Men-i Müskirat Kanun teklifini doktor mebusların hemen hepsi sağlık gerekçesiyle desteklemiştir. Farklı olarak Mentеше Mebusu Doktor Tevfik Rüştü¹²³ (Aras) Bey, teklifin birinci maddesini iktisadi ve tıbbi gerekçelerle eleştirmiştir¹²⁴.

Ardından birinci maddenin değiştirilmesine dair takrirler verilmiştir. Yozgat Mebusu Mehmet Hulusi (Akyol) Bey, birinci maddenin aynen kabulünü, Saruhan Mebusu Refik Şevket Bey, maddenin sonunda yer alan “*sureti katiyede*” ibaresinin çıkarılmasını, Aydın Mebusu Hasan Tahsin¹²⁵ (San) Bey ise “*imal ve istimal*” kelimelerinden sonra “*ithal ve bir mahalden diğer mahalle nakil ve furuhtu*”nun ilavesinine dair takrirler vermişlerdir. Bu tekliflerden yalnızca Refik Şevket Bey’in önerisi kabul edilmiştir¹²⁶. Bunlardan başka Tevfik Rüştü Bey, birinci maddeye merasimlerde dini inançları gereği içki içmek zorunda kalacak gayrimüslim vatandaşların kanun hükmünden istisna edilmelerine dair ibare eklenmesini teklif etmiştir. Fakat takriri reddedilmiştir¹²⁷. Birinci madde yeni haliyle oylanmış ve kabul edilmiştir¹²⁸.

Lahiyanın 2. maddesinin görüşülmesine 14 Eylül 1920’de başlanmıştır. Bununla beraber, Operatör Doktor Emin Bey, birinci madde görüşmelerine resmi bir görev nedeniyle katılmadığını belirterek bir teklifte bulunmuştur. Osmanlı Devleti’nde müskirattan sadece konyak ve rakının kastedildiğini, şarap ve biranın bu meyanda sayılmadığı için birinci maddeye “*mevaddı muhammere*” tabirinin eklenmesini istemiştir. Fakat takrir kabul edilmemiştir¹²⁹.

¹²² TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 128-129.

¹²³ Ahmet Tevfik Rüştü Bey, 1883’te Çanakale’de doğdu. Beyrut Fransız Tıbbiye Mektebi’nden mezun oldu. İzmir Gureba Hastanesinde bir süre çalıştıktan sonra 16 Şubat 1909’da Selanik Sağlık Müfettişliğine atandı. Bu arada İttihat ve Terakki Fırkası’nda politikaya dâhil oldu. Sırasıyla, Meclis-i Umur-ı Tıbbiye-i Mülkiye Azalığı, Sıhhiye Müdürlüğü Müfettişliği, Hıfzıssıhha Müdür Muavinliği, Teftiş Kurulu Başkanlığı, Sıhhiye Müfettiş-i Umumiliği, Yüksek Sıhhat Meclis Üyeliği görevlerinde bulundu. TBMM’nin Birinci Dönemine Mentеше Milletveki seçildi. Sağlık, Bütçe, Dışişleri, Anayasa, İktisat Komisyonlarında çalıştı. 21 Eylül 1920’de Kastamonu İstiklal Mahkemesi Üyeliğine seçildi. Türkiye Kominist Partisi’nin kurucuları arasında yer aldı. Lozan Barış Konferansı sürecinde Sıhhat ve İctima-i Muavenet Vekâletine vekillik yaptı. 32’si gizli oturumda olmak üzere 130 konuşma yaptı. 1 soru önergesi ve 2 kanun teklifi verdi. II. Dönemde İzmir’den milletvekili seçildi. 3 Mart 1925’te Hariciye Vekili oldu. 1939’da Londra Büyükelçiliğine atandı. İnsan Hakları Cemiyetinin kurucuları arasında oldu. 5 Mart 1951’de İş Bankası Yönetim Kurulu Üyeliğine seçildi. Bir süre Başkanlığını da yaptı. 2 Haziran 1960’da görevinden ayrıldıktan sonra siyasi konularda yazı ve anılarını kaleme aldı. 5 Ocak 1952’de öldü. Mustafa Kemal Atatürk tarafından Aras soyadı kendisine verilmiştir. Bkz. Bkz. Çoker, a.g.e., C. 3, s. 762-764.

¹²⁴ TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 129-130.

¹²⁵ 1865’te halen Yunanistan sınırları içindeki Selanik’in Katerin kasabasında doğdu. 13 Mart 1880’de Selanik Düyûn-u Umumiye Muhasebe Kaleminde kâtip olarak devlet hizmetine girdi. Ülkenin değişik yerlerinde Sırasıyla sorgu hakimi yardımcılığı, polis komiserliği ve kaymakamlık görevlerinde bulundu. 13 Mayıs 1915’te Çal Kaymakamlığındayken istifa ederek Nazilli’ye yerleşti. Milli Mücadelenin başlamasıyla Müdafaa-i Hukuk Teşkilatında çalışmaya başladı. Birinci Dönem TBMM’ye Aydın Mebusu olarak girdi. İktisat, Bayındırlık ve Dilekçe komisyonlarında çalıştı. 19’u gizli oturumda olmak üzere 113 konuşma yaptı. 3 soru, 1 gensorusu ve 3 de kanun teklifi vardır. 2.3.4 ve 5. Dönemlerde Aydın’dan milletvekili seçilmeyi başardı. 1939’da Bozdoğan’a yerleşti ve tarımla uğraştı. 18 Aralık 1951’de öldü. Rumca bildiği tercüme-i hal kâğıdında yazmaktadır. Bkz. Çoker, a.g.e., C. 3, s. 132-133.

¹²⁶ TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 130.

¹²⁷ TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 127-130-131.

¹²⁸ TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 131.

¹²⁹ TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 137.

Emin Bey'in bu girişimi lahiyasındaki müskirattan ne kastedildiğine dair tartışma yaratmıştır. Ali Şükrü Bey söz alarak teklifindeki müskirat kelimesinin şarap, biranın yanı sıra sarhoşluk veren esrarı dahi kapsadığını söylemiştir. Bunun üzerine afyonun yasaklanıp yasaklanmayacağı tartışmaları başlamıştır. Burdur Mebusu İsmail Suphi Bey, afyonun müskirattan sayılmaması gerektiğini zira seçim bölgeleri için en önemli milli servet olduğunu belirtmiştir. Emin Bey, afyonun tıbbi bir ham madde olduğunu, yüzlerce ilacın yapımında kullanıldığını söyleyerek, eczanelerin de mi kapatılacağı sorusunu yöneltmiştir. Kastamonu Mebusu Suat Bey, teklifte zikredilen müskiratın sadece içkiyi kapsadığını belirtmiştir. Afyonkarahisar Mebusu Mehmet Şükrü¹³⁰ (Koç) Bey ise haşhaşın en çok üretildiği yerin mebusu olmasına rağmen hiç kimsenin afyonu esrar şeklinde ürettiğine şahit olmadığını ifade etmiştir. Sosyal hayata zararı bulunmayan afyonun Meni Müskirat Kanunu'na dâhil edilmesi halinde ülkenin “servetinin baltalanacağını” savunmuştur. Ali Şükrü Bey söz almış ve afyondan kastının zaten yasak bulunan esrar olduğunu söylemiştir. Dolayısıyla Men-i Müskirat Kanunu'nun sadece içkiyi kapsadığını belirtmiştir¹³¹.

Bu tartışmalardan sonra 2. maddeye geçilmiştir. “*Müskirat imal, ithal ve fûruht edenler nezdinde yakalanacak olan müskirattın beher kıyyesi için 50 lira cezayı nakdi alınır ve mevcut müskirat müsadere olunur.*”¹³² İlk olarak ikinci maddenin değiştirilmesine dair takrirler okunmuştur. Aydın Mebusu Tahsin Bey: “...edenlerden müskiratın beher kıyyesi için elli lira cezayı nakdi ahz ve derdest edilen müskirat imha edilir” şeklinde ikinci maddenin değiştirilmesini teklif etmiştir.¹³³ Saruhan Mebusu Refik Şevket ve Bursa Mebusu Emin Beyler ise “...edenlerden müskiratın beher kıyyesi için elli lira cezayı nakdi ahz ve elde edilen müskirat imha olunur” olarak değiştirilmesini teklif etmişlerdir.”¹³⁴ Elazığ Mebusu Mustafa Rasim (Tekin) Bey, ikinci maddede “*şeran istimali mübah olmayan müskiratın imali ilh*” şeklinde bir düzeltme teklifinde bulunmuştur¹³⁵. Son olarak Bitlis Mebusu Yusuf Ziya Bey, 2. maddenin sonuna “*alınan cezayı nakdinin nısfı muhbirine verilir*” ibaresinin eklenmesini teklif

¹³⁰ 1887'de Afyon'da dünyaya geldi. 12 Ağustos 1911'de İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu. Mütarekeden sonra Afyon'a döndü ve avukatlık mesleğine başladı. Bunun yanı sıra 16 Haziran 1919'da bir matbaa kurarak *İkaz* gazetesini çıkardı. Sivas Kongresi'ne Afyon delegesi olarak katıldı. Kongre kararlarını matbaasında çoğaltarak Batı Anadolu'da yayılmasını sağladı. Birinci Dönem TBMM seçimlerinde Afyon mebusu seçildi. Adalet, Anayasa, İrşad, Program, Mali Kanunlar, Dışişleri ve Sayıştay Komisyonlarında çalıştı. İkinci Grupta yer aldı. Dönem içinde 53'ü gizli oturumlarda olmak üzere 330 konuşma yaptı. 3 soru, 7 gensoru önergesi verdi. Komünist cereyanlara katıldığı gerekçesiyle yargılanmışsa da beraat etti. Mebusluğunun sona ermesinden sonra Afyonkarahisar'a döndü. Gazetesinde Mustafa Kemal Paşa'yı eleştiren yazılar kaleme aldı. Şeyh Sait İsyanı sonrası gazetesi kapatıldı. Siyasetten uzak olarak avukatlık mesleğini yürüttü. 10 Mart 1938'de vefat etti. Bkz. Koçzade Mehmet Şükrü Bey'in Birinci Devre TBMM Milletvekili Özlük Dosyası, TBMM Arşivi, Sicil No: 241; Uğur Üçüncü, “Koçzade Mehmet Şükrü Bey ve Fikir Hayatı”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, C. 94, S. 186, s. 202-208.

¹³¹ TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 138-139.

¹³² TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 138.

¹³³ TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 131.

¹³⁴ TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 139.

¹³⁵ TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 139.

etmiştir¹³⁶. Aydın Mebusu Tahsin ve Refik Şevket ile Emin Beylerin takrirleri kabul edilmiş diğerleri reddedilmiştir. Kabul edilen tekliflere göre yeniden hazırlanması için ikinci madde encümenine gönderilmiştir¹³⁷. Madde Encümeninden geldiği şekliyle aynen kabul edilmiştir¹³⁸.

Bundan sonra 3. madde okunmuştur: “*İşret ettiği görülenler ya hadd-i şer’î ile tedip olunur veyahut elli liradan iki yüz elli liraya kadar cezayı naktiye mahkûm edilir.*”¹³⁹ Ali Şükrü Bey, söz alarak maddenin işret ettiği (içki içtiği) görülenler kısmının eksik olduğunu ve tamamlanması gerektiğini ifade etmiştir. Yozgat Mebusu Süleyman Sırrı¹⁴⁰ (İçöz) Bey, içki üretmek ve kullanmakla suçlananların mahkemeleri sonuçlanana kadar tutuklu kalmalarını, içki üretip kullanan memurların ilk suçlarında altı ay görevden uzaklaştırmalarını ikinci defa aynı suç işlemeleri halinde işlerine son verilmesini önermiştir¹⁴¹. Saruhan Mebusu Refik Şevket Bey, maddedeki “*hadd-i şer’î ile tedip olunur*” ibaresi yerine 80 deynek anlamındaki “*had*” kelimesinin kalmasını teklif etmiştir. Aksi takdirde hükmün ancak Şeriye Mahkemelerinde verilebileceğini ifade etmiştir¹⁴². Karasi Mebusu Hasan Basri Bey, “*şeri*” tabirinin kaldırılması önerisini eleştirmiştir. Kelimenin kalması halinde Şevket Bey’in arzuladığı durumun zaten geçerli olacağını belirtmiştir. Kanun’un yürürlüğe girmesiyle beraber içki kullanan memurların, “*tam bir Müslüman*” olmalarını istemiştir. Kütahya Mebusu Besim (Atalay)¹⁴³ Bey ise içkiyi güçlü bir düşman olarak

¹³⁶ TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 140.

¹³⁷ TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 139-140.

¹³⁸ TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 145.

¹³⁹ TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 140.

¹⁴⁰ 15 Ağustos 1923 tarihli Tercüme-i Hal kâğıdına göre 1878’de Yozgat’ta doğdu. 25 Ağustos 1898’de Mülkiye İdadisinden mezun oldu. Kâtiplik, veznedarlık, nahiyeye müdürlüğü ve kaymakamlık görevlerinde bulundu. TBMM’nin Birinci Dönemine Yozgat Milletvekili olarak seçildi. İçişleri, Bayındırlık, Tasarı, Bütçe komisyonlarında çalıştı. 1. Fırka 11. Alayda süvari eri olarak Batı Cephesinde Çekirdeksizköy ve Duatepe Muharebelerine katıldı. 26’sı gizli oturumlarda olmak üzere 289 konuşma yaptı. 8 soru 1 gensoru önergesi verdi. 18 kanun teklifi vardır. 12 Temmuz 1923’te yapılan seçimde 327 oy alarak İkinci Dönem TBMM’ye Yozgat’tan Milletvekili seçildi. Lâyiha, Mili Müdafaa, Dâhili, Kavanin-i Maliye, Nizamname-i Dâhili, Memurin Encümen-i Mahsus, Kadastro, Muvazene-i Maliye, Memurin-i Muhakemat Komisyonlarında çalıştı. 10 kanun teklifi, 26 önerisi, bir soru önergesi, Genel Kurulda 251 konuda 602 konuşması vardır. 3 ve 8. Dönemlerde Yozgat’tan Milletvekili seçildi. 1932’de kurduğu “*Türkiye Tiftik Cemiyeti*”nin Başkanlığını üstlendi. 18 Ocak 1963’te vefat etti. Bkz. Süleyman Sırrı Bey’in II. Devre TBMM Milletvekilliği Özlük Dosyası, *TBMM Arşivi*, Sicil No: 437; Çoker, *a.g.e.*, C. 3, s. 977-978; Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi, TBMM-II. Dönem 1923-1927*, C. 3, TBMM Vakfı Yay., Ankara 1994, s. 161.

¹⁴¹ TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 140.

¹⁴² TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 140-141.

¹⁴³ Ahmet Besim Atalay Bey, 1882’de Uşak’ta doğdu. İlköğretimini Uşak’ta tamamladı. 11 yıl kadar **medrese** eğitimi aldı. 1909’da Öğretmen Okulundan mezun oldu. Değişik yerlerde okul ve maarif müdürlükleri yaptı. Milli Mücadele’ye katılarak Silifke’de Müdafa-yı Hukuk Cemiyeti’ni kurdu. Memleketi Uşak’a giderek Kurtuluş Savaşını destekleyen eylemlere katıldı. Birinci Dönem TBMM’ye Kütahya Milletvekili seçildi. Tasarı, Milli Eğitim, İrşat, Dışişleri, Kitaplık ve Bütçe Komisyonlarında çalıştı. 6’sı gizli oturumda olmak üzere 125 konuşması vardır. Çoker, *a.g.e.*, C. 3, s. 697-699; 269 oyla İkinci Dönem TBMM’ye Aksaray Milletvekili seçildi. İrşad, Umur-ı Tasarrufiye, Ticaret, Ziraat, Diyanet İşleri ve Evkaf Komisyonlarında çalıştı. 4 kanun teklifi, 3 takrir, iki soru önergesi ve Genelkurulda 60 konuda 94 konuşması vardır. Bkz. Öztürk, *a.g.e.*, C. 3, s. 45; 3 ve 4. Dönemlerde Aksaray’dan, 5, 6, ve 7. Dönemlerde Kütahya Milletvekili seçildi. Parlamento yaşamının yanında Türk dili üzerindeki çalışmalarıyla tanındı. 1936-1941 yılları arasında Ankara Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi’nde ve Polis Enstitüsü’nde öğretmenlik yaptı. 6 Kasım 1935’te vefat etti. Arapça, Farsça bilen Atalay, ardında 34 eser bıraktı. Bkz. Çoker, *a.g.e.*, C. 3, s. 697-699;

değerlendirmiştir. Hadd-i şer'i cezasının esasları hakkında da bilgi verdikten sonra tek bir ceza yerine suçun mahiyeti ve kişinin dayanıklılığının temel alınmasını istemiştir. Kanun maddesine “*seksen deynekten yirmi deyneğe kadar*” ibaresinin getirilmesini teklif etmiştir¹⁴⁴. İzmit Mebusu Hamdi Namık (Gör) Bey, Hasan Basri Bey'in “*tam bir Müslüman*” tabirini eleştirmiştir. Hasan Basri Bey'e içki içen memurların “*gâvur*” mu olduklarını sormuştur. 2. maddedeki dayak cezasına karşı olduğunu söylemiştir. “*İnsanların en hassas noktası izzeti nefsi ve haysiyeti*” olduğunu belirten Hamdi Namık Bey, dayak cezasının bazı durumlarda idamdan bile aşağılayıcı tesir yaptığını ifade etmiştir. Yine, mahkemenin gizli yapılmasını ve zanlıların mahkeme sonuçlanana kadar tutuklu kalmaları önerisini eleştirmiştir. Memurlara verilmesi istenen cezanın da aşırı olduğunu savunmuştur. Bazı dini merasimleri gereği Hristiyanların içki içmek zorunda bulduklarını hatırlatarak Kanun'un onları kapsayıp kapsamayacağını sormuştur¹⁴⁵. Ali Şükrü Bey, Hamdi Bey'in dayağın insanlar için izzetinefis meselesi olduğu düşüncesini eleştirmiştir. Millet'in izzetinefsinin ise Men-i Müskirat Kanunu olacağını belirtmiştir. Millet'in gururuyla oynayanların dayak yemeyi hak ettiklerini, çünkü millet'in izzetinefsinin çok daha önemli olduğunu söylemiştir. Memurların Kanun aleyhinde hareket ettikleri takdirde doğrudan görevlerinden alınmalarını savunmuştur. Aksi takdirde Kanun'un tatbik edilemeyeceğini şöyle ifade etmiştir: “*Kanunu eline verdiğimiz adam içecek olursa demek ki, bu kanun tatbik edilmeyecektir.*”¹⁴⁶

Ali Şükrü Bey'in konuşmasından sonra üçüncü madde müzakereleri sona ermiş ve değişikliğe dair takrirler okunmuştur. Niğde Mebusu Mustafa Hilmi (Soydan) Efendi, maddenin “*Alenen müskirat istimal edenler veya hafiyen istimal edip de sarhoşluğunu alenen izhar edenler üç aydan bir seneye kadar hapis ve memur ise memuriyetinden de tard olunur.*” şeklinde değiştirilmesini teklif etmiştir.¹⁴⁷ Bursa Mebusu Emin ve Saruhan Mebusu Refik Şevket Beyler üçüncü maddenin “*Alenen müskirat istimal edenler veya hafiyen istimal edip de sarhoşluğu görülenler ya haddi şerî veya elli liradan iki yüz liraya kadar cezayı nakdi veyahut üç aydan bir seneye kadar hapis cezasıyla tecziye olunurlar. Sıfatı resmiye erbabından olanlar memuriyetten dahi tardedilirler ve bu husustaki hükümler kabili itiraz ve istinaf ve temyiz değildir.*” şeklinde değiştirilmesini teklif etmişlerdir.¹⁴⁸ Saruhan Mebusu Refik Şevket Bey ayrıca verdiği bir takrirle maddenin şu şekilde değiştirilmesini önermiştir: “*İşret ettiği görülenler ya seksen deyneğe veyahut elli liradan iki yüz elli liraya kadar cezayı nakdiye mahkum edilirler. Deyneğine tahammul edemeyecekleri veya darptan diğer bir maraz hâsıl olacağı tabip raporuyla teayyün edenlere beher deynek için iki gün*

¹⁴⁴ TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 140-143; Sadık Sarısaman, *I. Dönem T.B.M.M.'nde Kütahya Mebusu Besim Atalay Bey'in Faaliyetleri*, Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkilâp Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Yüksekliklisans Tezi, Erzurum 1990, s. 144.

¹⁴⁵ TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 143.

¹⁴⁶ TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 143.

¹⁴⁷ TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 143.

¹⁴⁸ TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 143-144.

hapis cezası verilebilir. Sıfatı resmiye erbabından bu suretle mahkûm olanlar muvakkaten veya müebbeden memuriyetten tard olunur.”¹⁴⁹ Antalya Mebusu Ali Vefa (Seyhanlı) Bey maddenin sonuna “*Bu hükümler kabili itiraz ve istinaf ve temyiz değildirler.*” ibaresinin eklenmesini teklif etmiştir¹⁵⁰.

Ali Şükrü Bey ise maddenin sonuna: “*Sıfatı resmiye erbabından ise tard olunur*” ifadesinin eklenmesini önermiştir.¹⁵¹ Aydın Mebusu Tahsin Bey, üçüncü maddenin “*İşret ettiği görülenler haddi şerî ile tedip olunur ve bunlar memurinden ise haddi şerîden maada memuriyetinden dahi tard olunur*” şeklinde değiştirilmesini teklif etmiştir.¹⁵² Urfa Mebusu Salih Hayali Bey, maddedeki “*İşret ettiği görülenler*” ifadesinden sonra “*veya işret ettiği bilmuayene anlaşılanlar*” ibaresinin eklenmesini önermiştir.¹⁵³ Afyonkarahisar Mebusu Mehmet Şükrü Bey ise maddenin şu şekilde değiştirilmesini teklif etmiştir: “*Müskirat istimal ettiği görülenlere seksen deynek darbedilir. Bilmuayene darbe vücudu mütehammil olmayanlar beher deyneğe mukabil iki gün haps edilir veyahut bir gün hapse mukabil rubu lira cezayı nakti alınır. İstimal eden memur ise işbu cezalar ile memuriyetten tard edilir.*”¹⁵⁴ Muğla Mebusu Ethem Fehmi (Arslanlı) Bey, maddenin sonuna “*sıfatı resmiye erbabından ise azlolunur. Tekerrürü takdirinde bir daha memuriyeti Devlette istihdam edilmeme üzere tard olunur*” şeklinde değişiklik önermiştir.¹⁵⁵ Antalya Mebusu Mustafa (Ebrişimoğlu) Bey, maddeye şu ibarelerin eklenmesini teklif etmiştir: “*İşbu mevaddı cürmiye hakkında hilâfi vaki ihbaratta bulunanlar muayyen cezanın iki misli ceza ile mücazat olunur.*”¹⁵⁶ Menteşe Mebusu Doktor Tevfik Rüştü Bey ise maddeye “*Merasimi diniye ve itikadiyeleri icabınca müskirat istimal edenler işbu kanun ahkamından müstesnadır*” ibaresinin eklenmesini önermiştir¹⁵⁷. Tekliflerden sadece Mustafa Hilmi, Ali Şükrü ve Ali Vefa Beylerin teklifleri kabul edilmiştir. 3. madde hazırlanan yeni şekliyle kabul edilmiştir¹⁵⁸.

Ardından müzakerelerine başlanmak için 4. madde okunmuştur: “*Bu kanunun tasdik neşriyle beraber mevcut içkiler müsadere ve imha edilir*”¹⁵⁹. Ali Şükrü Bey, maddenin tamamlanması adına bir teklifte bulunmuştur. Teklife göre, Kanun’un onaylanmasıyla beraber içki üretiminde kullanılan bütün alet ve edevat da müsadere edilecektir. Piyasada bulunan içkilerin bir ay içinde ihraç edilmelerine izin verilecektir. Bu süre sonunda elden çıkarılmayan içkiler

¹⁴⁹ TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 144.

¹⁵⁰ TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 144.

¹⁵¹ TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 144.

¹⁵² TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 144.

¹⁵³ TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 144.

¹⁵⁴ TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 144.

¹⁵⁵ TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 144.

¹⁵⁶ TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 145.

¹⁵⁷ TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 145.

¹⁵⁸ TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 144-145, 146.

¹⁵⁹ TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 145.

müsadere edilip imha edilecektir¹⁶⁰. Saruhan Mebusu Refik Şevket Bey, Ali Şükrü Bey'in teklifini eleştirmiştir. Bugüne kadar yasak olmadığı için yüksek fiyatlarla alınan alet ve edevatın bir ay gibi kısa süre içinde elden çıkarılamayacağını, devletin bunların bedellerini sahiplerine vermesi gerektiğini söylemiştir. Burdur Mebusu İsmail Suphi Bey de ülkede mevcut içkilerin çok fazla olduğunu, bunların ihraç edilme süresinin artırılmasını istemiştir. Bursa Mebusu Emin Bey, tasarruf hukukunun dikkate alınarak binlerce lira para harcanarak kurulan fabrikaların bozulmamasını istemiştir. Karasi Mebusu Hasan Basri Bey, farklı olarak bazı mebusların içki imal eden ve satan yerlerin zararını düşündüklerini, bugüne kadar bunların millete başta sosyal, iktisadi ve mali olmak üzere her yönden büyük zararlar verdiklerini belirtmiştir. Aydın Mebusu Tahsin Bey, daha da ileri giderek içki nakliyesinde kullanılan araçların da müsadere edilmesini istemiştir. Ali Şükrü Bey eleştirilerden sonra teklifindeki süreyi iki aya çıkaracağını söylemiştir¹⁶¹. Ali Şükrü Bey tavrını şu şekilde vermiştir: *“Bu kanunun tastik ve neşriyle beraber içki imaline mahsus bilcümle alât ve edevat müsadere edilir. Mevcut içkiler derhal temhir edilir ve iki ay zarfında memaliki ecnebiyeye ihracına müsaade olunur. İki ay hitamında mevcut müskirat imha olunur.”*¹⁶² Saruhan Mebusu Refik Şevket Bey, *“edenler”* kelimesinden sonra *“den”* sözcüğünün eklenmesini, *“nezdinde baki kalacak olan”* tabirinin çıkarılmasını ve *“müsadere”* kelimesinin kaldırılarak yerine *“imha”* sözcüğünün konulmasını teklif etmiştir¹⁶³. Burdur Mebusu İsmail Suphi Bey, maddenin *“...dört ay zarfında memaliki ecnebiyeye ihracına müsaade olunur...”* şekliyle değiştirilmesini önermişti¹⁶⁴. Niğde Mebusu Mustafa Hilmi Bey ise dördüncü maddenin şu şekilde olmasını teklif etmiştir: *“Âmillerle istimal ithal ve fûruht edenlerin failleri tekerrür ettiğinde cezaları bir misli tazif ve âmillerin müskirat imal ettikleri alât ve edevat, âleti cürüm olarak müsaade edilir”*¹⁶⁵ Bunlardan sadece Ali Şükrü Bey'in tavrı kabul edilmiştir. 4. madde yeni haliyle aynen onaylanmıştır¹⁶⁶.

Men-i Müskirat Kanun teklifinin 5 ve 6. maddeleri her kanunda yer alan klişe sözler olduğu için kanuna ilave maddeler eklenmesi müzakerelerine geçilmiştir. İlk olarak Bursa Mebusu Emin Bey'in 8 Eylül tarihli teklifi okunmuştur. Emin Bey, üç yeni madde önerisinde bulunmuştur:

“Sanayide kullanılacak her türlü ispirotolar hini imal ve imarından telvin ve tağşiş olunur”, “Tababette kullanılacak her nevi ispirotolu mevât ihtiyaç nispetinde Sıhhiye Vekaletince eczahanelere tevzi ve sarfiyatı kontrole tâbi tutulur”, “Tababette istimal olunacak ispirotolu mevaddın sureti istimali ve sarfi

¹⁶⁰ TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 146.

¹⁶¹ TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 146-147.

¹⁶² TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 147.

¹⁶³ TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 147.

¹⁶⁴ TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 147.

¹⁶⁵ TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 147.

¹⁶⁶ TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 148.

hakkında Sıhhiye Vekaletince bir talimatname kaleme alınacaktır”¹⁶⁷. Kastamonu Mebusu Suat Bey, 5. madde olması için şu teklifte bulunmuştur: “*Müstehzarat ve imalâtı tıbbiyede istimal edilmek üzere her eczahanede on kiloya kadar ispiroto bulundurabilir.*”¹⁶⁸

Emin Bey, Men-i Müskirat Kanun layihasında tıp sektörüne dair bir ibarenin bulunmamasının büyük bir sorun teşkil ettiğini belirtmiştir. Sağlık sektöründe çok miktarda ispiroto kullanıldığını, eczacılık sektörünün ise yarısının alkole bağlı olduğunu söylemiştir. Tıp sektöründe rakı, konyak, şampanya ve şaraptan vazgeçilemeyeceği için Kanun teklifine ispiroto içeren bir madde koyulması gerektiğini ifade etmiştir. Sağlık sektöründe kullanılacak ispirotoların ya Türkiye’de üretilmesini ya da yurt dışından kapalı şişeler içinde ithal edilmesini önermiştir. Sıhhiye Vekâletinin sağlık sektöründe kullanılacak ispirotoları sıkı bir kontrole tabi tutmasını istemiştir. Ona göre Sıhhiye Vekaleti herhangi bir eczaneye beş kilo ispiroto verdiğinde nerelere sarf edeceğini sormalıdır. Usulüne uygun kullanıldığına karar verdiği zaman eczaneye yeniden ispiroto ürün vermelidir. Kastamonu Mebusu Doktor Suat Bey, Emin Bey’in düşüncelerini desteklemiş ve eczanelerde en az on kilo ispiroto olması gerektiğini belirtmiştir. Ali Şükrü Bey ise müskirattan kastedilenin rakı, şarap, şampanya, bira gibi alkollü içkiler olduğunu, sağlık açısından kullanılacak ispirotoların Kanun dışında tutulması gerektiğini söylemiştir. İspironun içki olarak kullanılmaması şartıyla Sıhhiye ve Maliye Vekâletlerinin kontrolünde sağlık ve diğer sektörlerde sarf edilebileceğini ifade etmiştir. Çorum Mebusu Mehmet Haşim (Apaydın) Bey ise Kanun gereği içki imalinde kullanılan araç gereçlerin müsadere edileceğini hatırlatarak sağlık sektöründe kullanılacak ispirotonun nasıl üretileceğini sormuştur. Emin Bey, Sıhhiye Vekaleti kontrolünde bir ispiroto fabrikası açılmasına izin verilmesiyle bu sorunun ortadan kalkabileceğini söylemiştir. Fabrikadan elde edilen ispirotonun fazlasının ise yurt dışına ihraç edilebileceğini ifade etmiştir¹⁶⁹.

Menteşe Mebusu Doktor Tevfik Rüştü Bey ise şu maddenin eklenmesini istemiştir: “*Merâsim ve itikadâtı diniyeleri muktezasınca müskirat istimali mecburiyetinde kalanlar işbu kanun ahkâmından müstesnadır.*”¹⁷⁰ Tevfik Bey’in teklifinin daha önce de yapıldığı ve reddedildiği yönünde Meclisten sesler yükselmiştir. Tevfik Bey, İslam Dünyası’nda yıllardan beri uygulanan dini özgürlük prensibi gereği Meclisin bu teklifi kabul etmesi gerektiğini söylemiştir. Ali Şükrü Bey, Tevfik Bey’in düşüncesine prensip olarak katıldığını, sadece dini merasimlerde kullanabilecekleri şekliyle teklifi destekleyeceğini söylemiştir. Tevfik Rüştü Bey’in teklifin “*kanun hukukundan müstesnadır*” yerine “*dini merâsim esnasında kullanılabilir*” ibaresinin eklenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Aksi taktirde suistimallerin oluşacağını,

¹⁶⁷ TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 148.

¹⁶⁸ TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 148.

¹⁶⁹ TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 148-149.

¹⁷⁰ TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 149.

meyhanelerin açılıp, içki üretiminin yapılabileceğini iddia etmiştir. Antalya Mebusu Rasih Bey, söz alarak Tevfik Rüştü ve Ali Şükrü Bey'in düşüncelerini eleştirmiştir. Teklifin Men-i Müskirat Kanunu'na eklenmesi durumunda kiliselerin meyhane haline getirilerek insanları zehirleyeceğini ifade etmiştir. Türkiye'yi ve yasalarını tanımayanların hukukunun düşünülmemesini istemiştir. Ona göre, ilerleyen yıllardaki tavırlarına göre Gayrimüslimlerin Men-i Müskirat Kanunu'ndaki yerleri yeniden belirlenmelidir. İzmit Mebusu Hamdi Namık Bey ise Rasih Bey'in sözlerini eleştirmiştir. Gayrimüslimlerin dinleri gereği içkiyi kiliselerde değil yılda bir kere evlerinde ve cenaze törenlerinde içtiklerini ifade etmiştir. Yahudilerin ise düğünlerde, sünnet ve nikâh törenlerinde dini gerekçelerle içki kullandıklarını hatırlatarak Tevfik Rüştü Bey'in teklifinin yeterli olmayacağını söylemiştir¹⁷¹. Neticede teklifler oylamaya konulmuştur. Sadece Emin Bey'in tavrındaki 2 ve 3. Maddeler kabul edilmiştir.¹⁷²

Ali Şükrü Bey de madde eklenmesi için şu tavrı vermiştir: *“Hafî surette müskirat imal, ithal ve fûruht edenleri belediye heyetleri ile heyeti ihtiyariye ve memurini sıhhiye tahkik ve ihbara mecburdur. Bu ihbar keyfiyeti her fert için de bir mecburiyet-i vataniye ve insaniyedir. İhbaratta bulunanlara ihbaratı tahakkuk ederse alınacak cezayı naktinin nısfı mükâfat olarak ita edilir.”* Teklif vatandaşları hafîye yapacağı endişesiyle eleştirilmiştir. Ali Şükrü Bey ise aksine halkın Kanun'a aidiyet duygusunu artıracığını ve ihbar mekanizmasının çalıştırılacağını söylemişse de tavrı kabul edilmemiştir¹⁷³. Bir diğer tavrı Yozgat Mebusu Süleyman Bey'e aittir. Süleyman Bey, şu iki maddenin kanuna eklenmesini teklif etmiştir:

“Müskiratın meni imal ve istimali cürmünden maznun olarak derdest edilen eşhasın istintak ve muhakemeleri mevkuften icra edilir”, “Müskirat imal ve istimal eden şahıs memurinden olursa birinci defada altı ay memuriyetten mahrum, tekerrürü halinde hizmet-i Devlette istihdam edilmemek üzere sureti katiyyede tard edilir.” Süleyman Bey'in teklifleri reddedilmiştir.¹⁷⁴ Kırşehir Mebusu Ahmet Müfit (Kurutluoğlu) Bey ise 6, 7 ve 8. maddeler olması için şu teklifte bulunmuştur:

“Madde 6- Kanunu cezanın işbu kanuna muhalif olan maddeleri ahkâmı mülgadır.”, “Madde 7-İşbu kanun neşri tarihinden muteberdir”, “Madde 8-İşbu kanun hükmünün icrasına Adliye ve Dahiliye vekâletleri memurdur.”

Aydın Mebusu Tahsin Bey ise ek madde olarak şu teklifte bulunmuştur: *“İşbu kanunun icrasında tesamüh ve lâkaydisi görülen memurini idariye ve zabıta memuriyetlerinden tard olunur”*¹⁷⁵ Müfit ve Tahsin Beylerin teklifleri kabul edilmemiştir. Kanun teklifinin yedinci maddesi *“Bu kanun tarihi*

¹⁷¹ TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 149-150.

¹⁷² TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 151.

¹⁷³ TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 151.

¹⁷⁴ TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 152.

¹⁷⁵ TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 152.

neşrinden itibaren meridir”¹⁷⁶, sekizinci maddesi ise “Bu kanunun icarayı ahkâmına Dahiliye, Adliye ve Sıhhiye vekilleri memurdur” şeklinde kabul edilmiştir.¹⁷⁷

Men-i Müskirat Kanun teklifi son haliyle oylamaya sunulmuştur. Oylamada 71 kabul, 71 ret, 3 de çekimser oy kullanılmıştır. Oyların eşit olması sebebiyle Meclis başkanının oyu da değerlendirmeye alınmıştır. Meclise riyaset eden İkinci Başkan Vekili Vehbi Efendi oyunu kanun lehinde kullandığı için Nizamname gereği Meni Müskirat Kanunu teklifi 14 Eylül 1920’de kabul edilmiştir¹⁷⁸. Böylece, TBMM’nin açılmasından beş gün sonra, sunulan Men-i Müskirat Kanunu teklifi bazı değişikliklerle yaklaşık dört buçuk ay sonra 22 numaralı kanun olarak şu şekilde kabul edilmiştir:

“Men’i müskirat kanunu

(Ceridei Resmîye İle neşir ve ilân: 28 şubat 1337 - No. 4)

No. 22

BİRİNCİ MADDE — Memaliki Osmaniye’de her nevi müskirat imal, ithal, fûruht ve istimali memnudur.

İKİNCİ MADDE — Müskirat imal, ithal ve nakil ve fûruht edenlerden müskiratın beher kıyesi için elli lira cezayı nakdî ahz ve elde edilen müskirat imha olunur.

ÜÇÜNCÜ MADDE — Alenen müskirat istimal edenler veya hafiyen istimal edipte sarhoşluğu görülenler ya haddi şeri veya elli liradan iki yüz liraya kadar cezayı nakdî veyahut üç aydan bir seneye kadar hapis cezasıyla tecziye olunurlar. Sıfatı resmîye erbabından olanlar dahi memuriyetten tardedilir ve bu husustaki hükümler kabili itiraz ve istinaf ve temyiz değildir.

DÖRDÜNCÜ MADDE — Bu kanunun tasdiki ve neşriyle beraber içki imaline mahsus bilcümle alât ve edevat müsadere edilir. Mevcut içkiler derhal temhir edilir ve iki ay zarfında memaliki ecnebiyeye ihracına müsaade olunur. İki ay hitamında mevcut müskirat imha olunur.

BEŞİNCİ MADDE — Tababette kullanılacak her nevi ispirotolu mevât ihtiyaç nispetinde Sıhhiye vekâletince eczanelere tevzi ve sarfiyatı kontrole tabi tutulur.

ALTINCI MADDE — Tababette istimal olunacak ispirotolu mevaddın sureti istimal ve sarfi hakkında Sıhhiye vekâletince bir talimatname kaleme alınacaktır.

YEDİNCİ MADDE — Bu kanun tarihi neşrinden itibaren mer’idir.

SEKİZİNCİ MADDE — Bu kanunun icrayı ahkâmına Dahiliye, Adliye ve Sıhhiye vekilleri memurdur”¹⁷⁹.

Meni Müskirat Kanun teklifine kabul oyu veren mebuslar şunlardır:

¹⁷⁶ TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 152.

¹⁷⁷ TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 152.

¹⁷⁸ TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 153; Mısırlıoğlu, a.g.e., s. 100.

¹⁷⁹ Düstur, Tertip 3, C. 1, s. 63.

Salih (Siirt), Hacı Tahir (Kângırı), Hacı Mustafa (Ankara), Ahmet (Aydın), Tahsin (Aydın), Cevdet (Kırşehir), Mustafa Hilmi (Niğde), Ömer Lûtfi (Saruhan), Şeyh Fevzi (Erzincan), Süleyman Sırrı (Yozgat), Feyyaz Ali (Yozgat), Mahmut Sait (Muş), Halil İbrahim (Antalya), Dr.Suat (Kastamonu), Yusuf İzzet Paşa (Bolu), Rasih (Antalya), Operatör Emin (Bursa), Necmettin (Siirt), Ali Rıza (Amasya), Atif (Ankara), Mehmet Nâdir (İsparta), Hacı Süleyman (İzmir), Ali Şükrü (Trabzon), Memduh (Karahisarışarkî), Ömer Lûtfi (Karahisarısahip), Abdullah (İzmit), Şakir (Ankara), Esat (Lâzistan), Ziya (Bitlis), Zekâi (Adana), Hamdi (Genç), Basri (Karasi), Naci (Elâziz), Hacı Hayali (Urfa), Mithat (Mardin), Âlim (Kayseri), Vehbi (Konya), Abdullah (Sinop), Şükrü (Canik), Ziya (Kângırı), Hamdullah Suphi (Antalya), Tahir (İzmit), Vehbi (Bitlis), Necip (Ertuğrul), Remzi (Kayseri), Ali Sururi (Karahisarışarki), Bekir (Kırşehir), Abdülğani (Siverek), Hüseyin Hüsni (İsparta), Ömer Mümtaz (Ankara), Mustafa Sabri (Siirt), Feyzi (Elaziz), Osman Kadri (Muş), Besim Atalay (Kütahya), Arif (Bitlis), Emin (Aydın), Mustafa Lûtfi (Siverek), Mehmet Hulûsi (Yozgat), Hasan (Denizli), Reşit Ağa (Malatya), Mehmet Vasfi (Karahisarışarkî), Nuri (Bolu), Müfit (Kırşehir), Hulûsi (Kastamonu), Şahin (Ayıntap), Hamdi (Canik), Kadri (Siirt), Emin (Canik), Tefik (Kângırı), Emin (Erzincan), Mehmet (Siverek) Beyler ve Efendiler¹⁸⁰.

Kabul oyu verenlere bakıldığında, bunların 24'ünün medrese eğitimi alanları ifade eden *efendi* unvanını taşıdıkları görülmektedir. Bir paşa ve bir de ağa kabul oyu vermiştir. Kalan 45 kişi ise bey unvanına sahiptir. Kanun aleyhinde oy kullananlardan sadece 3'ü efendi ünvanı taşımaktadır. Evet oyu kullanan mebusların temsil ettikleri bölgelere bakıldığında 40 civarındaki oyun, İç Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgelerinden geldiği görülmektedir. Aleyhte oy kullananların ise sadece 33'ü bu bölgelerdendir¹⁸¹.

Falih Rıfki¹⁸² (Atay), *Çankaya* adlı eserinde Men-i Müskirat Kanunu'nun kabul edilmesini şöyle anlatmıştır: “*Men-i Müskirat adlı içki yasağı kanunu deniz kurmayı Ali Şükrü'nün teklifi üzerine bir şeriat kanunu olarak çıkmıştır. Maliye Vekili boş hazinenin bu yüzden yirmi milyon lira daha kaybedeceğini boş yere anlatmaya çalıştı:*

-Ağır vergi koyalım, diyordu.

¹⁸⁰ TBMM ZC, Devre: 1, C. 4, s. 153-154.

¹⁸¹ Onur Karahanoğulları, *Birinci Meclisin İçki Yasağı Men-i Müskirat Kanunu*, Phoenix Yay., Ankara 2008, s. 90

¹⁸² 1894'te İstanbul'da doğmuş, 20 Mart 1971'de vefat etmiştir. İstanbul Darülfünûn Edebiyat Fakültesi mezunudur. Sadaret, Dahiliye Kalemleri ile 1. Dünya Savaşı sırasında Suriye ve Filistin'de Cemal Paşa'nın hususi kâtipliğini yaptı. 1918'de *Akşam* gazetesinde, Milli Mücadele aleyhinde tavrı alanları eleştiren yazılar yazdı. Bu yazılarından dolayı idama mahkum oldu. 1922'de Bolu milletvekili olarak TBMM'ye girdi. 1950'ye kadar süren milletvekilliliği yanı sıra, *Hâkimiyet-i Milliye*, *Milliyet*, *Ulus* ve *Dünya* gazetelerinde başyazılar, sohbetler, anılar yazdı. Falih Rıfki, Mustafa Kemal Paşa ekseninde gelişen Cumhuriyetin kuruluş yılları olaylarının anlatıldığı *Çankaya* adlı eseri ve gezi kitaplarıyla ünlüdür. Yazarın çok sayıda makale, anı, inceleme, gezi, roman, fıkra-sohbet türünde eserleri vardır. Bkz. İhsan Işık, *Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi*, C. 1, Elvan Yay., Ankara 2004, s. 231.

Hatta kiliselerde dinleri gereği hristiyanların şarap bulundurma hakkı bile tanınmamıştır. Bir hoca:

-Kiliseleri meyhaneye çevirip Müslümanları soyarlar, diyordu.

Başkanlık eden hoca Vehbi, Hadd-i Şer'î denen dayak cezasını da teklif etti. İlk defası için 80 değnek vurulacaktı. Bir milletvekili:

-Yahu dört kadeh içene dört kere seksen sopa! Nasıl dayanır bu insan! diye haykırdı”¹⁸³.

Toplum sağlığını korumaya yönelik TBMM'nin çıkardığı ilk yasa olan Men-i Müskirat Kanunu'yla içki üreten, ithal eden, nakleden ve satanlara kıyye başına 50 lira para cezası verilecek ve ele geçirilen içkiler imha edilecektir. Alenen veya gizli içki içip de sarhoş olanlar hadd-i şer'i ya da 50 lirayla 200 lira arasında para veya üç aydan bir yıla kadar hapis cezalarına çarptırılacaklardır. Resmi görevliler ise memuriyetten atılacaklardır. Men-i Müskirat Kanunu dahilinde verilen cezalara itiraz ve temyiz edilemeyecektir. Sağlık sektöründe kullanılacak her türlü ispirtolu maddeler ise ihtiyacı kadar Sıhhiye Vekâletince eczanelere dağıtılacak ve sarfiyatı kontrol edilecektir¹⁸⁴.

Men-i Müskirat Kanunu'yla beraber daha önce verilmiş olan müskirat vergisinin azaltılmasına ve alkollü ürünleri satma payı vergisinin düşürülmesi teklifleri 15 Kasım 1920 tarihinde reddedilmiştir¹⁸⁵.

II. KANUN'UN TATBİKİ

A. Anadolu'da Tatbiki

Men-i Müskirat Kanunu kabulünden yaklaşık beş ay sonra 28 Şubat 1921'de *Resmî Gazete*'de yayımlanmıştır¹⁸⁶. *Resmî Gazete*'de geç yayımlanmasının sebebi gazetenin 7 Ekim 1920'de kurulmuş ve 7 Şubat 1920'de yayımlanmaya başlamasındandır. Bununla beraber Kanun kabul edilmesinden hemen sonra telgraf vasıtasıyla vilayetlere gönderilmiştir¹⁸⁷. Aynı zamanda Anadolu Ajansı vasıtasıyla basın Kanun'u kamuoyuna duyurmuştur. Örneğin, 3 Ekim 1920 tarihli *Anadolu'da Yeni Gün*, 7 Ekim 1920 tarihli *Bolu* gazeteleri kamuoyuna Kanun'u bildirmiştir¹⁸⁸. Daha yürürlüğe girmeden 15. Kolordu Kumandanı Kazım Karabekir Paşa tarafından doğu vilayetlerinde

¹⁸³ Falih Rıfık Atay, *Çankaya*, Bateş Yay., İstanbul 1984, s. 260.

¹⁸⁴ Mehmet Temel, *Atatürk Döneminde Bulaşıcı ve Salgın Hastalıklarla Mücadele*, Nehir Yay., İstanbul 2008, s. 14-15; Mehmet Temel, *İşgal Yıllarında İstanbul'un Sosyal Durumu*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1988, s. 273-274, Temel, *Hastalıklarla Mücadele*, s. 15.

¹⁸⁵ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: 1, C. 5, TBMM Matbaası, Ankara 1981, s. 378.

¹⁸⁶ *Düstur*, Tertip 3, C. 1, s. 63.

¹⁸⁷ Karahanoğulları, *a.g.e.*, s. 90.

¹⁸⁸ *Anadoluda Yeni Gün*, 3 Teşrin-i Evvel 1336/ 3 Ekim 1920, No: 426-46, s. 2; *Bolu*, 7 Teşrin-i Evvel 1336/ 7 Ekim 1920, No: 315, s. 1-2.

uygulanmaya başlamıştır¹⁸⁹. Kanun tebliğle birlikte TBMM Hükümetin kontrolündeki bölgelerde tatbik edilmeye başlanmıştır. İşgal altındaki yerlerde ise ancak kurtuluşun sonra uygulanabilmiştir¹⁹⁰.

Kanun'un tatbiki ikiye ayrılabilir. İlki yürürlükte olduğu safhadır. Bu süre içinde her türlü içkiyi kullanmak, satmak, nakl etmek suçtur. İkinci safha ise 8 Nisan 1924'ten içkiye tekelle uygulamasına kadardır. Bu süre içinde bira, likör ve alkol derecesi daha düşük olan içkiler serbest bırakılmıştır. Kanun ırk, din ve bölge ayırmaksızın TBMM Hükümeti kontrolündeki bütün yerlerde uygulanmıştır. Kanun'a aykırı hareket edenler polisler tarafından tutuklanarak mahkemelere sevk edilmiştir. Mahkemelerin verdiği cezalar ise tatbik edilmiştir.

Kanun'a göre sağlık sektöründe kullanılmak üzere Sıhhiye Vekâleti gözetiminde az miktarda ispiro imal edilebilecektir. Bunun sağlanmasına kadar gerekli ispiro ithal edilmek suretiyle karşılanacaktır. Kanun'un çıkmasından yaklaşık bir yıl sonra Anadolu'da bu yönde girişimlerin başladığı görülmüştür. Konya'da bazı girişimciler "*Konya Mevâdd-ı Küûliye Türk Şirketi*" adıyla Men-i Müskirat Kanunu'na uygun olarak bir şirket kurmak amacıyla vilayete ruhsatname başvurusunda bulunmuşlardır¹⁹¹.

Men-i Müskirat Kanunu'nun Anadolu'da uygulanmasında çeşitli sorunlar yaşanmıştır. Bunlardan biri askeri memurların Kanun kapsamında değerlendirilmesidir. Adliye, Dahiliye ve Sıhhiye Vekâletleri kadrolarında bulunup askeriyede çalışan memurların Kanun bünyesinde yargılanmaları Divan-ı Harpler'de tereddütle karşılanmıştır. Bunun üzerine Müdafaa-i Milliye Vekâleti 5 Mart 1921'de Bakanlar kuruluna bir yazı yazmıştır. Yazıda Divan-ı Harpler'de Askeri Ceza Kanunu'na göre hükümler verildiği belirtilmiştir. Askeri Ceza Kanunu'nda kendini kontrol edemeyecek derecede sarhoş olanlarla, kışla gibi askeri mekânlarda içki içenler hakkında cezanın mevcut olduğu hatırlatılmıştır. Bununla beraber Men-i Müskirat Kanunu'nda farklı hususların yer aldığı belirtilmiştir. Kanun'da yer alan memurlar tabirinden askeri memurların da kastedilip kastedilmediği sorulmuştur. Bakanlarkurulu 24 Mart 1921'deki toplantısında bu mevzuyu görüşmüştür. Men-i Müskirat Kanunu'ndaki memurlar tabirine askeri memurların da girdiği ve Divan-ı Harplerde bu memurlara Kanun'un tatbik edileceği kararı alınmış ve keyfiyet Müdafaa-i Milliye Vekâletine bildirilmiştir¹⁹².

Toplanan içkilerin imhası ve mahkemelerin yanlış hükümler vermeleri de Kanun'un tatbikinde önemli sorunlardandır. Hükümet bu sorunların ortadan kaldırılması adına 8 Kasım 1921'de Kanun'un 2. maddesinin tefsiri ve 2 ve 3. maddelerin değiştirilmelerine dair teklif vermiştir. Teklifin gerekçesinde ifade

¹⁸⁹ Ebuzziyade Velid, "Müskirat Kanunu ve Şeriye Vekili", *Tevhîd-i Efkâr*, 17 Teşrin-i Sâni 1339/17 Kasım 1923, S. 861-3889, s. 1.

¹⁹⁰ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: 2, C. 10, TBMM Matbaası, Ankara 1975, s. 27.

¹⁹¹ *Anadoluda Yeni Gün*, 28 Kânûn-ı Evvel 1337/28 Aralık 1921, No: 375-762, s. 2.

¹⁹² *BCA*, 30.18.1.1/3.16.4, lef.1.

edildiğine göre Men-i Müskirat Kanunu'nun ikinci maddesinde bir kıyyenin altında ele geçirilen içkiden para cezası alınmasına dair bir ibare bulunmamaktadır. Bu durum mahkemelerin karar vermesini zorlaştırmaktadır. Kıyye küsüratının cezadan muaf tutulması Kanun'un ruhuna aykırı olduğu için kanun maddesine "kûsur" kelimesi eklenmiştir. Yine adli hataya uğrayanlarla ilgili düzeltme mercî bulunmadığı için adli hataların itiraz ve temyiz edilebilmesine dair bir fırka da teklif edilmiştir. Men-i Müskirat Kanunu'nun 2 ve 3. maddelerinde yer alan para cezalarının hapse çevrilmesinden kaynaklanan adli hatalar da yapılmaktadır. Mahkemelerin bazıları kanunda en fazla bir yıl hapis verilir hükmüne uymakta bazıları uymamaktadır. Bunun çözümü ise bir sene hapis verildikten sonra kalan paranın mahkûmların emlakından haciz yoluyla elde edilmesidir¹⁹³. İkinci madde Bakanlarkurulunda şöyle tefsir edilmiştir: "İmhâ'dan maksad yalnız dökülmek olmayıp şirb-i gayr-i sâlih bir sûrette tagyîri ile de maksad-ı kanûnî husûl olacağından bunlardan ispirto i'mâl ettirilmek üzere bâ makbûz Düyûn-ı Umûmiyye idârelerine teslîmi caizdir."¹⁹⁴ Bakanlarkurulu, tefsir doğrultusunda 2 ve 3. maddelerde şu değişiklik teklifini vermiştir:

"Mâdde 2. — Müskirât i'mâl, ithal ve nakl ve fîrûht edenlerden müskirâtın beher kıyye ve kusûru için elli lira ceza-yi nakdî ahîz ve elde edilen müskirât imhâ' edilir.

Mâdde 3. — Alenen müskirât isti'mâl edenler veya hafîyyen isti'mâl edip de serhûşluğu görülenler ya hadd-i şer'î veya elli liradan iki yüz liraya kadar ceza-yi nakdî veya üç aydan bir seneye kadar hapis cezâ'siyle tecziye olunurlar. Sıfât-ı resmîyye erbâbından olanlar dahi me'mûriyyetten tardedilir. Bu husûstaki hükümler kabil-i'itirâz ve temyîz olup kabil-i istînâf değildir. Hükmedilen ceza-yi nakdî Kanûn-ı Cezâ'nın 37nci mâdde-i muaddilesi mûcibince bir seneden fazla hapsi müstelzim olacak mikdârdan ziyâde ise bu, fazla mikdâr mukabilinde (mahkûmunaleyhin hacz-i mücâz) emvâl ve emlâkı fîrûht olunur."¹⁹⁵

Bakanlarkurulunun tefsir ve değişiklik teklifleri Kavanin-i Maliye ve Adliye Encümenlerince bazı küçük değişikliklerle kabul edilmiştir.¹⁹⁶ Teklif müzakereleri 30 Ocak 1922'de tarihinde yapılmıştır. İlk olarak Karasi Mebusu Hasan Basri Bey söz almıştır. Kanun'un 3. maddesinin değiştirilmesine dair teklife karşı çıkmıştır. Men-i Müskirat Kanunu'ndaki temyiz ve itiraz hakkının bulunmamasının içki meselesinden doğan sorunları süratle karara bağlamak için olduğunu belirtmiştir. Ona göre, Kanun'u çıkaran TBMM her şeyden önce halkın memnuniyetini kazanmıştır. Meni Müskirat Kanunu bütün ülkede kutsal addedilmiştir. Meclisin halk nazarında kazandığı bu memnuniyeti azaltacak

¹⁹³ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, C. 16, TBMM Matbaası, Ankara 1958, s. 179-180.

¹⁹⁴ BCA, 30.18.1.1./4.36.9, lef.1; TBMM ZC, Devre: 1, C. 16, s. 180.

¹⁹⁵ BCA, 30.18.1.1./4.36.10, lef.1; BCA, 30.18.1.1./6.35.15, lef.1; TBMM ZC, Devre: 1, C. 16, s. 180.

¹⁹⁶ TBMM ZC, Devre: 1, C. 16, s. 180, 181.

değişiklikler yapmak doğru değildir. Basri Bey, teklif edilen üçüncü maddeyle müsadere edilen içkinin imha edilmemesinin amaçlandığını iddia etmiştir. Kanun çıkarılırken maddiyatın düşünülmediğini, yalnızca milletin dini, sıhhi ve ruhi yönleri üzerindeki faydalarının dikkate alındığını belirtmiştir. Ona göre, müsadere edilen maddelerin imha edilmeyip muhafaza edilmesiyle Kanun kademeli olarak kaldırılmak istenmektedir¹⁹⁷.

Kavanin-i Maliye Encümeni adına Erzurum Mebusu Hüseyin Avni (Ulaş) Bey söz almıştır. Konuşmasında değişiklik tekliflerini savunmuştur. Men-i Müskirat Kanunu gereği ülkede sağlık sektörü için ispirto imal edildiğini hatırlatarak değişiklik teklifiyle ele geçirilen içkilerin ispirto yapımında kullanılmasının amaçlandığını ifade etmiştir. Müsadere edilen içkinin içilemeyecek hale getirildikten sonra ispirtoya dönüştürülmesinin savaş halinde bulunan ordu ve askerler için de faydalı olacağını söyleyerek teklifin kabulünü istemiştir. Malatya Mebusu Lütfullah Bey ise, Kanun'un tatbikinde sorun yaşandığını belirtmiştir. Adliye istatistikleri incelendiğinde Kanun'la beraber öldürme vakalarının çoğunun önlendiği bilgisini vermiştir. Bununla beraber Kanun'un tam olarak uygulanamadığını ifade etmiştir. İçki içenlere ceza verecek hakim heyetinin bile düğünlerde içki içtiklerini iddia etmiştir. Kanun'u milyonlarca lira vergi gelirini *"ayaklar altına alarak"* kabul ettiklerini, şimdi ise ele geçirilecek içkinin üç beş kuruş için imha edilmeyerek ispirtoya çevrilmesinin yanlış olduğunu belirtmiştir. Değişiklik tekliflerinin İslamiyet adına reddedilmesi çağrısında bulunmuştur¹⁹⁸.

Adliye Vekili Refik Şevket Bey, imha teklifini savunma adına bir hatırasını anlatmıştır. Hatırasına göre, Refik Şevket Bey, Maliye Vekilliğinin on beş veya on altıncı günü *"eşyayı cürmiye"* deposunda yirmi dört teneke rakı tespit etmiştir. Rakıları Kanun gereği, çaya döktürerek imha ettirmiştir. Bu durumu çevresindekilere de anlatmıştır. Tam bu sırada Sakarya Muharebesi yapılmaktaydı. Sıhhiye Vekili Refik Bey, rakıların imha edildiğini duyunca Refik Şevket Bey'e *"biz yaralıları tedavi etmek için ispirto bulamıyoruz. Ne olurdu? Bunu bize vereydiniz de şürbesalih olmayacak bir şekli makulde müskirat olmaktan çıkaralım da hastalarımızı tedavi edelim"* demiştir. Refik Şevket Bey, rakının içki suretinden çıkarılmasından sonra, onu yasaklamanın ne derece uygun olduğunu sormuştur. Ardından değişiklik teklifindeki adli hatalardan kaynaklanan mağduriyetlerin giderilmesi adına temyiz ve itiraz hakkının olmasını savunmuştur.¹⁹⁹ Karahisar-ı Şarki Mebusları Mehmet Vasfi ve Mustafa (Sırrı) Beyler ise Hükümetin değişiklik teklifinin reddine dair bir takrir vermişlerdir. Takrirden Men-i Müskirat Kanunu'nun hükmünü gevşetmek ve daha sonra ortadan kalkmasının amaçlandığı gerekçesiyle teklifin reddedilmesi

¹⁹⁷ TBMM ZC, Devre: 1, C. 16, s. 181-182.

¹⁹⁸ TBMM ZC, Devre: 1, C. 16, s. 182-183.

¹⁹⁹ TBMM ZC, Devre: 1, C. 16, s. 184-185.

talep edilmiştir. Takrir kabul edilmiş ve Men-i Müskirat Kanunu'ndaki değişiklik tekliflerini içeren layiha reddedilmiştir²⁰⁰.

Men-i Müskirat Kanunu'nun tatbikinde en önemli sorun uygulamadaydı. Anadolu'da küçük kasabalarda ve köylerde Men-i Müskirat Kanunu büyük oranda tatbik edilmiştir. Bununla beraber şehir merkezlerinde içki kullanımı kaçak yollarla devam etmiştir²⁰¹. İçki müptelaları basit araç gereçlerle kaçak içki imal etmişlerdir. Birçok evde üzüm, kıyma makineleriyle kıyılıyor, çamaşır leğenleri üzümün fermantasyonu, gaz tenekelerinden yapılan imbikler ise taktir işlemleri için kullanılıyordu. Elde edilen içkiler çocuk denecek yaştaki gençler tarafından hava karardıktan sonra tüketilmekteydi²⁰². Kaçak üretilen rakılarda sağlığa zararlı anethol maddesi de kullanılmaktaydı. Bu durum Sıhhiye ve Muavenet-i İctimaiye Vekâletinin dikkatini çekmiştir. Vekâlet 4 Temmuz 1923'te Başvekâlete gönderdiği bir yazıda son zamanlarda değişik yerlerde muayeneleri yapılan rakıların adı alkol yani anethol ile zeytin ve anasondan yapılan bir madde ile damıtılmakta olduklarının görüldüğü ifade edilmiştir. Bunların insan sağlığına zarar verdiği belirtilmiştir. Kullanım alanı olmayan anethol ve benzer maddelerin gümrüklerden girişinin yasaklanması talep edilmiştir. Bakanlarkurulu 2 Ağustos 1923 tarihli toplantısında meseleyi görüşmüş anethol ve benzeri maddelerin ülkeye girişinin yasaklanmasına karar vermiştir²⁰³. Bununla beraber devlet idarecileri ve zengin sınıfa mensup vatandaşlar halka göre içkiyi daha rahat içebilmişlerdir. Hatta Kanun'u tatbik etmekten sorumlu polislerin ve hâkimlerin dahi içki kullandıkları görülmüştür.

Falih Rıfkı, Men-i Müskirat Kanunu'nun Ankara'da tatbikindeki gevşekliği ortaya koymuştur. Onun belirttiğine göre, Kanun'a rağmen içki içilmeye devam ediliyordu. Rakının diğer bir adı da *dilâver suyudur*. Lokantaların bir köşesinde içki içenler yer alırdı. Dışarıdakiler onları görmemezlikten gelirdi. Falih Rıfkı, çoğu kişinin rakısını bağlarında ürettiklerini ifade etmiştir. Daha da ötesinde en iyi içkiyi Ankara Polis Müdürü'nün imal ettiği iddiasında bulunmuştur²⁰⁴. Dr. Rıza Nur da hatıralarında bu duruma şöyle dikkat çekmiştir:

“Millet Meclisi içkiyi yasak etti. Ve bu husus şiddetle takip edildi. Bunu yapanların başı Ali Şükrü idi. İkinci derecede Şair Mehmet Akif'ti. Bunlar Mecliste dinî bir parti yapmak peşinde idiler. Rakıyı yasak etmeleri, hele o esnada maddi ve manevi çok iyi bir iş olmuştur; fakat hükümetin takibatına rağmen kat'i surette önü alınamamıştır, imbikler toplandı, amma bazı nüfuzlu memurlar hükümetin muhafazası altında bulunan bu imbiklerden bir kısmını alıp evlerine yerleştirdiler. Bunların biri Ankara Polis Müdürü Dilaver, diğeri

²⁰⁰ TBMM ZC, Devre: 1, C. 16, s. 185.

²⁰¹ *Hilâl-i Ahdar*, 15 Teşrin-i Evvel 1341/ 15 Ekim 1925.,C. 1, No.15. s. 115-116.

²⁰² *Zat, Barlar*, s. 74; *Zat, Çilingir Sofrası*, s. 163.

²⁰³ *BCA*, 30.18.1.1./7.26.17, lef.1.

²⁰⁴ Atay, *a.g.e.*, s. 517.

şimdi Bursa Valisi olan Fatih'dir, Mükemmel rakı çıkarıp iyi ticaret yaptılar... Halkta derhal iptidaî bir imbik uydurdular: Bir büyük tencereye tenekeden bir kapak yaptırıyorlar, kapağın bir kenarından içine bir boru geçiriyor, kapağın üstüne de soğuk su koyuyorlar. Borunun iç ucunu kaşık gibi, tencereye tahammur etmiş üzümü koyup ısıtıyorlar. Küül ve su tebahhur edip kapağa çarpınca üstteki soğuk su tesiriyle temeyyi ediyor ve borunun kaşığına oradan harici akıyor. İşte rakı, fakat takdirin fenalığından yüksek küülleri çok ve adî, sıhhate muzır bir rakıdır. Bu memleketin her tarafına yayıldı. Üzüm bulamayanlar başka şeyleri, hatta kocayemişi tahammur ettirip rakı yaptılar.”²⁰⁵

Rıza Nur, bu ifadeleriyle rakıya neden *dilâver suyu* denildiğini de ortaya koymuştur. Falih Rıfki gibi, Kanun'un yasak olmasına rağmen onun yürütülmesinden sorumlu Ankara Polis Müdürü'nün içki ürettiği ve ticaretini yaptığı bilgisini vermiştir. Yine halkın da gizli olarak nasıl içki ürettiğini ortaya koymuştur. Ruşen Eşref de hatıralarında Men-i Müskirat Kanunu sürecinde gizlice üretilen rakıların en iyilerinin Keskin'den gaz tenekeleri içinde getirildiği bilgisini vermiştir²⁰⁶. Besim Atalay, Kanun'a rağmen bazı mebusların evlerinde tenekelerle rakı bulundurduklarını, Ankara Polis Müdürü'nün adamlarının rakı sattıklarını hatıralarında ifade etmektedir²⁰⁷.

Men-i Müskirat Kanunu yürürlükteyken içki kullanan devlet yöneticilerinin başında Türkiye devletinin kurucusu Mustafa Kemal Paşa gelmekteydi. Mustafa Kemal Paşa'nın uzun süre yakınında bulunmuş Falih Rıfki'ya göre, Mustafa Kemal Paşa İzmir'in kurtuluşundan hemen sonra şehre girdiğinde Kramer Palas Oteli'ne gitmiştir. Otelde ilk olarak bir kadeh içki istemiş ve başgarsona şu soruyu yöneltmiştir:

“ Kral Konstantin hiç bu otele gelip de bir kadeh rakı içti mi? ”

Başgarson: *“-Hayır Paşa efendimiz!”* demiştir. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa şu yanıtı vermiştir: *“-Öyle ise neden İzmir'i almak istemiş?”* Falih Rıfki Bey, Mustafa Kemal Paşa'nın İzmir'e girişinin ilk zevkli saatlerini bu masada geçirdiğini ifade etmiştir²⁰⁸.

Ruşef Eşref'in (Ünaydın) anlattığı bir anı ise Mustafa Kemal Paşa'nın Men-i Müskirat Kanunu'na bakışını göstermesi açısından önemlidir. Ruşen Eşref şunları ifade etmiştir:

“... Bekir Sami Bey daha Moskova'da iken, onun yerine Hariciye Vekilliği eden Ahmet Muhtar Bey'in evindeki bir davette hazırlanmış meze sofrasından

²⁰⁵ Nur, Ellison, *a.g.e.*, s. 76.

²⁰⁶ Akay, *a.g.e.*, s. 44.

²⁰⁷ Besim Atalay, “Cumhuriyet'in Tek İçki Yasağı”, *Yakın Tarihimiz*, C. II, S. 205, 1962, s. 172.

²⁰⁸ Atay, *a.g.e.*, s. 321-322; Mustafa Kemal Paşa'nın içki alışkanlığı ileriki yıllarda da devam etmiştir. 1927-1938 yılları arasında Atatürk'ün uşağı Cemal Granda, hatıralarında Mustafa Kemal Paşa'nın sofrasında arkadaşlarıyla birlikte her akşam içki içmesine rağmen hiçbir zaman sarhoş olup taşkınlık yapmadığını belirtir. Cemal Granda, *Atatürk'ün Uşağı Cemal Granda Anlatıyor*, Kristal Yay., Ankara 2007, s. 39

'nevaleçin' olurken ve kadehini kaldırıp o vakit de, daha sonraları da bir, yakın misafirlerine hem keskin, hem yumuşak çelik ve kadife karışık yarı şehla bakışlarla bir de küçük teslimiyet bayrağı misillu bir an havada tuttuğun beyaz mayi dolu kadehine bakıp söylemeyi adet edinmiş olduğun üzere 'prozit' arkadaşlar derken Muhtar Bey'e ve iki üç mebus davetlisine:

-Sizler içemezsiniz, fakat ben içebilirim. Çünkü 'Men-i Müskirat' Kanununa rey (oy) verdiniz. Ben içebilirim efendiler, çünkü ben bu kanuna rey vermedim; bir, kanuna saygı gösteriyorum, alenen ve resmen içmiyorum; iki, sadece sizlerin hususi evinizde, sizin ikramınıza cevap olarak içiyorum. Gibilerde bir şaka ile kendisinin şahsen rey vermemekle kendi hareketinde samimiyetten ayrılmamış olduğunu, kanuna da resmi bakımdan saygı gösterir olduğunu belirtmiştir."²⁰⁹

Hükümetin değişiklik teklifini verdikten sonra ekonomik gerekçelerle Kanun'un tatbikini gevşettiğini söyleyebiliriz. Örneğin, Nafia Vekili Başvekâlete çektiği bir telgrafla transit olarak Halep ve Suriye'ye nakledilmek istenen içkinin Dört Yol sınırından ihracının demiryolu işletmesi açısından faydalı olduğundan bahisle taşınması izninin verilmesini istemiştir. Hâlbuki Kanun'un 1 ve 2. maddesinde içki nakli kesin olarak yasaklanmıştır. Bununla beraber 11 Nisan 1918 tarihli Gümrük Kanunu'nun 17. maddesinde bir esneklik vardı. Bu maddede yasak gerekli görüldüğünde Hükümetçe alınacak kararlar kısmen veya tamamen kaldırılabilirdi. Maliye Vekâleti bu ibareden hareketle transit olarak Halep'e sevk edilmek üzere Dört Yol Gümrüğü'ne getirilen içkinin geçirilmesinin hazineye fayda sağlayacağını Başvekalet'e bildirmiştir. Bunun üzerine Bakanlarkurulu 13 Mart 1924 tarihli toplantısında talebi değerlendirmiş ve içkinin geçici olarak transit suretiyle geçirilmesini kararlaştırmıştır²¹⁰.

Kanun'un tatbik edilememesi başta Ali Şükrü Bey olmak üzere bazı mebuslarca TBMM'de eleştirilmiştir. Onlar, Kanun'un tatbikindeki sıkıntıların sebebini Hükümet'e bağlamışlardır. Hükümete bağlı idari ve mülki görevlilerin ihmalkâr davrandıklarını savunmuşlardır. 21 Aralık 1920'de Ergani Mebusu Mehmet Emin Bey, Ankara Belediye Binası'nın karşısında herkesin gözü önünde okkası²¹¹ üçyüz kuruşa içki satıldığını belirterek, Kanun'un tatbik edilmediğini söylemiştir²¹². Karasi Mebusu Hasan Basri Bey, 1 Nisan 1922'de Kanun'u yürütmekle sorumlu olup içki kullananların memuriyetlerinden uzaklaştırılmaları gerektiğini ifade etmiştir. Malatya Mebusu Lütfullah Bey bunun üzerine: "Müskirat Kanunu iptal olmuştur. Onu tatbik eden bugün hiçbir memur yoktur. Mahkeme heyeti onu bugün aleni içiyor" diyerek Kanun'un tatbik edilemediğinden yakınmıştır²¹³.

²⁰⁹ Oğuz Akay, *Atatürk'ün Sofrası*, Truva Yay., İstanbul 2005, s. 44.

²¹⁰ BCA, 30.18.1.1/9.17.17, lef.1.

²¹¹ Okka 1283 grama tekabül eden eski bir ağırlık ölçüsüdür. Bkz. Develioğlu, *a. g. e.*, s. 118.

²¹² TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, C. 6, TBMM Matbaası, Ankara 1943, s. 473.

²¹³ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, C. 18, TBMM Matbaası, Ankara 1959, s. 448.

Kanun’la beraber gümrüklerde içki kaçakçılığı artmıştır²¹⁴. Ali Şükrü Bey, bunun sebebinin devlet görevlilerinin Kanun’u tatbik etmemelerine bağlamıştır. Bunu somutlaştırma adına bir örnek vermiştir. Onun belirttiğine göre arkadaşı olan İzmit Liman Reisinin kendisine çok miktarda kaçak eşyanın demiryolu vasıtasıyla ülkeye sokulduğu bilgisini vermiştir. Bunun üzerine Ali Şükrü Bey istasyondaki gümrük memurlarına trenin kaçak eşya taşıdığı ihbarında bulunmuştur. Gümrük memurları, üstün körü bir aramadan sonra ihbarın asılsız olduğunu söylemişlerdir. Ali Şükrü Bey, buna rağmen treni aramış ve bir vagon dolusu kaçak ipeklili kumaş ve rakı bulmuştur. Gümrük memurlarının kaçakçılarla iş birliği yaptıklarını iddia etmiştir. İzmit istasyon memurunun ise olayı kendisine ihbar etmekle itham edilerek görevinden alındığını belirtmiştir. Gümrüklerde kontrolün sıkı bir şekilde yapılmasını, yolsuzluğa karışan memurların gerekli cezalara çarptırılmalarını istemiştir²¹⁵. Ali Şükrü Bey, 12 Nisan 1922’de gizli celse toplantısında görevlilerin ihmalleri yüzünden şehir merkezlerinde Kanun’un yeterince tatbik edilemediğini ifade etmiştir. Ona göre, Kanun’un uygulanamamasında bir diğer etken içki ihbar edenlere para ödülü verilmesi hükmünün tatbik edilmemesidir²¹⁶. 4 Haziran 1924’te Emniyet Teşkilatının, Kanun’u uygulamakta yeterli çabayı göstermediğini savunmuştur. Ankara’da dahi meyhanelerin bulunduğunu, içkilerin kadehlerle satıldığını söylemiştir. Bu durumda “*ben bugün polis vardır diyebilir miyim?*” sorusunu yöneltmiştir. Mebusların dahi Keskin’den rakı getirdiklerine dair söylentilerin olduğunu belirtmiştir²¹⁷. Polislerin Kanun’u tatbik edememelerinde korkak tavırlarının etkili olduğunu iddia etmiştir. İçki içenlerin kayıtları ellerinde olmasına rağmen görevlerini yapmadıklarını savunmuştur²¹⁸.

Ali Şükrü Bey, polislerin Kanun’u ihlal ettiklerine dair Samsun’dan bir örnek vermiştir. Onun anlattığına göre Samsun’dayken kendisine Merkez Polis Memuru ve Merkez Kumandanı’nın arkadaşlarıyla birlikte içki içtiklerine, “*karı oynattıklarına*”, sokaklarda cam kırdıklarına dair haberler iletilmiştir. Halk defalarca şikâyet etmesine rağmen bunlar tutuklanmamışlardır. Ali Şükrü Bey, bu bilgileri verdikten sonra şunları ifade etmiştir: “*Şimdi rica ederim, bir memleketin inzibatına memur olanlar mahalle arasında cam kırar, rakı içerlerse, kadın oynatırlarsa buna artık memlekette inzibat var diyebilir miyim, efendiler?*”²¹⁹ Ali Şükrü Bey, komiserlerin polislerle içki içtiklerini, içkiyi polislerden satın alan vatandaşların dahi olduğunu belgelerıyla ispat edebileceğini ifade etmiştir²²⁰. Emniyet teşkilatı içinde namuslu, işini yapan görevlilerin de olduklarını fakat bunların azınlıkta kaldıklarını söylemiştir²²¹. 24

²¹⁴ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, C. 15, TBMM Matbaası, Ankara 1958, s. 167.

²¹⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, C. 21, TBMM Matbaası, Ankara 1959, s. 86-90.

²¹⁶ TBMM Gizli Celse Zabıt Ceridesi, C. 3, İş Bankası Kültür Yay., Ankara 1985, s. 222, 223.

²¹⁷ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, C. 20, TBMM Matbaası, Ankara 1959, s. 173.

²¹⁸ TBMM ZC, Devre: 1, C. 20, s. 173.

²¹⁹ TBMM ZC, Devre: 1, C. 20, s. 173.

²²⁰ TBMM ZC, Devre: 1, C. 20, s. 194.

²²¹ TBMM ZC, Devre: 1, C. 20, s. 173, 194-195.

Mart 1923'te ise birçok meyhaneyi ihbar etmesine rağmen polisin Kanun'u icra etmediğini iddia etmiştir: “Efendiler şurada size söylüyorum. Benim oturduğum evin yanında bir lokanta vardır. Herkese meyhanedir. Jandarma dairesi meydandadır. Polis dairesi meydandadır. Efendiler rica ederim merkez kıraathanesinin yanındaki dükkân meyhanedir. Ondan sonra Paşa hazretlerinin oturduğu evin ötesinde bir ev vardır. İki senedir meyhanedir. Ben bunu ihbar ettiğim halde hiçbir şey yapılmamıştır.”²²² Ali Şükrü Bey, bu ifadelerinden sonra Ankara'da Hükümetin ve polislerin gözü önünde çalışan meyhanelere bugüne kadar ceza verilip verilmediğini sormuştur²²³.

Kanun'un uygulanamamasında mülki idarecilerin de etkili oldukları iddia edilmiştir. Afyonkarahisar Mebusu Mustafa Hulusi (Çalgüner) Bey, 17 Temmuz 1922'de Dâhiliye Vekili Ata Beye bir soru önergesi vermiştir. Önerge, 17 Ağustos 1922'de Mecliste okunmuştur. Mustafa Hulusi Bey, önergesinde Denizli'nin Müslüman mahallelerinin çoğunda içki satışına Mutasarrıfın göz yumduğunu iddia etmiştir²²⁴. Dâhiliye Vekili Mehmet Ata Bey, soru önergesine verdiği yazılı cevapta yapılan incelemeler neticesinde iddiaların gerçek olmadığını anlaşıldığını ifade etmiştir²²⁵.

Kanun'un tatbik edilememesiyle ilgili eleştiriler Birinci Dönem kadar olmasa da İkinci Dönem TBMM'de de yapılmıştır. 27 Şubat 1924'te Gümüşhane Mebusu Zeki²²⁶ (Kadirbeyoğlu) Bey, Kanun'un İstanbul'da uygulanmadığını anlatmaya başlaması üzerine Konya Mebusu Hacı Bekir Efendi, uzağa gitmemesini, TBMM'nin karşısındaki Merkez Lokantası'nda dahi içkinin alenen satılıp içildiğini ifade etmiştir²²⁷. Kastamonu Mebusu Halit²²⁸

²²² TBMM Gizli Celse Zabıt Ceridesi, C. 4, İş Bankası Kültür Yay., Ankara 1985, s. 198.

²²³ TBMM GZC, C. 4, s. 198.

²²⁴ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, C. 22, TBMM Matbaası, Ankara 1959, s. 242.

²²⁵ TBMM ZC, Devre: 1, C. 22, s. 243.

²²⁶ 1884 yılında Gümüşhane'de Cami-i Kebir Mahallesinde dünyaya geldi. Babası Hafız İbrahim Lütfi Paşa'dır. Eğitim öğretiminin ilk kısmını Gümüşhane İbtida-i Mektebi, orta kısmını ise Rüştüye'de tamamladı. 1898'de İstanbul Galatasaray Sultanisi'ne girdi ve 1904 yılında Türkçe bölümünü bitirdi. Türkçe kısmından sonra Fransızca bölümüne başladı. Fakat sağlık sorunları nedeniyle okuldan ayrılmıştır. Bir süre memurluk yaptı. Ardından Gümüşhane'de çiftçilik ve tüccarlığa başladı. Milli Mücadele'nin Karadeniz ve Doğu Anadolu Bölgelerinde teşkilatlanmasında aktif rol oynadı. Son Osmanlı Mebusan Meclisine Gümüşhane Milletvekili olarak katıldı. Meclisin dağılmasından sonra istifa ederek Birinci Dönem TBMM'ye katılmadı. İkinci Dönem TBMM'ye 129 oyla Gümüşhane Bağımsız Milletvekili seçildi. Zeki Bey, İkinci Dönem TBMM'de görev yaptığı sürede İktisat, Nafia, Ticaret, Divan-ı Muhasebat, Tütün ve Sigara Kâğıdı İnhisarı Lâhiyasını Tetkik Komisyonları üyeliklerinde ve Nafia Komisyonu Kâtipliği görevlerinde bulundu. Cuma günleri mağaza ve ticarethanelerin kapalı olması hakkında kanun teklifi, değişik meseleler üzerinde tavrilerinin yanı sıra, Genel Kurulda 110 değişik konuda, 304 konuşması vardır. Yine Milli Eğitim'de yolsuzluk olduğu, tekel dolayısıyla tüccarda kalacak kibritler, kabotaj konularında soru önergeleri verdi. İzmir Suikasti davasından yargılanmışsa da beraat etti. Milletvekilliği sonrasında İstanbul'a yerleşti. Bir süre Anadolu Sigorta Şirketi İdare Meclis Üyeliği görevinde bulunan Zeki Bey 7 Temmuz 1952'de vefat etti. Bkz. Mehmet Zeki Bey'in Son Osmanlı Mebusan Meclisi Milletvekili Özlük Dosyası, TBMM Arşivi, Dosya No: 680; Sicil No: 671; Mehmet Zeki Bey'in II. Devre TBMM, Milletvekilliği Özlük Dosyası, TBMM Arşivi, Sicil No: 518; Uğur Üçüncü, İkinci Dönem TBMM'de Bir Muhaliifin Portresi Kadirbeyzade Zeki Bey, Çizgi Yay., Konya 2011, s. 13-160.

²²⁷ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 2, C. 6, TBMM Matbaası, Ankara 1968, s. 411.

²²⁸ Halit Bey'in 1923 yılında el yazısıyla TBMM'ye sunduğu Tercüme-i Hâl Kâğıdından anlaşıldığına göre, 1884'te Daday'da doğmuştur. Bu nedenle kendisi Dadaylı Halit Bey olarak tanınmıştır. Harbiye'yi bitirdikten sonra 1909 yılında Erkan-ı Harbiye'den Kurmay Yüzbaşı olarak mezun olmuştur. Ordunun değişik birliklerinde

(Akmansu) Bey, 8 Mart 1924'te Dâhiliye Vekili Ferit Bey'e Kanun'un yürürlükte olmasına rağmen Ankara'nın her tarafının adeta meyhaneye dönüştüğünü, niçin bunların yasaklanmadığını sormuştur. Dâhiliye Vekili Ferit Bey ise, içki içenlere dair iddiaların evlerde olduğunu, dışarıda bu gibi eylemler görüldüğü takdirde Kanun'un tatbik edildiğini söylemiştir²²⁹. Bozok Mebusu Süleyman Sırrı Bey ise 12 Mart 1924'te Kanun'un uygulanmadığına dair şu vakayı anlatmıştır: “Geçen gün üç, beş genç kafayı çekmişler, Meclisin yanibaşında ağızlarına gelen hezeyanı söylüyorlar. Hattâ polise italei lisan ediyorlar, binaenaleyh asayiş yalnız hariçte değil şehirlerin içerisinde de temin ve tesis etmedi ve bunu yapacaklara ihtar etmek lâzımdır.”²³⁰

1. Kanun'a Aykırı Hareketler

Anadolu'da Men-i Müskirat Kanun'una aykırı hareketler, içki tüketmek, sarhoş olup asayiş bozmak, kaçak içki üretmek, satmak ve nakletmek gibi fiillerle ortaya çıkmıştır. Kanuna aykırı hareketler şu başlıklar altında verilebilir:

a. İçki İçmek

Kanun'la bebarer içki içenler, sarhoşluk nedeniyle asayişsizliğe sebep olanlar polis tarafından tutuklanarak adliyeye sevk edilmişlerdir. Bunlara dair Anadolu'nun değişik yerlerinden şu örnekler verilebilir: Trabzon'da İmaret Mahallesi sakinlerinden ve Mitralyoz Bölüğü askerlerinden Hakkıoğlu Bilal sarhoş bir halde Zağanos Köprüsü civarında iki el silah atmıştır. Bunun üzerine hakkında kanuni takibat yapılmıştır²³¹. 8 Eylül 1921 gecesinde Kayseri Postahanesi'nde sarhoş olarak yakalanan İzmir muhacirlerinden Mustafa tutuklanmıştır²³². 17 Eylül 1921 gecesine Kayseri sokaklarında sarhoş olarak na'ra atan Hacı Topal Mehmet tutuklanmıştır²³³. Salihli'nin Sultaniye Mahallesi'nden Osmanoğlu İzzet sarhoş olduğu görülerek tutuklanmış ve adliyeye sevk edilmiştir²³⁴. Ankara'nın Karış Mahallesi sakinlerinden Bitlisli İbrahim, Hacı Musa Mahallesi'nden Şeyhoğlu Hüsamettin ve Hacı Seyit Mahallesi'nden İbrahim Çavuş sarhoş oldukları görülerek tutuklanmışlardır²³⁵. Ankara'da İmaret Mahallesi'nden Berber Ömeroğlu Ahmet ve Ayaşlı Mustafa sarhoş oldukları

görev yapmıştır. Asıl şöhretini Büyük Taarruz'da almıştır. 2 Eylül 1922 tarihinde Uşak'ın Göğem Köyünde Yunan Ordusunun 13. Tümeni ve karargahını teslim almıştır. Esir aldığı Yunanlıların başında Başkomutan General Trikopolis ve İkinci Kolordu Kumandanı Diyenis de bulunmaktaydı. Halit Bey, Milli Mücadele'nin başarıyla sonuçlanmasıyla Kurmay Albaylığa yükselmiştir. 5. Kafkas Tümen Kumandanıyken İkinci Devre TBMM seçimlerine Kastamonu'dan adaylığını koymuştur. 677 oyla Milletvekili seçilmiştir. Soyadı Kanunu'yla beraber Akmansu soyadını almıştır. Halit Bey'in I. Devre TBMM Milletvekili Özlük Dosyası, *TBMM Arşivi*, Sicil No: 553; Ayrıca bkz. Üçüncü, *a.g.e.*, s. 123.

²²⁹ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: 2, C. 7, TBMM Matbaası, Ankara 1968, s. 190.

²³⁰ *TBMM ZC*, Devre: 2, C. 7, s. 352.

²³¹ *İstikbâl*, 8 Şubat 1337/8 Şubat 1921, No: 220, s. 2.

²³² *Anadoluda Yeni Gün*, 11 Eylül 1337/11 Eylül 1921, No: 9-322-709, s. 2.

²³³ *Anadoluda Yeni Gün*, 19 Eylül 1337/19 Eylül 1921, No: 16-329-716, s. 2.

²³⁴ *Anadoluda Yeni Gün*, 24 Teşrin-i Sâni 1337/24 Kasım 1921, No: 347-734, s. 2.

²³⁵ *Anadoluda Yeni Gün*, 13 Ağustos 1338/13 Ağustos 1922, No: 563-940, s. 2.

için yakalanmışlardır²³⁶. 30 Ocak 1923 gecesinde Ankara'nın Kengri Kapısı sokaklarında sarhoş olarak dolaşan Ekrem Rıza tutuklanmış ve adliyeye sevk edilmiştir²³⁷. 26 Mart 1924 akşamında Trabzon'un Çarşı Mahallesi'nden Selim Hocaoğlu Abdulkadir Efendi çarşı içinde kendini kontrol edemeyecek derecede sarhoş dolaşırken gözaltına alınmıştır. Muayene edilmiş ve sarhoş olduğuna dair doktordan rapor alınmıştır. Doktor raporu ve hazırlanan zabıt varakasıyla adliyeye sevk edilmiştir²³⁸.

İçki yüzünden Anadolu'da cinayetler de işlenmiştir. Örneğin, 27 Mart 1922 akşamı saat 18.00 civarlarında Ankara Debbâğhane'de Debbâğ Hacı Musli oğlu Bekir, dükkânında Refet ve diğer arkadaşlarıyla içki içmişlerdir. Refet çıkan bir tartışma üzerine silahını ateşlemiş ve Debbâğ Bekir'i ağır yaralamıştır. Olay yerine gelen polis memurlarının bir kısmı kaçan zanlıyı yakalamaya çalışırken bir kısmı da yaralıyı Merkez Hastanesi'ne götürmüşlerdir²³⁹.

Polislerin bazen içki içenlere kayıtsız kaldıkları görülmüştür. 16 Kasım 1923 tarihli *Şark* gazetesi Kuşadası muhabirinin belirttiğine göre: “*Daha dün sahilden birkaç yüz metre uzaklaşan kayığın içerisinde toplanan gürûh işret isti'mâl ederek ayyûka yükselen âvâzeleri arasında tabanca seslerini eksik etmiyorlardı.*” Muhabir, polisin bu duruma müdahale etmediğini iddia etmiştir²⁴⁰.

b. Kaçak İçki Üretmek ve Satmak

Kanun'la beraber Anadolu'da kaçak içki üretimi artmıştır. Bu fiile karışanlara şu örnekler verilebilir: Viranşehirli Mukaddes ve Afife evlerinde içki ürettikleri gerekçesiyle tutuklanarak mahkemeye sevk edilmişlerdir²⁴¹. Gerede kasabasının Demirciler Mahallesi'nden Efe Fahri'nin hanımı Dilber ve merhum Ali Mülâzimoğlu Mehmet'in hanımı Hasibe, içki üretilip sattıkları gerekçesiyle tutuklanarak mahkemeye sevk edilmişlerdir. Yapılan aramalarda içki imalinde kullanılmak üzere Dilber'in evinde iki fiçı mayalanmaya hazır doksan beş kıyye üzüm ezmesi, Hasibe'nin evinde ise bir fiçı içinde yirmi altı buçuk kıyye üzüm ezmesi ele geçirilmiştir²⁴². 14 Mayıs 1923'te Konya'nın Kürekçi Mahallesi'nde bulunan depoda içki üreten Rum Barba Vasil yarım kıyye rakı sattığı haber alınınca deposu aranmıştır. Yapılan aramalarda depoda 36 kıyye rakı ile altı kıyye konyak bulunmuştur. Bulunan içkiler mühürlenmiş, Vasil tutuklanarak mahkemeye sevk edilmiştir²⁴³. Kayseri'de içki satmakla meşhur İstefod'un evi 18 Eylül 1921'de aranmıştır. Arama sırasında İstefod rakı dolu şişeleri aceleyle evindeki kuyuya atmış, bir damacanayı da ayağıyla kırdığı sırada

²³⁶ *Hâkimiyet-i Milliye*, 10 Kânûn-ı Sâni 1339/ 10 Ocak 1923, No: 709, s. 4.

²³⁷ *Hâkimiyet-i Milliye*, 1 Şubat 1339/ 1 Şubat 1923, No: 728, s. 4.

²³⁸ *İstikbâl*, 28 Mart 1340/ 28 Mart 1924, No: 1153, s. 2.

²³⁹ *Anadoluda Yeni Gün*, 28 Mart 1338/28 Mart 1922, No: 352-839, s. 2.

²⁴⁰ *Şark*, 16 Teşrin-i Sani 1339/ 16 Kasım 1923, No: 1064, s. 1.

²⁴¹ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: 2, C. 3, TBMM Matbaası, Ankara (Tarihsiz), s. 597.

²⁴² *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: 1, C. 29, TBMM Matbaası, Ankara 1961, s. 13-14.

²⁴³ *Babalık*, 15 Mayıs 1340/15 Mayıs 1924, No:1496, s. 3.

tutuklanmıştır²⁴⁴. Ankara'nın Valtarin Mahallesi sakinlerinden Anastas'ın kızı İsaavid'in evinde rakı sattığı haber alınmıştır. Yapılan aramalarda bir miktar rakı, ölçek ve huni ele geçirilmiştir. İsaavid tutuklanarak adliyeye sevk edilmiştir²⁴⁵.

c. İçki Nakletmek

Anadolu'da içki taşımaya dair işlenen suçlara şu örnekler verilebilir: Karamürsel'in Debbaghane Mahallesi'nden Hüseyinoğlu İbrahim bir buçuk kıyyelik üç şişe rakı²⁴⁶, Zonguldak'ın Muslu köyünden Mehmetoğlu Hüseyin 350 dirhemlik²⁴⁷ iki şişe rakı²⁴⁸, İnebolu Kayıkçılar Kâtibi Ahmet Efendi'nin oğlu Mehmet yarım kıyye rakı²⁴⁹, Samsun'un Şekûroğlu Caddesinde Bonmarşe Mağazası Müdürü Mehmet Emin Bey yarım kiloluk bir şişe konyak nakledelelerken yakalanmışlar ve mahkemeye sevk edilmişlerdir²⁵⁰. Nimetihuda Yelken gemisi Kaptanı Tirebolulu Temeloğlu Cemal İstanbul'dan hareket ederek Ereğli İskelesi'ne uğradığında polislerce gemide yapılan aramalarda 10 teneke ve 47 şişe içki bulunmuştur. Kaptan tutuklanarak mahkemeye sevk edilmiştir²⁵¹.

1. Yargılamalar

Men-i Müskirat Kanunu aleyhinde hareket edenlerin yargılanmasında Bidayet Ceza Mahkemeleri sorumlu tutulmuştur. Yetkisi olmayan mahkemelerin Men-i Müskirat Kanunu davalarına bakması adli hata olarak değerlendirilmiştir²⁵². Suç işleyenlere Kanun'un 2 ve 3. maddelerine göre cezalar verilmiştir. Hâkimlerin verdikleri hükümler temyize ve itiraza kapalıydı. Bu nedenle çeşitli sebeplerden dolayı verilen yanlış kararlar ancak özel af yoluyla çözülebilmştir. Anadolu'da mahkemelerin kanuna aykırı hareket edenler için verdikleri hükümlere şu örnekler verilebilir:

9 Temmuz 1922'de Sandıklı Bidayet Ceza Mahkemesi bir matara içinde yarım kıyye rakı satarken tutuklanan Sandıklı'nın İnce Mahallesi'nden Hüseyinoğlu Hacı Mehmet'e yirmi beş lira para, ödemediği takdirde 20 gün hapis cezası vermiştir. Mahkûmun yattığı gün çıkarılmış kalan altı yüz yirmi beş kuruşu ödemeye veya beş gün daha hapis yatmasına karar verilmiştir²⁵³. 8 Nisan 1923'te Nallıhan Bidayet Ceza Mahkemesi içki kullandıkları gerekçesiyle

²⁴⁴ *Anadoluda Yeni Gün*, 19 Eylül 1337/19 Eylül 1921, No: 16-329-716, s. 2.

²⁴⁵ *Hâkimiyet-i Milliye*, 26 Kânûn-ı Sâni 1339/ 26 Ocak 1923, No: 723, s. 3.

²⁴⁶ *BCA*, 30.18.1.1/7.30.18., lef.1; *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: 2, C. 2, TBMM Matbaası, Ankara 1961, s. 34.

²⁴⁷ Arap para sisteminde gümüş sikke yerinde kullanılmış sonra da Osmanlılara geçmiş bir tabirdir. Dirhem 3,148 grama tekabül etmekteydi. Bu ağırlık ilerleyen süreçte değişikliklere uğramıştır. 1799'da 3,0884 gram, 1845'te 3,0898 grama karşılık gelmiştir. Ağırlık olarak gram kabul edilmeden önce İstanbul'da bir dirhem 3,207 gram idi. Bkz. Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. 1, 3. Baskı, M.E.B. Yay., İstanbul 1983, s. 453, 454

²⁴⁸ *BCA*, 30.18.1.1/7.31.5., lef.1; *TBMM ZC*, Devre: 2, C. 2, s. 34.

²⁴⁹ *BCA*, 30.18.1.1/7.31.6., lef.1; *TBMM ZC*, Devre: 2, C. 2, s. 34.

²⁵⁰ *BCA*, 30.10.00/107.705.10, lef:15.

²⁵¹ *BCA*, 30.18.1.1/7.21.17., lef.1; *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: 2, C. 1, TBMM Matbaası, Ankara 1961, s. 59.

²⁵² *TBMM ZC*, Devre: 2, C. 3, s. 596-597.

²⁵³ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: 2, C. 8, TBMM Matbaası, Ankara 1975, s. 268.

Nallıhan Askerlik Şubesi'nden Mudurnulu Hakkı ve Hacı Osman'a ellışer lira para, ödemediği takdirde 200'er gün hapis cezasına mahkûm etmiştir²⁵⁴. 3 Nisan 1923'te Canik Bidayet Ceza Mahkemesi, Samsun'un Şekûroğlu Caddesi'nde Bonmarşe Mağazası Müdürü Mehmet Emin Bey'e yarım kıyye miktarında bir şişe rakı naklettiği gerekçesiyle elli lira para, vermediği takdirde 40 gün hapis cezası vermiştir²⁵⁵. 3 Eylül 1923'te Ereğli Bidayet Ceza Mahkemesi Bartın'ın Karca Mahallesi'nden Çökizazoğlu İbrahim'e içki naklettiği gerekçesiyle elli lira para, ödemediği takdirde 200 gün hapis cezasına mahkûm etmiştir²⁵⁶.

Men-i Müskirat Kanunu'nda hadd-i şer'i cezası da vardı. Anadolu'da mahkemeler başlangıçta bu cezayı vermede zorlanmışlardır. Çünkü Kanun'da para ve hapis cezalarının esasları belirlenmişse de hadd-i şer'ie dair hüküm net değildir. Bu durum Kanun'u uygulayacak hâkimleri zor duruma düşürmüştür. Bunun üzerine Adliye Vekâleti, hadd-i şer'i cezasının sınırlarını belirleyen suret hazırlamıştır. 24 Kasım 1920 tarihli surette belirtildiğine göre, hadd-i şer'i cezası adliye mahkemelerince verilebilektir. Hâkimin içtihadı temel alınacaktır. Değnek sayısının belirlenmesinde hâkimler mahkûmun bedeni dayanıklılığını esas alacaklardır. Mahkûmun bedeni dayanıklılığı ise doktor raporuyla belirlenecektir²⁵⁷. Adliye Vekâletinin sureti, 24 Kasım 1920'de Bakanlarkurulunda kabul edilmiştir²⁵⁸. Böylece hadd-i şer'i cezasının verilmesinde karşılaşılan zorluklar ortadan kaldırılmıştır. Anadolu'da verilmesine bir örnek Kastamonu'dan verilebilir. 22 Kasım 1923 tarihli *Vatan* gazetesinin belirttiğine göre, Kastamonu Bidayet Ceza Mahkemesi, sarhoş bir şekilde mahalle aralarında silah atmak suçundan yargılanan Şükrü ile Mehmet'i hadd-i şer'i cezasına çarptırmıştır. Şahıslara Kastamonu Polis Dairesi önünde seksener değnek vurularak hüküm uygulanmıştır²⁵⁹.

B. İstanbul'da Tatbiki

İstanbul, İtilaf Kuvvetleri tarafından resmen 16 Mart 1920 tarihinde işgal edilmiştir. Türk Milli Mücadele'sinin başarıya ulaşmasıyla birlikte Mudanya Ateşkes Antlaşması imzalanmış, Doğu Trakya işgalden kurtarılmıştır. 24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Barış Antlaşması'yla 6 hafta içinde İstanbul işgal kuvvetlerince tahliye edilecekti. 2 Ekim 1923'te İşgal kuvvetleri İstanbul'u terk etmişlerdir. 6 Ekim 1923'te Şükrü Naili Paşa komutasında 5. Kolordu İstanbul'a girmiştir²⁶⁰.

²⁵⁴ BCA, 30.10.00.00/107.705.10, lef:17.

²⁵⁵ BCA, 30.10.00.00/107.705.10, lef:15.

²⁵⁶ TBMM ZC, Devre: 2, C. 8, s. 268-269.

²⁵⁷ BCA, 30.10.00/182.254.1, lef.1.

²⁵⁸ BCA, 30.10.00/182.254.1, lef.2.

²⁵⁹ *Vatan*, 22 Teşrin-i Sâni 1339/22 Kasım 1923, No:221, s. 3.

²⁶⁰ Toprak, a.g.m., s. 23.

İşgal sürecinde İstanbul'da içki hayatı bütün hızıyla devam etmiştir²⁶¹. 1923 yılının başlarında Polis Müdüriyeti istatistiklerine göre İstanbul'da mevcut meyhane ve birahanelerin mevkii ve sayısı şöyledir: Çinili 37, Beyoğlu 236, Kızıltoprak 25, Adalar 120, Şehremini10, Hasköy 50, Üsküdar 2, Karagümrük 21, Erenköy 30, Kapan-ı Dakik 38, Arnavutköy 102, Samatya 53, Fener 95, Kadıköy 116, Kumkapı 59, Ayasofya 16, Eminönü 60, Taksim 131, Dolapdere 93, Galata 262, Büyükdere 93, Çengelköy 22, Makriköy 104, Beykoz 46, Pangaltı 93, İskele 43, Kasımpaşa 5, Beşiktaş 55.

İstanbul'da kayıtlı 2023 meyhane ve birahaneden başka gizli olarak bazı bakkal dükkânlarında da içki satışı yapılmaktaydı. Meyhane sahiplerinin milliyetleri ise şöyleydi: %80 Rum, %10 Ermeni, %5 yabancı uyruklu, %5 Türk'tür. Bu verilerden yola çıkıldığında Men-i Müskirat Kanunu'nun İstanbul'da uygulanmasından en fazla Rum tüccarlarının zarar göreceği söylenebilir²⁶². Amerika'da içkiyle mücadelenin önemli simalarından Mister Chonson'a Kanun öncesinde İstanbul'da değişik mevkilerde 1413 lokanta, kahvehane ve birahane bulunmaktadır. Bunların sahiplerinin 1169'u Rum, 97'si Türk, 57'si Ermeni, 44'ü Rus, 17'si ise Yahudi'dir²⁶³. Rusya'da Bolşevik Devrimi'nden kaçıp İstanbul'a gelen Ruslar da şehirde kumar, fuhuş, uyuşturucu ve içkinin artmasına sebep olmuşlardır. Ruslar, bar, pavyon, müzikhol ve kefeşantan gibi eğlence sektörüne hızla girmişlerdir²⁶⁴. İşgalin getirmiş olduğu yeni sosyal hayat, Müslümanlar üzerinde etkili olmuştur. Özellikle kadınlar erkeğin yanında yer almaya başlamışlardır. Bu durum devrin muhafazakârları tarafından şiddetle eleştirilmiştir. 16 Mayıs 1923 tarihli *Sebîlürreşâd* dergisinde üç sene sonra İstanbul'a giden ve oradaki değişim karşısında şaşkınlığa uğrayan ismi meçhul bir yazarın izlenimleri eleştirilere örnek verilebilir. Yazarın belirttiğine göre, işgal süreci özellikle İstanbul kadınlarını İslami yaşamdan uzaklaştırmıştır. Kadınlar özgürlüklerini ilan etmişler, medeniyet adı altında kıyafetlerini çıkarmışlar, fuhuşa bulaşp, barlarda erkeklerle içki içer hale gelmişlerdir. Yazar, bu duruma son verilmesi gerektiği yönünde çağrıda bulunmuş, TBMM Hükümeti'nin İstanbul'da kontrolü sağladıktan sonra düzeni sağlayacağı beklentisini ifade etmiştir²⁶⁵.

TBMM Hükümeti, Men-i Müskirat Kanunu'nun İstanbul'da tatbikine Mart 1923'te başlanması kararı almıştır. Bununla beraber bu tarih ertelenmiştir. Ertelemenin en önemli sebepleri İşgal Kuvvetleri Temsilcilerinin tepkileri, ekonomik ve güvenlik gerekçeleridir. Maliye Vekili Hasan Fehmi Bey, barış antlaşması imzalanıncaya kadar Kanun'un İstanbul'da tatbikinin ertelenmesine

²⁶¹ Zat, *Barlar*, s. 74-75.

²⁶² *Akşam*, 4 Kânûn-ı Sâni 1339/ 4 Ocak 1923, No: 1539, s. 3.

²⁶³ *Hilâl-i Ahdar*, 13 Nisan 1341/ 13 Nisan 1925.,C. 1, No.6. s. 44-45

²⁶⁴ Temel, *İşgal Yıllarında*, s. 141-142.

²⁶⁵ *Sebîlürreşâd*, 16 Mayıs 1339/16 Mayıs 1923, C. 21, S. 528-529, s. 64-65.

dair beş maddelik bir teklifte bulunmuştur²⁶⁶. Diğer vekâletlerden de bu teklife destek verilmiştir²⁶⁷. Maliye Vekili Hasan Bey'in teklifi doğrultusunda Bakanlarkurulu 15 Mart'ta bir kararname çıkarmıştır. Kararnamede barış antlaşmasının Mecliste onaylanmasına kadar Kanun'un İstanbul'da ertelenmesi için Hükümete izin verildiği ifade edilmiştir²⁶⁸. İstanbul'dan TBMM Hükümeti Temsilcisi Adnan, 17 Mart 1923'te Başvekaletle çektiği telgrafta görüştüğü Vali, Polis Müdürü ve İstinaf Müdde-i Umuminin kendisine Kanun'un tatbiki için ayrı bir teşkilat gerektiğini, halen yabancı işgali altında bulunan bir şehirde kanunun tatbikinin mümkün olmadığını söylediklerini belirtmiştir²⁶⁹. Mesele Mecliste gizli oturumda ele alınmıştır. Ali Şükrü Bey, erteleme kararı eleştirmiştir. İşgal Kuvvetlerinin temsilcileriyle görüşülmüş müdür sorusunu yöneltmiştir. Amerika'nın milyarlarca gelirden vazgeçerek içkiyi yasakladığını, İngilizlerin de aynı yolda hareket ettiklerini belirten Ali Şükrü Bey, İstanbul'daki İşgal Temsilcilerinin Kanun'a saygı göstereceklerini iddia etmiştir. Hükümetin gerekli tedbirleri aldığı takdirde Kanun'un İstanbul'da rahatlıkla uygulanabileceğini savunmuştur.²⁷⁰

Bununla beraber Kanun'un tatbiki üç ay daha ertelenmiştir. Erteleme 15 Haziran 1923'te sona ermekteydi. Hilâl-i Ahdar Cemiyeti Başkanı Mazhar Osman Bey, Kanun'un İstanbul'da biran önce tatbikine başlanması için İstanbul Valiliğine bir dilekçe vermiştir. Dilekçesinde üç ay ertelenen Kanun'un İstanbul'da ciddi zararlara sebep olduğunu, sarhoşluğun arttığını belirtmiştir. Bütün dünyanın içkiyle mücadele ettiği bir dönemde İstanbul'da içki yaşağına İşgal Kuvvetlerinin saygı duyacaklarını savunmuştur²⁷¹. İstanbul Vilayetinden Kanun'un 16 Haziran 1923'ten itibaren tatbik edileceğine dair bir Beyanname yayımlanmıştır²⁷². 14 Haziran tarihli *Sebîlürreşâd* dergisi "*İçki Kalkıyor*" başlığıyla bu haberi müjdelemiştir. Dergide, bugünün bayram olarak kutlanmasını zira "*bütün kötülüklerin anası olan içki*"nin kalktığı belirtiliyordu²⁷³. Bununla beraber İstanbul Vilayetinden yayımlanan Beyanname 24 saat geçmeden geri çekilmiş ve Kanun'un tatbikinin bir buçuk ay daha ertelendiği bildirilmiştir²⁷⁴. Erteleme 21 Haziran tarihli *Sebîlürreşâd* dergisinde şiddetle eleştirilmiştir. Dergide, erteleme kararı milli iradeninin tatbik edilmemesi olarak yorumlanmıştır²⁷⁵. 28 Haziran tarihli aynı dergi, Kanun'un ertelenmesinin *Daily Mail* gazetesindeki yorumuna yer vermiştir. Mehmet Akif Bey tarafından kaleme alınan "*Ummulhabâis Müskirâtın Mennûiyeti Etrafında*" başlıklı yazıda belirtildiğine göre *Daly Mail* gazetesi ertelenmenin sebebini kısa

²⁶⁶ BCA, 30.18.1.1/6.52.20, Lef.1.

²⁶⁷ BCA, 30.10.00.00/182.254.4, Lef.2.

²⁶⁸ TBMM ZC, Devre: 2, C. 8, s. 387.

²⁶⁹ BCA, 30.10.00.00/204.396.25, Lef.1.

²⁷⁰ TBMM GZC, C. 4, s. 198-199.

²⁷¹ *Sebîlürreşâd*, 14 Haziran 1339/14 Haziran 1923, C. 21, S. 536-537, s. 131.

²⁷² *Sebîlürreşâd*, 21 Haziran 1339/21 Haziran 1923, C. 21, S. 538-539, s. 151.

²⁷³ *Sebîlürreşâd*, 14 Haziran 1339/14 Haziran 1923, C. 21, S. 536-537, s. 131.

²⁷⁴ *Sebîlürreşâd*, 21 Haziran 1339/21 Haziran 1923, C. 21, S. 538-539, s. 151.

²⁷⁵ *Sebîlürreşâd*, 21 Haziran 1339/21 Haziran 1923, C. 21, S. 538-539, s. 150-151.

süre sonra toplanacak Meclisin Kanun’u kaldırma ihtimaline bağlamıştır. Akif, yabancıları bu düşüncelere sevk edenleri eleştirmiş, halkın arzusunun Kanun’un kesin bir şekilde tatbiki olduğunu ifade etmiştir. Sık sık ertelenenin kamuoyunda, Kanun’un tatbik edilemeyeceğine dair düşüncelere neden olduğunu belirtmiştir²⁷⁶.

Kanun İstanbul’da Ağustos başında uygulanmaya başlaması gerekirken iki ay daha ertelenmiştir²⁷⁷. Süre bitiminde Kanun’un tatbik edilmeyeceğine dair İstanbul’da idareciler kararsızlık göstermişlerdir. Yanda resmi verilen İstanbul Polis Müdürü Asım Bey, Vali Haydar Bey’le yaptığı görüşme sonrasında basına verdiği demeçte, Kanun’un ertelenme süresinin sona erdiğini, Dâhiliye Vekâletinden aksi yönde emir gelmediği için 1 Ekim’den itibaren tatbikine başlanacağını

bildirmiştir²⁷⁸. Buna karşın Vali Haydar Bey, Dâhiliye Vekâletinden emir gelinceye kadar Kanun’un tatbikinin ertelendiğini kamuoyuna bildirmiştir. Bu çelişkili ifadeler İstanbul’da meyhane ve birahane sahipleriyle içki müptelalarını rahatlatmıştır. Onlar birkaç defa ertelenen Kanun’un yeniden erteleneceğini düşünmekteydiler²⁷⁹. 1 Ekim’de de Kanun tatbik edilmemiştir. Bunun sebebi İşgal Kuvvetleri’nin şehri terk etmelerinin beklenmesidir. İşgalciler, 2 Ekim’de şehri tahliye etmişler, Türk ordusu ise 6 Ekim’de İstanbul’a dâhil olmuştur. Böylece şehir tamamen TBMM Hükümetinin kontrolüne girmiştir. Yeni durumda Kanun’un tatbik edilmesinin önünde engel kalmamıştır. Dâhiliye Vekâleti Kanun’un tatbiki emrini 6/7 Ekim 1923’te İstanbul Vilayetine göndermiştir. Tek bir cümleden oluşan emirde Kanun’un acilen ve kesin bir şekilde tatbik edilmesi istenmiştir. Vekâletten gönderilen emir şöyledir:

“İstanbul Vilâyetine

*Her yerde olduğu gibi İstanbul’da Men’-i Müskirât Kanûnu sûret-i kat’iyyede tatbik edilecektir.”*²⁸⁰

İstanbul Valisi Haydar Bey, Dâhiliye Vekâletinden gelen emri Polis Müdüriyetine tebliğ etmiştir. Polis Müdüriyeti aldığı emir üzerine harekete geçmiştir. 7 Ekim’de İstanbul Polis Müdürü Asım imzasıyla Men-i Müskirat Kanunu’nun yanı sıra beş maddelik bir Emirname hazırlanmıştır. Buna göre:

²⁷⁶ Mehmet Akif, “Ümmulhabâis Müskirât Memnûiyeti Te’hiri Etrafında” *Sebîlürreşâd*, 28 Haziran 1339/28 Haziran 1923, C. 21, S. 540-541, s. 164-165.

²⁷⁷ *Vatan*, 1 Teşrin-i Evvel 1339/1 Ekim 1923, No:169, s. 2.

²⁷⁸ *Vatan*, 30 Eylül 1339/30 Eylül 1923, No:168, s. 3.

²⁷⁹ *Vatan*, 1 Teşrin-i Evvel 1339/1 Ekim 1923, No:169, s. 2.

²⁸⁰ *Vatan*, 8 Teşrin-i Evvel 1339/8 Ekim 1923, No:176, s. 2

1. Men-i Müskirat Kanunu 7 Ekim 1923 akşamından itibaren kesin bir şekilde tatbik edilecektir. Kanun gereği her çeşit içkinin üretimine, ithaline, nakline, satışına ve tüketimine izin **verilmeyecektir**.

2. Bütün meyhaneler kapatılacak ve mühürlenecektir. Meyhanelere içki girişi ve çıkışına izin verilmeyecektir.

3. Müskirat imalathaneleri ve depoları mühürlenip kapatılacaktır.

4. Lokantalarda bulunan içkiler, lokanta içinde özel bir yere nakledilerek mühürlenecektir.

5. Bu dört madde başlangıç olarak hemen tatbik edilecektir. Düyûn-ı Umûmiyye ve sağlık memurları da uygulamalara katılacaklardır²⁸¹.

Polis Müdüriyeti 7 Ekim 1923'te akşam saat 18.00'da Emirnameyi acele kaydıyla süvari birlikleriyle İstanbul'un bütün polis merkezlerine göndermiştir²⁸². Bunun üzerine aynı günün akşamı Kanun'un tatbikine başlanmıştır. İçkinin yasaklanmasını bildiren tebliğ, İstanbul'da en çok meyhanesi olan yerlerden Haliç Polis Merkezince akşam saat 20.30'da, Taksim ve Galatasaray Merkezlerince on buçuk civarında, Samatya Merkezince daha geç saatlerde bildirilmiştir²⁸³. Mühürlenecek içkilerin kayıt muamelelerinin yapılmasına dair İstanbul Vilayeti, ilgili birimlere ayrıca şu talimatı vermiştir:

1. Zabıta tarafından mühürlenmiş depolardaki içkilerin kayıt altına alınmaları için tahrir ve takip defterleri oluşturulması.

2. Tahrir ve takip defterlerinin Düyûn-ı Umûmiyye, Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye ve Polis Müdüriyetinden birer memur olmak üzere üç kişilik heyet tarafından hazırlanması.

3. Tespit edilen ve kayıt altına alınan depoların bu üç memur tarafından mühürlenmesi.

4. Mühürlenecek her depo için üç zabıt varakası hazırlanmalıdır. Bu varakalar üç kişilik heyet tarafından onaylandıktan sonra bir nüshası Düyûn-ı Umûmiyye'de diğeri Sıhhiyede sonuncusu ise Polis Müdürlüğünde muhafaza edilmesi

5. Mühürlenmiş içki sahipleri tarafından iki ay içinde ihraç edilecektir. Bu uygulamanın, içkiyi mühürlemiş olan heyetin huzurunda ve zabıt varakası hazırlandıktan sonra yapılması

6. Kanun gereği ispiroto ithal ve imal etmek isteyenlerin Düyûn-ı Umûmiyyeye başvurmaları gerekmektedir. Düyûn-ı Umûmiyye ve Sıhhiye

²⁸¹ *Tevhîd-i Efkâr*, 8 Teşrîn-i Evvel 1339/8 Ekim 1923, No: 821-3849, s. 2; *Akşam*, 9 Teşrîn-i Evvel 1339/9 Ekim 1923, No: 1797, s. 2; *Vatan*, 8 Teşrîn-i Evvel 1339/8 Ekim 1923, No:176, s. 1-2.

²⁸² *Vatan*, 8 Teşrîn-i Evvel 1339/8 Ekim 1923, No:176, s. 2; *Tevhîd-i Efkâr*, 8 Teşrîn-i Evvel 1339/8 Ekim 1923, No: 821-3849, s. 2.

²⁸³ *Tevhîd-i Efkâr*, 8 Teşrîn-i Evvel 1339/8 Ekim 1923, No: 821-3849, s. 2.

Müdüriyetlerinin ispirotoların Kanun'a uygun bir şekilde içki üretiminde kullanılmayacak hale getirilmesini kontrol etmeleri.

7. Yurt dışından getirilecek ispirotolar için de bu uygulamanın yapılması, mühürlenmiş içkinin takibi için İstanbul Bölgesi Sıhhiye Memurlarından Şemsettin, Seyfettin ve Fahrettin, Beyoğlu'ndan Ahmet Mehdi, Cevat ve Şeref, Üsküdar'dan Osman Müfit, Sadık Hakkı ve Yakup Sami Efendiler görevlendirilmişlerdir. Limana gelecek

ispirotoların telvin (boyama) edilerek (Trilettil Aseton) veyahut (Peridin) ile denatüre edildikten sonra gümrüklerden geçirilmesine izin verilmesi.

İstanbul ve Bilad-ı Selase'de (Eyüp, Galata ve Üsküdar) bulunan mühürlenmiş ispirotoların telvin ve denatüre edilmeyerek eczanecilere ve sıhhi işletmelere, ıtıriyyat fabrikalarıyla ispirotunun kullanıldığı diğer sanayi mekânlarına Kanun'a uygun bir şekilde satılmaları Sıhhiye Müdüriyetinden verilecek evraklardan sonra Düyûn-ı Umûmiyye tarafından sağlanacaktı.²⁸⁴ Eczahaneler ve sanayi için gerekli olan alkollü ürünler Polis Müdürü Asım Bey'in Başkanlığında Sıhhiye Müdürü Sadrettin Bey ve Düyûn-ı Umûmiyye memurundan oluşacak bir komisyon tarafından tespit olunacaktı²⁸⁵. Ele geçirilen ve mühürlenmiş içki ise iki ay içerisinde ülke dışına ihraç edilecekti. İki ay sonunda elden çıkarılmamış içkilere el konulacak ve bunlar Amerika'da olduğu gibi imha edilecektir²⁸⁶.

(Yandaki resim İngilizler tarafından Amerika'ya sokulurken yakalanan 18.000 şişe biranın bir çukura atılmak suretiyle imha edilmesini göstermektedir.²⁸⁷)

Alınan bu talimatlardan sonra Düyûn-ı Umûmiyye, Sıhhiye ve Muavenet-i İctimaiye memurları polisler eşliğinde içki satış mekânlarındaki müşterileri ve çalışanları dışarı çıkarmışlardır. İçkiler toplattırılmış, içki bulunan dolap, fiçı ve çuvalların ağzı mühürlenmiştir. Ardından içki mekânları kapatılmıştır. Uygulama esnasında müşterilerden içki içmemek şartıyla oturanlar serbest

²⁸⁴ *Vatan*, 13 Teşrin-i Evvel 1339/13 Ekim 1923, No:181, s. 2; *Polis Mecmûası*, 1 Kânûn-ı Sâni 1340/1 Ocak 1924, No:169, s. 1094.

²⁸⁵ *Vatan*, 9 Teşrin-i Evvel 1339/9 Ekim 1923, No:177, s. 1-2.

²⁸⁶ *Tevhid-i Efkâr*, 10 Teşrin-i Evvel 1339/10 Ekim 1923, No: 823-3851, s. 3.

²⁸⁷ *Tevhid-i Efkâr*, 17 Kanunuevvel 1339/17 Aralık 1923, No: 891-3919, s. 3.

birakılmıştır²⁸⁸. İçki yasağının tatbikine ani bir şekilde başlanması meyhanesahiplerini ve içki müptelalarını hazırlıksız yakalamıştır. İçki satan mekân sahipleri ve buralarda içki içenlerin çoğu polisin Kanun’u tatbikine geldiği sırada uygulamanın başladığından haberdar değillerdir²⁸⁹. Kanun’un ilk günkü tatbiki genel olarak sorunsuz geçmiştir. Bununla beraber bazı itirazlar da yaşanmıştır. Örneğin, Şöför Ahmet Muhtar Efendi, Fener’de bir meyhanede içki içerken Polis Vahap Efendi meyhaneyi kapatmış ve onun içki içmesine izin vermemiştir. Muhtar Efendi “*son bir tek*” içmek için ısrar ederek polis memuruna saldırmıştır.²⁹⁰ Yine Sirkeci’de bir birahane sahibi işletmesini kapatmamak için memurlara itiraz etmiştir²⁹¹. 9 Ekim tarihli *Akşam* gazetesinde S. imzalı muhabir, Kanun’un uygulandığı ilk gün hakkında önemli bilgiler vermiştir. Muhabir ve birkaç arkadaşı 7 Ekim 1923 akşamı saat 20.00 civarında kanunun tatbikine şahit olmak için bir birahane toplandı. Muhabir ve arkadaşları dışında birahanedeki müşteriler Kanun’un tatbik edileceğinden haberdar değillerdir. Muhabir birahanedeki atmosferi ve mekânın kapatılışını şöyle aktarmıştır:

“... *Birahâne sâhibi de merâk etmiş içki yasağının hemân tatbik edileceğine bir türlü inanamıyor. Bütün masalar hınca hınç. Hiç kimsenin haberi yok. Çalgı bilâfâsıla çalıyor. Sâat sekiz buçuk. Garsonlarda bir hareket var. Kapıdan içeri bir muâvinin refâkatinde iki polis me’mûru girdi. Sert adımlarla birahânenin ortasına gelince birden bire durdu. Eski zaman münâdilerini hatırlatan yüksek bir sesle: ‘Efendiler...’ diye başladı. Herkes merâk ve endişe ile bakıyor. Muâvin efendi sözünün alt tarafını sür’atle ikmâl etti: ‘- Şu dakikadan i’tibâren içki yasaktır!’ Bir dakika için etrâfi şaşkınlıktan mütevellid bir sükûn kapladı. Sonra birkaç müştêrî hiddetle mırıldandılar. ‘Bunu vaktiyle i’lân edip herkesi haberdâr etselerdi, olmaz mıydı?!.’ Muâvin efendi son emrini garsonlara verdi: ‘Hâdî masaları toplayın!’ Herkes son kadehini içip hesâbını veriyor ve çıkıyordu.”²⁹²*

İstanbul’un 7 ve 8 Ekim tarihlerinde kapatılan meyhanesahiplerinin ve birahanelerin mevkileri ve sayıları şöyledir:

Kasımpaşa 5, Beykoz 46, Pangaltı 92, Beşiktaş 60, Kumkapı 59, Ayasofya 19, Dolapdere 93, Galata 261, Fener 97, Şehremini 10, Büyükdere 93, Hasköy 55, Üsküdar 2, Karagümrük 19, Taksim 131, Eminönü 63, Makriköy 104, Çengelköy 21, Unkapanı 28, Çinili 37, Kızıltoprak 25, Eyüp haricinde jandarma mıntıkası 1, Kadıköy 112, Adalar 120, Beyoğlu 230, Erenköy 30, Samatya 58, Arnavutköy 104, İskele Merkezi 23.

²⁸⁸ *Akşam*, 9 Teşrin-i Evvel 1339/9 Ekim 1923, No: 1797, s. 1; *Tevhîd-i Efkâr*, 8 Teşrin-i Evvel 1339/8 Ekim 1923, No: 821-3849, s. 2.

²⁸⁹ *Akşam*, 9 Teşrin-i Evvel 1339/9 Ekim 1923, No: 1797, s. 1.

²⁹⁰ *Tevhîd-i Efkâr*, 9 Teşrin-i Evvel 1339/9 Ekim 1923, No: 822-3850, s. 1.

²⁹¹ *Vatan*, 9 Teşrin-i Evvel 1339/9 Ekim 1923, No:177, s. 1-2.

²⁹² *Akşam*, 9 Teşrin-i Evvel 1339/9 Ekim 1923, No: 1797, s. 2.

Kıyye ve kapalı şişelerle içki satan depo ve dükkânların mevkileri ve sayıları ise şöyleydi: Büyükdere Merkezi 88, Fener 66, Galata 280, Hasköy 40, Bayezit 63, Ayasofya 16, Kapan-ı Dakik 4, İskele Merkezi 47, Beyoğlu 194, Aksaray 35, Çinili 46, Çengelköy 20, Kumköy 96, Makriköy kıyye ile 22, Samatya 34, Şehremini 14, Beykoz kıyye ile 21, Kasımpaşa 42, Kadıköy 176, Üsküdar 16, Kızıltoprak 20, Arnavutköy 45, Dolapdere 171, Eminönü 197, Taksim 136, Pangaltı 189, Fatih 22, Beşiktaş 43²⁹³.

1998'i meyhane ve birahane, 2143'ü kıyye ve kapalı şişelerle içki satılan yerler olmak üzere toplam 4141 mekân kapatılmıştır²⁹⁴. 8 Ekim 1923'te İstanbul Emniyet Müdürü Asım Bey, gazetecilere verdiği demeçte, 7 Ekim akşamında İstanbul'un her tarafında içki satan yerlerin mühürlenip kapattırıldığını bildirmiştir. Bununla beraber lokanta gibi yerlerde sadece içki dolaplarının mühürlendiğini dükkanların kapatılmadığını ifade etmiştir. Daha önce içki satıp da artık dükkânlarında kukla ve opera oynatacakları ve alkolsüz meşrubat satacaklarına dair kendilerine başvuranların olduğunu, bunların gözetim altında dükkânlarının açılmasına izin verileceğini söylemiştir²⁹⁵. Bu uygulamadan haberdar olan bazı kurnaz meyhane sahipleri işletmelerine birkaç tencere getirtmiş, pilav ve fasulye pişirerek gelen polis ve memurlara dükkânlarının lokanta olduğunu ispat etmeye çalışmışlardır²⁹⁶. Örneğin, Sirkeci'de İstaitroğ

Birahanesi sahibi, tezgahın önüne meze tencereleri ve yemek sahanları koyarak dükkanının meyhane değil, lokanta olduğunu iddia ederek işletmesinin kapatılmasını engellemeye çalışmıştır²⁹⁷. “*Siporting Bar*” sahibi de Polis Müdüriyetine müracaat ederek barda kukla ve opera oynatacağını söylemiş ve işletmesinin kapatılmamasını rica etmiştir²⁹⁸. 11 Ekim 1923

tarihi itibariyle işletmelerini farklı amaçlar için kullanacağı taahhütüyle Polis Müdürlüğüne başvuranların sayısı 50, 60'ı bulmuştur²⁹⁹.

Yandaki resimde İstanbul içki piyasasının merkezi olan Beyoğlu'nda Doğruyol Birahanelerinden birinin biralarını naklederken çekilen resim

²⁹³ *Vatan*, 9 Teşrin-i Evvel 1339/9 Ekim 1923, No:177, s. 1.

²⁹⁴ *Tevhîd-i Efkâr* gazetesinin verdiği rakamlara göre ise kapatılan mekânların toplam sayısı 4142'dir. Bkz: *Tevhîd-i Efkâr*, 9 Teşrin-i Evvel 1339/9 Ekim 1923, No: 822-3850, s. 1.

²⁹⁵ *Tevhîd-i Efkâr*, 9 Teşrin-i Evvel 1339/9 Ekim 1923, No: 822-3850, s. 1.

²⁹⁶ *Vatan*, 9 Teşrin-i Evvel 1339/9 Ekim 1923, No:177, s. 1-2.

²⁹⁷ *Tevhîd-i Efkâr*, 9 Teşrin-i Evvel 1339/9 Ekim 1923, No: 822-3850, s. 1.

²⁹⁸ *Vatan*, 9 Teşrin-i Evvel 1339/9 Ekim 1923, No:177, s. 1-2.

²⁹⁹ *Vatan*, 12 Teşrin-i Evvel 1339/12 Ekim 1923, No:180, s. 3.

önemlidir³⁰⁰. Polis ve görevliler nezaretinde mühürlenmiş içkilerin muhafaza edileceği yere götürülmesini göstermektedir.

İstanbul Emniyet Müdürü Asım Bey, içkinin gizli bir şekilde kahvehanelerde kahve fincanları içinde satılması ihtimalini de dikkate alarak polis merkezlerine 8 Ekim'de bir emir göndermiştir³⁰¹. Asım Bey, basına verdiği demeçte gizli meyhanelerin İstanbul'da açılmasına kesinlikle izin verilmeyeceğini ifade etmiştir. Hiç kimseye imtiyaz gösterilmeyeceğini gizli meyhaneleri kim açarsa açsın hakkında kanuni işlem başlatılacağını söylemiştir³⁰². İstanbul Emniyet Müdürlüğü, polis merkezlerine 11 Ekim 1923'te üç emir daha göndermiştir. Bu emirlerin ilkinde Kanun'un tatbikinden doğacak vakaların düzenli bir şekilde merkeze bildirilmesi istenmiştir. İkincisinde yurt dışından gelecek ispirotaların "aseton" veyahut "pridon" ile de nature edildikten sonra şehre sokulmasına izin verileceği bildirilmiştir.³⁰³ Son emirde ise Valiliğin içkilerin mühürlenmesi ve kayıt altına alınmasına dair yedi maddelik talimat bildirilmiştir. Bu esaslara son derece dikkat edilerek tahrir ve takip defterlerinin olabildiğince kısa sürede düzenli bir şekilde yapılması için şehir mıntıklarının bölünerek buralara memurlar tayin edilmesinin kararlaştırıldığı ifade edilmiştir. Tutulacak zabıt varakalarının polis merkezlerinde muhafaza edilmesi ve bunların içeriklerinin Üçüncü Şubeye bildirilmesi ve dikkatli hareket edilerek herhangi bir suiistimale meydan verilmemesi istenmiştir³⁰⁴.

Alınan tüm önlemlere rağmen ilerleyen günlerde kaçak yollarla içki satışı ve tüketimi artarak devam etmiştir. Parası olan müptelalar kaçakçılardan yüksek fiyatlarla içki tedarik edebilmişlerdir. Ekonomik durumu zayıf olanlar ise evlerinde basit yollarla sağlıksız koşullarda hazırladıkları içkileri içmişlerdir³⁰⁵. İstanbul'da lokanta, pastane, dans mahali gibi yerlerde gizli olarak yüksek fiyatlarla içki satışı da yapılmıştır. 17 Kasım 1923 tarihli *Akşam* gazetesi muhabirinin vermiş olduğu bilgilere göre, eskiden meyhane ve birahane olup, şimdi alkolsüz içki satışı yapan yerlerde küçük fincanlarla içki satışı yapılmaktadır. Yüksek miktarda paralar verildiği takdirde viski ve şampanya da tedarik edilebilmektedir. Muhabir İstanbul içki piyasası hakkında da bilgi vermiştir. Ona göre, kapalı şişeler içinde iyi bir rakının okkası 450 kuruştan satılmaktadır. Rakının derecesine göre 300, 350 kuruşa kadar satılanları da vardır. İstanbul'un birçok yerinde bunları bulmak mümkündür. Konyak da piyasada fazla miktarda vardır. Piyasada bulunması zor olan içki türleri ise şampanya ve biradır. Şampanya zenginler tarafından yoğun bir şekilde satın

³⁰⁰ *Vakit*, 17 Teşrinievvel 1339/17 Ekim 1923, No: 2084, s. 1.

³⁰¹ *Vatan*, 10 Teşrin-i Evvel 1339/10 Ekim 1923, No:178, s. 2; *Tevhîd-i Efkâr*, 10 Teşrin-i Evvel 1339/10 Ekim 1923, No: 823-3851, s. 3.

³⁰² *Tevhîd-i Efkâr*, 10 Teşrin-i Evvel 1339/10 Ekim 1923, No: 823-3851, s. 3.

³⁰³ *Polis Mecmûası*, 1 Kânûn-ı Sâni 1340/1 Ocak 1924, No:169, s. 1094.

³⁰⁴ *Polis Mecmûası*, 1 Şubat 1340/1 Şubat 1924, No:170, s. 1075-1076.

³⁰⁵ *Vatan*, 24 Teşrin-i Evvel 1339/24 Ekim 1923, No:192, s. 2.

alındığından piyasada azdır. Birayı ise içkiye mübtela olmayanların da tüketmeleri, sadece bir iki yerin imal edilebilmesi ve evlerde üretilmemesi nedeniyle bulmak imkânsız gibidir. Piyasada iki çeşit şıra satılmaktadır. Bunlardan birisi herkesin bildiği üzümünden yapılan şıralardır. İkincisi ise kanundan sonra fiçılarda birkaç gün ekşitilerek şarap haline getirilenlerdir. Yine kafayı bulmak için bekletilmiş şıraların içine bir miktar afyon da ilave edenler vardır³⁰⁶. İçki tedarikinde zorlanan alt tabaka arasında esrar, kokain, eter gibi madde kullanımı da artmıştır.

Muhabir, içkinin nasıl tedarik edildiğini anlamanın kolay olduğunu söylemiştir. Ona göre, İstanbul'un büyük bir şehir olması ve polisin sıradan asayiş olaylarını dahi engelleyemeyecek vaziyette bulunması içki satışının tamamen önlenmesini mümkün kılmamaktadır. Özellikle içki müptelası olan çoğu kişinin içkileri satın aldıkları yerleri polise ihbardan çekinmeleri de içki üretimini ve satışını kolaylaştırmaktadır. Piyasada dolaşan içkiler, evlerde imal edilenler, hariçten kaçak olarak ülkeye sokulanlar ve mühürlenelerin ihraç edilmiş gibi gösterilenlerden ibarettir³⁰⁷.

10 Aralık 1923 tarihli *Vatan* gazetesi muhabiri İstanbul'da değişik mekânlarda kaçak yollarla içki satıldığını kamuoyuna sunmuştur. Muhabir bir kereye mahsus olarak Kanun'a aykırı hareket etmiş ve içki de içmiştir. Muhabirin anlatımıyla bir pastanede gizli içki satışı şöyle gerçekleşmiştir: Muhabir Beyoğlu'nda konyaklı pasta satıldığı söylenen bir pastaneye gitmiştir. Pastanede karanlık bir yere oturmuş ve garsondan pasta istemiştir. Getirilen pastayı yemiştir de konyaklı olmadığını anlamıştır. Bunun üzerine yerini değiştirerek dükkanın daha karanlık bir köşesine geçmiştir. Garsonu tekrar çağırmıştır. Onun yüzüne daha manidar bir şekilde bakmıştır. Garsona "*Ben pasta istedim, siz bana kuru pasta getirdiniz ricâ ederim bunu yapmayınız. (Burada azıcık gözümü kırparak) pasta istiyorum, pasta getiriniz*" demiştir. Garson tekrar bir tabak pasta getirmişse de bu da konyaksız çıkmıştır. Muhabir vazgeçmemiş ve garsonu üçüncü defa çağırmıştır. Bu defa garsondan çay istemiştir. Garson önce tebessüm etmiş, ardından gülmüştür. Bundan sonrasını muhabirin ifadeleriyle veriyoruz:

"Her ikimiz de yekdiğerimizin gözleri içine baktık. Aramızda hiçbir kelime teâtî edilmedi. Fakat her ikimizde de Cûmhuriyyetin bir Kanûnu'nu ayaklar altına almakta olduğumuz hissi vardı. Ben âdetâ namûslu ve genç bir kıza fenâ bir teklifte bulunuyormuş gibi elîm bir hissin altında eziliyordum. Ve ağzımı açmaktan korkuyordum. Nihâyet garson benden cesûr çıkarak dedik ki:

-Çayınız sıcak mı olacak, soğuk mu? Bu arada kalbimin sızladığını hissettim. Fakat bütün cesâretimi toplayarak:

³⁰⁶ *Akşam*, 17 Teşrin-i Sâni 1339/17 Kasım 1923, No: 1836, s. 2.

³⁰⁷ *Akşam*, 17 Teşrin-i Sâni 1339/17 Kasım 1923, No: 1836, s. 2.

-Soğuk dedim ve garson her şeyi anlamış bir adam tavrıyla yanımdan ayrılırken arkasından bağırdım: Sert olmalı...

Kendi kendime diyordum ki: -Mademki serhûş olacağım tam olayım. Bir müddet sonra garson çaydanlığı ile süzgeciyle, şekeriyle sepet içinde her şeyiyle beraber bir çay getirdi ve masanın üzerine koyarak çıktı gitti. Ben derhâl çayı fincana döktüm ve büyük bir yudum içmeye çalıştım. Fakat yıldızlı olacak ki boğazımı fenâ halde yaktı. Birkaç yudum sonra başım ağırlaşmaya sonra da hafifleşmeye ve gözümle gördüğüm her şey dönmeye başladı... Kaç para verdiğimi bilmiyorum. Ama iyice mikdârda evrâk-ı nakdiyye sayarak bu tedkîk ve müşâhadeye bir nihâyet verdim.”

Muhabir aynı akşam arkadaşıyla Paşabahçe yakınlarında başka bir içki mekânına gitmiştir. Kapıdan içeri girer girmez başgarson olduğu anlaşılan biri yüksek sesle (pasaj) diye bağırmıştır. Bunun üzerine karanlık olan arka tarafa doğru bir geçit aydınlanmıştır. İlerledikçe arkalarından ışıklar sönmüş ve tekrar karanlıklaşmıştır. Koridordan geçtikten sonra adeta içki âleminin yaşandığı bir yere girmişlerdir. “Etrâfi ayyâşlar almış elli kadar küçük masayı ihtivâ’ eden büyük bir salon, binlerce garson içinden intihâb edilmiş olmaları âşikâr olan çevik Rûm garsonları dolu rakı surâhilerini götürüyorlar ve boşlarını getiriyorlardı. Men’-i Müskirât Kanûnu’nun eşiğinden içeri girmediği bu salonda müşkilât ile bir masa bulabildik. Burada müşteriye ne içeceği sorulmaz. Binâenaleyh garson derhâl önümüze iki surâhi rakı getirdi.”³⁰⁸

21 Şubat 1924 tarihli *Vatan* gazetesi muhabirlerinden bir diğeri de Beyoğlu’nda bir kabereda Kanun’un nasıl ayaklar altına alındığını göstermiştir. Müşterileri dağılan kaberenin müdürünün ve çalışanlarının şampanya eşliğinde kendilerinden nasıl geçtiklerini tafsilatıyla ortaya koymuştur. Muhabir gördüğü manzara karşısında insanların insaniyetlerinden çıktıklarını belirtmiş ve şahit olduklarını hatırlamanın bile yüzünü kızarttığını ifade etmiştir³⁰⁹.

İlerleyen günlerde bu manzara daha da yaygınlaşmıştır. Falih Rıfkı Bey, Kanun’un İstanbul’da tatbikinde sıkıntılar yaşandığını, içki kaçakçılığının arttığını ifade etmiştir³¹⁰. Bu dönemi Hüseyin Rahmi Gürpınar, *Meyhane’de Kadınlar* adlı eserinde şöyle anlatmıştır:

“... Hükümet bu yasağı koymakla içki içmeyi engellemek şöyle dursun, herkesi içmek için kışkırttı. İsteği artırdı. Bu yasaktan sonra içkiye rağbet yüz kat arttı. En pis zararlı rakılar üç, dört yüze satıldı. Bütün meyhanelerde küp dibi tortularına kadar bayat sermayeler sürüldü. Hiç kullanmayanlara bile iştah geldi. Her yerde yeniden imbikler ismarlandı. (...) Açık olmayan yasaklama... Hükümet, kapalı gişe, açık gişe dam altında damsız yerde içenlerle, kendini bilecek, bilmeyecek kadar sarhoş olanlar, bir okka fazla-eksik gibi ayarsız,

³⁰⁸ *Vatan*, 10 Kânûn-ı Evvel 1339/10 Aralık 1923, No:239, s. 2.

³⁰⁹ *Vatan*, 21 Şubat 1340/21 Şubat 1924, No:312, s. 2.

³¹⁰ Atay, a.g.e., s. 517.

ölçüsüz, tartılı-tartısız uygulanması olanaksız muammalarla oynarken sokaklar sarhoş naralarıyla iniyor. Zabıta her gün birbirini vuran, öldüren en korkunç olayları kaydediyordu. (...) Sarhoş: Getir ulan... Anasını sattığının dünyası... Polis mi gelecek? Jandarma mı? Birkaç tek ikramla gönüllerini alırım. Tenezzül edip İstanbul Valisi burayı şerefledirseler bile bir iki tokat ile işi geçiştiririm. Her zaman ziyafetlerde şampanya içilmez ya... Yasaktan sonra rakılar ne hale geldi. Tatsın da anlasın. Görevlidir.”³¹¹

Kanun’un İstanbul’da tam olarak uygulanamaması, eleştirileri de beraberinde getirmiştir. 20 Ocak 1924 tarihli *Tevhid-i Efkâr* gazetesi, Kanun’un herkese eşit olarak uygulanmadığını iddia etmiştir. Gazetede belirtildiğine göre, Kanun fakirlere ve zenginlere farklı uygulanmaktadır. Fakirler sarhoş olduklarında tutuklanmakta ve mahkemelerde cezalandırılmaktaydılar. Buna dair haberlere gazete sütunlarında sıklıkla rastlanılmaktadır. Bunlardan biri çok ilginçtir. “*Heybeli’de Fener Câddesi’nde Şîreci Hüseyin Avnî Efendi ve çırağı Mehmet dükkânlarında bulundurdukları (3) şişe müskirâtı müşteri Re’fet, Kirilos, Halîl, Alî ve Hasan Efendilere fûrûht ve isti’mâl ettirmekte oldukları hissedilmesi üzerine haklarında takibât-ı Kanûniyye icrâ’sına başlanılmıştır.*” Gazete, bu habere dikkat çekmiş, sıradan vatandaşlar için “*hissetmenin*” tutuklama için yeterli olduğunu belirtmiştir. Gazeteye göre, Beyoğlu’nun bütün meşhur gazinolarında, açıktan açığa içki içilmektedir. Sabahlara kadar içki alemleri yapılmaktadır. Buralarda, içkinin yasak olmadığı dönemlerden daha fazla alkol tüketilmektedir. Gazete, halen yürürlükte olan bir Kanun’un tatbikinde Hükümetin önemsiz davranmasını üzüntü verici bulmuştur. Kanun’un fakirlere uygulanırken zenginlere tatbik edilmemesinin eşitlik ilkesinin Türkiye’de sözden ibaret olduğunu gösterdiğini ifade etmiştir³¹². İstanbul’da Kanun’un ciddiyetle yürütülmediğine dair iddialar 27 Şubat 1924’te Gümüşhane Mebusu Zeki Bey tarafından TBMM’ye taşınmıştır. Zeki Bey, üç ay önce İstanbul’a gittiğinde bir dirhem rakı ve konyak görememişken şimdi lokantaların, hanların, birahanelerin meyhaneye dönüştüğünü belirtmiştir. Rakının her yerde serbestçe satıldığı bilgisini vermiştir. Zeki Bey, bu tabloyu gördüğünde yalnızca kanun hâkimiyetini düşündüğünü belirtmiştir. Men-i Müskirat Kanunu’nun amacına ulaşmadığını söylemiştir.³¹³

Men-i Müskirat Kanunu gereği sağlık ve sanayi sektöründe kullanılmak için ispirto üretimine az da olsa izin verilmişti. İstanbul’da ispirto imal etmek iznini Çengelköy’deki Sıhhi Türk Taktirat Fabrikası almıştır. Fabrika, Düyûn-ı Umûmiyye kontrolü altında faaliyet göstermiştir³¹⁴.

³¹¹ Zat, *Barlar*, s. 74; Zat, *Çilingir Sofrası*, s. 163-164.

³¹² *Tevhid-i Efkâr*, 20 Kânûn-ı Sâni 1340/20 Ocak 1924, No: 925-3953, s. 1-2.

³¹³ TBMM ZC, Devre: 2, C. 6, s. 411.

³¹⁴ *Vatan*, 5 Kânûn-ı Evvel 1339/5 Aralık 1923, No:234, s. 3; *Akşam*, 6 Kânûn-ı Evvel 1339/6 Aralık 1923, No: 1855, s. 3.

1. Kanun'un İçki Mekânları ve Müptelalar Üzerindeki Yankıları

Her ne kadar Kanun'un tatbikinde sorunlar yaşanmışsa da yasak içki satanlar ve içenler üzerinde olumsuz tesirler bırakmıştır. İçki satan mekânlar, müşterileri azalınca iflasın eşiğine gelmişlerdir. Müptelalar ise içki bulmakta zorlanmışlardır. Kanun'un tatbiki en fazla gayrimüslim vatandaşlar üzerinde etkili olmuştur. Zira İstanbul'da içki piyasasının %80'i Rum, %10'u Ermeni, %5'i yabancı uyruklu %5'i ise Türklere aitti³¹⁵. Kanun'un tatbiki sürecinde içki üretme, satma, nakletme, kaçırma ve tüketme gibi fiilleri işleyerek yakalananların kimlikleri incelendiğinde çoğunun Rum, Ermeni, Rus ve Musevi vatandaşlar oldukları görülmüştür. Az da olsa İtalyan ve Leh vatandaşlarıyla İngiliz ve Amerika Bahriye askerleri Kanun'a aykırı hareket etmişlerdir. Kanun'un tatbiki Türkler'e daha az zarar vermiştir. Zira Türkler içki piyasasının sadece %5'lik oranına sahiplerdir. Bununla beraber içki tüketiminde gayrimüslimlerle yarışacak düzeydeydiler. Bu anlamda içki müptelası Türkler Kanun'un tatbikinden olumsuz etkilenmişlerdir. 9 Ekim 1923 tarihli *Vatan* gazetesi içki yasağı uygulamasının sarhoşlar üzerindeki etkisini şöyle ortaya koymuştur:

"İ'tiyâd sevkiyle ve mühimm bir ümîdle mayhânelerin kapısına kadar gittiler. Her tarafı sımsıkı kapalı bulmuşlardır. Sarhòşların fikrinde ileride kaçak içki tedârîki mümkün bile olsa serhòşluğun keyfi kaçmıştır... Köprübaşı'nda ve Galata'daki meyhânelerin birçoğu kapanmıştır. Diğer ba'zı meyhâneler lokanta ve kahvehânelere tahvîl edilmişlerdir. Dün akşam bu kahvehâneye tahvîl edilen meyhânelerden birisine giren bir muharririmiz vaktiyle meyhânenin müşterîleri olduğu zâhir olan ba'zı adamları birkaç masa etrafında görmüştür. Önlerinde birer kahve fincanı olduğuna dikkatle bakan muharrirmize kahvehâne sahibi demiştir ki: -Eskiden rakı içiyorlardı. Cigaraya alışanlar tütün içmekten vaz geçmek için sahte cigara içtikleri gibi bu eski müşterîlerim de kahve içiyorlar.

... Akşamüzeri başlıca meyhânelerin etrâfi yuvalarını kaybeyleyen kuşlar gibi dönüp dolaşanlar ile dolu idi. Başkalarının hikâyelerini dinleyecek derecede mütecessis olan bir kulak:

-Burası da mı kapalı.

-Ben sana demedim mi?

-Gel buraya... Eve gideriz.

Gibi kısa fakat ma'nîdâr sözler işitebilirdi. Bunların hepsinin yüzünde gail olunmuş adamlara mahsûs bir bakış vardı. Serhòşlar arasından umûmî kanâat, Kanûn'un tatbîk edilemeyeceği merkezindedir. Bir içki merâklısı dün akşam İstanbul'da Kanûn'un en ziyâde tatbîk edildiği bir akşam olduğunu söylemiştir. Bunun da sebebini polisin ansızın bir baskın vermesi ve

³¹⁵ *Akşam*, 4 Kânûn-ı Sâni 1339/ 4 Ocak 1923, No: 1539, s. 3.

meyhânegilere müşterilerine tenbîhâtta bulunmak için bir fırsat vermemeleri olduğunu ilâve etmiştir. Dün akşam tramvayda, tünelde, çarşı, pazarda en çok kullanılan bir cümle vardır: Amerika'da bile tatbîk edilemedi."³¹⁶

10 Ekim tarihli *Vatan* gazetesi muhabiri de İstanbul'da içki bulmanın zorlaştığı için bağımlıların telaş içinde olduğunu bildirmiştir. Muhabire göre, Kanun'un tesiri en fazla Galata ile Beyoğlu'nda görülmüştür. Buralarda, akşamları sarhoşların attıkları na'ralar ve başıbozuk bir şekilde dolaşan sarhoşlar artık görülmemektedir. Gezerken insanın yüzüne çarpan ispirto kokusu da gitmiştir. Müptelalar için yasağın birinci günü telaş ve endişe içinde geçmiştir. Asıl endişe ise dünden itibaren başlamıştır. *"İçki mübtelâları ortalık kararmaya başlayınca kendilerinde fevkalâde mahsûs bir yokluk hissediyorlar. Ve bir gün evvel ihtiyâtkâr hareket edip birkaç şişe tedârik edenler için şimdilik bu hâl vârid değil. Fakat onlar da bu menba'ın kuruyacağını ve ayyâşların gittikçe adedi artan korolara iltihâk edeceğini pekala biliyorlar."*

Muhabir, dün yakından tanıdığı bir "ayyaşa" rastladığını ifade etmiştir. Yüzünde büyük bir teessür olan bu kişi Kanun'un süratle tatbik edilmesini şikâyet etmiştir. Dün akşam biraz rakı tedarik ettiğini, fakat yarın bunu da bulamayacağını büyük bir üzüntüyle ifade etmiştir. İçkinin zararlarını kendisinin de takdir ettiğini fakat bağımlılığının önüne geçmenin çok zor olduğunu söylemiştir. Muhabir, başka bir içki bağımlısıyla da temas kurmuştur. Bu kişi, muhabire içki içmenin zihin açmaya faydası olduğunu söylemiştir. 35 seneden beri içki kullandığını, kendi hesabına göre şimdiye kadar 10 bin kilo içki tükettiğini gururla ifade etmiştir. İçki bağımlısı, muhabire şunları söylemiştir: *"İşret masasında duyduğum zevki hiçbir yerde duyamam... Bir katrenin bin tesellîden pek olduğunu bilenlerdeniz. İçkinin her nev'î benim için birdir. Can çıkmayınca hûy çıkmaz derler. Bu ibtilâ'dan vazgeçmek kolay değil. Çok içmiyorum. Akşamdan akşama. Bakalım hâlimiz ne olacak. Doğrusu Kanûn'u tatbikte çok acele ettiler. Asıl beni teessüre sevk eden bu sür'attir."*

Muhabir, kanunun tatbikinin meyhaneciler üzerindeki etkilerinin de değinmiştir. Temas kurduğu meyhanecilerden biri kendisine şunları ifade etmiştir: *"Hiçbir şeye yanmıyorum. Üzümden yeni hâlis rakı çekmiştim. Fıçılarım dolu idi. Bir kadeh bile içmek bana nasîb olmadı. Meyhâneyi lokantaya tahvîl etmek de kolay değil. İşte görüyorsunuz ya elimiz kolumuzda bekleyip duruyoruz."* Sahibi bir Rum olan birahaneci ise muhabire şunları söylemiştir: *"Bilirsiniz efendi. Doğrusu şaştım bu işe. Akşamleyin baktım ki polis gelmiş kapiya, kapatın diyor. Müşterilerimin önünde ilk kadeh duruyordu. Söyledim onlara artık yok burada içmek. Şimdi ne yapalım düşünüyorum. Burayı lokanta yapacağım ama param yok."*³¹⁷

³¹⁶ *Vatan*, 9 Teşrin-i Evvel 1339/9 Ekim 1923, No:177, s. 1-2.

³¹⁷ *Vatan*, 10 Teşrin-i Evvel 1339/10 Ekim 1923, No:178, s. 2.

15 Ekim 1923 tarihli *Vatan* gazetesi muhabiri içki yasağının zengin sınıftan ve yabancıların eğlence merkezi olan Beyoğlu'ndaki etkilerini de ortaya koymuştur. Muhabir, arkadaşıyla birlikte önce bir dans bahçesine gitmiştir. İstanbul'un işgalinden önce buraya çok sayıda İşgal Kuvvetleri subayları gelmekteymiş. İçkinin de yasaklanmasıyla beraber işletmenin müşterileri oldukça azalmıştır. İşletmede dans eden dansözler çok üzüntülüydüler. Çünkü bunlar dans etme karşılığında müşterilerine şampanya açtırmaktaymışlar. Her şampanyadan da hisse alırlarmış. İçki yasağı bunların kazancını bir hayli düşürmüştür. Muhabir ve arkadaşı bundan sonra başka bir dans mekânına gitmişlerdir. Arkadaşı, muhabiri dünyanın her yerini dolaşmış kokteyl ustası bir Rus'la tanıştırmıştır. Kanun'un tatbikiyle birlikte barmene ihtiyaç kalmayınca bu Rus da işsiz kalmıştır. Rus, muhabire şunları söylemiştir: “-... *Ben senelerden beri bu işi görüyorum. Bu san'at için kendimde âdetâ bir aşk duyuyordum. Tabîî kazancı da var. Artık halîmi tasavvur ediniz: İki günden beri dünya gözüme karanlık görünüyor.*” Muhabir ise bu kadar karamsar olmamasını yakında bira ve liköre izin verileceğini söylemiştir. Rus bu söz karşısında muhabirin ellerine sarılarak: “-*Ah Mösyö, dedi. Eğer bu dediğiniz sahîh ise, müsâade verilir verilmez derhâl buraya geliniz. Size hayâtınızda belki daha içmediğiniz nefis bir 'kokteyl' hazırlarım.*”

Salonda birkaç kişi dans etmekteydi. Rus kadınları kahve limonata taşımaktaydılar. İşgalin sona ermesiyle müşterileri azalan salonun içki yasağından sonra işleri durma noktasına gelmiştir. Eskiden şampanya açtırmak hevesiyle büyük bir şevkle çalışan kadınlar artık kahveden ve limonatadan gelecek sınırlı kazanç karşısında isteksiz davranmaktaydılar. Masasına hizmette bulunan Rus kızı muhabire şunu söylemiştir: “-*Bu hâl böyle devam ederse daha belki bir ay mukavemet ederiz. Ondan sonra iflâs muhakkak. Acaba içki yasağı daha çok sürer mi zannediyorsunuz?*” Muhabir, kızın bunu sorarken gözlerinde teselli verici bir cevap için yalvaran bir mana olduğunu ifade etmiştir. Muhabir ve arkadaşı buradan bir başka dans kulübüne gitmişlerdir. Burası da diğer yerler gibi çok tenhaydı. Mekanın İşletme Müdürü Men-i Müskirat Kanunu'ndan nasıl etkilendiğini şöyle anlatmıştır:

“-*Bu Men'-i Müskirât işini artık lâtife telâkki etmeye başlamıştık. Hiç beklemediğimiz bir gün bir komiserle iki polis geldiler. Bize müskirâtın memnû' olduğunu söylediler. Depomuzu mühürlediler. Biz de şaşırarak kaldık. Burada bizim müthiş masrafımız olduğunu tahmîn edersiniz. Yalnız ayda üç yüz lira elektrik parası veriyorum. Binâ'nın kirâ'sı, diğer masraflar büyük bir yekûn tutuyor. Müşterilerimiz son zamânlarda azalmaya başlamıştı. En büyük kazancımız yemeklerde sattığımız şarâb, şampanya ile likörler vesâir müskirâtın geliyordu. Hattâ masrafımıza nisbetle yemekten hiçbir kazancımız yoktu diyebilirim. Memleketlerinin 'kuraklığından' ya'nî içki yasağından kaçan Amerikalılar hep buraya gelirlerdi. Bu adamlar bol para sarf ederler. Diğer ecnebîler de eğlence yeri ararlar. Bu bilvâsuta memleket için de vâridât te'mîn*”

eder. Bir iki gündür, Men'-i Müskirâtın tatbikinden beri Amerikalılar da gelmez oldular. Bu gidişle kapamaya mecbûr kalacağız.”

Muhabir ise diğer meşrubatın fiyatlarının yükseltildiğine dikkat çekerek kârın korunabileceğini ifade etmiştir. Bunun üzerine müdür, bir kişinin en fazla iki kahve veya iki limonata içebildiğini, viskiyi ise sekiz, on kadehe kadar tüketebildiğini söylemiştir. Muhabir, gezisi sonrasında Kanun'un tatbikinin Beyoğlu eğlence merkezleri üzerindeki tesirini şöyle ifade etmiştir: “*Beyoğlu eğlence mahalleri ölmek üzere idi*”³¹⁸.

İlerleyen günlerde içki sıkıntısı, müptelaları daha zor duruma düşürmüştür. Onların bu sıkıntıları kaçakçılar ve dolandırıcılar tarafından fırsata dönüştürülmüştür. 24 Ekim 1923 tarihli *Akşam* gazetesi “*Serhûş Aldatanlar*” başlığıyla verdiği haberde, içki müptelalarının akşamları önceden meyhane merkezlerinden olan Balıkpazarı'na bir damla içki bulma ümidiyle gitmekten kendilerini alamadıklarını belirtmiştir. Bununla beraber kapalı olan dükkanlara bakıp büyük bir hayal kırıklığıyla evlerine döndüklerini ifade etmiştir. Onların bu halinden faydalanmak isteyen dolandırıcılar tedarik ettikleri içki şişelerini deniz suyuyla doldurup onlara: “*rakı var, ister misiniz?*” diyerek yanaşmakta ve yüksek fiyatlarla bunları satmaktaydılar. Büyük bir şevkle satıcılara paralarını veren müptelalar evlerine döndükten sonra rakı içeceklerini sanarak şişeyi açıp deniz suyuyla karşılaştıklarında büyük bir hayal kırıklığına uğramaktadırlar³¹⁹. Bir içki müptelasının bu konudaki tecrübeleri 24 Ekim 1923 tarihli *Vatan* gazetesince kamuoyuna aktarılmıştır. İçki müptelası, nasıl içki temin ettiğini ve deniz suyuyla kandırıldığını şöyle anlatmıştır:

“*Benim kendi hayâtımda rakıdan hiç mahrûm kaldığım yoktur. Bir parça pahalı alıyorum. Cinsi birâz aşağı oluyor, bazen de hattâ fecî' sûrette aldaniyorum. Fakat yine istediğimi buluyorum. Ama hazîne kaybediyormuş. Hazîneye girecek olan para kaçakçıların cebine giriyormuş bunu düşünüyorum. Bir zamân akşamüzeri doğru meyhâneye giderdim. Şimdi Balıkpazarı tarafına gidiyorum, birâz dolaştı mı derhâl yanıma bir gizli rakı tâciri geliyor, iç cebinde üç dört şişe rakı var. Elli dirhemlik bir şişeyi otuz, kırk hattâ elli kuruşa kadar aldığım oldu. Hem de yalnız kokusuna istinâden aldığım bu rakılar içinde oldukça iyileri de çıktı. Paraya mukabil rakı aldığım zamân o kadar canım yanmıyor fakat geçen gün başıma geldiği gibi rakı niyetiyle aldığım şişe içinde hâlis deniz suyu çıkarsa o zaman küfrü basıyorum.*”³²⁰

17 Kasım 1923 tarihli *Akşam* gazetesi muhabirinin belirttiğine göre, meyhanelerin içki satamamaları nedeniyle müşterileri azalmıştır. Alkolsüz içecekler ve balık gibi yemeklerden elde edilen hâsılat, giderleri karşılayacak miktardadır. Bununla beraber meyhaneciler içki yasağının kalkacağından ve eskisi gibi kazançlarının artacağından umutludurlar. Barlarda da durum

³¹⁸ *Vatan*, 15 Teşrin-i Evvel 1339/15 Ekim 1923, No:183, s. 3.

³¹⁹ *Akşam*, 24 Teşrin-i Evvel 1339/24 Ekim 1923, No: 1812, s. 2.

³²⁰ *Vatan*, 24 Teşrin-i Evvel 1339/24 Ekim 1923, No:192, s. 2.

meyhanelerdeki gibidir. Bar sahiplerinin kazançları meyhaneciler gibi düşmüştür. Bununla beraber buralarda yüksek miktarda paralar karşılığında viski ve şampanya tedarik edilebilmektedir. Ekonomik durumu iyi olanlar bu paraları vererek içki alabilmektedirler. Buna karşın alt tabaka arasında esrar gibi uyuşturucu tüketimi artmıştır. Kanun'un tatbikinden en fazla şikâyet edenler ise umumhane sahipleri ve sermayeleridir. Bunlar Kanun'la birlikte müşterilerinin son derece azaldığını ifade etmişlerdir³²¹.

2. İçkinin Müsaderesi ve İmhası

Men-i Müskirat Kanunu gereği İstanbul'da mühürlenmiş içkiler iki ay içerisinde ihraç edilecektir. Bu süre içinde ihraç edilmeyenler Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi tarafından müsadere ve imha edileceklerdir. İçkinin mühürlenmesi işini yapmak için İstanbul'da 16 grup görevlendirilmiştir. 1 Aralık 1924 tarihi itibarıyla mühürlenip kayıt altına alınan içki depolarının sayısı 6.000 civarındaydı. Kanun'a göre 7 Aralık'ta içki sahiplerine verilen süre dolacaktı. Sürenin bitmesine bir hafta kala yapılan incelemelerde Müslüman içki tüccarlarının içkilerini ihraç etme girişiminde dahi bulunmadıkları anlaşılmıştır. Bunun sebebi yabancı devletlerin içki ithalatında yüksek gümrük vergileri almasıydı. Bu nedenle mevcut içki fiyatı yükselmekteydi. Yüksek fiyatlı içkiler de yurt dışında alıcı bulmamaktaydı. Düşük fiyatla satılması halindeyse ciddi zarara uğranacaktı³²². 4 Aralık 1923 tarihli *Akşam* gazetesi Müslüman tüccarlardan birine bu durumu sormuştur. Gazeteye konuşan tüccar, Kanun'da mevcut içkilerin belirtilen süre içinde yabancı ülkelere serbestçe satılması kaydının kendileri için bir anlam ifade etmediğini söylemiştir. Zarara satmaktansa süre sonunda Hükümetin içkilerine el koymasını tercih ettiklerini belirtmiştir³²³. Buna karşın İstanbul bira üretiminin çoğunu elinde bulunduran Bomonti Bira Fabrikası, mevcut ürünlerini yurt dışına ihraca başlamıştı³²⁴.

Bu arada içki ihraç süresinin uzatılacağına dair haberler yayılmıştır. Vali Yardımcısı Alaaddin Bey bu haberleri teyit etmemiş, İstanbul Vilayetine herhangi bir emir gelmediğini ifade etmiştir.³²⁵ Bu açıklamaya rağmen sürenin ertelenmesi için Hükümet nezdinde girişimler yapılmaktaydı. İtilaf Devletlerinin Temsilcileri rahatsızlıklarını TBMM Hükümetinin İstanbul Temsilcisi Adnan Bey'e bildirmişlerdi. Adnan Bey, 4 Aralık'ta Hariciye Vekâletine gönderdiği tezkerede Temsilcilerin girişimleri hakkında bilgi vermiştir. Onun belirttiğine göre, Fransa Baş Tercümanı bugün kendisini ziyaret etmiştir. Baş Tercüman ihraç süresinin biraz daha uzatılmasını rica etmiştir. **Sevk edilecek** yerlerde içkiden tekrar vergi alınacağından fiyatın artacağını belirtmiştir. Fiyatı artan

³²¹ *Akşam*, 17 Teşrin-i Sâni 1339/17 Kasım 1923, No: 1836, s. 2.

³²² *Akşam*, 1 Kânûn-ı Evvel 1339/1 Aralık 1923, No: 1850, s. 2.

³²³ *Akşam*, 4 Kânûn-ı Evvel 1339/4 Aralık 1923, No: 1853, s. 1.

³²⁴ *Vatan*, 5 Kânûn-ı Evvel 1339/5 Aralık 1923, No:234, s. 2.

³²⁵ *Akşam*, 5 Kânûn-ı Evvel 1339/5 Aralık 1923, No: 1854, s. 1.

içkilerin ise alıcısı çıkmayacağını ifade etmiştir. Yine ihraç edilecek içkinin gümrük vergilerinin sahiplerine ne zaman iade edileceği hususunda verdikleri notaya halen bir cevap alamadıklarını sözlere eklemiştir. İtalyan Baş Tercümanı adına Mösyö Groniye ve İngiltere Temsilciliği adına Mösyö Erian da aynı gün Adnan Bey'i ziyaret etmişlerdir. Mösyö Erian ihraç edilmemiş içkiye el konulması halinde Hükümetin İkamet Mukavelesinin 6. maddesi gereğince içki sahiplerine tazminat vermeye mecbur kalabileceğini ifade etmiştir. Değiştirilmek üzere bulunan bir Kanun için İtilaf Devletleriyle yeniden anlaşmazlığa girilmemesi gerektiğini belirtmiştir³²⁶.

İçkilerini ihraç etmek isteyenlerden bazıları da kanuni işlemlerin zamanında yapılamamasını gerekçe göstererek mallarını yurt dışına çıkaramadıklarını İstanbul Valiliğine bildirmişlerdir. İstanbul Vilayeti ise Dâhiliye Vekâletine durumu iletmış ve sürenin 15 gün daha uzatılmasını rica etmiştir³²⁷. Hükümet durumu inceleyerek henüz kayıt muamelesi yapılmayan içkiler nedeniyle süreyi 15 gün uzatmıştır³²⁸.

9 Aralık 1923'te Maliye Vekâleti, İstanbul'da içkilerin ihracı süresinin uzatılması ve gümrük vergilerinin iadesi hakkında kesin karar verilmesi için Başvekâlete bir yazı göndermiştir³²⁹. Başvekâlet 15 Aralık tarihli toplantısında sürenin dört ay daha uzatılmasını uygun bulmuş, bununla ilgili Hukuk Müşavirliğinden görüş istemiştir³³⁰. Alınan karar daha kesinleşmeden 19 Aralık tarihli *Vatan* gazetesi "*İstanbul'da Müskirâtın İhrâcı*" başlığıyla sürenin uzatıldığı haberini kamuoyuna şöyle vermiştir: "*İstanbul'da mevcûd müskirâtın ihrâcı için verilen mühletin dört ay daha temdîdi takarrür etmiştir*"³³¹. Sürenin dört ay uzatıldığına dair basında çıkan haberler, İstanbul'da resmi makamlarca yalanlanmıştır³³². İçkinin imhasına başlanmamasıyla ilgili olarak Polis Müdüriyeti, Valilikten bir emir almadığını beyan etmiştir. Vilayet ise yaptığı açıklamada içkinin imhasının tatbikine dair gerekli yerlere emrin daha önceden verildiğini iddia etmiştir. Fakat yaptıkları incelemelerde bu emrin yerine ulaşmadığını belirtmiştir. Bunun en önemli sebebinin bir süre önce içkinin imhasının dört ay ertelendiğine dair gazetelerde çıkan haberler olduğunu belirtmiştir. Bu haberler nedeniyle emre dair muamelat yapılmamıştır. Vilayet 8 Ocak'ta Polis Müdürlüğüne ve gerekli makamlara içkinin imhasına dair emir göndermiştir³³³.

³²⁶ *BCA*, 30.10.0.0/182.254.7, lef.10.

³²⁷ *Vatan*, 5 Kânûn-ı Evvel 1339/5 Aralık 1923, No:234, s. 2; *Akşam*, 7 Kânûn-ı Evvel 1339/7 Aralık 1923, No: 1856, s. 2.

³²⁸ *Vatan*, 5 Kânûn-ı Evvel 1339/5 Aralık 1923, No:234, s. 2; *Vatan*, 10 Kânûn-ı Evvel 1339/10 Aralık 1923, No:239, s. 3.

³²⁹ *BCA*, 30.10.0.0/182.254.7, lef.8.

³³⁰ *BCA*, 30.10.0.0/182.254.7, lef.6.

³³¹ *Vatan*, 19 Kânûn-ı Evvel 1339/19 Aralık 1923, No:248, s. 3.

³³² *Akşam*, 10 Kânûn-ı Sâni 1340/10 Ocak 1924, No: 1890, s. 3;

³³³ *Tevhîd-i Efkâr*, 9 Kânûn-ı Sâni 1340/9 Ocak 1924, No: 914-3942, s. 2; *Akşam*, 11 Kânûn-ı Sâni 1340/11 Ocak 1924, No: 1891, s. 2.

19 Ocak 1924'te Polis Müdürü Sadrettin Bey imha için emir aldıklarını ve keyfiyeti Düyûn-ı Umûmiyyeye bildirdiklerini belirtmiştir³³⁴. İçkinin müsadere ve imhası Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi kontrolünde gerçekleştirilecekti. Valilik ve Polis Müdürlüğü ise ona yardım edeceklerdi³³⁵. Düyûn-ı Umûmiyye Komiserliği Vilayete gönderdiği bir yazıda içkinin müsadere işini yapmayı kabul etmekle beraber imha görevinin polise ait bulunduğunu belirtmiştir. Valilik ise bunu kabul etmemiş imhanın da Düyûn-ı Umûmiyye, Sıhhiye ve Polis Müdüriyeti memurlarınca müştereken yapılacağını ifade etmiştir³³⁶. Böylece, içkiyi mühürlemiş olan heyetler polislerle birlikte müskiratı imha edeceklerdir.³³⁷ Bir yandan imha hazırlıkları sürerken diğer taraftan Ankara'da sürenin uzatılması ve içkinin kısmen serbest bırakılmasına dair girişimler sürmekteydi. Bu ikilemde İstanbul Valiliğinde etkin görevde bulunan biri kendilerine aksi yönde emir gelmediği takdirde mevcut kanunları takip edeceklerini bildirmiştir³³⁸.

İçkinin imha ediliyor edilmeyeceği noktasındaki tereddütler sürerken İstanbul Vali Yardımcısı Fahrettin Bey *Vatan* gazetesine bir demeç vermiştir. Demecinde, imha uygulaması henüz başlamamışsa da bugün yarın uygulamaya geçileceğini söylemiştir. İçkinin imhasına resmi işlemleri tamamlanmış içkilerden başlanacağını, bazı depolarda bulunanların henüz muamelelerinin yapılamadığı için sonraya bırakılacağını ifade etmiştir. Aksi takdirde içki sahiplerinin zarara uğrayacaklarını belirterek polisin bu konuda gerekli çabayı göstermediğini iddia etmiştir³³⁹. Bu arada Hukuk Müşaviri Mehmet Bey, 10 Şubat 1924'te görüşünü Başvekâlete bildirmiştir. Hukuk Müşaviri ihraç süresinin dört ay daha uzatılmasının uygun olacağını ifade etmiştir. Bu sürenin bitmesinden önce Men-i Müskirat Kanunu'nun değiştirilmesi halinde vergi meselesinin de kendiliğinden çözüleceğini belirtmiştir³⁴⁰. Müşavirin görüşü 18 Şubat 1924'te Başvekâlete gönderilmiştir³⁴¹. Bakanlarkurulu 20 Şubat tarihli toplantısında durumu görüşmüştür. Toplantıda Men-i Müskirat Kanunu'nun 4. maddesinde yazılan "imhâ" kelimesinin içki suretinde içilemeyecek duruma getirilerek sanayide sarfiyla da amaca ulaşılabileceği görüşü savunulmuştur. Bakanlarkurulu 4. maddenin tefsirini bu görüş dâhilinde uygun bulmuş ve TBMM'ye arz etmiştir³⁴². Fakat adliye encümeni ve Meclis tefsiri kabul etmemiştir.

³³⁴ *Tevhîd-i Efkâr*, 20 Kânûn-ı Sâni 1340/20 Ocak 1924, No: 925-3953, s. 3.

³³⁵ *Akşam*, 20 Kânûn-ı Sâni 1340/20 Ocak 1924, No: 1900, s. 1.

³³⁶ *Akşam*, 28 Kânûn-ı Sâni 1340/28 Ocak 1924, No: 1908, s. 2; *Tevhîd-i Efkâr*, 28 Kânûn-ı Sâni 1340/28 Ocak 1924, No: 933-3961, s. 4.

³³⁷ *Akşam*, 31 Kânûn-ı Sâni 1340/31 Ocak 1924, No: 1911, s. 2.

³³⁸ *Vatan*, 30 Kânûn-ı Sâni 1340/30 Ocak 1924, No:290, s. 3.

³³⁹ *Vatan*, 11 Şubat 1340/11 Şubat 1924, No:302, s. 4

³⁴⁰ *BCA*, 30.10.0.0/182.254.7, lef.6-7.

³⁴¹ *BCA*, 30.10.0.0/182.254.7, lef.5.

³⁴² *BCA*, 30.10.0.0/182.254.7, lef.4.

11 Şubat 1924 tarihli *Vatan* gazetesi dün geç saatlerde aldığını iddia ettiği habere göre, Polis Müdüriyeti içki imhasına başlamak için Hükümetten emir almıştır. Polis Müdürü Saadettin Bey emir üzerine bir komisyon oluşturulmasına karar vermiştir. Sadettin Bey bir muhabire faaliyetin başlamak üzere olduğunu söylemiştir³⁴³. 15 Şubat tarihli *Vatan* gazetesi 14 Eylül'de çok miktarda rakı, şampanya gibi içkinin denize döküldüğü bilgisini vermiştir. Habere göre Beyoğlu mıntıkasında müsadere edilen ve imhalarına karar verilen içkiler dün öğleden sonra Müdde-i Umumi nezaretinde Tophane Rıhtımından denize dökülmüştür. Şarap, rakı ve konyaktan oluşan içki şişeleri, tenekeleri Beyoğlu Müdde-i Umumisinin izni ve heyetin huzurunda denize dökülerek imha edilmiştir. İçlerinde Bordo şaraplarının da mevcut olduğu içkilerin imhasını izleyen müptelalar üzüntülerini gizleyememişlerdir³⁴⁴.

Diğer taraftan içkinin imha edilmemesine dair yeni girişimler yapılmaktaydı. Edirne Mebusu Faik (Kaltakkıran) ve Tekirdağ Mebusu Cemil³⁴⁵ (Uybadın) Beyler Men-i Müskirat Kanunu gereği kurtarılan bölgelerde Türkiye dışına çıkarılmak üzere toplanmış içkilerin imhasının ertelenmesi hakkında (2/287) numaralı layihası vermişlerdir³⁴⁶. Teklif müzakereleri 21 Şubat 1924'te yapılmıştır. Layihanın gerekçesinde şunlar ifade edilmiştir: Men-i Müskirat Kanunu'nun Trakya ve İstanbul'da tatbikinden sonra Türkiye haricine çıkarılmak üzere değişik şekillerde toplanmış içkilerin henüz Avrupa ile ticari ilişkilerin kurulamaması nedeniyle ihraç edilemeyen kısmının imhasına teşebbüs edilmekte bulunduğu yapılan müracaattan anlaşılmaktadır. Hâlbuki bu içkilerin birbuçuk, iki ay sonra tamamen ihracıyla paraya çevrilmesi mümkündür. İmhası halinde bir milyon lirayı aşan para heba olacaktır. Hükümet 1924 senesi Muvazene-i Umumiye Kanunu teklifiyle içki tekeli kurmayı hedeflemiştir. Kanun'un kabulüne kadar içki stoklarının imhasının ertelenmesinin hazinenin menfaatine olduğu belirtilmiştir. Teklif şöyledir: "14 Eylül 1336 tarihli Men-i Müskirat Kanunu'nun istihlâstan sonra tatbik olunduğu mahallerde memaliki ecnebiyeye ihraç kaydiyle mevcut ve müdahhar olup elyevm harice çıkarılmamış olan müskirat ve şarapların 1340 senesi Muvazene-i Umumiye Kanunununun iktisabı katiyet eylemesine kadar imhası tehir olunur"³⁴⁷.

³⁴³ *Vatan*, 11 Şubat 1340/11 Şubat 1924, No:302, s. 4

³⁴⁴ *Vatan*, 15 Şubat 1340/15 Şubat 1924, No:306, s. 2.

³⁴⁵ Mehmet Cemil Bey, 1883'te İstanbul'da doğdu. Fatih Askeri Rüştiyesi, Kuleli İdadisini bitirdi. Ocak 1901'de Harb Okulundan teğmen rutbesiyle mezun oldu. 11 Ocak 1904'te Harb Akademisini bitirerek yüzbaşı oldu. Ordunun değişik kısımlarında görev yaptı. 14 Eylül 1923'te albaylığa yükseldi. TBMM'nin İkinci Dönem seçimlerine katıldı. Seçimde 216 oy alarak Tekirdağ'dan Milletvekili seçildi. Milli Müdafaa Komisyonunda çalıştı. 5 Ocak 1925'te İçişleri Bakanlığına getirildi. Çatalca Hatt-ı Fasil Komiseri olarak gösterdiği yararlı hizmetlerden ötürü, 15 Nisan 1925'te Kırmızı Şeritli İstiklal Madalyasıyla ödüllendirildi. İki önergesi, Genel Kurulda 47 değişik konuda 87 konuşması vardır. 29 Nisan 1926'da emekliye ayrıldı. Tekirdağ'dan 3,4,5,6,7 ve 8. Dönemlerde Milletvekili seçilen Cemil Ubaydın 5 Temmuz 1957'de öldü. Bkz. Öztürk, *a.g.e.*, C. 3, s. 738-739.

³⁴⁶ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: 2, C. 5, TBMM Matbaası, Ankara 1968, s. 634, 638; *Vatan*, 8 Şubat 1340/8 Şubat 1924, No:299, s. 1; *Akşam*, 11 Şubat 1340/11 Şubat, No: 1922, s. 1.

³⁴⁷ *TBMM ZC*, Devre: 2, C. 6, s. 205.

Muvazene-i Maliye ve Adliye Encümenleri teklifi uygun bulmuşlardır³⁴⁸. Teklif 21 Şubat'ta Mecliste kabul edilmiştir³⁴⁹. Yeni duruma göre zamanında yurt dışına ihraç edilmemiş içkilerin imhası 1924 senesi Muvazene-i Umumiye Kanun teklifi sonuçlanıncaya kadar ertelenmiştir. 28 Şubat 1924 sabahı İstanbul Valiliğine Ankara'dan acil kaydıyla karar bildirilmiştir³⁵⁰. Bunun üzerine İstanbul'da imha işini idare etmek için kurulmuş bulunan heyet lağvedilmiştir. Vali Yardımcısı Fahrettin Bey, içkinin imha edilmeyeceği kararının polise bildirildiğini söylemiştir³⁵¹. İlerleyen günlerde Men-i Müskirat Kanunu'nun değiştirilmesi ve içkinin devlet tekeline alınmasıyla İstanbul'daki içkilerin pek çoğu imha edilmekten kurtulacaktır.

3. Kanun Aleyhinde Hareket Edenler

Kanun'un süratle tatbiki neticesinde İstanbul'da mevcut içki mekânlarının hemen hepsi kapatılmış, içkiler de mühürlenmiştir³⁵². Kanun'a aykırı hareketler içki imal etmek, bulundurmak, nakletmek, satışını yapmak, mühürlenmiş içkileri çalmak, tüketmek şeklinde ortaya çıkmıştır.

a. İçki Üretmek

Men-i Müskirat Kanunu'yla birlikte İstanbul'da evlerde tedarik edilen inbikler aracılığıyla veya eski rakı depolarında içki, kaçak yollarla üretilmiştir³⁵³. Örneğin, Edirnekapı'da Sarıbanko Mahallesi'nde Kolonyacı Niko evinde ürettiği içkiyi satmak isterken tutuklanmıştır³⁵⁴. Kanun kaçak içki üreticilerini, şıraları şarap yapmak gibi yeni usullere de sevketmiştir. Şaraplanmış şıralar sadece şıra dükkânlarında değil içki müptelaları tarafından evlerde de imal edilmiştir. Kanundan sonra şıra üretiminde artış ve şıraların şaraplandırılması üzerine yeni tedbirler alınmıştır³⁵⁵. Sıhhiye Müdüriyeti şıraların sık sık tahlil edilmesi için Beyoğlu, İstanbul ve Üsküdar tabiblerine tebligatta bulunmuştur³⁵⁶. (Yandaki resimde şıra adı altında içki satan dükkânlardan biridir.³⁵⁷) Kısa süre içinde sonuç elde edilmiştir. 26 Ekim 1923'te

³⁴⁸ TBMM ZC, Devre: 2, C. 6, s. 205, 206; *Vatan*, 20 Şubat 1340/20 Şubat 1924, No:311, s. 1.

³⁴⁹ TBMM ZC, Devre: 2, C. 6, s. 206; *Vatan*, 22 Şubat 1340/22 Şubat 1924, No:313, s. 3; *Tevhîd-i Efkâr*, 22 Şubat 1340/22 Şubat 1924, No: 958-3986, s. 2.

³⁵⁰ *Akşam*, 29 Şubat 1340/29 Şubat, No: 1940, s. 1; *Tevhîd-i Efkâr*, 29 Şubat 1340/29 Şubat 1924, No: 965-3993, s. 3.

³⁵¹ *Vatan*, 29 Şubat 1340/29 Şubat 1924, No:320, s. 2.

³⁵² *Vatan*, 10 Teşrin-i Evvel 1339/10 Ekim 1923, No:178, s. 2.

³⁵³ *Vatan*, 18 Teşrin-i Sâni 1339/18 Kasım 1923, No:217, s. 3.

³⁵⁴ *Akşam*, 21 Kânûn-ı Sâni 1340/21 Ocak 1924, No: 1901, s. 3.

³⁵⁵ *Vatan*, 18 Teşrin-i Sâni 1339/18 Kasım 1923, No:217, s. 3; *Tevhîd-i Efkâr*, 16 Teşrin-i Evvel 1339/16 Ekim 1923, No: 829-3857, s. 3.

³⁵⁶ *Tevhîd-i Efkâr*, 20 Teşrin-i Sâni 1339/20 Kasım 1923, No: 864-3892, s. 1.

³⁵⁷ *Tevhîd-i Efkâr*, 20 Teşrinisani 1339/20 Kasım 1923, No: 864-3892, s. 1.

Fener civarındaki bir dükkânda şıraların şaraplanmış olduğu yapılan tahliller neticesinde anlaşılmıştır. Bunun üzerine dükkândaki 11 büyük fiçı sıra mühürlenerek şarap muamelesine tabi tutulmuştur.³⁵⁸ Yine, Balat ve Fener’de dokuz şıracı dükkânı, şıralarına alkol karıştırıldığı tespit edildiği için kapatılmıştır³⁵⁹.

b. İçki Bulundurmak ve Nakletmek

Men-i Müskirat Kanunu’na dair polis kayıtlarına geçen ilk suç, içki nakline dairdir. Galata Doğruyol’da Hayk isminde bir Ermeni 11 kıyye elli dirhem miktarında 11 şişe şampanya ile yarım kıyye rakı kaçırırken tutuklanmıştır. Hayk, Beyoğlu Savcılığına sevk edilmiştir³⁶⁰. İlerleyen süreçte içki bulundurmak ve nakletmeye dair suçlar artarak devam etmiştir. Örneğin, Meyhaneci Ataş 30 Ekim 1923’te Çarşıkapı’ya iki teneke rakı ve on kıyye ispiro götürürken Sultanhanı civarında tutuklanmıştır³⁶¹. 29 Nisan 1924’te Kızıtoprak’ta bira nakletmekte olan bir araba durdurulmuş, biralar müsadere edilmiştir³⁶². Depolarında ve evlerinde içki saklayanlara da rastlanılmıştır. Kumkapı’da Defterdar Ali Sokağı’nda beş numaralı evde oturan içki tüccarı Panamotoğlu Yorgi’nin Garipzade Sokağı’ndaki deposunda yapılan aramalarda yüz kıyye rakı ve konyak bulunmuştur³⁶³. Polisler bazen tesadüfen içki ele geçirmişlerdir. Örneğin, Büyükkada’da Çınar Caddesi’nde oturmakta olan Türk vatandaşlarından İstrati, eşya nakli meselesinden dolayı hamallarla kavga etmiştir. Kavgayı ayırmaya giden polisler, İstrati’nin dükkânında bir kıyye yüz dirhem rakı bulmuştur³⁶⁴. İçki kaçırırken kazaya uğrayanlara da rastlanılmıştır. Örneğin, Üsküdar Yenidere’de oturan Bakkal Efnad’ın kızı Penepot rakı kaçırırken şişenin üzerine düşerek karnından yaralanmış ve bağırsakları dışarı fırlamıştır³⁶⁵. İçki taşımakla ilgili trajikomik olaylar da yaşanmıştır. 21 Ekim 1923’teki vaka buna örnektir. Elinde büyük bir şişe rakı götüren vatandaş polis tarafından fark edilerek tutuklanmak istenmiştir. Şahıs büyük bir zeka ile kendisini tutuklamaya çalışan polislere rakıyı mühürletmek için karakola götürdüğünü söylemiştir. Şahsın polislerle dikkat çeken konuşması şöyledir:

“-Efendi, elindeki şişede ne var?

-Rakı!

-Geliniz karakola! Rakının memnû’ olduğunu bilmiyor muydunuz?

³⁵⁸ *Vatan*, 28 Teşrin-i Evvel 1339/28 Ekim 1923, No:196, s. 2.

³⁵⁹ *Vatan*, 21 Teşrin-i Sâni 1339/21 Kasım 1923, No:220, s. 4; *Tevhîd-i Efkâr*, 20 Teşrin-i Sâni 1339/20 Kasım 1923, No: 864-3892, s. 1.

³⁶⁰ *Vatan*, 11 Teşrin-i Evvel 1339/11 Ekim 1923, No:179, s. 2; *Tevhîd-i Efkâr*, 11 Teşrin-i Evvel 1339/11 Ekim 1923, No: 824-3852, s. 5; *Akşam*, 11 Teşrin-i Evvel 1339/11 Ekim 1923, No: 1899, s. 3.

³⁶¹ *Akşam*, 31 Teşrin-i Evvel 1339/31 Ekim 1923, No: 1819, s. 2.

³⁶² *Tevhîd-i Efkâr*, 30 Nisan 1340/30 Nisan 1924, No: 1025-4053, s. 3.

³⁶³ *Akşam*, 4 Teşrin-i Sâni 1339/4 Kasım 1923, No: 1823, s. 3.

³⁶⁴ *Akşam*, 4 Teşrin-i Sâni 1339/4 Kasım 1923, No: 1823, s. 3.

³⁶⁵ *Akşam*, 22 Teşrin-i Sâni 1339/22 Kasım 1923, No: 1841, s. 2.

-Evet biliyordum. Fakat bu bir şişe rakıyı memnûiyyetten evvel almıştım. Kaç gündür bu şişeyi karakola götürüp mühürletecektim. İşimin ziyâdeliğinden dolayı götüremiyordum. Bugün size tesâdüf ettim.”

Polis ise şahsın bu ifadesi üzerine söyleyecek cevap bulamayarak vatandaşı karakola götürmüştür. Karakolda rakı şişesine el konulmuştur. Şahıs şişenin mühürlenerek kendisine iadesini talep etmiş ise de isteği yerine getirilmemiştir³⁶⁶. Gümrüklerden İstanbul'a içki kaçırılanlar da görülmüştür. 10 Ekim 1923'te Çırağan Sarayı Rıhtımına on fıçı şarap çıkarmaya çalışan kayıkçılar gümrük muhafaza memurları tarafından yakalanmıştır. Kayıkçılar ilk ifadelerinde şarapların Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ne ait olduğunu iddia etmişlerse de haklarında adli takibat başlatılmıştır³⁶⁷. Gümrüklerde içki sektöründe kullanılan ispirto kaçırılması vakaları da görülmüştür. Gümrük Müdüriyeti yapmış olduğu araştırmalar neticesinde gümrük muhafaza memurlarının bilgisi dâhilinde ülkeye ciddi miktarda ispirto kaçırılan bir şebekeyi tespit etmiştir. Kaçakçılar odun ve kömür taşıyan kayıkların alt kısmını adeta anbara dönüştürmüşlerdir. İçine koyulan ispirotaların üst tarafına odun ve kömür yığınlarını istif etmişlerdir. Kaçak yollarla ülkeye sokulan yüzlerce teneke ispirto, içki imalinde kullanılmaktaydı. Gümrük Müdürlüğünün aldığı tedbirler neticesinde bu şebeke etkisiz hale getirilmiştir. 9 Nisan 1924'te yüz tenekeden fazla kaçak ispirto yakalanmıştır³⁶⁸.

c. İçki Satmak

Kanun'la beraber kaçak içki ticareti yeni ve kârlı bir iş haline gelmiştir. Rakının kıyyesi 400 kuruşa kadar alıcı bulmaktaydı³⁶⁹. Üretilen içkiler genel olarak maden suyu şişeleri içinde müşterilere satılmaktaydı³⁷⁰. Yine Beyoğlu'nda Cadde-i Kebir'de Roz Nuvar Barı'nda olduğu gibi çay kadehleriyle şampanya satışı da içildiği görülmüştür³⁷¹. İçki satışı yaparken yakalananlardan dikkat çekenler şöyle verilebilir:

Büyükkada'da sakin Terzi İstavro, Tudorin'in Gazinosu'ndan çıkmakta iken bir çuval içinde üç şişe rakı olduğu halde tutuklanmıştır. İfadesinde rakıları kıyye başına 150 kuruştan Gazinocu Tudori'den satın aldığını söylemiştir. Tudorin'in Gazinosu'nda yapılan aramalarda beş kıyye daha rakı bulunmuştur. Tudori ifadesinde bunları Kanun'dan önce satın aldığını belirtmiştir³⁷². Pangaltı'da Büyükdere Caddesi'nde Kalfa Mehmetoğlu Mehmet'in, kahvehanesinin arka tarafındaki odayı meyhane yaparak içki sattığı haber alınmıştır. Kahvehanede yapılan aramalarda 24 kıyye rakı, kadeh ve meze

³⁶⁶ *Akşam*, 23 Teşrin-i Evvel 1339/23 Ekim 1923, No: 1811, s. 2.

³⁶⁷ *Tevhîd-i Efkâr*, 11 Teşrin-i Evvel 1339/11 Ekim 1923, No: 824-3852, s. 5.

³⁶⁸ *Akşam*, 11 Nisan 1340/11 Nisan 1924, No: 1981, s. 1.

³⁶⁹ *Vatan*, 25 Teşrin-i Evvel 1339/25 Ekim 1923, No:193, s. 3.

³⁷⁰ *Vatan*, 18 Teşrin-i Sâni 1339/18 Kasım 1923, No:217, s. 3.

³⁷¹ *Vatan*, 25 Teşrin-i Evvel 1339/25 Ekim 1923, No:193, s. 3.

³⁷² *Akşam*, 10 Kânûn-ı Evvel 1339/10 Aralık 1923, No: 1859, s. 3.

tabakları ve hesap pusulaları bulunmuştur³⁷³. Haydarpaşa'da Eski İstasyon Caddesi'nde Ankara Oteli işletmecisi Mehmet Ragıp Efendi'nin, müşterilerine rakı sattığı haber alınmıştır. Yapılan aramalarda Mehmet Ragıp Efendi yüz elli dirhem rakı ile tutuklanmıştır³⁷⁴.

Men-i Müskirat Kanunu Nisan 1924'te değişikliğe uğramıştır. Bununla beraber yeni Kanun'un tatbikine hemen başlanamamıştır. Bazı meyhane ve bar sahipleri nasıl olsa içki serbest kaldı anlayışından hareketle içki satışına başlamışlardır. İstanbul Polisi Kanun'a aykırı hareket edip içki satanların takibine devam etmiştir. 28 Nisan 1924 tarihli *Akşam* gazetesine göre, Taksim'de Eleftalipos Gazinosu'nda rakı satıldığı haber alınınca polis mekanı basmış zanlıları suçüstü yakalamıştır³⁷⁵. 2 Mayıs 1924'te Beyoğlu'nda 6 dükkan sahibi içki satarken yakalanmışlardır³⁷⁶. Bazen polisler delil olmadan şüphe üzerine içki sattığı gerekçesiyle tutuklamalar yapmıştır. Örneğin, Cibali'de Fener Caddesi'nde Şıracı Hüseyin Avni Efendi ve çırağı Mehmet, üç şişe içkiyi müşterilerinden Rıfki, Kirilos, Halil, Ali ve Hasan'a satıp içirdiklerinin "hissedilmesi" üzerine haklarında takibat başlatılmıştır³⁷⁷.

d. İçki Hırsızlığı

Mühürlenmiş içkilerin çalındığı da görülmüştür. Özellikle Galata ve Beyoğlu civarında içki hırsızlığı fazlaydı. Polis kayıtlarına yansıyan bazı vakalar şöyledir: Beyoğlu'nda Cadde-i Kebir'de bulunan lokantadaki içki dolabının mührü Garson Rahmi tarafından sökülüştür³⁷⁸. Beyoğlu'nda Yeni Merkez Birahanesi'nden onsekiz yaşlarında Bekçi Yorgioğlu Dimitri müşteriye satmak için depodan bir şişe rakı ile iki şişe bira çalarken tutuklanmıştır. Tophane'de Eski Salıpazarı'nda Tramvay Caddesi'nde İtalyan Vatandaşı Meyhaneci Covannioğlu Francesco'nun meyhanesine gece hırsız girerek içki çalmıştır³⁷⁹.

e. İçki Kullanmak

Men-i Müskirat Kanunu'na aykırı olarak en fazla işlenen suç içki içmek, sarhoş olarak olay çıkarmaktır. İstanbul'da lokanta, pastane, dans mahalleri gibi ticari yerlerde ya da sokaklarda, parklarda, bahçelerde ve kırsal alanlarda içki içip sarhoş olanlara sıklıkla rastlanmıştır. Bazı evlerde içki sofraları kurulmuş sabahlara kadar birahane ve meyhane sohbetleri yapılmıştır³⁸⁰. Kanun yürürlükteyken bu fillere dair dikkat çeken bazı örnekler şu şekildedir: 15 Ekim 1923 tarihli *Vatan* ve *Akşam* gazetelerinin bildirdiğine göre, Bostanbaşı

³⁷³ *Vatan*, 4 Kânûn-ı Evvel 1339/4 Aralık 1923, No:233, s. 3.

³⁷⁴ *Akşam*, 7 Şubat 1340/7 Şubat, No: 1918, s. 2.

³⁷⁵ *Akşam*, 28 Nisan 1340/28 Nisan 1924, No: 1997, s. 2.

³⁷⁶ *Akşam*, 3 Mayıs 1340/3 Mayıs 1924, No: 2002, s. 2.

³⁷⁷ *Tevhîd-i Efkâr*, 20 Kânûn-ı Sâni 1340/20 Ocak 1924, No: 925-3953, s. 1; *Akşam*, 14 Kânûn-ı Sâni 1340/14 Ocak 1924, No: 1894, s. 3.

³⁷⁸ *Akşam*, 17 Teşrîn-i Evvel 1339/17 Ekim 1923, No: 1805, s. 2.

³⁷⁹ *Vatan*, 22 Teşrîn-i Evvel 1339/22 Ekim 1923, No:190, s. 4; *Akşam*, 22 Teşrîn-i Evvel 1339/22 Ekim 1923, No: 1810, s. 3; *Tevhîd-i Efkâr*, 15 Teşrîn-i Evvel 1339/15 Ekim 1923, No: 828-3856, s. 5.

³⁸⁰ *Vatan*, 25 Teşrîn-i Evvel 1339/25 Ekim 1923, No:193, s. 3.

Hamamı'nda oturmakta olan Mustafaoğlu Muhsin, Cadde-i Kebir'de kendinden geçmiş bir halde sarhoş olduğu görüldüğünden tutuklanmıştır. Mustafa, ifadesinde alenen sarhoşluğun yasak olduğundan haberdar olmadığını ve cahillik ettiğini, bir daha evde içip dışarıya çıkmayacağını söylemiştir³⁸¹. Bayezit'te Tramvay Caddesi'nde 69 numaralı dükkânda Kasap Mehmet Efendioğlu Rıza tramvayda sarhoş olarak halkla sebepsiz yere tartışınca polis tarafından tutuklanmıştır³⁸². Üsküdar sakinlerinden Dava Vekili İsmail Hakkı, 27 Kasım 1923'te Tunus Bağı Mezarlık Caddesi'nde işsiz gezen takımdan Hüsnü, 8 Aralık 1923'te Karaköy'de Tüccar Harputlu Mehmet Efendi, 10 Aralık 1923 gecesi, Balıkçı Sarakim 31 Mart 1924'te Samatya'da aşırı derecede sarhoş oldukları görülerek tutuklanmışlardır.³⁸³

Sarhoşluk nedeniyle olay çıkaranlar da dikkat çekmiştir. Örneğin, Karagümruk'te Minla Âşık Mahallesi'nde ikamet eden ve Rejide çalışan Mehmet, 8 Ocak 1924'te sarhoş bir şekilde evinin camlarını kırmaya başlamıştır. Şikâyet üzerine tutuklanmıştır.³⁸⁴ Bayezit'te Cedide Mahallesi'nin eski sokağında ikamet eden 24 yaşlarında Ahmet 22 Mart 1924'te "*zil zurna sarhoş*" olduğu halde 16 yaşlarında Dağıstanlı Melek Hanım'ın evinin önüne gelmiştir. Metresi olduğundan bahsederek zorla eve girmeye çalışmıştır. Reddedilince kapıyı tekmelemeye ve bağtırmaya başlamışsa da tutuklanarak karakola götürülmüştür³⁸⁵. Sarhoşlar yaralama ve cinayetlere de sebebiyet vermişlerdir. Örneğin, Tavukpazarı'nda Erzurumlu Feyzi'nin kahvesinin üst katında oturmakta olan Ali Rızaoğlu Bekir ve arkadaşı Feyzi sarhoş olarak Hüseyin Ağa Mahallesi sakinlerinden Manav Ali'ye kama çekerek onu yaralamışlardır³⁸⁶. 25 Şubat 1924 gecesi saat 20.00'da Arabacı Muharrem ve Remzi arkadaşları Balıkçı Necip'le Sabriye'nin Umumhanesi'nde rakı içerek sarhoş olmuşlardır. Aralarında çıkan kavga neticesinde Muharrem, Balıkçı Necip'i kamayla kalbinden yaralamıştır. Necip hastaneye kaldırılırken ölmüştür³⁸⁷.

İçki yüzünden intihar vakalarına da rastlanmıştır. Amerikan Tütün Şirketi'nin Samsun Şube Müdürü Haydar Bey'in İstanbul Tokatlıyan Oteli'nde intiharı buna örnek gösterilebilir. İstanbul basınında fazlaca yer bulan intihar vakasının tafsilatına göre, olay 9 Ocak 1924'de öğleden sonra saat 13.00'da meydana gelmiştir. Haydar Bey, 45 yaşında olup Avrupa'da eğitimini tamamlamış biridir. Bir ay önce bazı işlerini görmek için İstanbul'a gelmiş kısa

³⁸¹ *Vatan*, 15 Teşrin-i Evvel 1339/15 Ekim 1923, No:183, s. 2; *Akşam*, 15 Teşrin-i Evvel 1339/15 Ekim 1923, No: 1803, s. 2.

³⁸² *Tevhîd-i Efkâr*, 28 Teşrin-i Evvel 1339/28 Ekim 1923, No: 841-3869, s. 4; *Akşam*, 28 Teşrin-i Evvel 1339/28 Ekim 1923, No: 1816, s. 3.; *Vatan*, 28 Teşrin-i Evvel 1339/28 Ekim 1923, No:196, s. 2.

³⁸³ *Akşam*, 28 Teşrin-i Sâni 1339/28 Kasım 1923, No: 1847, s. 3; *Akşam*, 9 Kânûn-ı Evvel 1339/9 Aralık 1923, No: 1858, s. 2; *Akşam*, 11 Kânûn-ı Evvel 1339/11 Aralık 1923, No: 1860, s. 3; *Akşam*, 1 Nisan 1340/1 Nisan, No: 1971, s. 2

³⁸⁴ *Akşam*, 9 Kânûn-ı Sâni 1340/9 Ocak 1924, No: 1889, s. 3.

³⁸⁵ *Akşam*, 23 Mart 1340/23 Mart, No: 1962, s. 2.

³⁸⁶ *Vatan*, 12 Kânûn-ı Sâni 1340/12 Ocak 1924, No:272, s. 3.

³⁸⁷ *Vatan*, 27 Şubat 1340/27 Şubat 1924, No:318, s. 3.

süre sonra hanımını da Samsun'dan getirtmiş ve beraberce Tokatlıyan Otel'i'ne yerleşmişlerdir. Haydar Bey içki müptelası olup her akşam Otel'e sarhoş olarak gelmekteydi. Önceki gün de içmiş bir şekilde otele gelmiştir. Yemekten sonra koltuğuna oturmuş ve sigarasını içmiştir. Bu esnada durumunda herhangi bir anormallik olmadığı gibi şakalar dahi yapmıştır. On dakika sonra yatmak için odasına çekilmiştir. Hanımı, Haydar Bey'i odasına götürdükten sonra misafirin yanına dönmüştür. Beş dakika geçmeden odadan bir el silah sesi duyulmuştur. İki kadın Haydar Bey'i yatakta başından vurulmuş bir şekilde bularak feryada başlamışlardır³⁸⁸. Ailesinin ve Sorgu Hâkimi Cevdet Bey'in belirttiklerine göre intiharın asıl sebebi Haydar Bey'in aşırı derecede içki içmesidir³⁸⁹.

Kanun'un Nisan 1924'te değişikliğe uğramasından fiilen tatbikine başlandığı Mayıs ayının sonuna kadar içki tüketimi ve sarhoşluk suçlarında artış dikkatlerden kaçmamıştır. 1924 yılının Ramazan Bayramı'nın üç günlük süresince alenen rakı içerek sarhoş bir halde dolaşan yaklaşık 150 kişi tutuklanmıştır³⁹⁰. Bu ara dönemde dikkat çeken bazı örnekler şöyle verilebilir: 27 Nisan 1924'te gece yarısı Büyükdereli Marika isminde 25 yaşlarında sarhoş bir kadın, postahaneye gitmek üzere beraberine polis memuru verilmesi için karakola müracaat etmiştir. Kendi ayağıyla karakola gelen kadının sarhoş olduğu anlaşınca Marika tutuklanmıştır³⁹¹. 29 Nisan 1924'te Tüccar Tevfik, Şöför Hayrettin, Şöför Tevfik, Motorcu Dimitri, Balıkçı Altuvan, Balıkçı Hayk, Terlikçi Ahmet, Alkete (Desina) isimdeki şahıslar alenen sarhoş olduklarından tutuklanmışlardır³⁹². Kasımpaşa'da oturan Fırıncı Süleyman 6 Mayıs 1924'te sarhoş olduğu halde huzursuzluk çıkarınca tutuklanmıştır³⁹³.

4. Yargılamalar

Kanun aleyhine hareket edip tutuklananlar İstanbul Bidayet Ceza Mahkemelerinde yargılanmışlardır. Kanun'un tatbikine başlandığı 7 Ekim'den 4 Kasım'a kadar geçen süre içinde 11 kişi İstanbul İkinci Ceza Mahkemesine sevk edilmiştir. Bunların 8'i Rum vatandaşıydı. Kanun'a aykırı hareket etmekten hüküm giyen ilk mahkûm da Rum tebasındandır. Bu tarihe kadar verilen cezalar haptisten ve paradan ibarettir. Henüz hadd-i şer'i cezası kimseye verilmemiştir³⁹⁴. İlerleyen tarihlerde yargılananların sayısı artmış hadd-i şer'i cezası da verilmiştir.

a. Para ve Hapis Cezaları

³⁸⁸ *Vatan*, 11 Kânûn-ı Sâni 1340/11 Ocak 1924, No:271, s. 3.

³⁸⁹ *Vatan*, 11 Kânûn-ı Sâni 1340/11 Ocak 1924, No:271, s. 3.

³⁹⁰ *Akşam*, 9 Mayıs 1340/9 Mayıs 1924, No: 2006, s. 2.

³⁹¹ *Akşam*, 28 Nisan 1340/28 Nisan 1924, No: 1997, s. 2.

³⁹² *Tevhîd-i Efkâr*, 30 Nisan 1340/30 Nisan 1924, No: 1025-4053, s. 3.

³⁹³ *Akşam*, 7 Mayıs 1340/7 Mayıs 1924, No: 2004, s. 2.

³⁹⁴ *Tevhîd-i Efkâr*, 5 Teşrîn-i Sâni 1339/5 Kasım 1923, No: 849-3877, s. 4.

Kanun'a aykırı hareketlere dair ilk ceza 14 Ekim 1923'te verilmiştir. Galata'da meyhaneci çırağı olan Teotokis konyak nakletmekten suçlu bulunarak 200 lira para cezasına çarptırılmıştır. Teotokis parayı verebilecek kudrette olmadığını belirtince cezası 160 gün hapse çevrilmiştir³⁹⁵. Mahkemelerin para ve hapis cezaları vermelerine ayrıca şu örnekler verilebilir: İstanbul İkinci Bidayet Ceza Mahkemesi bir buçuk okka rakı ile yakalanan Penapot'a 25 lira, 100 dirhem rakı ile tutuklanan Yuvakim'e 12,5 lira para cezalarına mahkûm etmiştir³⁹⁶. İstanbul Birinci Bidayet Ceza Mahkemesi, çarşıda sarhoşken tutuklanan Koltukçu Muharrem'e 50 lira para cezası vermiştir³⁹⁷. Galata'da sarhoş olarak yakalanan Hamal Ahmetoğlu Hüseyin'i 50 lira para cezasına çarptırmıştır. Hüseyin'in parayı ödeyemeceğini bildirmesi üzerine cezası 40 gün hapse çevrilmiştir³⁹⁸. 14 Ocak 1924'te İstanbul Birinci Bidayet Ceza Mahkemesi'nde ilginç olduğu kadar eğlenceli bir sarhoşluk davası görülmüştür. Zanlı Aksaray sakinlerinden Seyyar Lokantacı Haşim isminde Medineli bir Arap'tır. Haşim, mübaşirin çağrısı üzerine mahkeme salonuna girmiş, sakin bir şekilde oturmuştur. Okunan zabıt varakasına göre, Haşim 5 Kasım'da Parmakkapı Caddesi'nde elinde 50 dirhemlik bir rakı şişesiyle sarhoş olarak sallana sallana giderken mahalle tulumbacıları tarafından polis merkezine götürülmüştür. Zabıt Varakasından okunan doktor raporunda Haşim'in nefes borusunda alkol ve anason kokusu bulunduğu yazılmaktaydı. Bunun üzerine mahkeme başkanı ile Haşim arasında şu diyalog yaşanmıştır:

"-Buna ne dersin?

-V'allahi ve t'allahi reîs efendi hazretleri ben Müslimân adam. Bunlar (?)

-Öyle ama sen zil zurna serhôs olmuşsun. Sokakta ayakta durmuyormuşsun. Hem sen Medinelisin de bunlar sana yakışıyor mu?

-Ben Medineli ben Müslimân adam. Ben lâ serhôs, içmedi.

-Peki, içmedin elindeki şişeye ne diyelim.

-Elimdeki şişe muâlecât kabilinden yok mükeyyifât. Eldektör muâyene etmiş dişlerim ağrımış. Verdi bir tertîb muâlece, ağzımı şalkaladı ve tükürdü.

-Ya'nî elindeki şişe ne idi. Her dişi ağrıyan elinde şişe ile mi gezer?

-?!."

Savcı, Haşim'in Kanun'un ikinci maddesine göre cezalandırılmasını istemiş, neticede Haşim, 50 lira para cezasına vermediği takdirde 40 gün hapse mahkûm edilmiştir³⁹⁹.

³⁹⁵ *Vatan*, 15 Teşrîn-i Evvel 1339/15 Ekim 1923, No:183, s. 2; *Tevhîd-i Efkâr*, 15 Teşrîn-i Evvel 1339/15 Ekim 1923, No: 828-3856, s. 5; *Akşam*, 15 Teşrîn-i Evvel 1339/15 Ekim 1923, No: 1803, s. 1.

³⁹⁶ *Vatan*, 7 Teşrîn-i Sâni 1339/7 Kasım 1923, No:206, s. 2.

³⁹⁷ *Vatan*, 18 Teşrîn-i Sâni 1339/18 Kasım 1923, No:217, s. 3.

³⁹⁸ *Vatan*, 18 Teşrîn-i Sâni 1339/18 Kasım 1923, No:217, s. 3.

³⁹⁹ *Vatan*, 15 Kânûn-ı Sâni 1340/15 Ocak 1924, No:275, s. 3.

b. Hadd-i Şer'i Cezası

Kanun aleyhinde hareket edenlere hadd-i şer'i cezası da verilmiştir. Örneğin, Beyoğlu İkinci Ceza Mahkemesi Serseri Dimitri ve Zonguldaklı Motorcu Abdurrahman'a içki içmek ve sarhoş olmak fiillerinden hadd-i şer'i cezası vermiştir. Doktor muayeneleri neticesinde Dimitri'nin 15, Abdurrahman'ın 35 sopaya dayanabilecekleri anlaşılmıştır. 21 Kasım 1923 akşamı savcı gözetiminde ve halk huzurunda Galatasaray Polis Merkezi'nde hüküm tatbik edilmiştir. O sırada olay mahalinde bulunan *Vatan* gazetesi muhabirinin ifadesine göre Abdurrahman'ın hükmü şöyle infaz edilmiştir:

“Mahkûm hiç asâr-ı telâş göstermeden potinlerini çıkardı ve sırt üstü yattı. Etrâfta halk eski zamânın kalın falaka atın kelimesini beklerken oradaki hademelerden(?) biri Abdurrahman'ın ayaklarını tuttu. Hükümü infâza me'mûr olan zât elinde kalınca bir sopa ile geldi. Ve pat! Pat! Pat! diye şeklperestliğe riâyet ederek (35) aded vurdu. Bunun nihâyetinde herif zıp diye ayağa kalktı. 'Eyvallah beyim!' dedi. Onlar da: 'Haydi bir daha yapma! Git işine!' dedi. Serhûş pek ayık bir hâlde topallaya topallaya çekildi, gitti.”⁴⁰⁰

5. Kanun'un Yabancı Vatandaşlara Tatbiki

Türkiye'de bulunan yabancı devletler konsolosları, temsilcileri, elçileri özel imtiyazlara sahip olduklarını iddia ederek ülkeye içki sokmak ve kullanmak istemişlerdir. Bunların özel durumları Kanun'un tatbikinde tereddütlere yol açmıştır. Bunun için Gümrük Müdüriyeti ve onun nezdinde Maliye Vekâleti, Hükümetten bu gibi hallerde nasıl hareket edileceğini bildiren bir karar alınmasını istemiştir. Örneğin, Antalya'da bulunan İtalyan Telsiz Telgraf askerleri ve jandarmaları adına Ocak'tan 11 Mayıs 1922'ye kadar toplam 2366 kilo şarap İtalya Konsolosluğunun izniyle ülkeye sokulmuştur. Antalya'da bulunan İtalyan askerlerinin sayısına göre bu şarabın çok fazla olduğu Gümrük Müdürlüğü'nün dikkatinden kaçmamıştır. Müdürlük, bundan sonra ülkeye sokulacak içkiler için nasıl bir muamele yapılacağını Maliye Vekâletinden sormuştur. Bunun üzerine 15/16 Haziran 1922'de Maliye Vekili Hasan Fehmi Bey, Başvekâlete bir telgraf çekmiştir. Telgrafında keyfiyeti bildirmiş, ülkeye içki sokmanın Men-i Müskirat Kanunu'na göre yasak olduğu vurgulanmıştır. Ardından elçilikler, konsolosluklar, geçici ve sürekli temsilcilikler ve yabancı askerler adına gelecek içki hakkında karar alınmasını rica etmiştir⁴⁰¹. Zonguldak'taki Fransız Telsiz Telgraf askerleri ve subayları ise yeteri kadar şarap, şampanya ve likör gibi içkileri gümrük vergisi karşılığında ülkeye sokma izni istemişlerdir. İzin verilmediği takdirde Zonguldak'a gelen Fransız gemileriyle içkiyi kaçak yollarla temin edecekleri tercümanlar vasıtasıyla anlaşılmıştır. Zonguldak Gümrük Müdürü ve Mutasarrıf bir toplantı yaparak

⁴⁰⁰ *Vatan*, 22 Teşrin-i Sâni 1339/22 Kasım 1923, No:221, s. 3.

⁴⁰¹ *BCA*, 30.10.0.0/206.409.1, lef.5.

durumu görüşmüşlerdir. Gümrük gelirinin kaybedilmemesi, yabancıların içki içmelerinin dini vecibeleri olduğu gerekçeleriyle Zonguldak'taki yabancı askerlere Gümrük Vergisi karşılığında istisnai olarak içki teslim edilmesinin uygun olacağı kararına varmışlardır. Zonguldak Gümrük Merkez Müdüriyeti, Maliye Vekâletine çektiği telgrafta durumu bildirmiştir. Maliye Vekili Hasan Fehmi Bey ise 13 Temmuz 1922'de Başvekâlete gönderdiği bir yazıyla ithali ve kullanması yasak olan içkinin ülkeye girişine izin verilmesi halinde kullanılacak miktarın belirlenmesiyle ilgili yolsuzlukların yaşanabileceğini belirtmiş, buna dair acilen karar alınmasını istemiştir⁴⁰².

Yabancı konsoloslar bazen Gümrük Vergisi vermeden içki sokmaya çalışmışlardır. Örneğin, Gümrük Müdürlüğü'nün 12 Haziran 1922'de Maliye Vekâletine gönderdiği yazıda bildirdiğine göre Adana'da Fransa Temsilciliği Gümrük Vergisi vermeden ülkeye eşya sokabilme imtiyazına sahip bulunduğunu iddia ederek İskenderun yoluyla bazı eşyalar getirmiştir. Bunlar arasında dört sandık da şarap vardır. Gümrük Müdürlüğü, Türk-Fransız ilişkilerinin bozulmaması adına bir kereye mahsus eşyaların ülkeye sokulmasına izin verdiklerini söylemiştir. Bununla beraber ülkeye girişi yasak olan dört sandık şarap hakkında ne yapacaklarını bilmediklerini, bu konuda nasıl bir yol izlenileceğini sormuştur⁴⁰³. Yine Adana'daki Fransız Temsilcisi gümrük muamelesine tabi tutulmaksızın 11 Temmuz 1922'de ülkeye bir miktar daha şarap soktuğu Mersin Gümrük Başmüdürlüğü tarafından Maliye Vekâletine bildirilmiştir. Maliye Vekili Hasan Fehmi Bey, 17 Temmuz 1922'de keyfiyeti Başvekâlete bildirmiş, gümrük memurlarının bu gibi hallerde siyasi bir soruna meydan vermemek için müsamahakâr davranmaktaysalar da bunun devamının uygun olamayacağından gerekli kararın alınmasını istemiştir⁴⁰⁴.

Bakanlarkurulu ise 20 Temmuz 1922 tarihli toplantısında telgrafları incelemiştir. Men-i Müskirat Kanunu'nun açık olması nedeniyle yabancılar için istisnai bir muamele yapılamayacağı kararı verilmiştir⁴⁰⁵. Bu kararnameden sonra yabancıların ülkeye içki sokmalarına göz yumulmamıştır. Örneğin, 20 Ekim 1923'te Mersin'e gelen Turor adındaki vapura giden Fransız Konsolosu ve hanımı gemiden dönüşlerinde polis tarafından aranmıştır. Üzerlerinde viski ve şampanya şişeleri bulunmuştur. Şişeler Gümrük Müdürlüğüne teslim edilmiştir. Mersin Merkez Müdde-i Umumiliği ise Konsolos hakkında kanuni takibat başlatmıştır⁴⁰⁶. Hükümetin 20 Temmuz tarihli kararnamesinden önce de yabancı temsilciler Kanun'a tabi tutulmuşlardır. Örneğin, 5 Temmuz 1922 tarihli *Anadolu'da Yeni Gün* gazetesinde ifade edildiğine göre Mersin'de İspanya

⁴⁰² BCA, 30.10.0.0/206.409.1, lef.4.

⁴⁰³ BCA, 30.10.0.0/206.409.1, lef.6.

⁴⁰⁴ BCA, 30.10.0.0/206.409.1, lef.3

⁴⁰⁵ BCA, 30.10.0.0/206.409.1, lef.1-2.

⁴⁰⁶ *Vatan*, 22 Teşrin-i Evvel 1339/22 Ekim 1923, No:190, s. 5.

Konsolosu Anderya Mavromatin'in deposunda 68 sandık ve beş varil şarap bulunmuştur. İçkilere el konulmuş, keyfiyyet adliyeye bildirilmiştir⁴⁰⁷.

Ülkede değişik amaçlarla bulunan işçi ve mülteci gibi yabancılar da Kanun'a tabi tutulmuşlardır. Yabancı işçilere dair şu örnekler verilebilir: Pangaltı'da Bomonti Bira Fabrikasında çalışan İsviçre vatandaşı Mösyö Gulyeoğlu Necamin, Cadde-i Kebir'de sarhoş olarak dolaştığı görülerek tutuklanmış ve hakkında kanuni takibat yapılmasına karar verilmiştir⁴⁰⁸. Ermestrong Şirketinde çalışmakta olan İngiliz vatandaşlarından Mösyö Edvin Dowel 25 Kasım 1923'te sarhoş olarak dolaşmakta iken tutuklanarak mahkemeye sevk edilmiştir⁴⁰⁹. Yabancı mülteciler için şu örnekler verilebilir: Büyük Ada Tepeköy'de oturmakta olan Rus mültecilerinden Nikolof sarhoş olarak gezerken tutuklanmıştır⁴¹⁰. Yine sarhoş olduğu görülen Polonyalı Petro ve arkadaşı Nedwin de tutuklanmışlardır⁴¹¹. Kanun'a aykırı hareket eden yabancı vatandaşlar mahkemelerde yargılanmışlardır. Örneğin, Söke Bidayet Mahkemesi 16 Temmuz 1923'te İtalyan vatandaşı Markoni'ye yarım kıyyelik bir şişe rakı nakletmekten 50 lira para, vermediği takdirde 40 gün hapis cezasına çarptırılmıştır⁴¹². Ülkede geçici olarak bulunan yabancı bahriye askerlerine ise farklı bir uygulama yapılmıştır. İçki içmek suçunu işleyen askerler polis tarafından gözaltına alınarak gemilerine teslim edilmişlerdir. Örneğin, Volori İngiliz Kurovazörü askerlerinden Bayzi, Roveyn Simon, Alesteyn ve Silaki 13 Ekim 1923'te araba ile Beyoğlu'nda Cadde-i Kebir'de içki içerlerken tutuklanarak gemilerine teslim edilmişlerdir⁴¹³. Yine Amerika bahriye askerlerinden **Ensce Gedold?** sarhoş bir halde telgraf memuru Kemal Bey'e sebepsiz yere yumruk attığı için tutuklanmış ve bağlı bulunduğu gemisine teslim edilmiştir⁴¹⁴.

III. KANUN'UN ETKİLERİ

A. Asayiş Üzerindeki Etkileri

Kanun'un asayiş üzerinde olumlu etkisi ona muhalif olanlar tarafından dahi kabul edilmiştir. İçki ile suç işleme arasında özellikle hırsızlık, tecavüz, yaralama ve öldürme gibi fiiller doğrudan ilişkilidir. 1923 yılı İstanbul Hapishane İstatistikleri içkinin suç üzerindeki etkisini göstermesi açısından önemlidir. Buna göre 1923 yılında 2600 mahkûm değişik suçlardan hapse girmiştir. Bunların 1125'i günde ortalama yüz dirhem rakı içen müptelalardır.

⁴⁰⁷ *Anadolu'da Yeni Gün*, 5 Temmuz 1338/5 Temmuz 1922, No: 534-911, s. 2.

⁴⁰⁸ *Akşam*, 23 Teşrin-i Evvel 1339/23 Ekim 1923, No: 1811, s. 3.

⁴⁰⁹ *Akşam*, 26 Teşrin-i Sâni 1339/26 Kasım 1923, No: 1845, s. 3.

⁴¹⁰ *Akşam*, 24 Teşrin-i Sâni 1339/24 Kasım 1923, No: 1843, s. 3.

⁴¹¹ *Akşam*, 26 Kânûn-ı Sâni 1340/26 Ocak 1924, No: 1906, s. 3.

⁴¹² *BCA*, 30.10.00.00/107.705.10, lef:16.

⁴¹³ *Vatan*, 15 Teşrin-i Evvel 1339/15 Ekim 1923, No:183, s. 2; *Akşam*, 15 Teşrin-i Evvel 1339/15 Ekim 1923, No: 1803, s. 2.

⁴¹⁴ *Akşam*, 6 Teşrin-i Sâni 1339/6 Kasım 1923, No: 1825, s. 2.

Diğerleri ise hiç içki kullanmayan veya arada bir içenlerdir.⁴¹⁵ Hilâl-i Ahdar Cemiyeti Katib-i Umumisi Fahrettin Bey'in değişik belediyelerden gelen resmî verilere göre hazırladığı alttaki tablo ise Kanun'un ülke asayışı üzerindeki etkisini göstermesi açısından oldukça önemlidir.⁴¹⁶

	Kanun yürürlükteyken 3 aylık asayışsızlık miktarı	Kanun'un değiştirilmesi sonrasında 3 aylık asayışsızlık miktarı	Artış yüzdesi
Urfa	10	28	180
Antalya	4	12	200
Adapazarı	5	6	20
Amasya	43	65	33
İzmir	28	52	85
Ankara	99	113	14
Mersin	13	53	308
Samsun	0	6	600
İzmit	5	6	20
Denizli	0	26	2600
Eskişehir	0	16	1600
İstanbul	21	131	523

Yukarıdaki tablo Kanun'un asayiş üzerindeki olumlu etkisini açıkça ortaya koymuştur. Samsun, Denizli ve Eskişehir'de Kanun'un üç aylık sürecinde asayiş olaylarının sıfır olması veri elde edilememesinden kaynaklanmıştır. Tabloda yer almamakla beraber Trabzon'da da Kanun asayiş olumlu yönde etkilemiştir. 22 Şubat 1921 tarihli *İstikbal* gazetesinin polis kayıtlarına dayanarak verdiği bilgilere göre kanundan önce üç ay içinde Trabzon'da 103 suç işlenmiştir. Kanun'un yürürlüğe girmesinden sonraki üç ayda ise sayı 35'e inmiştir. Gazete bunun en önemli sebebinin içki yasağı olduğunu, Kanun'un tatbikinde gösterilecek itinanın insanlık için büyük hizmet anlamına geleceğini belirtmiştir⁴¹⁷.

Kanun'un İstanbul'da tatbikinin asayiş olayları üzerindeki tesiri de çok nettir. 1923 Ekim ayında İstanbul'da tatbik edilmeye başlanan Kanun Nisan 1924'te değişikliğe uğramıştır. Fakat yeni Kanun'un tatbikine fiilen Mayıs ayının sonunda başlamıştır. Bu anlamda Kanun 1923 Ekimi'nden Mayıs sonuna kadar tatbik edilmiştir. Kanun'un asayiş olayları üzerindeki tesiri daha ilk günde görülmüştür. İstanbul'un asayiş sorunu en fazla olan yerlerin başında bulunan

⁴¹⁵ *Tevhîd-i Efkâr*, 15 Kânûn-ı Sâni 1340/15 Ocak 1924, No: 920-3948, s. 1.

⁴¹⁶ *Yeşil Kitâb*, Hilâl-i Ahdar Cemiyeti Merkez-i Umumiyesi Neşri, İstanbul 1340, s. 22; "Hilâl-i Ahdar Kongresi", *Sebîlürreşâd*, 30 Teşrîn-i Evvel 1340/30 Ekim 1924, C. 24, S. 623, s. 396; *Hilâl-i Ahdar* dergisinde yayımlanan şekilde ise rakamlarda yanlış basımdan olsa gerek yanlışlıklar bulunmaktadır. Bkz. *Hilâl-i Ahdar*, 2 Şubat 1341/ 2 Şubat 1925., C. 1, No: 1, s. 2-3.

⁴¹⁷ *İstikbâl*, 22 Şubat 1337/22 Şubat 1921, No: 232, s. 2; *Anadoluda Yeni Gün*, 21 Mart 1337/21 Mart 1921, No: 182-561, s. 2.

Galata'da 8 Ekim 1923 gecesinde hiçbir olay meydana gelmemiştir⁴¹⁸. Kanun'un İstanbul'da asayişe büyük katkı sağladığı İstanbul Polis Müdürü Asım Bey tarafından kamuoyuna duyurulmuştur. Asım Bey, 13 Ekim 1923'te *Tevhîd-i Efkâr* gazetesine verdiği demeçte şunları ifade etmiştir: “*Men'-i Müskirât Kanûnu'nun tatbiki şehrin âsâyişi ve sükûneti nokta-i nazarından pek ciddî neticeler vermiştir. Muhâlif sûretlerle istirâhat-ı umûmiyyenin selbi, bilhâssa darb ve cerh gibi ekseriyyetle içkinin te'sîriyle tahaddüs eden vak'a pek ziyâde azalmıştır. Diğer taraftan içki yüzünden âileler arasındaki geçimsizliklerin kanûnun tatbikinden sonra zâil olmaya başladığı anlaşılmaktadır.*”⁴¹⁹ 1 Kasım 1923'te İstanbul Polis Müdüriyeti beş aylık asayiş olaylarına dair istatistik yayımlamıştır. İstatistik Kanun'un İstanbul asayiş üzerindeki olumlu etkisini gözler önüne sermiştir⁴²⁰:

	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim
Cinayet	9	6	8	5	4
Dayak ve yaralama	520	576	514	473	274
Değişik suçlar	150	150	201	154	120
Toplam	679	732	733	632	398

Yukarıdaki tablodan Kanun'un İstanbul'da tatbikine başlandığı Ekim'de önceki aylara göre asayiş olaylarının azaldığı görülmektedir. Dayak ve yaralama suçlarında dikkat çeken azalma Kanun'un tatbikiyle doğrudan ilişkilidir. İstanbul asayiş üzerindeki etkisini daha iyi gösterme adına Emniyet Genel Müdüriyetinin değişik zamanlardaki raporlarına dayanarak içkiyle doğrudan ilişkili olan suçlara dair hazırladığımız aşağıdaki tablo önemlidir.⁴²¹

Suç Çeşidi	Te m. 192	Ağs .	Ek i.	Ka .	Ar a.	Oc. 192	Şu .	Mar .	Nis.	Ma y.	Haz .	Te m.

⁴¹⁸ *Tevhîd-i Efkâr*, 10 Teşrin-i Evvel 1339/10 Ekim 1923, No: 823-3851, s. 3.

⁴¹⁹ *Tevhîd-i Efkâr*, 14 Teşrin-i Evvel 1339/14 Ekim 1923, No: 827-3855, s. 3.

⁴²⁰ Mehmet Abdusselam, *İçki Mücadelesi*, Marifet Matbaası, İzmir 1340, s. 4; bazı verileri farklı olmakla beraber aynı istatistik için ayrıca bkz. *Tevhîd-i Efkâr*, 2 Teşrin-i Sâni 1339/2 Kasım 1923, No: 846-3874, s. 4.

⁴²¹ *Polis Mecmûası*, 1 Eylül 1339/1 Eylül 1923, No:165, s. 988; *Polis Mecmûası*, 1 Kânûn-ı Evvel 1339/1 Aralık 1923, No:168, s. 1004; *Polis Mecmûası*, 1 Kânûn-ı Sâni 1340/1 Ocak 1924, No:169, s. 1052; *Polis Mecmûası*, 1 Şubat 1340/1 Şubat 1924, No:170, s. 1068; *Polis Mecmûası*, 1 Mart 1340/1 Mart 1924, No:171, s. 1084; *Polis Mecmûası*, 1 Nisan 1340/1 Nisan 1924, No:172, s. 18; *Polis Mecmûası*, 1 Mayıs 1340/1 Mayıs 1924, No:173, s. 34; *Polis Mecmûası*, 1 Haziran 1340/1 Haziran 1924, No:174, s. 50; *Polis Mecmûası*, 1 Ağustos 1340/1 Ağustos 1924, No:175, s. 82; *Polis Mecmûası*, 1 Teşrin-i Evvel 1340/1 Ekim 1924, No:178, s. 114.

	3					4						
Hırsızlık	314	320	268	277	296	293	296	257	369	331	355	438
Yankesicilik	72	59	42	40	49	30	25	40	64	58	72	51
Darp, yaralama ve cinayet	592	522	237	278	229	163	185	285	360	423	508	552
Kız kaçırma, tecavüz, kadın oynatma	18	12	6	8	13	4	3	10	14	21	14	20
Polise hakaret	31	17	7	24	8	3	7	14	13	26	28	27
Gasp ve dolandırıcılık	81	68	48	68	48	56	59	63	45	54	43	57
Otomobil kazaları	75	71	64	56	41	33	27	26	48	41	53	63
Silah göstermek ve öldürmek kastıyla kullanmak	19	19	7	11	6	5	6	16	15	41	46	42
İntihar ve girişimi	13	13	13	9	21	12	15	23	14	27	20	23
Diğer Suçlar	237	218	136	139	154	114	104	203	206	267	206	218
Toplam	1452	1319	828	910	863	713	722	1034	1148	1291	1356	1491

Yukarıda hazırladığımız tablo önemli sonuçlara ulaşmamızı sağlamaktadır. Kanun'un tatbikinden önce Temmuz ayında suç sayısı 1452'dir. Tatbikine başlandığı Ekim ayında sayı 828'e düşmüştür. İlk aylarda Kanun'un uygulanmasında gösterilen ciddiyet suç oranını daha da azaltmıştır. Suç sayısı Ocak 1924'te 713'e gerilemiştir. Mart 1924'ten itibaren ise suç oranında gözle görülür bir artış dikkat çekmektedir. Bunun sebebi Kanun'un Mecliste değiştirileceğine kesin gözüyle bakılmasıdır. El altından içki satışı ve tüketimi artınca asayiş olayları çoğalmıştır. Kanun'un değiştirildiği Nisan 1924'ten itibaren suç olayları 1148'e yükselmiştir. Yeni Kanun'un resmen tatbikinden sonra asayiş olayları Men-i Müskirat Kanunu öncesini dahi geçmiştir. Temmuz 1924'te sayı 1491'e çıkmıştır. Burada dikkat edilecek husus içkiyle doğrudan alakalı olan dayak ve yaralama suçlarıdır. Kanun'un İstanbul'da tatbikinden önce dayak ve yaralama suçları Temmuz ayında 586, Ağustosta 514'tür. Kanun'un tatbikiyle beraber sayı Ekim 1923'te 236'ya düşmüştür. Sonraki aylarda ise şöyledir: Kasım: 274, Aralık: 224, Ocak: 161, Şubat: 180'dir. Mart ayıyla beraber suçlarda artış başlamıştır: Mart: 283, Nisan: 355, Mayıs: 418. Yeni Kanun'un tam anlamıyla yürürlüğe girdiği Haziran ayında suç sayısı 505, Temmuzda ise 548'e ulaşmıştır.

Hilâl-i Ahdar Cemiyeti Katib-i Umumisi Fahrettin Bey, Ekim 1924'te Cemiyet'in 5. Kongresi'nde İstanbul'da içkiden kaynaklanan suçları Kanun'dan önce ve sonra olmak üzere kıyaslamıştır. Ona göre Kanun'un tatbikine başlandığı ilk üç ayda içkiden kaynaklanan suç miktarı 21'dir. Kanunun değiştirilmesinden sonra 1924'ün Temmuz, Ağustos ve Eylül aylarında 131'e yükselmiştir. İki sayı oranlandığında %523 artış olduğu anlaşılmaktadır⁴²².

B. Ekonomi Üzerindeki Etkileri

Kanun'un ülke ekonomisine olumlu ve olumsuz etkileri olmuştur. Olumlu tesirleri daha çok dolaylıdır. İçki ithalatıyla yurt dışına çıkan milli servet, asayiş olaylarının ve hastalıkların azalmasıyla devletin kasasında ve vatandaşın cebinde kalmıştır. Yine önemli sayıda müptela içkiyi bırakmış veya azaltmıştır. Bu nedenle içkiye verdikleri para ailesinin nafakası için harcanmıştır. Bu faydalara karşın Hükümet Kanun'la beraber Müskirat Vergisi gelirini kaybetmiştir. Hükümet içkiyle mücadelenin yasaklamayla değil Verginin artırılmasıyla yapılabileceğini savunmuştur. Bütçedeki açığı kapatmak adına yeniden Müskirat Vergisi almak için Kanun'da değişiklik teklifi vermiştir. Kanun yürürlükteyken 1924 senesi bütçesine Müskirat Vergisi geliri olarak beş milyon lira koymuş, kısa süre sonra da Kanun'u değiştirmiştir.

⁴²² *Yeşil Kitap*, s. 16; "Hilâl-i Ahdar Kongresi", *Sebilürreşâd*, 30 Teşrin-i Evvel 1340/30 Ekim 1924, C. 24, S. 623, s. 394.

Men-i Müskirat Kanunu'nun yürürlüğe girmesi en fazla içki piyasasında çalışanları etkilemiştir. Birçok kişi Kanun nedeniyle işsiz kalmıştır. Örneğin, İstanbul'da yanda resmi verilen Bomonti Bira Fabrikasında çalışan 200 Feriköylü Türk işçisi işten çıkarılmıştır. İşten çıkarılanlar ekonomik yönden büyük sıkıntı çekmişlerdir⁴²³. Yine içki satışı yapan birçok meyhane, birahane, lokanta gibi yerlerin sahipleri ve çalışanları ekonomik yönden büyük sıkıntılara maruz kalmışlardır.

Kanunun bağcılık ve meyvecilik üzerine de etkisi büyük olmuştur. Özellikle işgalden kurtarılan Batı Anadolu, Marmara ve Trakya'da en önemli

geçim kaynağı bağcılık olan çiftçiler olumsuz etkilenmişlerdir. Müfeste'de olduğu gibi bölge bağcıları Meclis Başkanlığına mevcut içkilerini satma ve üzümlerini şarap yapma izni isteyen dilekçeler göndermişlerdir⁴²⁴. Bakanlarkurulu ise 27 Mart 1923'te bölgede bulunan içkilerin Men-i Müskirat Kanunu'nun İstanbul'da tatbik edileceği tarihten itibaren iki ay içinde yurt dışına satılmasını uygun görmüştür. Üzümlerin şarap

yapılmasına dair hükümden ise kaçınmıştır⁴²⁵. Bağcıların mağduriyetlerinin tamamen giderilmesi adına 15/16 Eylül 1923'te İktisat Vekili, Başvekâlete bir yazı göndermiştir. Yazıda ülke ekonomisinin gelişmesine hizmet eden bağcılığın yok olmaması için Mecliste bekletilmekte bulunan Men-i Müskirat Kanunu değişiklik teklifinin acilen müzakeresinin yapılması rica edilmiştir⁴²⁶. Bakanlarkurulu ise 17 Eylül 1923'te TBMM Başkanlığına gönderdiği yazıda İzmir, Marmara, Rumeli ve diğer yerlerde yetiştirilen üzümlerin şarap üretiminde kullanılmamasının ülke ekonomisi ve geçimlerini bağcılıktan kazananlar için telafisi zor zararlara sebebiyet vereceğini hatırlatmıştır. Bunun önlenmesi adına Men-i Müskirat Kanunu'nun değiştirilmesine dair teklifin bir an önce incelemelerinin tamamlanıp müzakerelerine geçilmesini istemiştir⁴²⁷. Hükümet değişiklik olmadan üzümlerin şarap yapılması taleplerini 10 Şubat 1924'te Kanun'a aykırı bularak kabul etmemiştir⁴²⁸. Anadolu'nun işgale uğramamış bölgelerindeki bağcılar ve meyve yetiştiricileri bu bölgelerdekiler kadar olmasa da Kanun'un etkisine maruz kalmışlardır. Kanun'un Anadolu meyveciliğine tesirini Malatya Mebusu Mahmut Nedim (Zabcı) Bey'in 17 Şubat 1924'te Mecliste verdiği takrirden anlayabiliriz. Mahmut Nedim Bey, geniş

⁴²³ *Vatan*, 12 Teşrin-i Evvel 1339/12 Ekim 1923, No:180, s. 2.

⁴²⁴ *BCA*, 30.10.0.0/182.254.5/lef.3,1

⁴²⁵ *BCA*, 30.18.1.1/7.13.13., lef.1.

⁴²⁶ *BCA*, 30.10.0.0/182.254.5/lef.4.

⁴²⁷ *BCA*, 30.10.0.0/182.254.5/lef.3,1.

⁴²⁸ *BCA*, 30.10.0.0/182.254.6, lef: 1-4.

meyve bahçelerine sahip olan Malatya’da milyonlarca kantar meyvenin ağaç diplerinde çürüdüğünü, çiftçilerin ve ülkenin büyük zararlara uğadıklarını belirtmiştir. Meyveciliğin korunması ve geliştirilmesi için İktisat Vekâletinden bir kurutma bir de ispirto makinasının Malatya’ya gönderilmesini istemiştir⁴²⁹.

Men-i Müskirat Kanunu’nu İstanbul’da köprü hâsılatını da azaltmıştır. Köprüler Müdüriyetince tutulan istatistiklere göre içki yasağının tatbik edilmesinin ertesinde Pazartesi günü köprü geliri 144 bin kuruştur. Bir gün sonra ise hâsılat 131 bin kuruşa düşmüştür. İlerleyen günlerde 128 ve 125 bin kuruşa kadar düşmüştür. 17 Ekim 1923 tarihli *Akşam* gazetesi bunun sebebini içki içmek ve eğlenmek için köprüyle Beyoğlu’na geçen “*ehl-i keyfin*” artık oraya gitmemelerine bağlamıştır. Gece saat 22.00’den sonra köprüden neredeyse kimsenin geçmediğini belirtmiştir⁴³⁰.

⁴²⁹ *BCA*, 30.10.00.00/6.36.27/Lef.1; Mahmut Nedim Bey’in tavrı aynı gün Başvekâlete sevk edilmiştir. 20 Şubat 1924’te ise İktisat Vekâletine havale edilmiştir. Bkz. *BCA*, 30.10.00.00/ 6.36.27/Lef.2-3.

⁴³⁰ *Akşam*, 17 Teşrin-i Evvel 1339/17 Ekim 1923, No: 1805, s. 2.

İKİNCİ BÖLÜM

MEN-İ MÜSKİRAT KANUNU'NUN DEĞİŞTİRİLMESİ VE YENİ KANUN'UN TATBİKİ

I. TBMM'DE KANUN'U KALDIRMA GİRİŞİMLERİ

Men-i Müskirat Kanunu'na taraftar olmayan mebuslar kısa süre sonra eleştiri ve itirazlarına başlamışlardır. İlk olarak Kanun oylamasını tenkit etmişlerdir. Bilindiği gibi teklifin kanunlaşmasını Meclis Başkanının oyu belirlemiştir. Konya Mebusu Bekir Refik (Koralan) Bey, 6 Ocak 1921'de bir kanun teklifinde eşit oy çıkması üzerine oylamanın yenilenmesi önerisine karşı çıkarak şöyle söylemiştir: “Eğer öyle ise Men-i Müskirat Kanunu'nu da yeniden reye koyalım.”⁴³¹ Bursa Mebusu Emin Bey de onu desteklemiştir⁴³².

Kanun'un tatbiki bahanesiyle bazı suistimallerin yapıldığı eleştirileri yapılmıştır. Buna dair bir iddia Dersim Mebusu Hasan Hayri Bey tarafından 8 Ocak 1922'de dile getirilmiştir. Ona göre Elazığ'ın Hulunun köyü sakinlerinden Yüzbaşı Ali Niyazi Efendi'nin kardeşinin çiftçisinin evi içki arama bahanesiyle jandarmalar tarafından basılmıştır. Evden beş yüz lira değerinde eşya ve para gasp edilmiştir. Yüzbaşı Ali Niyazi Bey, yapılan bu uygulamayı şikâyet edince tutuklanmıştır. Niyazi Bey, halen tahliye edilmemiştir⁴³³.

Kanun, devleti 8 milyon ila 10 milyon liralık gelirden mahrum ettiği gerekçesiyle eleştirilmiştir. Ali Şükrü Bey ise 12 Nisan 1922'de Meclisin gizli oturumunda bu eleştirilere karşı çıkmıştır. Osmanlı Devleti'nin bir yıllık içki gelirini gösteren cetveli okumuştur. Bingazi, Yemen, Makedonya, İstanbul ve Bursa'nın çıkarılması halinde gelirin ancak 120.000 lira olabileceğini belirtmiştir. 10 misli vergi zammı dahi yapılırsa gelirin ancak 500.000 liraya yükseltilebileceğini söyleyerek eleştirilerin gerçeği yansıtmadığını ifade etmiştir⁴³⁴. Kanun, ordununun ilaç sıkıntısına sebep olduğu gerekçesiyle de eleştirilmiştir. Bursa Mebusu Operatör Dr. Emin Bey, 4 Eylül 1922'de yaptığı bir konuşmada Büyük Taarruz nedeniyle çok miktarda ilaca ihtiyaç duyulduğunu söylemiştir⁴³⁵.

Kısa süre sonra Kanun'un değiştirilmesi ve kaldırılmasına dair fikirler ve girişimler ortaya atılmıştır. İlk girişimler daha çok Hükümet tarafından yapılmıştır. Kanun'un tatbikinde sıkıntı yaratan maddelerde küçük değişiklikler

⁴³¹ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, C. 7, TBMM Matbaası, Ankara 1944, s. 202.

⁴³² TBMM ZC, Devre: 1, C. 7, s. 203.

⁴³³ TBMM ZC, Devre: 1, C. 18, s. 238.

⁴³⁴ TBMM, GZC, C. 3, s. 221-222.

⁴³⁵ TBMM ZC, Devre: 1, C. 22, s. 505.

yapılmaya çalışılmıştır. Bu yönüyle ilk teşebbüslerin Men-i Müskirat Kanunu için yapıcı olduğu söylenebilir. Zira bu dönemde Kanun’u kaldırmaya yönelik girişimlerin yapılamamasının nedeni Birinci Dönem TBMM’de çok sayıda Kanun taraftarı mebusun olmasıydı. İlk değişiklik teklifi bir kıyyenin altındaki içkiye nasıl muamele edileceğine dairdir. Zira Kanun’da bununla ilgili bir ibare bulunmaması uygulamada tereddütlere sebep olmaktadır. Hükümet tereddütü ortadan kaldırmak adına ikinci maddenin “*Müskirat imal ve ithal ve nakil ve fûruht edenlerden müskiratın beher kıyyesi için elli lira cezayı nakdî ahiz ve küsurat tam kıyye itibar edilir ve elde edilen müskirat imha olunur.*” şeklinde değiştirilmesini teklif etmiştir⁴³⁶. Bununla beraber küsuratın bir kıyye olarak kabul edilmesinin doğal bir uygulama olduğu gerekçesiyle teklif reddedilmiştir. Kanun’da, para cezalarının hapse çevrilmesiyle ilgili de belirsizlik olduğu gerekçesiyle değişiklik girişimlerinde bulunulmuştur. Adliye Vekili Refik Şevket Bey’in 3 Eylül 1921’de belirttiğine göre Malatya’da bir adam 40 bin lira para cezasına çarptırılmıştır. Kanun’a göre bu kişiye en fazla bir sene hapis verilebilecektir. Fakat yine Kanun gereği 25 kuruş için bir gün hapis cezasından yola çıkılarak şahsa 160 bin gün hapis cezası verilmiştir. Refik Şevket Bey, Vekâlet olarak bu meselenin halledilmesi adına dört maddelik teklif hazırladıklarını belirtmiştir⁴³⁷. Maliye Vekâleti ise Kanun’un 2. maddesine bir ek teklifinde bulunmuştur. Teklifinde, 2. maddede belirtilen para cezalarının Ceza Kanunu’na göre tahsil ve hazine adına kayıt edilmesini istemiştir⁴³⁸. Bununla beraber Adliye Vekâleti talebi uygun bulmamıştır⁴³⁹. Bakanlarkurulu ise 15 Ağustos 1921 tarihinde teklifin iadesine karar vermiştir⁴⁴⁰. Kanun’da itiraz ve temyiz yolunun açık olmaması eleştirilmiştir. Hükümet bunun çözülmesi adına bir teklif vermiştir. Teklif encümene sevk edilmiştir⁴⁴¹.

Kanun’da yapılmak istenen kısmi değişiklik girişimleri sürerken 1922’nin sonlarında Kanun’un tamamen kaldırılması fikirleri ortaya atılmıştır. İlk olarak Kırşehir Mebusu Müfit Bey, 11 Ekim 1922’de Kanun’un kaldırılmasını istemiştir⁴⁴². Ertesi gün Lazistan Mebusu Dr. Zeynelabidin Abidin (Atak) Bey, “*gavurlar*”ın istifade ettiklerini söyleyerek, Kanun’un lağvedilmesini istemiştir⁴⁴³.

İkinci Dönem TBMM’yle birlikte muhalefetin gücü kırılmıştır. Bu da Hükümetin elini güçlendirmiştir. Hükümet, Men-i Müskirat Kanunu’nu kaldırma kudretine sahip olmuştur. Yeni dönemle birlikte Kanun’un değiştirilmesine ve kaldırılmasına dair girişimler artmıştır. İlk olarak Çatalca

⁴³⁶ TBMM ZC, Devre: 1, C. 12, s. 139.

⁴³⁷ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, C. 12, TBMM Matbaası, Ankara 1958, s. 139.

⁴³⁸ BCA, 30.10.00/182.254.3, Lef.5-7.

⁴³⁹ BCA, 30.10.00/182.254.3, Lef. 2.

⁴⁴⁰ BCA, 30.10.00/182.254.3, Lef. 1.

⁴⁴¹ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, C. 23, TBMM Matbaası, Ankara 1960, s. 20, 24; TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, C. 27, TBMM Matbaası, Ankara 1960, s. 169.

⁴⁴² TBMM ZC, Devre: 1, C. 23, s. 346.

⁴⁴³ TBMM ZC, Devre: 1, C. 23, s. 384.

Mebusu Şakir (Kesebir) Bey ve arkadaşları 6 Eylül 1923'te Kanun'u kaldırmaya yönelik bir teklif vermişlerdir. Kanun'un asayiş üzerindeki faydaları kabul edilmekle beraber ekonomik zararlarının fazla olduğu ifade edilmiştir. Teklifte belirtildiğine göre Kanun'un zararları şöyledir:

1. Maddeleri açık olmadığı için aynı suçu işlemiş kişilere farklı mahkemeler değişik hükümler vermiştir. Yine itiraz ve temyiz yolu kapalı bulunduğundan birçok kişi mağdur olmuştur.

2. Türkiye'nin başlıca ekonomik kaynaklarından üzüm üretimine çok zarar vermiştir. Kanun çıkarılırken Ege ve Doğu Trakya gibi üzüm üretim bölgeleri işgal altında olduğu için bağcılar üzerindeki etkisi önemsenmemiştir.

3. Bütçe olumsuz etkilenmiştir. Devlet hazinesine girmesi gereken paranın dört beş katı kaçakçılara gitmiştir. Diğer taraftan yüksek fiyat nedeniyle içki alamayanlar afyon ve esrar gibi zararlı maddelere yönelmişlerdir. Böylece hem hazine büyük zarara uğramış hem de Kanun'la istenen amaçlara ulaşamamıştır.

4. Men-i Müskirat Kanunu ve Aşar Vergisi bağcılara ciddi zararlar vermektedir. Türkiye'de üretilen 40, 45 çeşit üzümün çoğu şaraplık olup, taze tüketilmeye uygun değildir. Şarap yerine pekmez üretimi ise masrafı ve Aşar Vergisi nedeniyle tercih edilmemektedir. Aşar Vergisi'nin yüksek miktarda ve içkinin yasak olması nedeniyle bağcılar üzüm bağçelerini sökmek zorunda kalacaklardır.

5. Bilindiği gibi ispiroto gerek evlerde gerekse sanayide yaygın olarak kullanılmaktadır. Kanunda bu gerçek düşünülmemiştir. Ev ve sanayide gerekli olan ispirotonun dahi yasaklanmasında herhangi bir amaç düşünülemez.

Teklifin verilmesinin amacı Kanun'un ülkenin bazı kesimlerine ve bütçeye verdiği zararın hafifletilmesi olarak belirtilmiştir. Kur'anın da içki üretimini ve satışını kesin olarak yasaklamadığı, tüketiminin bazı kayıtlarla sınırlandırıldığı iddia edilmiştir⁴⁴⁴. 12'si genel, 11'i ceza hükümlerine ait olmak üzere 23 maddeden oluşan teklifte içki üretimi, satışı ve tüketimi bazı şartlar dahilinde serbest bırakılmıştır. Herşeyden önce içki üretimi ve satışı devlet tekeline alınmış ve sıkı bir kontrole tabi tutulmuştur. Müskirat Vergisi ve Kanun'a aykırı hareket edebileceklerine verilen para cezaları da artırılmıştır. Alenen içki içmek ise yasaklanmıştır⁴⁴⁵. Layiha Encümeni 15 Eylül 1923'te teklifi müzakere etmeye değer bulmuştur. Bununla beraber Encümen üyelerinden Konya Mebusu Tefik Fikret⁴⁴⁶ Bey (Sılay) teklife aleyhtar olmuş ve

⁴⁴⁴ TBMM ZC, Devre: 2, C. 8, s. 390-392.

⁴⁴⁵ TBMM ZC, Devre: 2, C. 8, s. 390-394.

⁴⁴⁶ 1890'da Sille'de doğdu. İlk ve orta eğitimini Konya'da tamamladı. 6 Ekim 1913'te Hukuk Mektebinden mezun oldu. Konya, Karaman, Akşehir, Iğın mahkemelerinde görev yaptı. Karaman İstinaf Mahkemesi Üyeliğindeyken TBMM'nin İkinci Dönem seçimlerine katıldı. 12 Temmuz 1923'te yapılan seçimlerde 871 oy alarak Konya'dan mebus seçildi. Kavanin-i Maliye, Layihâ, Adliye, Dilekçe, Tetkik-i Hesâbat ve Memurîn-i Muhakemat Komisyonlarında çalıştı. Kavanin-i Maliye, İkinci Şube ve Tetkik-i Hesâbat Komisyonları kâtipliklerine seçildi. Hidemat-ı Vataniyeden maaş bağlanması, Avukatlık Kanunu'nda değişiklik ve orman

mazbatanın altına şu şerhi düşmüştür: “*Faide-i içtimaiyesi derkâr olan Men’i Müskirat Kanununun tatbikini mani bir teklif olduğundan muhalifim*”⁴⁴⁷

Bağcıların kurtarılması adına Kanun’un 1. maddesini değiştirmeye yönelik bir teklif de 1 Eylül 1923’te Tekfurdağı Mebusu Mehmet Cemil (Ubaydın) ve arkadaşları tarafından verilmiştir. Teklifin şu gerekçelerle sunulduğu ifade edilmiştir: Türkiye’de binlerce insanın geçim kaynağı olan bağcılık özellikle Trakya Bölgesiyle Marmara Sahili’nde yaygındır. Trakya üzümleri, kısmen yaş olarak tüketilmekteyse de Kırkkilise, Şarköy, Mürefte, Çanta ve Silivri üzümlerinin çoğu şaraplıktır. Buraların toprakları üzüm dışında tarım ürünleri yetiştirmeye uygun değildir. Üzümü kurutulmaya ve pekmez gibi ürünler üretmeye de elverişli değildir. Sadece Marmara Sahili’nde 50 milyon kütüğü aşan üzüm bağlarından her yıl milyonlarca litre şarap imal ve ithal edilmektedir. İki buçuk sene işgal altında bulunan Trakya’da bu sene bağların %80’i büyük emek ve masraflarla işletilmiş ve önceki senelere oranla fazla mahsül alınmıştır. Trakya’daki üzümlerin şarap imaline ve ihracına izin verilmediği takdirde 50, 60 milyon okka üzüm çürüyecektir. Bu durum halkın ve devletin zararına sebebiyet verecektir. Kanun’un 1. maddesinin şu şekilde değiştirilmesi teklif edilmiştir:

“*Madde 1. — Türkiye’de müskirat imali ve hariçten itali memnudur. Bağlık mıntikalarda memleket haricine satılmak üzere müskirat imaline müsaade olunur.*”⁴⁴⁸

Teklif, 11 Eylül 1923’te Layiha Encümeninde Konya Mebusu Tevfik Fikret ve Karasi Mebusu Osman Niyazi⁴⁴⁹ (Burcu) Beylerin muhalefetine rağmen kabul edilmiştir⁴⁵⁰ 12 Eylül 1923 tarihinde ise Kavanin ve Muvazene-i Maliye Encümenlerine sevk edilmiştir⁴⁵¹.

Kanun’un değiştirilmesine dair bir diğer teklif ise Bozok Mebusu Ahmet Hamdi (Divanlıoğlu) Bey tarafından 19 Aralık 1923’te verilmiştir. Kanun’un 2 ve 3. maddelerinde değişiklik talep edilmiştir. Teklifin 1. maddesinde bir kıyyenin altındaki küsüratın da kıyye muamelesine tabi tutulması, 2. maddede mahkemelerin verdikleri hükümlerin temyiz edilebilmesi yönünde değişiklikler talep edilmiştir⁴⁵². Layiha Encümeni 12 Ocak 1924’te teklifin Tekfurdağı

ürünleri konularında kanun teklifleri, Genel Kurulda 12 değişik konuda 21 konuşması vardır. Konya’dan 3,4,5,6,7 ve 8. Dönemlerde de mebus seçilen Tevfik Fikret, 5 Ocak 1939’da Adelet Bakanlığına getirildi. 2 Haziran 1942’de emekliye ayrıldı. 20 Nisan 1959’da Ankara’da öldü. Bkz. Öztürk, *a.g.e.*, C. 3, s. 551-552.

⁴⁴⁷ TBMM ZC, Devre: 2, C. 8, s. 394.

⁴⁴⁸ TBMM ZC, Devre: 2, C. 8, s. 394-395.

⁴⁴⁹ 1875’te Gönen’de doğdu. Hukuk Mektebinden mezun oldu. Savcı yardımcılığı, savcılık, mahkeme başkanlığı gibi görevlerde bulundu. 15 Temmuz 1923’te yapılan seçimde 620 oy alarak Karasi’den mebus seçildi. Kavanin-i Maliye, Layiha, Nizamname-i Dâhili, Memurin-i Muhakemat, Umur-ı Tasarrufiye, Adliye, Diyanet ve Evkaf komisyonlarında çalıştı. Genel Kurulda 3 değişik konu üzerinde konuştu. Balıkesir’den 3,5,7, 8 ve Çanakale’den 4. Dönemlerde mebus seçildi. 17 Haziran 1955’te Ankara’da öldü. Bkz. Öztürk, *a.g.e.*, C. 3, s. 459-460.

⁴⁵⁰ TBMM ZC, Devre: 2, C. 8, s. 395.

⁴⁵¹ TBMM ZC, Devre: 2, C. 2, s. 38.

⁴⁵² TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 2, C. 4, TBMM Matbaası, Ankara 1968, s. 700; TBMM ZC, Devre: 2, C. 8, s. 940.

Mebusu Cemil Bey'inkiyle birleştirilerek Meclise sunulmasını uygun bulmuştur⁴⁵³.

Kanun'da ele geçirilen içkinin imha edilmesi meselesine dair değişiklik girişimleri de yapılmıştır. Tekfurdağı Mebusu Cemil Bey, işgalden kurtarılan bölgelerde bulunan içkilerin imhasının 1924 senesi Muvazene-i Umumiye Kanun teklifi sonuçlanıncaya kadar imhasının ertelenmesi hakkında arkadaşlarıyla bir tahrir vermiştir.⁴⁵⁴ 21 Şubat 1924'te encümenlerin de olumlu görüşleri sonucunda kabul edilmiştir⁴⁵⁵. Bu yönde Hükümet bir tefsir teklifinde bulunmuştur. 20 Şubat 1924 tarihli teklifte Kanun'un 4. maddesi şöyle tefsir edilmiştir: Ele geçirilen içkinin içilemeyecek hale getirilip sanayide kullanılmasıyla da Kanun'da ifade edilen "imha" sağlanmış olacaktır⁴⁵⁶. Adliye Encümeninin olumsuz görüşü neticesinde teklif 16 Mart 1924'te kabul edilmemiştir⁴⁵⁷.

Men-i Müskirat Kanunu yürürlükteyken Muvazene-i Maliye Encümeni 1924 senesi bütçe teklifine müskirat tekeli geliri olarak 5 milyon lira koymuştur⁴⁵⁸. Bu durum 23 Şubat 1924'te eleştirilmiştir. Erzurum Mebusu Ziyaeddin⁴⁵⁹ (Gözübüyük) Bey, bütçeye konulmak istenen bu geliri Kanun'un kaldırılarak içkinin serbest bırakılacağına yorumlamıştır. Ona göre, bugün Amerika gibi medeni bir devlet, halkını içkiden kurtarmak için bütçesine milyarlarca dolar gider koymaktadır. Türkiye ise bütçe açığını kapatmak için milletin hayatı, ahlakı ve geleceği pahasına içkiyi serbest bırakmak istemektedir. Ziyaeddin Bey, Hilâl-i Ahdar Cemiyeti'nin göndermiş olduğu bir belgeyi de okumuştur. Belgeye göre, içki yasaklanmadan önce 1920'de Avrupa'dan sadece İstanbul gümrüğüne gelen içki 304.176.407 kuruş yani yaklaşık dört milyon lira değerindeydi. Kanun'un yürürlüğe girmesiyle beraber 1921'de alkol ithalatı için sadece 10.537.706 kuruş harcanmıştır. Ziyaeddin Bey, bütçede sağlığa milyonlarca lira ayrılırken diğer taraftan beş milyon lira gelir elde etmek için halkın hayatı ve geleceğiyle oynamak istendiğini belirtmiştir. Ona göre, içki serbest bırakıldığı takdirde bütçeye konan 5 milyon lira hedefine ulaşılamayacaktır. Yine evler meyhaneye dönüşecek, çok sayıda aile ocağı yıkılacak, gençlerin hayatları karacaktır. Halk benimseyip desteklemesine

⁴⁵³ TBMM ZC, Devre: 2, C. 8, s. 940; *Vatan*, 13 Kânûn-ı Sâni 1340/13 Ocak 1924, No:273, s. 3.

⁴⁵⁴ TBMM ZC, Devre: 2, C. 6, s. 201.

⁴⁵⁵ TBMM ZC, Devre: 2, C. 6, s. 205, 206.

⁴⁵⁶ BCA, 30.10.0.0/182.254.7, lef.4; TBMM ZC, Devre: 2, C. 7, s. 523.

⁴⁵⁷ BCA, 30.10.0.0/182.254.7, lef.1, 2, 3.

⁴⁵⁸ TBMM ZC, Devre: 2, C. 7, s. 522; 603.(Ek: 1924 senesi Muvazene-i Umumiye Kanunu, s. 4; 85); *Hâkimiyet-i Milliye*, 15 Kânûn-ı Sâni 1340/ 15 Ocak 1924, No: 1020, s. 3.

⁴⁵⁹ 1876'da Erzurum'un Yeğenağa Mahallesi'nde doğdu. Erzurum Gürmürdük Medresesi Müdürü Hacı Recep Efendi'den icazet aldı. Yeğenağa ve Köse Ömer Ağa Medreselerinde hukuk bilgisi okuttu. 1920'de Erzurum'dan mebus seçildi ise de sağlık gerekçesiyle Meclise katılamadı. Erzurum Darulhilâfetül Aliye Medresesi Müdüriyeti görevindeyken II. Dönem TBMM seçimlerinde 402 oy alarak Erzurum Milletvekili seçildi. Diyanet ve Evkaf Komisyonunda çalıştı. Karasu yatağının temizlenmesi için ödenek verilmesi teklifi, Men-i Müskirat Kanunu'nun eksiksiz uygulanması önerisi, vapur ve tramvaylardaki perdelerin kaldırılma nedeni hakkında soru önergesi, Genel Kurulda 10 konuda konuşması vardır. Ziyaeddin Bey 16 Aralık 1944'te öldü. Öztürk, *a.g.e.*, C. 3, s. 309-310.

rağmen Hükümet, Kanun'u tatbik etmede ihmalkâr davranmıştır. Kanun'un kaldırılmasına halk karar vermelidir. Ziyaettin Bey, konuşmasının sonunda bütçe açığının içkiyi serbest bırakmakla değil tasarrufla kapatılabileceğini belirtmiştir⁴⁶⁰.

25 Şubat 1924'te bütçe müzakerelerinde Karasi Mebusu Ahmet Süreyya⁴⁶¹ (Evren) Bey, Kanun yürürlükteyken bütçede 5 milyon lira gelir gösterilmesinin yanlış olduğunu söylemiştir. Ona göre bu hayalcilikten başka bir şey değildir⁴⁶². İstanbul Mebusu Yusuf Akçura⁴⁶³ da ortada bir yasağın olduğunu hatırlatmıştır. Kendisinin öteden beri içki aleyhtarı olduğunu gösterme adına 1915'te *Türk Yurdu* dergisinde kaleme almış olduğu bir makaleyi örnek vermiştir. Makalede Hükümetten içkiyi kaldırmasını istediğini ifade etmiştir⁴⁶⁴. Akçura'ya göre şimdiye kadar dünyaya tam anlamıyla hükmeden Türkler ve Romalılar içkiyle şiddetle mücadele etmişlerdir. Örneğin, Cengiz Han içki kullanımını idam cezasıyla yasaklamıştır. Romalılar 30 yaşına kadar vatandaşlarına içki içmeyi men etmiştir. Akçura, Meclisteki bazı arkadaşlarının kendisine Aşar Vergisi'nden ve içkiden vergi alınmadığı takdirde bütçede 9 milyon lira açık olacağı yönünde itirazlarda bulduklarını söylemiştir. Aşar Vergisi'nin kaldırılmasının Türk köylüsünün varlığı açısından hayati, içkinin yasaklanmasının ise sağlıklı bireyler için elzem olduğunu söylemiş; bütçe açığının başka yollarla kapatılmasını istemiştir⁴⁶⁵. Bozok Mebusu Süleyman

⁴⁶⁰ TBMM ZC, Devre: 2, C. 6, s. 260-261.

⁴⁶¹ Ahmet Süreyya Öge (Evren), 1888'de Sındırgı'nın Rizaiye Mahallesi'nde doğdu. İstanbul Hukuk Mektebi'nden mezun oldu. Değişik yerlerde savcılık, hâkimlik ve avukatlık yaptı. Kuvayı Milliyeye katılarak önemli başarılar elde etti. Kurduğu müfreze ve emrine verilen kuvvetlerle 4/5 Eylül 1922'de Söke'yi geri aldı. Zaferden sonra yeniden avukatlık mesleğine döndü. 553 oyla Balıkesir'den İkinci Dönem TBMM'ye Milletvekili seçildi. Adliye, Kanun-ı Esasi, Layiha ve Tütün ve Sigara Kâğıdı İnhisarını Tetkik Komisyonlarında çalıştı. 7 Mart 1925'te İstiklal Mahkemesi Savcılığına seçildi. 5 kanun teklifi, 3 önerge verdi. Genel Kurulda 75 değişik konuda 243 konuşma yaptı. Balıkesir'den 5,7,8, Aksaray'dan 4, Bitlis'ten 6. Dönemlerde mebus seçildi. 7 Ağustos 1969'da öldü. Bkz. Öztürk, *a.g.e.*, C. 3, s. 465-466.

⁴⁶² TBMM ZC, Devre: 2, C. 6, s. 340-341.

⁴⁶³ 2 Aralık 1876'da Volga kıyısında Sinbirk'te doğdu. Babasının ölümü sonrası 1883'te İstanbul'a geldi. 1896'da Harp Okulundan mezun oldu. Kurmay Okulunun birinci sınıfında Jön Türklerle ilişkisi nedeniyle tutuklandı. Müebbet kalebentliğe mahkûm edilerek Trablusgarp'a gönderildi. Oradan Paris'e kaçtı. Paris'te 1903'te Siyasal Bilimler Okulundan mezun oldu. Rusya'ya dönüp gazetecilik faaliyetlerinde bulundu. 1908'de İstanbul'a döndü. Arkadaşlarıyla 1908'de Türk Derneği'ni, 1911'de *Türk Yurdu* dergisini kurdu. İstanbul'un işgalinden sonra tutuklandı. Hapisten kurtulduktan sonra Anadolu'ya geçti. Telif ve Tercüme Heyeti Üyeliğine seçildi. Kütahya Muharebesi'nden Sakarya Savaşı'nın sonuna kadar yedek kurmay yüzbaşı rütbesiyle Şark Karargâhında görev yaptı. 1922'de Dışeri Bakanlığı Doğu Ülkeleri Daire Müşavirliğine getirildi. Bu sırada İstanbul Üniversitesi'nde müderris oldu. TBMM'nin İkinci Dönem seçimlerine katıldı. 1296 oy alarak İstanbul Milletvekili seçildi. İktisat, Maarif, Hariciye, Ticaret ve Nizamname-i Dâhili Komisyonları üyeliğinde bulundu. Haliç'in temizlenmesi, Nutuk'un basılıp köylere dağıtılması hakkında önergeleri, Genel Kurulda 61 değişik konuda, 166 konuşması vardır. İstanbul'dan 3 ve Kars'tan 4. Dönem Milletvekili seçildi. Türk Milliyetçiliğinin öncülüğünü yapan ve ardında çok sayıda eser bırakan Yusuf Akçura 12 Mart 1935'te vefat etti. Meclis Tercüme-i Hal kâğıdına göre Akçura, Güney ve Kuzey Türk lehçelerinden başka Fransızca ve Rusça bilmekteydi. Bkz. Yusuf Akçura'nın II. Devre TBMM Milletvekilliği Özlük Dosyası, *TBMM Arşivi*, Sicil No: 524; Öztürk, *a.g.e.*, C. 3, s. 391-393.

⁴⁶⁴ TBMM ZC, Devre: 2, C. 6, s. 350.

⁴⁶⁵ TBMM ZC, Devre: 2, C. 6, s. 351.

Sırrı (İçöz) Bey, içkinin serbest bırakılmaması için milletin Aşar Vergisi'nin %15'e dahi çıkmasına razı olduğunu iddia etmiştir⁴⁶⁶.

27 Şubat 1924'te Gümüşhane Mebusu Zeki Bey, bütçeye konulan içki gelirini eleştirmiştir. Ona göre "*hasis bir para*" uğrunda hayat feda edilemez. Hiçbir hükümetin halkını safahat ve yozlaşmaya mecbur etmesi düşünülemez. Bugünkü vaziyette Men-i Müskirat Kanunu'nun tartışılması çok yanlıştır. Zeki Bey, sözde de olsa Kanun yürürlükteyken bütçeye Müskirat Vergisi gelirinin nasıl koyulduğunu sormuştur. Bilgi kanallarına göre içkinin sadece kapalı şişelerle satılacağını, alenen içki içmenin yasak olacağını belirtmiştir. Bunun yerine içkinin tamamen serbest bırakılmasını ya da yasaklanmasını istemiştir. Ona göre kapalı şişelerdeki içki evlere taşınacak ve özenti yoluyla yayılacaktır. Herhangi bir vatandaş dışarıda, içemeyeceği için satın aldığı içkiyi evine götürecektir. Evinde sarhoş olunca çocuğuna da ikram edecektir. Böylece çoluk çocuğunu içkiye alıştıırıp sefaletle sevk edecektir⁴⁶⁷. Karahisar-i Şarki Mebusu Mehmet Emin (Yurdakul) Bey ömründe içki içmediğini belirtmekle beraber bütçe teklifini desteklemiştir. Allah'ın yasaklamasına rağmen kulların bunu dinlemeyerek içki içtiklerini, "*demek ki insanlara bir zehir lazımmış*" ifadesini kullanmıştır. Kanun'a rağmen Meclis üyelerinin dahi içki içtiklerini belirtmiştir. Bu nedenle içkide devlet tekelinin gerekli olduğunu söylemiştir. Devlet tekeli şekliyle Men-i Müskirat Kanunu'nun lağvedilmesini şiddetle desteklediğini ifade etmiştir⁴⁶⁸. Neticede Muvazene-i Maliye Encümeninin 1924 senesi bütçesine müskirat tekeli karşılığında 5 milyon lira gelir teklifi genel bütçeyle beraber kabul edilecektir. Yine bir süre önce verilmiş olan Men-i Müskirat Kanunu değişiklik layihası da 9 Nisan 1924'te kanunlaşacaktır. Bunun üzerine muamelesi devam eden diğer tekliflerin müzakerelerine de gerek kalmamıştır⁴⁶⁹.

II. KANUN'UN DEĞİŞTİRİLMESİ

Hükümet, Men-i Müskirat Kanunu'nun değiştirilmesi ve 8 Ocak 1920 tarihli Kararnamedeki Müskirat Vergisinin artırılmasına dair 9 maddelik bir layiha hazırlamıştır⁴⁷⁰. Hazırladığı teklifi 2 Eylül 1923'te TBMM'ye sunmuştur⁴⁷¹. Layiha, her ne kadar değişiklik olarak verilmişse de aslında Men-i Müskirat Kanunu'nun lağvedilmesinden başka bir şey değildi. Teklifin verilmesi üzerine Şeriye Vekili Musa Kazım⁴⁷² (Onar) Bey sağlık gerekçesiyle istifa

⁴⁶⁶ TBMM ZC, Devre: 2, C. 6, s. 351.

⁴⁶⁷ TBMM ZC, Devre: 2, C. 6, s. 410-411.

⁴⁶⁸ TBMM ZC, Devre: 2, C. 6, s. 432-433.

⁴⁶⁹ TBMM ZC, Devre: 2, C. 8, s. 940.

⁴⁷⁰ BCA, 30.18.1.1/7.31.11, lef.1

⁴⁷¹ *Düstur*, Tertip 3, C. 5, Necmi İstikbâl Matbaası, İstanbul 1931, s. 797.

⁴⁷² 1882'de Karaman'da doğdu. İrfaniye Medresesinde ortaöğretimini tamamladı. 1911'de Konya Hukuk Mektebi'nden mezun oldu. Avukatlık görevini yaparken Son Osmanlı Mebusan Meclisi'ne Konya Milletvekili olarak katıldı. İstanbul'un işgali üzerine Ankara'ya gelerek Birinci Dönem TBMM'ye katıldı. Bütçe, Milli Eğitim ve Adalet Komisyonlarında çalıştı. 28 Kasım 1921'de Başkanvekilliğine seçildi. 15 Nisan 1923-11 Ağustos 1923 tarihleri arasında Şer'iye ve Evkaf Vekilliği yaptı. İkinci Dönem TBMM'ye 939 oy alarak Konya

etmiştir. Bu gelişme Kanun'a taraftar olanlar tarafından tepki olarak yorumlanmıştır. Musa Kazım Bey'in yerine Kanun'un değiştirilmesine taraftar olan Saruhan Mebusu Mustafa Fevzi⁴⁷³ (Sarhan) Efendi getirilmiştir⁴⁷⁴. Müskirat Vergisinin artırılması ve Men-i Müskirat Kanunu'nun değiştirilmesine dair layihanın verilmiş sebepleri şöyle ifade edilmiştir: Men-i Müskirat Kanunu tam olarak tatbik edilememiştir. İçki üretimi ve tüketimi eskisi gibi devam etmiştir. Devlet, içki vergisinden mahrum kalmıştır. Bağcılar da Kanun nedeniyle ciddi zararlara uğramıştır. Yine sanayi ve sağlık alanında ihtiyaç duyulan ispirotolar ithal edilmek zorundadır. Özellikle bağcılar Kanun'un değiştirilmesini sabırsızlıkla beklemektedirler. Men-i Müskirat Kanunu içkiyle mücadelede yeterli değildir. Bu mücadele ancak mevcut verginin yükseltilmesiyle yapılabilir. Teklifte vergi miktarı dört katına çıkarılmıştır. Türkiye henüz içki üretimine hazır bulunmamakla beraber yıllık Müskirat Vergisi gelirinden beş milyon lira beklenmektedir. Aşar Vergisi miktarının düşürülmesiyle oluşacak zarar bu gelire telafi edilecektir⁴⁷⁵. Kanun teklifinin maddeleri sadeleştirilmiş şekliyle şöyledir:

Madde 1. — 8 Ocak 1920 tarihli Kararnamedeki ispiroto ve içki vergisi dört kat artırılmıştır. Kararname ile yeni Kanun arasındaki vergi farkı hazineye aittir.

Madde 2. — Kanun'un yürürlüğe girmesinden itibaren 15 gün içinde beyanname ile ispiroto ve içki üreten tüccarlar ellerindeki içkinin miktarını Maliye veya Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi'ne bildirmelidirler. Yeni Kanun'la önceki arasındaki vergi farkını vermekle mükelleftirler.

Madde 3. — 15 gün içinde beyanname verilmediği veya gösterilen miktardan fazla ispiroto ve içki bulundurduğu takdirde ürün kaçak kabul edilir ve ceza olarak iki katı vergi alınır.

Madde 4. — Saklanan içkiden alınacak ceza miktarının beşte biri bunu ortaya çıkaran memura, ikisi varsa ihbar edenlere verilir.

Milletvekili seçildi. Adliye, Umur-ı Diyanîye, Memurin Muhakemat Tetkik Heyeti, Ziraat Komisyonlarında çalıştı. 14 Ağustos 1923'te yeniden Şer'îye Vekili seçildi. 29 Ağustos 1923'te görevinden ayrıldı. Türk Tayyare Cemiyeti, Karaman'a su ihtiyacı için yardım yapılması konularında kanun teklifi bir önerisi, Genel Kurulda 102 konuda 168 konuşması vardır. 3. Dönemde tekrar Konya'dan Milletvekili seçildi. 8 Aralık 1930'da İstanbul'da öldü. Ailesi Onar soyadını almıştır. Bkz. Musa Kazım Bey'in II. Devre TBMM Milletvekilliği Özlük Dosyası, *TBMM Arşivi*, Sicil No: 287; Çoker, *a.g.e.*, C. 3, s. 677-678; Öztürk, *a.g.e.*, C. 3, s. 548.

⁴⁷³ 1876'da Manisa'da doğdu. 1897'de Sultaniye Medresesi Müderrisleri Rıza ve Mehmet Efendilerden icazetname aldı. 1904'te Hukuk Mektebi'nden mezun oldu. 1912'de Meclis-i Mebusan'a Manisa mebusu olarak katıldı. Üçüncü Dönem Meclisine Saruhan Milletvekili seçildi. Hukuk Mektebi'nde öğretmenlik, mahkeme başkanlığı, hukuk müşavirliği gibi görevlerde bulundu. 7 Temmuz 1923 seçimlerinde 587 oyla İkinci Dönem TBMM'ye Manisa Mebusu olarak girdi. Adliye, Kavanin-i Maliye, Memurin-i Muhakemat, Kanun-ı Esasi, Diyanet ve Evkaf Komisyonlarında çalıştı. 30 Ekim 1923-3 Mart 1924 tarihleri arasında Şer'îye Vekilliği yaptı. Bir önergesi ve Genel Kurulda Bakan olarak ünlü bir konuşması vardır. Manisa'dan 3 ve 4. Dönemlerde de Milletvekili seçilen Mustafa Fevzi tedavisi için gittiği Fransa'da 19 Eylül 1933'te geçirdiği bir ameliyat sonucu öldü. Bkz. Öztürk, *a.g.e.*, C. 3, s. 678-679.

⁴⁷⁴ "Şer'îye Vekâletinin Tebdîli", *Sebilürreşâd*, 6 Eylül 1339/6 Eylül 1923, C. 22, S. 557-558, s. 94-95.

⁴⁷⁵ *TBMM ZC*, Devre: 2, C. 8, s. 389-390.

Madde 5. — İthal içkiden 11 Ocak 1923 tarihli ve 295 numaralı Kanun'un 6. maddesinde yer alan (B) cetvelindeki gümrük tarifesinin on iki katı, ülkede üretilenlerden de aynı oranda Tüketim Vergisi alınır.

Madde 6. — Türkiye'de “*umûmî meyhâneler*” açılması, alenen içki tüketimi ve sarhoşluk yasaktır. Yasağa aykırı olarak açılan meyhaneler kapatılır, sahipleri ise 100 liradan 1.000 liraya kadar para veya üç aydan iki seneye kadar hapis cezalarına çarptırılırlar. Alenen içki tüketenlere 10 liradan 100 liraya kadar, sarhoşluğu görülenlere 50 liradan 500 liraya kadar para veya bir aydan bir seneye kadar hapis cezaları verilir. Ancak gerekli izni alan lokanta ve benzer yerler cüzî miktarda içki bulundurabilir. Alkolsüz bira ve likör gibi içkiler tüketilebilir.

Madde 7. — Men-i Müskirat Kanunu'nun 3. maddesi değiştirilir, diğer maddeleri lağvedilir.

Madde 8. — Kanun yayımlanma tarihinden itibaren geçerlidir.

Madde 9. — Hükümlerinin tatbikinden Dâhiliye, Adliye ve Maliye Vekilleri sorumludur.⁴⁷⁶

Hükümetin teklifi 12 Eylül 1923'te Kavanin ve Muvazene-i Maliye Encümenlerine sevk edilmiştir⁴⁷⁷. Encümenlerde aynı zamanda hükümetin Aşar Vergisinin %12,5'tan %10'a düşürülmesine ve Tuz Vergisinin artırılmasına dair kanun layihaları da görüşülmekteydi. *Vatan* gazetesinin Ankara muhabiri Kazım Salih, 6 Kasım 1923 tarihli telgrafında Encümen Üyelerinden Şefik Bey'in teklif hakkında düşüncesini ortaya koymuştur. Kazım Salih'e göre, Şefik Bey Men-i Müskirat Kanunu'nun değiştirilmesini arzulamaktadır⁴⁷⁸. Diğer mebusların layiha hakkındaki düşüncelerini *Akşam* gazetesi Ankara muhabiri Celal Bey'in 11 Kasım 1923'teki telgrafından anlayabiliriz. Celal Bey'e göre, Mecliste Men-i Müskirat Kanunu'nun değiştirilmesine ciddi bir muhalefet vardır. Bununla beraber çok sayıda mebus, Kanun'un değiştirilmesine taraftardır. Örneğin, Saruhan Mebusu Vasıf⁴⁷⁹ (Çınar) Bey, Kanun'un seçim bölgesi için “*felaket*” olduğunu, ülkenin ve milletin menfaatleri için bütün gücüyle teklifin kabul edilmesi için çalışacağını ifade etmiştir. Celal Bey, Mecliste çok heyecanlı

⁴⁷⁶ *BCA*, 30.18.1.1/7.31.11, lef.1.; *TBMM ZC*, Devre: 2, C. 8, s. 386-387; 397; *Hâkimiyet-i Milliye*, 9 Nisan 1340/9 Nisan 1924, No: 1093, s. 1.

⁴⁷⁷ *TBMM ZC*, Devre: 2, C. 2, s. 32.

⁴⁷⁸ *Vatan*, 7 Teşrin-i Sâni 1339/7 Kasım 1923, No:206, s. 1.

⁴⁷⁹ 1892'de İzmir'de doğdu. 1916'da Hukuk Mektebi'nden mezun oldu. İzmir'in işgali üzerine “*Reddi İlhak Cemiyetini*”ni kurup, Milli Mücadele'ye katıldı. Balıkesir'de çıkardığı “*İzmir'e Doğru*” gazetesinde coşkulu yazılar kaleme aldı. 1922'de İzmir Maarif Müdürlüğüne tayin edildi. 7 Temmuz 1923 tarihli mazbatasına göre 580 oy alarak İkinci Dönem TBMM'ye Saruhan Milletvekili olarak girdi. İrşad, Maarif, Mübadele, İmar ve İskân Komisyonlarında çalıştı. 8 Aralık 1923'te İstanbul İstiklal Mahkemesi savcılığına seçildi. 6 Mart 1924-22 Kasım 1924 tarihleri arasında Maarif Vekilliği yaptı. 2 kanun teklifi, 3 önergesi, Genel Kurulda 132 konuşması vardır. 26 Ekim 1925'te Prag Elçiliğine atandı. Ardından Peşte ve Moskova Büyükelçilikleri yaptı. 3 ve 4. Dönemde de mebus seçildi. Mustafa Kemal Paşa tarafından kendisine Çınar soyadı verildi. 1 Haziran 1932'de Roma Büyükelçiliğine atanınca Milletvekilliğinden istifa etti. 3 Haziran 1935'te Moskova Elçisi iken öldü. Bkz. Vasıf Bey'in II. Devre TBMM Milletvekilliği Özlük Dosyası, *TBMM Arşivi*, Sicil No: 613; Öztürk, *a.g.e.*, C. 3, s. 671-672.

tartışmaların meydana geleceğini, mebusların teklif müzakerelerini sabırsızlıkla beklemediklerini belirtmiştir⁴⁸⁰.

Encümenlerin incelemelerini tamamlamasından sonra layiha, Aşar Vergisinin %10'a düşürülmesine, meyan kökü öşürünün aynı nisbette azaltılmasına ve tuz vergisinin artırılmasına dair tekliflerle beraber 7 Nisan 1924'te Mecliste görüşülmüştür⁴⁸¹. İlk olarak teklif ve encümenlerin mazbataları okunmuştur. Kavanin-i Maliye Encümeni, üyelerinden Konya Mebusu Tevfik Fikret ve Karasi Mebusu Osman Niyazi Beyler hariç layihayı uygun bulmuşlardır. Kanunun sağlık, sosyal ve hukuk alanlarında çok faydalar sağladığı gerekçesiyle değiştirilmesine muhalif bulduklarını mazbataya şerh düşmüşlerdir⁴⁸². Muvazene-i Maliye Encümeni ise teklifi uygun bulmuştur. Encümen, 7. maddeye müskirata tekel ibaresi de eklemiştir⁴⁸³. Encümen mazbatasına göre, Men-i Müskirat Kanunu'nun tamamen tatbiki imkânsızdır. Bu nedenle Kanun lağvedilmeli, içki imali ve satışı devlet tekeline alınmalıdır. Böylece devlet beş milyon lira gelir elde edecektir.⁴⁸⁴ Encümen'in teklif ettiği 7. madde şöyledir:

*“Madde 7. — 1340 senesi maliyesi iptidasından itibaren müskirat imal ve fûruhtu ve ithali Devlet inhisarındadır. İşbu inhisar Hükümet tarafından emaneten veya Hükümet murakabesi tahtında efrat ve şirketler tarafından veyahut şirket veya şirketlere devir suretiyle idare olunur. Bu hususta icabeden kanun neşredilinceye kadar mezkûr inhisara muhalefet edenleri men'e, ruhsatsız müskirat imal ve fûruht edenler misillû tecziyeye ve inhisar tesis edilinceye kadar İspirto ve Meşrubatı Küuliye Vergisini 3 Kânunusani 1336 tarihli Kararnamede münderiç miktarın dört misli olmak üzere doğrudan doğruya Hazine namına istifaya Hükümet mezundur.”*⁴⁸⁵

Encümenlerin mazbatalarının okunmasından sonra müzakerelere geçilmiştir. Aksaray Mebusu Besim Atalay Bey, alışkanlıkların anî bir şekilde kaldırılmasının yanlışlığını ortaya koymak adına IV. Murat'ın tütün yasağı örneğini vermiştir. Onun anlattığına göre, Padişah Revan'ın fethine giderken Niğde yakınlarında Narezen Çayı civarında dinlenmek için otağını kurmuştur. Gece gezinirken bir askerin tütün içtiğini görmüştür. Tütün içen askeri, omuzlarına iki mum diktirerek astırmış, tütünü de yasaklamıştır. Mumların yanmasıyla da işkence başlamıştır. Padişah işkence edilen askerin başına bir nöbetçi dikmiştir. Oradan ayrılır ayrılmaz nöbet bekleyen asker tütünü askerinin omzunda yanan mumdan yakmıştır. Besim Bey bu örnekten yola çıkarak içkinin

⁴⁸⁰ *Akşam*, 14 Teşrin-i Sâni 1339/14 Kasım 1923, No: 1833, s. 3.

⁴⁸¹ *TBMM ZC*, Devre: 2, C. 8, s. 395; *Tevhid-i Efkâr*, 8 Nisan 1340/8 Nisan 1924, No: 1004-4032, s. 2; *Akşam*, 9 Nisan 1340/9 Nisan 1924, No: 1979, s. 1.

⁴⁸² *TBMM ZC*, Devre: 2, C. 8, s. 395-396.

⁴⁸³ “1924 senesi Muvazene-i Umumiye Kanunu”, *TBMM ZC*, Devre: 2, C. 7, s. 522/4; 85; *TBMM ZC*, Devre: 2, C. 8, s. 401

⁴⁸⁴ “1924 senesi Muvazene-i Umumiye Kanunu”, *TBMM ZC*, Devre: 2, C. 7, s. 531/13.

⁴⁸⁵ “1924 senesi Muvazene-i Umumiye Kanunu”, *TBMM ZC*, Devre: 2, C. 7, s. 537/19; *Vatan*, 13 Şubat 1340/13 Şubat 1924, No:304, s. 1.

anîden yasaklanmasını eleştirmiştir. Ona göre, bazı yasaklar vardır ki yeryüzünden kaldırılması imkânsızdır. Bunlardan biri şaraptır. Şarabın yasaklanması kademeli olmalıdır. Zira İslamiyet de şarabı ilk olarak “*sarhoş olarak namaz kılmayın*” şeklinde sınırlandırmıştır. Senelerden beri şaraba alışmış bir millete birden bire “*Sen içme, sana haramdır*” denilmiş olsaydı bunun kaldırılmasının imkânı olmazdı. Besim Bey, İslam’ın bu inceliklerine dikkat edilmesini istemiştir. Türk neslini etkisi altına almış bulunan edebiyattaki şarap temasına dikkat çekmiştir. Türk, Fars ve Arap edebiyatından örnekler vermiştir. İlk olarak Arap edebiyatından şu dizeyi okumuştur:

Velev lâ şezâ hâ mâ ihtedeytü lihaniha

*Velev lâ senaha mâ tasavvertül vehm*⁴⁸⁶

Dizesiyle Arap şairinin en güzel şiirini şarap vadisinde söylediğini ifade etmiştir. Diğer taraftan “*gülfam badelerle sakileri, meykeleri tasvir ve terennüm eden İran şuerasının*” şu dizesini okumuştur:

Herkeh dilet teng şevêd beng bihori

*Babengi dü kadeh badei gültreng bihori*⁴⁸⁷

Besim Bey, İran şairinin bu dizelerinde “*Canın sıkıldığı zaman, bir iki at bir iki çakıver*” dediğini söylemiştir. Türk edebiyatındaki Nedim, Füzuli ve Nefi’ye de değinmiştir. Onlarda da şarap temasının işlendiğini söylemiştir. İçkinin yavaş yavaş kaldırılmasını, öncelikle ortamın hazırlanması gerektiğini şu şekilde ifade etmiştir: “*Bunun birdenbire yıkılması atılması kabil ve mümkün değildir. Ne yapalım, bunu kıyamete kadar içelim mi? Hayır... Buna da taraftar değilim içmeyelim. Fakat herhalde bir yere tohum atmak ve tohumun intaşını beklemek, yükselmesini beklemek için o arazi içerisinde işlemek lâzımdır. Orayı ekmek için evvelâ müsait bir tarza getirmek lâzımdır.*”

Besim Bey’e göre, içkinin yasaklanmasından önce ressamlar, sanatçılar, hatipler ve şairler kamuoyunu hazırlamalıdır. Aksi takdirde üç yıldan beri tecrübe edilen sonuç değişmeyecektir. Kanun’a rağmen ülkenin her köşesinde bir meyhane açılmıştır. Köylünün bulgurundan, parçalanmış sarığından bile vergi alınırken meyhanelerden alınmamaktadır. Kanun nedeniyle içki gizli ve sağlıklı şekilde üretilmektedir. İçki tüketimi engellenememekte, halk değişik yollarla içmeye devam etmektedir. Türk bağcıları büyük zarara uğramaktadırlar. Kanun’un değiştirilmesi en fazla onların yararına olacaktır. Yine ahlaki olarak büyük faydalar sağlayacaktır. Besim Bey bu gerekçelerle Kanun’un değiştirilmesini istemiştir⁴⁸⁸.

⁴⁸⁶ Türkçeye şöyle çevrilebilir: “Şezâ(kokulu şeylerin kokusu) olmasaydı bunu okumaya yönlendirilmezdim/Sena olmasaydı vehme de tevessül etmezdim”

⁴⁸⁷ Türkçeye şöyle çevrilebilir: “Canın sıkıldığı zaman/iki kadeh gültreng kokulu (şarap) çakıver”

⁴⁸⁸ TBMM ZC, Devre: 2, C. 8, s. 402-403; Hâkimiyet-i Milliye, 9 Nisan 1340/ 9 Nisan 1924, No: 1093, s. 2; Tevhîd-i Efkâr, 11 Nisan 1340/11 Nisan 1924, No: 1007-4035, s. 3.

Eskişehir Mebusu Abdullah Azmi (Torun) Bey ise teklifi eleştirmiştir. Birinci Dönem TBMM'nin diktiği abidelerden birinin Men-i Müskirat Kanunu olduğunu belirtmiştir. Amerika gibi gelişmiş devletlerin içkiyi yasaklamasına rağmen Türkiye'de Kanun'un kaldırılmasına yönelik girişimleri doğru bulmadığını söylemiştir. Ona göre, bütün doktorlar içkinin sağlığa zararlı olduğunda görüş birliğindedirler. Kanunla beraber asayiş vakaları da neredeyse sıfırlanmıştır. Sıhî, ahlakî ve beşerî alanlarda da inkâr edilemeyecek faydalar sağlanmıştır. İçkinin vereceği zararlar, beklenen gelirden yüz kat fazla olacağını bilim adamları takdir etmektedir. Azmi Bey, Besim Bey'in Kanun yürürlükteyken içki üretildiği söylemini eleştirmiştir. Kanun'un meyvelerini ilerleyen süreçte vereceğini söylemiştir. İçki temininin zorlaşmasıyla gelecekte insanların kademeli olarak alkolden uzaklaşacaklarını belirtmiştir. Teklifin, Men-i Müskirat Kanunu'nu kaldırma amacını taşıdığını iddia etmiştir. Herkesi elini vicdanına koyarak içkiyi serbest kılan teklifi reddetmeye davet etmiştir⁴⁸⁹.

Bu arada **hükümetin** değişiklik teklifine karşı 28 mebus bir takrir vermiştir. Yapılan öneride Men-i Müskirat Kanunu'nun tatbik edilmesi için gerekli önlemlerin alınmasını ve ihmal gösteren memurların şiddetle cezalandırılmaları istenmiştir. Kanunun değiştirilmesine dair hükümetin teklifinin reddedilmesi talep edilmiştir. Takrirden belirtildiğine göre: Kanun'un kaldırılması için öne sürülen hazinenin zarara uğradığı, tatbik edilemediği gerekçeleri doğru değildir. Düyûn-ı Umûmiyye istatistiklerine göre **kanundan** önce yıllık Müskirat Vergi geliri bir milyon iki yüz bin liradır. Oysaki cinayetlerin %80'i, cinnet gibi sinir bozukluklarının %50'si içkiden kaynaklanmaktadır. İçki yüzünden hapisane ve hastanelere yapılan masraf, halkın manevîyatı üzerinde meydana gelen zarar, elde edilmesi düşünülen gelirlerle kıyaslanamayacak derecede çoktur. Men-i Müskirat Kanunu Milli Mücadele'nin yayılması ve gelişmesine katkılar sağlamıştır. Halk, **Kanun2la** TBMM'nin İslam dininin gereklerini yerine getirdiğine hükmetmiş ve Hükümeti desteklemiştir. Şimdiki teklif içki içmekten zevk duyan bazı kişileri memnun edecektir. Bununla beraber içkinin serbest bırakılmasını istemeyen milyonlarca kişi hayal kırıklığına uğrayacaktır. Tatbik edilemediği ve kaçakçılığı arttırdığı iddialarına gelince; şayet **Hükümet Kanun'u** yürütemiyorsa diğerlerini de uygulayamıyor demektir. Bu halde yapılacak iş kanunları lağv veya değiştirmek değil tatbik etmektir. Hükümetin Kanun'u uygulamıyorum demesi aczini göstermektedir. Men-i Müskirat Kanunu'nun lağvedilmesini veya değiştirilmesini gerektirecek en küçük sebep yoktur. Dinen, aklen, tıbben yasaklanmış ve bütün dünyanın kabul ettiği "*işret beliyesi*" Türkiye'de bitme noktasına gelmiş iken yeniden bunu serbest bırakmak ülke menfaatlerine aykırıdır⁴⁹⁰. Takrir, Meclis

⁴⁸⁹ TBMM ZC, Devre: 2, C. 8, s. 403-404; *Tevhid-i Efkâr*, 11 Nisan 1340/11 Nisan 1924, No: 1007-4035, s. 3.

⁴⁹⁰ TBMM ZC, Devre: 2, C. 8, s. 404-405; *Tevhid-i Efkâr*, 11 Nisan 1340/11 Nisan 1924, No: 1007-4035, s. 3.

Başkanı tarafından Men-i Müskirat Kanunu'nda değişiklik teklifinin kabul edilmesi halinde düşeceği gerekçesiyle oylamaya koyulmamıştır⁴⁹¹.

Ardından teklifin maddelerinin müzakerelerine geçilmesi için oylama yapılmıştır. 126 mebusun 88'i kabul, 35'i ret, 3'ü çekimser oy kullanmıştır. Oylamaya katılanların sayısı Meclis toplanma yeter sayısının altında kalmıştır⁴⁹². Bunun üzerine ertesi gün yeniden oylama yapılmıştır. 144 mebusun 98'i kabul, 41'i ret 5'i çekimser rey kullanmıştır⁴⁹³. Böylece 8 Nisan 1924'te Men-i Müskirat Kanunu'nun değiştirilmesine dair teklif maddelerinin müzakerelerine başlanmıştır.

İlk beş maddeye dair kimse söz almamış ve itirazda bulunmamıştır. Maddeler aynen kabul edilmiştir⁴⁹⁴. Men-i Müskirat Kanunu'nda asıl değişikliği içeren 6. madde itirazlara uğramıştır. 6. madde şöyledir: *“Türkiye dahilinde umumî meyhaneler küşadı ve alenen müskirat istihmalî ve alenen sarhoşluk memnudur. Hilafî memnuiyet kuşat olunan meyhaneler set ve sahipleri yüz liradan bin liraya kadar cezayı nakdî veyahut üç aydan iki seneye kadar hapis cezasiyle ve alenen müskirat istihmal edenler on liradan yüz liraya kadar cezayı nakdî ile ve alenen sarhoş görülenler elli liradan beş yüz liraya kadar cezayı nakdî veyahut bir aydan bir seneye kadar hapis ile tecziye olunur. Ancak Hükümetçe tayin edilen ve ayrıca hazineye ait beyiye resmi vererek mezuniyet vesikası alan lokanta ve emsali mahallerde terkinde gayet cüzî miktarda ispiroto bulunup gayri müskir olan bira ve likör gibi mevaddın istimali caizdir.”*⁴⁹⁵

İçkiyi kısmen serbest bırakan bu madde Kanun'a taraftar mebuslarca eleştirilmiştir. Gümüşhane Mebusu Zeki Bey, 6. maddenin suistimale açık olduğunu ifade etmiştir. Maddeden hareketle içkinin tamamen serbest bırakılacağı endişesini dile getirmiştir. İçki piyasasının eskisi gibi gayrimüslimlerin eline geçeceğini iddia etmiştir. Men-i Müskirat Kanunu'nun İstanbul'da tatbikine başlanmasının asıl amacının içki piyasasını elinde bulunduran gayrimüslimlere zarar vermek olduğunu imâ etmiştir. Bununla beraber Kanun'un ciddiyetle tatbik edilmemesi nedeniyle amaca ulaşamadığını belirtmiştir. Maddenin kabul edilmesi halinde yine Apustol ve Nikoli gibi gayrimüslimlerin menfaat sağlayacaklarını söylemiştir⁴⁹⁶. Konya Mebusu Naim Hazım (Onat) Bey de Zeki Bey'in düşüncelerine katıldığını ifade etmiştir. Likör ve biranın tüketilebileceği hükmünün aslında içkinin tamamen serbest bırakılmasına giden yol olduğunu belirtmiştir. Ülkeye zarar verdiği gerekçesiyle

⁴⁹¹ TBMM ZC, Devre: 2, C. 8, s. 405.

⁴⁹² TBMM ZC, Devre: 2, C. 8, s. 405, 408-409.

⁴⁹³ TBMM ZC, Devre: 2, C. 8, s. 417, 448-449.

⁴⁹⁴ TBMM ZC, Devre: 2, C. 8, s. 418; *Hâkimiyet-i Milliye*, 9 Nisan 1340/ 9 Nisan 1924, No: 1093, s. 1; *Tevhid-i Efkâr*, 11 Nisan 1340/11 Nisan 1924, No: 1007-4035, s. 3.

⁴⁹⁵ TBMM ZC, Devre: 2, C. 8, s. 418-419; *Tevhid-i Efkâr*, 11 Nisan 1340/11 Nisan 1924, No: 1007-4035, s. 3.

⁴⁹⁶ TBMM ZC, Devre: 2, C. 8, s. 419; *Hâkimiyet-i Milliye*, 9 Nisan 1340/ 9 Nisan 1924, No: 1093, s. 1; *Tevhid-i Efkâr*, 11 Nisan 1340/11 Nisan 1924, No: 1007-4035, s. 3.

300 medrese kapatılırken binlerce birahane ve meyhanenin açılmamasını istemiştir⁴⁹⁷. Malatya Mebusu Reşit⁴⁹⁸ (Ağar) Ağa ise Birinci Dönem TBMM'nin ülkenin ekonomik yönden zor durumda bulunduğu yıllarda halkın ahlakını ve sağlığını korumak için Men-i Müskirat Kanunu'nu kabul ettiğini söylemiştir. Şimdi ise ekonomik gerekçelerle Kanun'un kaldırılmaya çalışıldığını ifade etmiştir. Teklif edilen maddenin içkiyi tamamen serbest bırakma anlamına geldiğini iddia ederek Kanun'a açıktan açığa “içeceklerdir” ibaresinin konulmasını teklif etmiştir⁴⁹⁹. Bozok Mebusu Süleyman Sırrı Bey, Kanun'un çıkarılması esnasında Mecliste bulunduğunu belirtmiş, şimdiki tekliften büyük üzüntü duyduğunu ifade etmiştir. Teklifte en azından memurların sarhoş olarak işlerine gitmelerinin önlenmesini istemiştir⁵⁰⁰. Karasi Mebusu Ahmet Süreyya Bey maddede geçen umumi meyhane tabirini eleştirmiştir. Hususi veya umumisinin olamayacağını, kadehle içki satılan her yerin meyhane olduğunu belirtmiştir⁵⁰¹.

Cezaları ağır bulan mebuslar da olmuştur. Saruhan Mebusu Mehmet Sabri (Toprak) Bey Kanun'da suç ile cezanın dengeli olmadığı düşüncesini savunmuştur. Ona göre, az miktarda içki içmek sosyal ve sıhhat zorunluluğu haline gelmiştir. Sabahtan akşama kadar çalışan bir memur akşam eve giderken günün stresini atmak için iki kadeh içki içtiğinde üç ay hapis cezasına çarptırılacaktır. Sabri Bey, adil olmadığını iddia ettiği ceza miktarının azaltılması için bir takrir vereceğini söylemiştir. Zonguldak Mebusu Halil (Türkmen) Bey ise maddeye ceza yerine nasihat tabirinin koyulmasını teklif etmiştir.⁵⁰² Sabri ve Halil Beylerin bu düşüncelerine Gümüşhane Mebusu Zeki Bey tepki göstererek şu ifadeyi kullanmıştır: “Yani memurlara hiç ceza yapmayalım. Memurlara resmen müsaade edelim de alenen içsinler, bunu mu istiyorlar?”⁵⁰³

Maddenin değiştirilmesi için çok sayıda takrir verilmiştir. Kayseri Mebusu Ahmet Hilmi (Kalaç) Bey, “Ancak Hükümetçe tayin edilen... ilh.” fıkrasının çıkarılmasını teklif etmiştir. Yozgat Mebusu Süleyman Sırrı Bey, “tecziye” kelimesinden sonra “ve sıfatı resmiye erbabından olanlar

⁴⁹⁷ *Hâkimiyet-i Milliye*, 9 Nisan 1340/ 9 Nisan 1924, No: 1093, s. 1; *TBMM ZC*, Devre: 2, C. 8, s. 419; *Tevhid-i Efkâr*, 11 Nisan 1340/11 Nisan 1924, No: 1007-4035, s. 3; Atay, *Çankaya*, s. 516.

⁴⁹⁸ 1875'te Adıyaman Besni'de doğdu. Toprak sahibi bir ailenin evladı olarak tarım ile meşgul oldu. 1900-1916 yılları arasında üç kez Bidayet Mahkemesinin seçilmiş üyeliğini yaptı. Sivas Kongresi'nin toplanmasından sonra Milli Mücadele'ye katıldı. TBMM'nin Birinci Dönemine Malatya Milletvekili olarak katıldı. İktisat Komisyonunda çalıştı. 3'ü gizli oturumda olmak üzere 22 konuşma yaptı. 1 gensoru ve 3 kanun önerisi verdi. 2. Dönemde 419 oyla Malatya Milletvekili seçildi. İstida, Kavanin-i Maliye ve Layiha Komisyonlarında çalıştı. 3 kanun teklifi, 2 önergesi, 1 sual takriri, 193 konuşması vardır. 3,4,5. Dönemlerde Gaziantep'ten Milletvekili seçildi. 27 Nisan 1935'te İstanbul'da öldü. Çoker, *a.g.e.*, C. 3, s. 734; Öztürk, *a.g.e.*, C. 3, s. 582.

⁴⁹⁹ *TBMM ZC*, Devre: 2, C. 8, s. 419.

⁵⁰⁰ *Hâkimiyet-i Milliye*, 9 Nisan 1340/ 9 Nisan 1924, No: 1093, s. 1; *Tevhid-i Efkâr*, 11 Nisan 1340/11 Nisan 1924, No: 1007-4035, s. 3.

⁵⁰¹ *TBMM ZC*, Devre: 2, C. 8, s. 419-420; *Hâkimiyet-i Milliye*, 9 Nisan 1340/ 9 Nisan 1924, No: 1093, s. 1; *Tevhid-i Efkâr*, 11 Nisan 1340/11 Nisan 1924, No: 1007-4035, s. 3.

⁵⁰² *TBMM ZC*, Devre: 2, C. 8, s. 420-421; *Tevhid-i Efkâr*, 11 Nisan 1340/11 Nisan 1924, No: 1007-4035, s. 3.

⁵⁰³ *TBMM ZC*, Devre: 2, C. 8, s. 420-421.

memuriyetten tart olunur.” cümlesinin ilâvesini önermiştir. Konya Mebusu Naim Hazım Bey, *“ancak Hükümetçe tayin edilen ve ayrıca hazineye ait beyiye resmi vererek mezuniyet vesikası alan lokanta ve emsali mahallerde terkinde gayet cüzî miktarda ispiroto bulunan gayri müskir olan bira ve likör gibi mevaddın istimali caizdir”* ibarelerinin çıkarılmasını teklif etmiştir. Karasi Mebusu Ahmet Süreyya Bey, *“Türkiye dahilinde”* ibaresinden sonra *“ruhsatsız müskirat imali”* kaydının ilâvesini ve birinci satırdaki *“umumî”* kelimesinin çıkarılmasını önermiştir. İzmit Mebusu Saffet (Arıkan), Kütahya Mebusu Mehmet Nuri (Conker), Bolu Mebusu Falih Rıfkı (Atay) ve Antalya Mebusu Ahmet Saki (Derin) Beyler, verdikleri tavrıyla maddeye *“ruhsatiyeyi haiz olan, münhasıran içki vermeye mahsus olmayan mahallerde, içki istimal olunur”* ibaresinin eklenmesini teklif etmişlerdir⁵⁰⁴. Saruhan Mebusu Sabri Bey, cezaların düşürülmesi için şu tavrını vermiştir: *“... Set ve sahipleri 100 liradan 1.000 lira yerine 10 liradan-500 liraya kadar; üç aydan iki seneye yerine, bir haftadan bir seneye kadar; ... Sarhoş görülenler 5 liradan 50 liraya yahut üç günden-1 aya kadar hapis olunur”*. Ahmet Süreyya Bey, maddeye *“Ruhsatsız müskirat imal edenlerden yüz liradan beş yüz liraya kadar cezayı nakdî alınır”* fıkrasının ilavesini önermiştir⁵⁰⁵. Son olarak Kütahya Mebusu Recep (Peker) Bey, *“İmal vesaiti müsadere olunur”* ibaresinin maddeye eklenmesini teklif etmiştir. Sadece Ahmet Süreyya, Sabri ve Recep Beylerin tavrı kabul edilmiştir⁵⁰⁶. Yeni durumda son şeklini alan teklif maddesi kabul edilmiştir⁵⁰⁷.

Ardından yedinci maddenin müzakerelerine geçilmiştir. İlave edilen ek fıkrayla 7. madde şu şekilde olmuştur: *“14 Eylül 1336 tarih ve 22 numaralı Kanunun üçüncü maddesi tadil ve mevaddı sairesi ilga edilmiştir. Maliye Vekâleti işbu kanunun tarihi neşrinden itibaren üç ay zarfında ispirotoya inhisar vazeyleyecektir. Müskirat imal ve fûruht ve ithali için inhisar vaz ve tesisine Hükümet mezundur. İşbu inhisarın şeraiti ve sureti idaresi kanunu mahsusla tayin olunacaktır.”*⁵⁰⁸

Edirne Mebusu Mehmet Faik (Kaltakkıran) Bey, Maliye Vekili'nden tekel uygulamasının nasıl yapılacağını sormuştur. Maliye Vekili Çankırı Mebusu Mustafa Abdulhalik (Renda) Bey, tekel uygulaması için ayrıca kanun çıkarılacağı cevabını vermiştir. Bozok Mebusu Süleyman Sırrı Bey teklifte Men-i Müskirat Kanunu'nun 3. maddesinin değiştirildiğini, diğer maddelerin ise lağvedildiğini hatırlatmıştır. Bunun yerine doğrudan *“14 Eylül 1920 tarihli kanun mülğadır”* denilmesinin doğru olacağını belirtmiş ve 1. fıkranın maddeden çıkarılmasına dair tavrını vermişse de reddedilmiştir. 7. madde ve her

⁵⁰⁴ TBMM ZC, Devre: 2, C. 8, s. 420-421.

⁵⁰⁵ TBMM ZC, Devre: 2, C. 8, s. 422.

⁵⁰⁶ TBMM ZC, Devre: 2, C. 8, s. 421-422, 423.

⁵⁰⁷ TBMM ZC, Devre: 2, C. 8, s. 423.

⁵⁰⁸ TBMM ZC, Devre: 2, C. 8, s. 424; *Tevhid-i Efkâr*, 11 Nisan 1340/11 Nisan 1924, No: 1007-4035, s. 3.

kanunda yer alan son iki madde ise aynen kabul edilmiştir⁵⁰⁹. Teklifin bütününe dair oylama neticesinde 94 kabul, 35 ret, 5 çekimser, 5 de geçersiz rey çıkmıştır. Oylamaya katılanların sayısı 134 olduğu için Meclis yeter sayısı elde edilememiştir⁵¹⁰. İkinci oylama ise 9 Nisan 1924'te yapılmıştır. 132 mebusun 87'si evet 40'ı hayır, 5'i çekimser oy kullanmıştır⁵¹¹. Böylece teklif ekseriyetle kabul edilerek 470 numaralı kanun olmuştur⁵¹². Kabul edilen Kanun maddeleri aynen şöyledir:

"MADDE 1- 1 nisan 1334 tarihli müskirat rüsümü kanununun bazı ahkâmını muadil olan 8 kânunusani 336 tarihli kararnamede münderic İspirto ve meşrubat-ı küuliyenin resmi dört misil tezyit olunmuştur. 8 kânunusani 1336 tarihli kararname ile işbu kanun mucibince alınması lazım gelen farkı resim hazineye aittir.

MADDE 2- İşbu kanunun mevki mer'iyete vazedildiği gündün itibaren nihayet bir ay zarfında ispirto ve meşrubat amel ve tacirleri yetlerinde bulunan bu nevi mayiatın miktarını beyanname ile Hazinei Maliyeye veya ona izafeten Düyûn-ı Umûmiyye idaresine haber vermek ve bunların hini imalinde veya celbinde mer'i olan kanununa tevfiikan tediye edilmiş olan rüsümü ile işbu kanunda muayyen resim farkını ifa eylemekle mükelleftir.

MADDE 3- Maddei sabıkada muharrer müddet zarfında beyanname verilmediği veya verilen beyannamede gösterilen miktardan fazla ispirto ve meşrubatı küuliyeye zuhur eylediği halde miktarı mektum kaçak addedilerek işbu kanun mucibince alınması muktezi resmi cezaen iki kat olarak istifa edilir.

MADDE 4- Mektumattan alınacak cezanın nisfi derdest eden memurlar ile muhbirlere münasafaten verilir.

MADDE 5- Memaliki ecnebiyeden ithal olunacak müskirat envai 11 kânunusani 1335 tarihli ve (295) numaralı kanunun altıncı maddesinde bahsolunan 7 mayıs 1337 tarihli ve (122) numaralı kanuna merbut (B) cetveline ithalen gümrük tarifesi asliyesinin on iki misli nisbetinde resim ahz ve kemâken dahilinde imal olunan ispirto ve meşrubatı küuliyenin aynı nisbet derecesinde istihlâk resmi istifa olunur.

*MADDE 6- Türkiye dahilinde ruhsatsız müskirat imali ve meyhaneler küşadı ve alanen müskirat istimali ve alanen sarhoşluk memnudur. Ruhsatsız müskirat imal edenlerden yüz lidardan beş yüz liraya kadar **ceza-yi naktî** alınır ve imal vesaiti müsadere olunur. Hilâfi memnuiyet küşat olunan meyhaneler set*

⁵⁰⁹ TBMM ZC, Devre: 2, C. 8, s. 424; Hâkimiyet-i Milliye, 9 Nisan 1340/ 9 Nisan 1924, No: 1093, s. 1; *Tevhîd-i Efkâr*, 11 Nisan 1340/11 Nisan 1924, No: 1007-4035, s. 3.

⁵¹⁰ TBMM ZC, Devre: 2, C. 8, s. 430, 446-447; Hâkimiyet-i Milliye, 9 Nisan 1340/ 9 Nisan 1924, No: 1093, s. 2; *Tevhîd-i Efkâr*, 9 Nisan 1340/9 Nisan 1924, No: 1005-4033, s. 2; *Tevhîd-i Efkâr*, 11 Nisan 1340/11 Nisan 1924, No: 1007-4035, s. 3.

⁵¹¹ TBMM ZC, Devre: 2, C. 8, s. 455, 499-500; Hâkimiyet-i Milliye, 10 Nisan 1340/ 10 Nisan 1924, No: 1094, s. 1; *Tevhîd-i Efkâr*, 11 Nisan 1340/11 Nisan 1924, No: 1007-4035, s. 3.

⁵¹² *Düstur*, Tertip 3, C. 5, s. 797.

ve sahipleri on liradan beş yüz liraya kadar cezayı naktî veyahut bir haftadan bir sene kadar hapis cezasile ve alenen müskirat istimal edenler on liradan yüz liraya kadar cezayınaktî ile ve alenî serhoş görülenler beş liradan elli liraya kadar cezayınaktî veyahut üç günden bir aya kadar hapis ile tecziye olunur. Ancak hükümetçe tayin edilen ve ayrıca hazineye ait bey'iyeye resmi vererek mezuniyet vesikası alan lokanta ve emsali mahallerde terkinde gayet cüz'î miktarda ispiroto bulunup gayri müskir olan bira ve likör gibi mevaddın isyimali caizdir.

MADDE 7- 14 Eylül 1336 tarih ve 22 numaralı kanun üçüncü maddesi tadil ve mevaddı sairesi ilga edilmiştir. Maliye Vekâleti işbu kanunun tarihi neşrinden itibaren üç ay zarfında ispirotoya inhisar vaz ve tesisine Hükümet mezundur. İşbu inhisarın şeraiti ve sureti idaresi kanunu mahsus ile tayin olunacaktır.

MADDE 8- İşbu kanun tarihi neşrinden muteberdir.

MADDE 9- İşbu kanunun icrayı ahkâmına Dahiliye, Adliye ve Maliye Vekilleri memurdur⁵¹³”.

Yeni Kanun'la Birinci Dönem TBMM'nin kabul ettiği Men-i Müskirat Kanunu büyük oranda hükümsüz bırakılmıştır. Kanun'un 3. maddesi değiştirilmiş, diğer maddeleri lağvedilmiştir. Kapalı kaplar dâhilinde gerekli izinler alınmak şartıyla bira, likör gibi içkiler **her yerde** satılabilecektir. Kadehte ise belirlenecek bölgelerde içki satışına izin verilecektir. “lokanta ve emsali” ve “bira ve likör gibi mevaddın” gibi tabirler ise içki kullanımının önünü açmıştır. Bununla beraber Men-i Müskirat Kanunu şeklen de olsa 1926 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. Gümüşhane Mebusu Zeki Bey, hatıralarında Men-i Müskirat Kanunu'nun değiştirilmesiyle ilgili şunları ifade etmiştir: “Meclis'te Türk tarihinde, hakikaten tarihi bir gündür. Memnu olan müskirat bugün serbest bırakıldı. Abide-i ahlak bir kanun darbesiyle yıkıldı. Yerine fuhuş ve ahıksızlık abidesi alkışlar arasında dikildi.”⁵¹⁴

III. YENİ KANUN'UN TATBİKİ

A. Anadolu'da Tatbiki

Değişikliğe uğramış Men-i Müskirat Kanunu, yaklaşık bir ay sonra Anadolu vilayetlerine tebliğ edilmiştir⁵¹⁵. Dâhiliye Vekâletinden gönderilen tamimlerde bazen kelimeler yanlış basılmıştır. Örneğin, Konya Valiliğine ulaşan Nizamnamede Kanun'un 7. maddesinde yer alan “ilga' edilmiştir” ibaresi, “ika' edilmiştir” şeklinde yazılmıştır. Vekâlet, Konya Vilayeti'ne çektiği telgrafla

⁵¹³ *Düstur*, Tertip 3, C. 5, s. 797-798.

⁵¹⁴ *Kadirbeyoğlu Zeki Bey'in Hatıraları*, Haz. Ömer Faruk Lermioğlu, Sebil Yay., İstanbul 2007, s. 208; Üçüncü, a.g.e., s. 122-123.

⁵¹⁵ *Babalık*, 28 Mayıs 1340/28 Mayıs 1924, No:1507, s. 2.

bunu düzeltmiştir⁵¹⁶. Kanun'un tatbiki için gerekli olan Talimatname ise 31 Mayıs'ta Dâhiliye Müsteşarı Münir, Emniyet-i Umumiye Müdürü Muhittin, Düyûn-ı Umûmiyye Müdürü Cevat Beyler tarafından hazırlanarak Dâhiliye Vekiline sunulmuştur⁵¹⁷. Dâhiliye Vekâleti tarafından incelendikten sonra başvekâlete gönderilmiştir⁵¹⁸. Bakanlarkurulu yeniden gözden geçirilmesine karar vermiştir. Bunun üzerine Dâhiliye Vekâleti başkanlığında Maliye ve Ziraat Vekillerinden oluşan özel bir Encümen Talimatname'ye son şeklini vermiştir⁵¹⁹. Son şekliyle Talimatname 8 Haziran 1924'te Başvekâlete gönderilmiştir⁵²⁰. 9 Haziranda Bakanlarkurulu tarafından uygun bulunmuş ve Cumhurbaşkanının onayına sunulmuştur⁵²¹. Cumhurbaşkanı tarafından da kabul edilen Talimatname şu maddelerden oluşmaktadır:

Madde 1- Türkiye içinde içki üretimi, 9 Nisan 1924 tarihli Kanun'un 6. maddesi gereğince ve 1 Nisan 1918 tarihli kanunla 22 Ekim 1918 tarihli Nizamname hükümlerine göre gerçekleştirilecektir.

Madde 2- İçki üretimi için izin talebinde bulunanlar imalathanelerini açmadan Maliye veya mahalli Düyûn-ı Umûmiyye İdarelerine dilekçeyle başvurarak ruhsat almaya mecburdurlar. Ruhsat, Düyûn-ı Umûmiyye dairesi tarafından verilebilir.

Madde 3- İçki üreticileri aldıkları ruhsatı en büyük mahalli mülkiye makamına gösterecek ve kaydını yaptırdıktan sonra imalathanelerinin kapısına "*Burada müskirât i'mâl olunur*" cümlesini yazan levha asacaklardır. Bu işlemten sonra imalata başlayabileceklerdir.

Madde 4- İçki imalathanelerinde kadehle satış yasak olduğu gibi açık veya kapalı kaplar içinde perakende satış da yasaktır. Sadece kapalı kaplar içinde ve on litreden az olmamak şartıyla toptan satış yapılabilir. Bu halde asılacak levhaya "*toptan müskirât fürûht edilir*" ibaresi eklenmek zorundadır. İmalathane işlemleri 6. maddede gösterilen şartlara uygun olmalıdır.

Madde 5- Polislerin görevi, içki imalathanelerine ait ruhsatları kaydetmekten ibarettir. Ruhsat verilmesi işlemlerine polis müdahale edemez.

Toptan ve perakende satış

⁵¹⁶ *Babalık*, 26 Mayıs 1340/26 Mayıs 1924, No:1505, s. 3; *Babalık*, 28 Mayıs 1340/28 Mayıs 1924, No:1507, s. 2.

⁵¹⁷ *Tevhîd-i Efkâr*, 1 Haziran 1340/1 Haziran 1924, No: 1055-4083, s. 5.

⁵¹⁸ *Akşam*, 3 Haziran 1340/3 Haziran 1924, No: 2031, s. 1.

⁵¹⁹ *BCA*, 30.18.1.1./10.29.4., lef.1; *Tevhîd-i Efkâr*, 5 Haziran 1340/5 Haziran 1924, No: 1059-4087, s. 2; *Tevhîd-i Efkâr*, 8 Haziran 1340/8 Haziran 1924, No: 1062-4090, s. 2; *Akşam*, 8 Haziran 1340/8 Haziran 1924, No: 2036, s. 2.

⁵²⁰ *BCA*, 30.18.1.1./10.29.4., lef.1; *Akşam*, 11 Haziran 1340/11 Haziran 1924, No: 2039, s. 2.

⁵²¹ *Hâkimiyet-i Milliye*, 10 Haziran 1340/ 10 Haziran 1924, No: 1142, s. 3; *Tevhîd-i Efkâr*, 10 Haziran 1340/10 Haziran 1924, No: 1064-4092, s. 2.

Madde 6- Mağaza ve dükkanlarda üretici veya bayilerin markaları yapıştırılmış kapalı şişe ve kapalı kaplar içinde olmak üzere toptan, perakende her çeşit içki satılabilir.

Madde 7- İçki bayileri usulen bir dilekçeyle mahalinin en büyük mülki memurlarına müracaat ederek Maliye veya Düyûn-ı Umûmiyye İdareleri'nden Muayenene Nizamnamesi Vergisini ödeyerek Beyiye Ruhsat Tezkeresi almaya mecburdurlar.

Madde 8- İçki bayileri aldıkları ruhsatı mahalinin en büyük mülki memuruna kaydettirecek ve dükkânlarının sokaktan okunabilecek yerine “*Kapalı kaplar içinde toptan ve perâkende müskirât satılır*” ibaresini içeren levha astıktan sonra satışa başlayabilirler.

Bira ve likör gibi maddelerin satılabileceği yerler

9- Bira, likör ve içerisinde bu içkilerden daha fazla alkol bulunmayan meşrubatın kadehle içilmesi uygun olan aşağıda ifade edilen yerler Hükümetçe belirlenecektir. Ancak bu bölgelerde belirlenen sınırlarda içkilerin kadehle satışı, 6. maddede zikredilen yerleri kapsayabilir.

- Şehir ve kasabalarda içki satılabilecek bölge sınırlarını mahalın en büyük mülkiye memurunun başkanlığında polis müdürü, belediye ve ticaret odası azasından seçilecek ikişer kişiden oluşan bir heyet belirler. Ticaret odası bulunmayan yerlerde idare meclisi tarafından tüccar ve esnaftan seçilecek iki kişi ve polis bulunmayan mahallerde jandarma kumandanları heyete katılırlar.

- Heyetler çoğunluk ile karar alırlar. Eşitlik halinde başkanın oyu sonucu belirler.

- Şehir ve kasabalarda sınırların tespiti için belirli mıntıklar temel alınarak dâhilinde ve haricinde kalacak yerler süratle tespit olunacaktır.

- Bu bölgeler sadece büyük caddeleri ve çarşı sokaklarını kapsayabilir.

- Tespit edilen bölgeler içinde de olsa cami, tekke, türbe, karakol, kışla, okul binalarının bitişiğinde veya bu binaların cephesinde bulunan yerlerde içki satışına izin verilemez.

- Bölge sınırlarını tespit eden heyet beş mazbata hazırlayacaktır. Bunların biri belediye dairesinde diğeri idare meclisinde muhafaza edilecektir. Bir nüshası mahalindeki Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi'ne, diğeri ikisi ise Dâhiliye ve Maliye Vekâletlerine gönderilecektir.

- Bölge sınırları tespit edildikten ve mazbatalar hazırlandıktan sonra değişiklik yapılması uygun değildir.

10- Sınırları tespit edilen mıntıklarda dükkân sahipleri veya kiracılar bira, likör ve daha az alkol içeren içkileri satmak için en büyük mülkiye memuruna dilekçeyle başvuracaklardır. Polis yaptığı incelemeler neticesinde uygun bulunduğu talebi özel deftere kayd eder. Ardından beyiye ruhsatı için

Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi'ne gönderilir. İzin vesikası, **belediye ile hazine** vergilerinin tahsilinden sonra verilir.

11- Talimatname'nin 9. maddesindeki şartlara uygun olduğu halde dilekçeleri reddedilenler bir üst makama müracaat ederek başvurularının yeniden incelenmesini isteyebilirler. Üst makamın vereceği karar kesindir. Mevzuata uygun dilekçeleri kabul etmeyen memurlar cezalandırılırlar.

12- Dükkân sahipleri izin belgesini polis merkezine göstermek suretiyle kaydını yaptırır. Ardından dükkânının sokaktan okunabilecek bir yerine “*kadehle bira ve likör gibi mevâdd satılır*” ibaresini taşıyan levha asar. Bu işlemleri yaptıktan sonra içki satışına başlayabilir.

13- Talimatname yayınlandığı tarihten itibaren geçerlidir.

14- Talimatname İcra Vekilleri Heyetinin 9 Haziran 1924 tarihli toplantısında kabul edilmiştir.⁵²²

İçki Talimatnamesi tüm ülkeye tebliğ edilmiştir. Böylece yeni Kanun'un tatbikine başlanmıştır. 10 Haziran 1924 tarihli *Babalık* gazetesi, Konya kamuoyuna “*Müskirât Nerelerde Satılacak?*” başlığı altında şu bilgileri vermiştir:

Kadehle içki satılacak yerler Dâhiliye Vekâletinin Talimatı'na uygun bir şekilde vilayet mülkiye makamlarınca tespit edilecektir. Likör, bira ve daha az alkol bulunan her çeşit içki serbest bırakılacaktır. İçkilerin alkol dereceleri Düyûn-ı Umûmiyye İdareleri tarafından belirlenecektir⁵²³. Trabzon'da da Vali Başkanlığında kurulan Heyet şehir içinde kadehle içki satacak lokanta ve gazino gibi yerlerin açılacağı çarşı ve caddeleri belirlemiştir. Buna göre bira ve likör satılabilecek caddeler şunlardır:

1. Uzun Sokak Caddesi'nde Hakkıoğlu Kahvehanesi karşısındaki Vakıf Çeşmesi'nden Değirmendere Suyu ayırımına kadar.

2. Taksim'den Sinema Caddesi'ni takiben Meydan Çarşı Caddesi'nde bulunan Vakıf Çeşmesi'ne kadar.

3. Vakıf Çeşmesi'nden Meydan ile İskele Caddesi'ni takiben Çömlekçi'ye giden sokak ağzındaki evin bitişiğine kadar.

4. Vakıf Çeşmesi'nden Meydan ve Balıkpazarı Caddesi'ni takiben Taş Fırın'a kadar.

5. Balıkpazarı'nda Şükrü Remzi Efendi'nin mağazasından ve Şems Oteli'ni takiben Uzun Sokak Caddesi'ne kadar.

⁵²² BCA, 30.18.1.1./10.29.4., lef. 2-7; *Akşam*, 24 Haziran 1340/24 Haziran 1924, No: 2052, s. 3; *Tevhîd-i Efkâr*, 11 Haziran 1340/11 Haziran 1924, No: 1065-4093, s. 3; *Tevhîd-i Efkâr*, 13 Haziran 1340/13 Haziran 1924, No: 1067-4095, s. 3; *Tevhîd-i Efkâr*, 20 Haziran 1340/20 Haziran 1924, No: 1074-4102, s. 3; *Polis Mecmûası*, 1 Ağustos 1340/1 Ağustos 1924, No:179, s. 138-141.

⁵²³ *Babalık*, 10 Haziran 1340/10 Haziran 1924, No:1519, s. 3.

6. Şems Oteli'nin köşesinden Belediye Meydanı önüne kadar⁵²⁴.

İçkinin kısmen serbest bırakılması asayişe dair kaygılara neden olmuştur. Anadolu'daki polis sayısının azlığı endişeleri artırmıştır. 8 Haziran 1924 tarihli *Babalık* gazetesinde Ziya Çalık, “Fazla Polise İhtiyâcımız Var” başlığıyla bu duruma dikkat çekmiştir. Gazinoların, eğlence yerlerinin açılmasıyla gece hayatının kısmen de olsa başladığını ifade etmiştir. Bu durumun kendisini memnun etmekle beraber gece saat 23.00'dan sonra Konya'da asayiş olaylarını artırdığını belirtmiştir. 7 Haziran gecesi şahit olduğu bir vakayı anlatmıştır. İçkili bir işletmede otururken iki adam arasında tartışma başlamıştır. Üçüncü kişi de tartışmaya dâhil olmuştur. Bunlardan biri üstü başı parçalanmış şekilde sokağa atılmıştır. Dışarıda kavga devam etmiştir. Kavradan sonra taraflar dağılıp gitmişlerdir. Çalık, olaya sebebiyet verenleri şöyle ifade etmiştir: “*Bu kahramânlar, memlekette kanûn-ı adlî bir şeyin olduğunu düşünmüyorlardı bile, ba'zusunun kuvvetine güvenenler, kahramânlıkları hapishâneye girip çıkmalarıyla mukayese edenler o dakikanın hâkimi oluyorlardı.*” Çalık, polisin olay esnasında orada bulunmadığını belirtmiştir. Bunun sebebinin Konya'da mevcut polis sayısının asayişini sağlayamayacak sayıda olmasına bağlamıştır. İçkinin serbest bırakılmasıyla bu gibi olayların çoğalacağına dikkat çektikten sonra polis sayısının artırılması gerektiğini savunmuştur⁵²⁵.

Men-i Müskirat Kanunu değiştirilince Maliye Vekâleti rakı imalinde kullanılan, anetol ve benzeri maddelerin yeniden serbest bırakılması için Başvekâlete 13 Eylül 1924'te bir yazı göndermiştir. Bakanlarkurulu 25 Mart 1925'te yasağın kaldırılmasına karar vermiştir⁵²⁶. İçki talimatınının 7. maddesinde de değişiklik yapılmıştır. Maliye Vekâleti 23 Ekim 1924'te başvekâlete gönderdiği başka bir yazıda kadehle satılan içkilerden de vergi alınması gerektiğini belirtmiş ve buna dair karar çıkarılmasını talep etmiştir. Bakanlarkurulu 12 Aralık 1924 tarihli toplantısında 7. maddenin, Beyiye Nizamnamesine göre kadehle içki satanları da kapsadığına karar vermiştir⁵²⁷.

İçkinin kısmen de olsa serbest bırakılması sarhoşluğun artmasına neden olmuştur. Sarhoşların sebep oldukları vakalar halkın huzurunu, ülkenin asayişini bozacak seviyelere ulaşmıştır. Bunun engellenmesi için yerel idareler etkili tedbirler almak zorunda kalmışlardır. Trabzon Valiliğinin, 12 Şubat 1925 tarihli *İstikbal* gazetesi ile kamuoyuna duyurduğu şu ilan alınan tedbirlere örnek gösterilebilir:

“*Makam-ı Vilâyetten:*

Emn ve âsâyiş-i memleketi ve halkın huzûr ve râhatını selb ve ihlâl edecek şekl ve mâhiyyette tevsî' eden sérhòşluğun imkân-ı kanûnî dâiresinde tahdîd ve

⁵²⁴ *İstikbâl*, 11 Ağustos 1340/ 11 Ağustos 1924, No: 1254, s. 2

⁵²⁵ Ziya Çalık, “Fazla Polise İhtiyâcımız Var”, *Babalık*, 8 Haziran 1340/8 Haziran 1924, S. 1516, s. 2.

⁵²⁶ *BCA*, 30.18.01.01.013/20.3.013, lef.1.

⁵²⁷ *BCA*, 30.18.1.1./11.56.4., lef.1.

ta'kîdine mecbûriyyet hâsıl olduğundan Müskirât Nizâmnâmesi'nin mâdde-i mahsûsasına tevfikan bilumûm müskirât satan lokanta ve emsâli mahallerin geceleyin zevâlî sâat ondan sonra sadâları tensîb edildiği gibi müskirât satanlara ve hattâ kahvecilere müteallik ve zîrde münderic mevâddın bilâmüsâmaha tamâmen tatbîkine tevessül olunacağından ve alenî serhûşların ta'kîb ve derdesti için devriyye mikdârîde tezyîd edilmiş olduğundan alâkadârânın ma'lûmu olmak üzere i'lânı ve mevâdd-ı mezkûrenin bir kerre daha neşri temennî olunur.

Alenen serhûş görülenler beş liradan elli liraya kadar cezâ-yi nakdî veyâhûd üç günden bir aya kadar hapsedileceklerdir. Müskirât satan mağaza ve dükkânların da kimsenin ihtifâ edememesine ve âdâb-ı umûmiyyeye muhâlif bir hâl ve hareket vuku'a gelmesine dikkat ve ihtimâm eylemekle mükellef olup vuku'unda men' etmekle beraber derhâl zâbita me'mûrlarına haber vermeye mecbûrdurlar.

Müskirât satanlar zâhir hâlerinden on sekiz yaşından dün olduğu nümâyân olan kimselere ve serhûş olan müşterîye müskirât vermeyeceklerdir. Müskirât satanlar kendisini idâreye mukadder olamayacak hâlde bulunan müşterîyi muhâfaza için tedâbir ittihâzıyla dışarıya salıvermemeye mecbûrdurlar. On sekiz yaşından aşağısında olduğu zâhir halinden nümâyân olan kimselerin velîleri veyâ mer'îleri yanlarında olmadıkça gazino ve kahvehânedede oturmaları memnû'dur. (Yalnız kırâata mahsûs salonlar müskirât fûrûht edilmeyen çalgılı mahaller ve umûmî bağçe ve mesîreler müstesnâdır)

Bu gibileri gazino ve kahvehânesine kabul eden gazino ve kahveciler haklarında polisin emr ve tenbîhine muhâlif edenler misillû takîbât icrâ' edilecektir. Polisin emr ve tenbîhine mutâvaat ve da'vetine icâbet etmeyenler olbâbta tutulacak zabt varakası üzerine bilmuhâkime yarım liradan üç liraya kadar cezâ-yi nakdî veyâhûd yirmi dört sâatten bir haftaya kadar mücâzât olunurlar.

Âsâr ve alâimi kabil-i setr ve ihfâ' olmayacak ve halkın huzûr ve râhatını selb ve garât ve istikrâhını celb edecek derecede serhûş olanları tiyatrocular tiyatrohâneye kabul etmeyecekler ve böyle eşhâs geldiğinde derhâl polise ihbâr-ı keyfiyyet edeceklerdir. Tiyatro dâhîlinde ve o cüz'î olsun işret fûrûhtu külliyyen memnû' olduğu gibi müşterîlerinden beraberinde işret getirip de içenler men' ve derhâl polise ihbâr olunacaktır.⁵²⁸

Yeni Kanun'a göre meyhaneler kaldırılmıştır. Fakat 1926 Mart'ında kabul edilen Tüketim Vergisinde "Birahâne, meyhâne vesâire" ibaresine yer verilmiştir. Böylece meyhanelerin varlığı devlet tarafından kabul edilmiştir. Bu çelişki içki piyasasında tereddütle karşılanmıştır. Zira 14 Nisan 1924 tarihli Men-i Müskirat Kanunu'nda meyhaneler kaldırılmışken yeni kabul edilen başka bir Kanun'la meşrulaştırılıyordu. İçki tüccarları bunun üzerine gerekli

⁵²⁸İstikbâl, 12 Şubat 1341/ 12 Şubat 1925, No: 1402, s. 2.

makamlara müracaat edip eskisi gibi meyhane açmanın imkânlarını aramışlardır⁵²⁹. Meyhanelerin varlığının kabul edilmesinin sebebi kısa süre sonra anlaşılacaktır. İçki piyasası devlet tekeli altına alınacak ve Men-i Müskirat Kanunu resmen ilga edilecektir.

1. Kanun'a Aykırı Hareketler

Yeni Kanun'un tatbikine başlanmasıyla Anadolu'da içkiden kaynaklanan suçlar artmıştır. Örneğin, Ankara'da Kaben köyünden Haliloğlu İbrahim sarhoş bir halde na'ra atarken tutuklanmıştır⁵³⁰. 18 Eylül 1924 gecesi saat 24.00'da Bursalı Mustafa, Erzincanlı İsmail ve Bitlisli Mehmet adlarında üç arkadaş İzmir Birinci Kordon'da Şahk Gazinosu'na giderek sarhoş olmuşlardır. Ardından tabakları kırarak müşterileri rahatsız etmişlerdir. Olay yerine gelen polis şahısları tutuklamıştır⁵³¹.

Sarhoşluk yüzünden kolluk kuvvetlerine sözlü ve fiili saldırılar da görülmüştür. Örneğin, 20/21 Eylül 1924 gecesi Amasya'nın Devehate Mahallesi'nden Avzioğlu Necati sarhoş olduğu gerekçesiyle tutuklanmıştır. Karakola götürüldüğü sırada Karakol Kumandanı Dursunoğlu Sadık ile Merkez Süvari Jandarma Neferi Dursun'a küfür etmiştir⁵³². İzmir'de ise sarhoşların polise saldırımları adeta olağan hale gelmiştir. Şu örnekler bunu ortaya koymaktadır: 12 Ağustos 1924 gecesi İkiçeşmelik Caddesi'nde Ramazan Efendi'nin Kahvehanesi önündeki yaya kaldırımında Arabacı Mehmetoğlu Süleyman, alenen içki içmekteydi. Kendisini tutuklama girişiminde bulunan polis memuru Sıtkı ve Şükrü Efendilere üzerinde taşıdığı silahı göstermiş ve Şükrü Efendi'nin üniformasını yırtmıştır⁵³³. 13 Ağustos 1924'te İzmir Asansör civarında sarhoş olan Selanikli Mustafa Kazım, İzmirli Nuri, Priştinalı Nazmi ve Uralı Ali, kendilerini gözaltına almak isteyen Şükrü Efendi'nin üzerine saldırmışlardır. Polis memurunu yere düşürerek darbetmişler, başıyla belinden yaralamışlardır⁵³⁴. 18 Eylül 1924 gecesi saat 21.00 civarında Giritli Tahir, Aşçı Âdemoğlu Hüseyin ile Kitapçı Giritli Tahiroğlu İbrahim sarhoş oldukları halde Musevi İshakoğlu Monir'in evini basmışlardır. Kendilerini gözaltına almak isteyen polis memurlarına bıçakla saldırmışlardır⁵³⁵. 18 Eylül 1924 gecesi İzmirli Tataroğlu Şevki ile İsmailoğlu Ethem sarhoş oldukları halde otomobile İkiçeşmelik Karakolu önünden geçerlerken na'ra atmışlar ve polislere saldırmışlardır⁵³⁶.

Sarhoşluk yüzünden tecavüz, gasp, yaralama ve cinayet vakaları da gerçekleşmiştir. 17 Haziran 1924'te Ankara'da bir içki âleminde meydana gelen

⁵²⁹ *Akşam*, 21 Mart 1926, No: 2673, s. 2.

⁵³⁰ *Hâkimiyet-i Milliye*, 2 Temmuz 1340/ 2 Temmuz 1924, No: 1161, s. 3.

⁵³¹ *Sada-yı Hak*, 21 Eylül 1340/ 21 Eylül 1924, No: 1441, s. 2.

⁵³² *Amasya*, 25 Eylül 1340/25 Eylül 1924, No:122, s. 4.

⁵³³ *Sada-yı Hak*, 15 Ağustos 1340/ 15 Ağustos 1924, No: 1411, s. 2.

⁵³⁴ *Sada-yı Hak*, 15 Ağustos 1340/ 15 Ağustos 1924, No: 1411, s. 2.

⁵³⁵ *Sada-yı Hak*, 21 Eylül 1340/ 21 Eylül 1924, No: 1441, s. 2.

⁵³⁶ *Sada-yı Hak*, 21 Eylül 1340/ 21 Eylül 1924, No: 1441, s. 2.

cinayet kamuoyunun dikkatini çekmiştir. *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesinin belirttiğine göre olay şöyle gerçekleşmiştir: Maliye Vekâleti Emlak-ı Maliye Kalemî Dosya Memuru 18 yaşında Cevdet, dün gece Kengri Kapısı'ndaki kahvede oturmakta olan eski Orman Kâtibi 19 yaşındaki Hilmi'ye, bu gece Umumhaneci Elif'in evinde âlem olduğunu söylemiş, kendisini oraya götürmesini istemiştir. Hilmi ise bostanlar arasında içki içmeyi teklif etmiştir. Müdafaa-i Milliye Yazıcılarından Osman ile Yozgatlı Mustafa da onlara katılmışlardır. Hep birlikte Hilmi'nin tedarik ettiği yarım okka rakı ve mezelerle Kengri Kapı arkasındaki ıssız bostanlardan birisinin kenarına gitmişlerdir. Dört arkadaş içki içerlerken Osman ve Hilmi, Cevdet'e tecavüz teklifinde bulunmuşlardır. Cevdet teklifi reddedince Hilmi bıçağını çekerek onu hafifçe yaralamıştır. Kısa süre sonra barışmışlar ve marul yemek amacıyla aşağı bostanlardan birisine gitmişlerdir. Burada da tecavüz tekliflerini yinelemişlerdir. Cevdet, kesin bir şekilde reddedince Hilmi bıçağını çekerek Cevdet'i değişik yerlerinden yaralamıştır. Ona diğerleri de katılmışlardır. Cevdet, bıçak darbelerinden kaçmak istemişse de başarılı olamamıştır. Hilmi bu sırada "*biz bunu salıverirsek gider bizi söyler ve tutturur, bunu öldürelim, vücûdunu kaybedelim*" demiştir. Bunun üzerine hep birlikte Cevdet'i bıçak ve kama darbeleriyle öldürmüşlerdir. Cesedin tanınmaması için Cevdet'in başını gövdesinden ayırmaya çalışmışlardır. Ardından cesedin sol gözünü çıkarmışlar, kulaklarını kesmişler, başını defalarca bıçaklarla darbelemişler, yanaklarını, ağzını parçalamışlar ve makatına bıçak saplamışlardır. Cesedin elbiselerini de çıkardıktan sonra olay yerinden ayrılmışlardır. Sabahleyin bostancılardan biri olayı polise haber vermiştir. Polis yaptığı incelemeler neticisinde saldırganlardan Hilmi'yi evinde Mustafa'yı kahvede, Osman'ı ise koğuşunda tutuklamıştır. İfadelerinde olayı itiraf eden zanlılar savcılığa sevk edilmişlerdir⁵³⁷.

18 Temmuz 1924 tarihli *Tevhid-i Efkâr*'ın *Amasya Emel* gazetesinden aktararak Amasya'da sarhoşluk yüzünden bir babanın nasıl evlat katili olduğunu ortaya koymuştur. Gazeteye göre, Gümüş'ün Cami-i Kebir Mahallesi'nden Lazoğullarından Hacı Salih, Pazartesi günü çakır keyf şeklinde evine gelmiştir. Bu sırada mutfakta ekmek pişirmekte olan hanımıyla kavgaya başlamış ve üzerine bıçakla saldırmıştır. İnas Mektebi talebelerinden 13 yaşındaki kızları Saniye, annesini kurtarmak için babasının ellerini öpüp ayaklarına kapanmıştır. Sakinleşmeyen Salih bıçağını kızına yöneltmiş, Saniye'nin sol göğsünün altına ve midesinin üstüne saplamıştır. Saniye 15 dakika sonra kanlar içinde son nefesini vermiştir⁵³⁸. Yine 9 Eylül 1924 gecesi Amasya'da Köprü'ye 15 dakika mesafede bahçelerde içki içmekte olan Çanaklı Mahallesi'nden Kunduracı Rasim, Dikenli Mahallesi'nden Etmekcizade Ahmet ve Toprakkale Mahallesi'nden Pervekaz Hurşit, Taşkale Mahallesi'nden Gürcü Ali Efendioğlu

⁵³⁷ *Hâkimiyet-i Milliye*, 19 Haziran 1340/ 19 Haziran 1924, No: 1150, s. 3.

⁵³⁸ *Tevhid-i Efkâr*, 18 Temmuz 1340/18 Temmuz 1924, No: 1099-4127, s. 3.

Belediye Odacısı Hulusi'ye tecavüz etmişlerdir. Hulusi'nin 17 lirasıyla tabancasını da gasp etmişlerdir⁵³⁹.

Men-i Müskirat Kanunu aleyhinde hareket edenler polis tarafından tutuklanmış ardından mahkemeye sevk edilmişlerdir. Bunlar yeni Kanun'a göre yargılanmışlardır. Örneğin, Beşinci Kolordu İnşaat Şubesi'nden Zabıt Kâtibi Hulusi sarhoşluk suçundan açığa alınmıştır. Daha sonra emekliliğe sevk edilmiştir⁵⁴⁰. Sıkıyönetim sürecinde sarhoşluk nedeniyle devlete karşı suç işleyenler Bakanlarkurulu kararıyla Takrir-i Sükûn Kanunu gereğince İstiklal Mahkemelerine sevk edilmişlerdir⁵⁴¹. Buna dair şu örnekler verilebilir:

Sarhoş oldukları halde polise muhalefetten Parmaksız İbrahim, Hükümet aleyhinde konuşmaktan Pötürgeli Mustafaoğlu Yunus 28 Mart 1925'te, polis memuruna hakeret, Türk vatanı ve milleti aleyhinde konuşmaktan Tekfurdağlı İbrahim Salih 13 Mayıs 1925'te, polise hakaret, kanunlara ve İstiklal Mahkemelerine küfür etmekten Suphi 3 Haziran 1925'te, İstiklal Mahkemesiyle, Hükümete küfür etmekten Hamzaoğlu Mehmet 5 Ağustosta, İstiklal Mahkemesi'ne sevk edilmişlerdir⁵⁴². Yine Simav'ın Cuma Mahallesi'nden Hüseyin, İsmail, Ahmet ve Mehmet sarhoş olarak jandarma devriyesine silahla saldırmışlar ve Jandarma Kumandanını, askerlerini darb ve hapsetmişlerdir. Nezaretteki tutukluları da serbest bırakmışlardır. Bakanlarkurulu 19 Temmuz'da bunların da İstiklal Mahkemesi'ne sevklerine karar vermiştir⁵⁴³.

B. İstanbul'da Tatbiki

Men-i Müskirat Kanunu'nun değişeceği ve içkinin devlet tekeline alınacağı haberleri 1924 Ocak ayında İstanbul kamuoyuna duyurulmuştur⁵⁴⁴. Yapılacak değişiklikten kısa süre sonra Kanun'un tamamen lağvedileceğine kesin gözüyle bakılmıştır⁵⁴⁵. Bu haberler İstanbul'da başta içki piyasasını kontrol eden Rumlar olmak üzere tüm meyhaneciler tarafından sevinçle karşılanmıştır⁵⁴⁶. Men-i Müskirat Kanun değişikliği 8 Nisan 1924'te kabul edilmiş, 16 Nisan'da İstanbul Valiliğine gönderilmiştir. Kanunun 17 Nisan'da *Resmî Gazete*'de yayımlanması ve 18 Nisandan itibaren İstanbul'da tatbiki başlanması bekleniyordu⁵⁴⁷. Oysaki bunun için Dâhiliye Vekâletinden Talimatname'nin gelmesi, içki satış bölgelerinin tespiti, izinlerin verilmesi gibi

⁵³⁹ *Amasya*, 25 Eylül 1340/25 Eylül 1924, No:122, s. 4.

⁵⁴⁰ *BCA*, 30.11.0.1/13.20.7., lef.4-5.

⁵⁴¹ *BCA*, 30.18.1.1/13.19.11., lef.1.

⁵⁴² *BCA*, 30.18.1.1/13.29.18., lef.1; *BCA*, 30.18.1.1/14.35.1., lef.1; *BCA*, 30.18.1.1/13.19.11., lef.1; *BCA*, 30.18.1.1/13.23.10., lef.1; *BCA*, 30.18.1.1/14.48.16., lef.1.

⁵⁴³ *BCA*, 30.18.1.1/14.45.5., lef.1.

⁵⁴⁴ *Tevhîd-i Efkâr*, 8 Kânûn-ı Sâni 1340/8 Ocak 1924, No: 913-3941, s. 2.

⁵⁴⁵ *Tevhîd-i Efkâr*, 13 Kânûn-ı Sâni 1340/13 Ocak 1924, No: 918-3946, s. 2.

⁵⁴⁶ *Tevhîd-i Efkâr*, 19 Mart 1340/19 Mart 1924, No: 984-4012, s. 2.

⁵⁴⁷ *Tevhîd-i Efkâr*, 9 Nisan 1340/9 Nisan 1924, No: 1005-4033, s. 2; *Tevhîd-i Efkâr*, 17 Nisan 1340/17 Nisan 1924, No: 1013-4041, s. 4.

resmi muamelelerin tamamlanması gerekiyordu. İstanbul Valiliği, tebligatla beraber içki satışına izin verilecek bölgelerin tespiti için çalışmalara başlamıştır⁵⁴⁸. Kapalı kaplarda içki satmak isteyenler gerekli izni alacaklar, kadehle içki satmak isteyenler ise Dâhiliye Vekâletinden İçki Talimatnamesi'nin gelmesini bekleyeceklerdir⁵⁴⁹.

Meyhaneler hazırlıklara erkenden başlamışlardır. 21 Nisan 1924 tarihli *Akşam* gazetesinin bildirdiğine göre, dünden itibaren bira ve likör satışı için vilayete ve polise başvuran dükkân sahiplerinin sayısı 5.000'i geçmiştir. Galata ve Beyoğlu'nda Men-i Müskirat Kanunu'yla beraber sirke ve şıra satmak zorunda kalanların yüzleri gülmeye başlamıştır. Bunlardan biri duyduğu sevinci ve neşeyi göstermek için dükkânının camına temsili bir sahne resmetmiştir. Buna göre meşrubat şişeleri kol kola girerek mezelerin hazırlandığı çimenlikte toplanmışlardır. Uzakta ise bir "içki güneşi" doğmaktadır. Güneşin kollarında "şîrâneler, dans ve eğlenceler" ibareleri bulunmaktadır. Altında ise Rumca yazılar yer almaktadır⁵⁵⁰. Kanun'un değiştirilmesiyle İstanbul'da içki fiyatları da yarı yarıya düşmüştür. Önceden okkası 200'den satılan kaliteli bir rakının fiyatı 100 liraya inmiştir⁵⁵¹. Bomonti Bira Fabrikası ise piyasaya sürmek için çok miktarda bira stoku hazırlamıştır⁵⁵². Henüz İstanbul'da içki satış izinleri verilmemesine rağmen Bomonti Bira Fabrikası içki satışına başlamıştır. Yapılan ihbarlar neticesinde Üçüncü Şube Müdürü Hikmet Bey, Pangaltı Polis Merkezi'ne Bomonti Fabrikasının ruhsat alıncaya kadar bahçesinde bira satmasının engellenmesi emrini vermiştir.⁵⁵³ Bunun üzerine 21 Nisan 1924'te Bomonti, içki satışına son vermiştir⁵⁵⁴.

Sadece Bomonti'de değil birçok mekânda izinsiz içki satışına başlanmıştır. Gazeteler bunun sebebini polislerin ihmalkârlığına bağlamıştır. *Tevhîd-i Efkâr* gazetesinin *Müstakill*'den aktardığına göre, 21 Nisan akşamı Tokatlıyan'da içki tüketilirken garson: "Komiser Tevfik Bey geliyor" diyerek müşterilerin kadehlerini toplamıştır. Tevfik Bey yarım saat sonra gelmiş, incelemelerinden sonra mekândan ayrılmıştır. Bunun üzerine yeniden içki tüketimine başlanmıştır⁵⁵⁵. *Tevhîd-i Efkâr*, 28 Nisan tarihli sayısında halen yürürlükte olan Men-i Müskirat Kanunu'na aykırı hareket edilerek önceki gün Galatasaray'da Sağredo adlı bakkalda rakı ve biranın alenen satıldığı ihbarını yapmıştır. Gazeteye göre, Ortodoksların paskalyasına tesadüf eden bir günde rakı, bira ve şarabın alenen satıldığını görenler buradan içki satın almışlardır. Sağrado, rakı ve Bomonti biralarının satıldığını dükkân camından halka

⁵⁴⁸ *Tevhîd-i Efkâr*, 18 Nisan 1340/18 Nisan 1924, No: 1014-4042, s. 3; *Tevhîd-i Efkâr*, 20 Nisan 1340/20 Nisan 1924, No: 1016-4044, s. 1; *Akşam*, 22 Nisan 1340/22 Nisan 1924, No: 1992, s. 2.

⁵⁴⁹ *Tevhîd-i Efkâr*, 25 Nisan 1340/25 Nisan 1924, No: 1020-4048, s. 4.

⁵⁵⁰ *Akşam*, 21 Nisan 1340/21 Nisan 1989, No: 1991, s. 3.

⁵⁵¹ *Tevhîd-i Efkâr*, 21 Nisan 1340/21 Nisan 1924, No: 1017-4045, s. 3.

⁵⁵² *Akşam*, 21 Nisan 1340/21 Nisan 1989, No: 1991, s. 3.

⁵⁵³ *Tevhîd-i Efkâr*, 21 Nisan 1340/21 Nisan 1924, No: 1017-4045, s. 3.

⁵⁵⁴ *Tevhîd-i Efkâr*, 22 Nisan 1340/22 Nisan 1924, No: 1018-4046, s. 3.

⁵⁵⁵ *Tevhîd-i Efkâr*, 23 Nisan 1340/23 Nisan 1924, No: 1019-4047, s. 3.

duyurmuştur. Müşterilere “*Soran olursa (Sağredo)dan aldım diyebilirsiniz. Çünkü resmî me’zûniyetim vardır*” ifadesinde bulunmuştur. Gazete bu durumda bakkala özel bir izin verilerek Kanun’un çiğnendiğini belirtmiş ve şu soruları yöneltmiştir: Men-i Müskirat Kanunu lağvedilmiş ve satış serbesti verilmiş ise diğer mağaza ve lokantalara niçin tebliğ edilmemiştir? Polis Merkezi resmen hiç kimseye içki satış izni vermemesine rağmen sadece bir mağazanın içki satabilmesi nasıl değerlendirilmelidir? Herhangi bir “*zavallıyı*” elindeki yarım şişe bira için şiddetle takip eden polis hemen yanbaşındaki bu bakkala ve Beyoğlu’nda çarşı içinde Bomonti Bira Fabrikasının 24 saatlik bira satışına niçin müdahale etmemiştir?⁵⁵⁶

Kaçak içki satışına göz yumulduğu iddialarının basında yer alması üzerine polis harekete geçmiştir. Beyoğlu’nda bazı mekânlar içki sattıkları gerekçesiyle kapatılmıştır. *Tevhîd-i Efkâr* gazetesi, bunu memnuniyetle karşılamışsa da yeterli görmemiştir. İçki satan mekânların çok daha fazla olduğunu, polislerin görevlerini ciddiye almaları halinde bu yerleri rahatlıkla bulabileceğini belirtmiştir. Sadece içki satış yerlerinin kapatılmasıyla yetinilmemesini, görevlerini ihmal eden polislerin de kimliklerine ve pozisyonlarına bakılmaksızın cezalandırılmalarını talep etmiştir⁵⁵⁷. Mayıs ayının başında ise Polis Müdüriyetinden **bağlı** merkezlere içki satışına müsamaha gösterilmemesi emri verilmiştir. Galatasaray ve Taksim Polis Merkezleri bölgelerindeki kaçak içki satış yerlerinin kapatılmasına devam edilmiştir⁵⁵⁸. Bununla beraber imalathanelerin hazırlıklarına izin verilmiştir. 9 Mayıs itibariyle içki fabrikaları hammaddeleri yıkayıp ıslatmışlardır⁵⁵⁹. 10 Mayıs 1924 sabahında ise Maliye Vekâleti İstanbul Vilayetine gönderdiği yazıyla Düyûn-ı Umûmiyyenin Muharrem Kararnamesi ve Men-i Müskirat Kanunu’nun Beyiye Nizamnamesi gereğince işlemlerini tamamlayacak lokanta ve dükkân gibi işletmelerin kapalı kaplarla likör, bira ve benzeri içkileri satabileceklerini bildirmiştir⁵⁶⁰. Maliye Vekâletinden gelen emir üzerine Polis Merkezleri 10 Mayıs’ta bölgelerinde içki satmaya elverişli lokantaların listesini Polis Müdüriyetine göndermişlerdir. İçki satmak isteyenlerin dilekçelerini değerlendirmek için 11 Mayıs 1924’te Komisyon oluşturulmuştur⁵⁶¹. 13 Mayıs itibariyle komisyona 500 işletme sahibinin dilekçesi ulaşmıştır⁵⁶². Kısa süre içinde incelemeleri tamamlanan dilekçeler Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi’ne sevk edilmiştir. İdare, son olarak başvuruları değerlendirerek içki satış vesikalarını verecektir⁵⁶³. 20 Mayıs itibariyle İstanbul’un değişik yerlerinde bulunan 70 lokanta kapalı kaplarla bira

⁵⁵⁶ *Tevhîd-i Efkâr*, 28 Nisan 1340/28 Nisan 1924, No: 1023-4051, s. 4.

⁵⁵⁷ *Tevhîd-i Efkâr*, 29 Nisan 1340/29 Nisan 1924, No: 1024-4052, s. 5; *Tevhîd-i Efkâr*, 30 Nisan 1340/30 Nisan 1924, No: 1025-4053, s. 3.

⁵⁵⁸ *Akşam*, 7 Mayıs 1340/7 Mayıs 1924, No: 2004, s. 1.

⁵⁵⁹ *Tevhîd-i Efkâr*, 10 Mayıs 1340/10 Mayıs 1924, No: 1033-4061, s. 3.

⁵⁶⁰ *Akşam*, 11 Mayıs 1340/11 Mayıs 1924, No: 2008, s. 1; *Tevhîd-i Efkâr*, 11 Mayıs 1340/11 Mayıs 1924, No: 1034-4062, s. 3.

⁵⁶¹ *Tevhîd-i Efkâr*, 11 Mayıs 1340/11 Mayıs 1924, No: 1034-4062, s. 3.

⁵⁶² *Tevhîd-i Efkâr*, 14 Mayıs 1340/14 Mayıs 1924, No: 1037-4065, s. 3.

⁵⁶³ *Tevhîd-i Efkâr*, 19 Mayıs 1340/19 Mayıs 1924, No: 1042-4070, s. 5.

ve likör satış izni almıştır⁵⁶⁴. Birahane, gazino ve diğer işletmelerde kadehle içki satışı ise ancak Talimatname'nin gelmesiyle başlayabilecektir⁵⁶⁵.

Dâhiliye Vekâletinden beklenen İçki Talimatnamesi 19 Haziran 1924'te gelmiştir⁵⁶⁶. İçki satışına izin verilecek bölgelerin tespitine hız verilmiştir. 28 Haziran'da İstanbul Valisi Raşit Bey Başkanlığında Polis Müdürü Hüsnü, Ticaret Odasından Ekrem, Osman, Belediyeden Necmettin Arif ve Hayri Beylerden oluşan İçki Komisyonu kadehle içki satılmasına dair aşağıdaki kararları almıştır:⁵⁶⁷

1- İçki üreticileri Düyûn-ı Umûmiyyeden alacakları ruhsatı Vilayete göstereceklerdir. Polise kayıt yaptırdıktan sonra etiketlerini yapıştırarak üretime başlayacaklardır.

2- Etiketli ve kapalı şişelerde içki her yerde satılabilir.

3- Bunun için Vilayete verilen dilekçe Düyûn-ı Umûmiyyeye gönderilir.

4- Düyûn-ı Umûmiyye izin vesikası verir.

5- Aynı zamanda vesika kayıt için polise gönderilir.

6- Levha asılarak derhal satışa başlayabilir.

7- Kadehle satış, belirlenen mıntıklar dâhilinde yapılabilir.

8- Bunun için tahkikat yapılır. Beyoğlu Cadde-i Kebiri'nde her yerde içkiye izin verilebilir⁵⁶⁸.

Komisyon, 2 Temmuz tarihli toplantısında içki satış bölgelerini gösteren listeyi kabul etmiştir. 53 yerden oluşan listeye göre İstanbul'da belirlenen içki satış bölgelerinden bazıları şöyledir⁵⁶⁹: Bahçekapı'da Hamidiye Türbesi'nden itibaren Şahinpaşa Oteli'ne kadar devam eden cadde, Fener Vapur İskelesi'nden Cadde-i Kebir'in sonundaki İskele Caddesi, Makriköy'de Sakız Ağacı'ndan Kufe'ye giden yol, Makriköy Belediye Bahçesi, Ayestefenos'ta İstasyon Birahanesi'nden İstasyon Caddesi'ni takiben Kapı Gazinosu'nda sona eren cadde, bütün Filorya Mıntıkası, Beyoğlu'nda Triyeste Mağazası'nda başlayıp Voyvoda'ya çıkan Haraççı Sokağı, Galata Rıhtımı, Köprübaşı'ndan Çinili Hanı'n bittiği yere kadar, Karaköy'den Çinili Rıhtım Hanı'na kadar uzanan Karantina Sokağı, Tünel'in Beyoğlu noktasından Beyoğlu Cadde-i Kebir, Taksim Caddesi, Hürriyet-i Ebediye'ye kadar olan cadde (Tünel Pasajı ile Cadde-i Kebir'e açılan diğer pasajlar dâhil), Boğaziçi Rumeli tarafında Beşiktaş İskelesi, Ortaköy'de Metruk Belediye Binası civarından Tramvay Caddesi'ni

⁵⁶⁴ *Tevhîd-i Efkâr*, 21 Mayıs 1340/21 Mayıs 1924, No: 1044-4072, s. 3.

⁵⁶⁵ *Tevhîd-i Efkâr*, 14 Mayıs 1340/14 Mayıs 1924, No: 1037-4065, s. 3.

⁵⁶⁶ *Akşam*, 20 Haziran 1340/20 Haziran 1924, No: 2048, s. 1; *Tevhîd-i Efkâr*, 20 Haziran 1340/20 Haziran 1924, No: 1074-4102, s. 3.

⁵⁶⁷ *Tevhîd-i Efkâr*, 3 Temmuz 1340/3 Temmuz 1924, No: 1087-4115, s. 5.

⁵⁶⁸ *Tevhîd-i Efkâr*, 29 Haziran 1340/29 Haziran 1924, No: 1083-4111, s. 3.

⁵⁶⁹ *Tevhîd-i Efkâr*, 3 Temmuz 1340/3 Temmuz 1924, No: 1087-4115, s. 5.

takiben iskeleye kadar (İskele Meydanı dâhil), Anadolu Yakasında Beykoz İshak Ağa Çeşmesi Meydanı'ndan Mithat Efendi Yalısı'na kadar giden cadde, Beykoz Parkı, Paşabahçe İskele Caddesi, Çubuklu İskelesi'nden Kanlıca'ya giden yol, Kadıköy Haydarpaşa Vapur İskelesi'nden Kadıköy'deki Çavuşbaşı İskele Sokağı'nın başına kadar Rıhtım Caddesi, Fenerbahçe dâhil Erenköy İstasyon Caddesi, Adalar'da Büyük Ada, Heybeli, Burgaz ve Kınalı.

Komasyon Başkanı Vali Raşit Bey, yaptığı açıklamada içki bölgelerinin polis merkezlerine yakın yerler olmasına dikkat ettiklerini belirtmiştir. Beyoğlu'nda sabit bir hat belirlediklerini, bundan sonra sadece Doğruyol'da içki satılıp içilebileceğini söylemiştir. Buna karşın Sarıyer'de Hünkar Suyu, Büyükdere'de Fıstık Suyu gibi mesire alanlarına izin vermediklerini ifade etmiştir. Raşit Bey, “*Biz, ne alkolik, ne de anti alkolik bir fikirle hareket ettik*” ifadesiyle tarafsız olarak listeyi hazırladıklarını belirtmiştir⁵⁷⁰. Liste 6 Temmuz'da Polis Müdüriyetine oradan da bağlı merkezlere tebliğ edilmiştir⁵⁷¹.

Polis ve Düyûn-ı Umûmiyye Müdüriyetleri Kanun'un tatbikini sağlama adına basın aracılığıyla kamuoyuna ilanlar vermişlerdir. İstanbul Düyûn-ı Umûmiyye Başmüdüriyeti'nin kamuoyuna bildirdiğine göre izin vesikası olmadan kapalı şişe ve kapalı kaplar ile toptan ve perakende içki satanlardan ilk yakalandıklarında iki, tekrarında dört kat para cezası alınacaktır. İzinsiz ispiroto, şarap ve bira gibi içkileri nakledenlerden 25 lira, tekrarında ise altı kat para cezası alınacaktır⁵⁷². Polis Müdüriyetinden bildirildiğine göre içki satış izni ancak belirlenen bölgelerde gerekli vesikalara sahip olanlara verilecektir. Polis merkezleri başvuruları 24 saat içinde incelenmek zorundadır. Sürenin bitiminde işletme sahipleri bizzat veya telefonla Polis Müdüriyetine müracaat etmeleri gerekmektedir⁵⁷³.

Kanun'da alenen içki içmenin yasak olmasından yola çıkılarak İstanbul'da kapalı ve açık alanlar ayrımı yapılmıştır. Üstü açık alanlar bu katagoride değerlendirilmiş ve buralarda içki içilmesine izin verilmemiştir. Bu uygulama eleştirilere uğramıştır. Kadıköy'de *Akşam* gazetesi okuyucularından birinin mektubu örnek gösterilebilir. 18 Haziran 1924 tarihli gazetede yayımlanan mektuba göre, okur dün akşam Küçük Moda'daki Bomonti Gazinosu'na giderek bir kadeh bira istemiştir. Garson, bahçenin üstü açık kısmında oturduğu için bira veremeyeceğini, çardağın altına geçmesi gerektiğini söylemiştir. Çardak olarak gösterilen yer ise bahçenin üzeri örtülü, yanları açık diğer bir kısmıydı. Okur, bir akşam önce Rum, Ermeni ve Musevilerden oluşan bir grubun bahçede içki içtiğini hatırlatarak garsona, “*Dün bağçede içiliyordu, bugün neden içilmiyor?*” sorusunu yöneltmiştir. Bunun üzerine garson “*Merkez*

⁵⁷⁰ *Tevhîd-i Efkâr*, 3 Temmuz 1340/3 Temmuz 1924, No: 1087-4115, s. 5.

⁵⁷¹ *Akşam*, 6 Temmuz 1340/6 Temmuz 1924, No: 2064, s. 2.

⁵⁷² *Tevhîd-i Efkâr*, 27 Haziran 1340/27 Haziran 1924, No: 1081-4109, s. 3.

⁵⁷³ *Tevhîd-i Efkâr*, 8 Temmuz 1340/8 Temmuz 1924, No: 1092-4120, s. 4; *Akşam*, 9 Temmuz 1340/9 Temmuz 1924, No: 2067, s. 3.

Me'mûru dîn müsâade etti. Bugün müsâade etmiyor!" cevabını vermiştir. Bunun üzerine okur mecburen çardak altına geçmiştir. Ona göre, üzerindeki sacları günün kızgın sıcaklığıyla yanan çardağın, bahçeden tek farkı sadece altında oturanları bunaltmasıdır. Okur, yeni kanunun daha düzenli bir şekilde hazırlanması gerektiğini şöyle ifade etmiştir:

"Acaba herkesin keyfine göre te'sîr edilen bu içki müsâadesi vaz'ını ma'kul bir şekle rabt edilemez mi? Bir zamânlar kadehle içtik, şimdi de 'Ba'zı günler kapalı yerde, pazar, cum'a ancak bağçelerde içebilirsiniz!' diyorlar. Maksad ahâlîye işkence midir, yoksa bu içki müsâadesi meselesi üzerinde spekülasyon yaparak halkı harâca kesmek midir? 'Bira ve emsâli', 'Gazino ve emsâli' diye aylarca tefsîr ile vakit geçirildi. Aylardır bu mesele görüşülüyor ve sanki ihtilâflı me'mûrları da zorla sû-i isti'mâle alıştırmak için Kanûn'un üç tarafı Nasreddin Hôca'nın türbesi gibi her nev'î keyfî hükm ve kararlara açık tutuluyor. Yalnız şu içki müsâadesi meselesindeki hatt-ı hareketimiz bir şehrin idâresi nâmına o idâreyi ellerinde tutanlar için en büyük ayıbı teşkil etmeye kâfi değil midir?"⁵⁷⁴

İstanbul'un değişik semtlerindeki bazı gazino sahipleri ise yazın sıcaklığını gerekçe göstererek işletmelerinin en azından gece saat 02.00'a kadar açık kalması için Polis Müdüriyetine **başvurmuşlardır**. Talepleri Müdüriyet tarafından işleme alınmıştır⁵⁷⁵. İlerleyen süreçte içki piyasasının kontrolü için komisyonlar da oluşturulmuştur. 24 Mart 1926 tarihli *Akşam* gazetesine göre İstanbul'da mevcut içkileri ilmi esaslar dairesinde incelemek için Şehremaneti Heyet-i Sıhhiyesi'nde bir Komisyon kurulmuştur. Komisyona resmi ve özel sektörde çalışan deneyimli doktorlar ve kimyagerler de dâhil edilmiştir⁵⁷⁶.

1. Kanun'a Aykırı Hareketler

Yeni Kanun'un tatbikine başlanmasıyla Anadolu'daki gibi içkiden kaynaklanan suçlar artmıştır. Bunlara dair şu örnekler verilebilir: Beyoğlu'nda Tiyatro Sokağı'nda Lokantacı Dimitri, rakı sattığı için tutuklanmıştır⁵⁷⁷. Üsküdar'da Validebağı'nda Arabacı Halit, arkadaşı Sami ile 8 Haziran 1924 gecesi sarhoş olarak sokakta na'ra atıp polisler saldırmışlardır. Tutuklanan şahısların üzerinde tabanca ve bıçak bulunmuştur⁵⁷⁸. Şehremini'nde ikamet eden Mehmet, 11 Haziran 1924'te sarhoş olduğu halde evine giderken yolda rastladığı Saliha ve Hesarna (?) Hanımlara laf atmış ve elle tacizde bulunmuştur. Hanımların bağırması üzerine olay yerine gelen polis Mehmet'i tutuklamıştır⁵⁷⁹. 12 Haziran gecesi sarhoş olarak Hekimoğlu Ali Paşa Caddesi'nden geçmekte

⁵⁷⁴ *Akşam*, 18 Haziran 1340/18 Haziran 1924, No: 2046, s. 3.

⁵⁷⁵ *Akşam*, 30 Mayıs 1340/30 Mayıs 1924, No: 2027, s. 1.

⁵⁷⁶ *Akşam*, 24 Mart 1926, No: 2676, s. 1.

⁵⁷⁷ *Akşam*, 8 Haziran 1340/8 Haziran 1924, No: 2036, s. 3.

⁵⁷⁸ *Akşam*, 9 Haziran 1340/9 Haziran 1924, No: 2037, s. 2.

⁵⁷⁹ *Akşam*, 12 Haziran 1340/12 Haziran 1924, No: 2040, s. 2.

olan Terlikçi Alaaddin tabancasıyla rastgele ateş edince gözaltına alınmıştır⁵⁸⁰. Tramvay Şirketi'nde asansör memuru Ethem ile arkadaşı Seyyar Satıcı Hikmet, 8 Temmuz'da Cerrahpaşa'da Tulumacı Mustafa'nın kahvehanesinde sarhoş bir şekilde kavga etmişlerdir. Ethem çakı ile Hikmet'i değişik yerlerinden yaralamıştır. Hikmet'in yarası ağır olup Cerrahpaşa Hastahanesi'nde tedavi altına alınmıştır⁵⁸¹. Aksaray'da ikamet eden Doktor Şevket Bey, 3 Ağustos 1924 gecesini Divan Yolu'nda Emin'in Gazinosu'nda içki içerken sebepsiz yere tabancasını ateşleyince tutuklanmıştır⁵⁸². Soğuk hava mahzenlerinde Hamalbaşı Eşref, arkadaşı mezbaha işçilerinden Kemal ile birlikte dün gece bir dükkânda rakı içtikten sonra sandalla mezbahaneye gitmek üzere denize açılmışlardır. Kemal dengesini kaybederek denize düşmüştür. Bu sırada sandal alabora olmuş ve Hamal Başı Eşref de düşmüştür. Kemal'in cesedi denizden çıkarılmışsa da Eşref tüm aramalara rağmen bulunamamıştır⁵⁸³.

Hilâl-i Ahdar Cemiyeti'nin Ekim 1924'te 5. Genel Kongresi'nde Katib-i Umumi Fahrettin Bey, Men-i Müskirat Kanunu'nun değiştirilmesiyle birlikte meydana gelen asayiş olaylarına örnekler vermiştir. Polis kayıtları merkezinde verdiği bilgiler içkiden kaynaklanan olayları göstermesi açısından önemlidir. Dikkat çekenlerin bazıları şunlardır:

29 Haziran 1923'te Kütahya'da arkadaşlarıyla içki alemi yapan Sırrı Bey, namusuna tecavüz edildiğini iddia ederek intihar etmiştir. 3 Belediye memuru Tophane'de içerek Belediye Dairesine gelmişler ve kavga etmişlerdir. Bunun üzerine polis müdahale etmiş, memurları Belediye'deki görevlerinden uzaklaştırılmıştır. Fırıncı İlyas, Muharrem'le içki içtikten sonra evine gitmişlerdir. Orada, tekrar içki içtikten sonra İlyas, arkadaşı Muharrem'in hanımına tecavüz etmiş, Muharrem'i de bıçak darbeleriyle öldürmüştür. 8 Temmuz 1924'te Sırmaköşe'de Abdi, içki içtikten sonra dine, imana, Allah'a, Peygamber'e küfür etmeye başlamış, kendini engellemeye çalışan Kasap Hakkı'ya üç el ateş etmiştir. İstanbul Gümrük Kasadarı Yusuf Bey'in oğlu Basri sürekli olarak içki içerek babasından para almaktaydı. Son isteğini reddeden babasını sarhoş bir halde bıçakla öldürmeye çalışmıştır. Babası karakola sığınarak durumu polise bildirmiştir. Basri çatıya sığınarak polisle çatışmaya girmişse de yaralı olarak ele geçirilmiştir. Boşnak Mehmet Çavuş arkadaşı Şevket'le Haydar Paşa'da sarhoş olduktan sonra bindikleri otomobil şoförünü sol omzundan ve sağ kalçasından sebepsiz yere yaralamışlardır. Aynı gece kendilerine nargile vermediği gerekçesiyle iki kahveciyi de bıçaklamışlardır. Beykoz'da ev hanımı Cemile birkaç sarhoş tarafından zorla evinden kaçırılarak tecavüz edilmiştir. Ortaköy'de Reji işçilerinden Muhammer sarhoş olduğu halde Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'ya küfür etmiştir. Eldorado Gazinosu'nda sarhoş olan resmî elbiseli polis bahçeye çıkarak sekiz el silahını ateşleyerek

⁵⁸⁰ *Akşam*, 13 Haziran 1340/13 Haziran 1924, No: 2041, s. 3.

⁵⁸¹ *Akşam*, 9 Temmuz 1340/9 Temmuz 1924, No: 2067, s. 2.

⁵⁸² *Akşam*, 4 Ağustos 1340/4 Ağustos 1924, No: 2090, s. 3.

⁵⁸³ *Akşam*, 20 Haziran 1926, No: 2762, s. 2.

huzuru bozmuştur. 27 Ağustos 1923'te ahlak polislerinden Şefik arkadaşı Seyfettin, âşık olduğu hayat kadını Katina ile birlikte Timoni Sokağı'nda bir gazinoda içki içmişlerdir. Şefik, aşığı Katina'yı kıskanarak eve göndermiş, içki içmeye devam etmiştir. Bir süre sonra gazinoda içki içenler arasında kavga çıkmıştır. Şefik, gazinodan kaçmışsa da takip edenler tarafından vurulmuştur.

Fahrettin Bey'in aktardığı olaylarda çeşitlilik dikkat çekmektedir. İçki yüzünden insanlar yakın arkadaşlarıyla kavga etmekte arkadaşının ırzına geçmekteydi. İçki içen birinin mukaddes değerlere dahi saldırdığı görülmektedir. Daha da ötesi Kanun'u tatbikle görevli bazı polisler içki içerek asayişsizliğe neden olmuştur⁵⁸⁴. Men-i Müskirat Kanunu'nun değiştirilmesinin en önemli gerekçelerinden biri olarak Kanun'un içki kaçakçılığını artırması gösterilmiştir. Değişiklikle birlikte kaçakçılık azalacağı yerde artmıştır. 1924 Haziran'ı itibariyle ispirto kaçakçılığını önlemek için Gümrük Müdüriyeti, Boğaz'a dört vapur göndermiştir. Çoğunlukla Bulgaristan'dan gelen Balkan gemileri sıkı bir aramaya tabi tutulmuştur. Alınan önlemler neticesinde 900 teneke kaçak ispirto yakalanmıştır⁵⁸⁵. Yine Samatya'da Kunduracı Hristos ve Küfeci Mayer 46 teneke kaçak ispirtoyu kaçırırlarken tutuklanmışlardır⁵⁸⁶.

IV. YENİ KANUN'A ELEŞTİRİLER

Yeni Kanun'un tatbikiyle beraber eleştiriler de başlamıştır. Bunlar özellikle ekonomi, asayiş ve tatbiki üzerinde yoğunlaşmıştır. Yapılan tenkitlerde iki amacın güdüldüğü ifade edilebilir. İlki, yeni Kanun'un ciddiyetle tatbikiyle alenen sarhoşluğun ve rakı gibi alkol oranı yüksek içkilerin yasaklanmasına devam edilmesidir. Diğeri Men-i Müskirat Kanunu'nun ilk haline dönmektir.

Eleştirilerin merkezi TBMM olmuştur. Karasi Mebusu Vehbi⁵⁸⁷ (Bolak) Bey, 2 Şubat 1925'te yaptığı bir konuşmada değişiklikle beş milyon lira gelir elde edileceğinin ifade edildiğine dikkat çekmiştir. Bununla beraber şimdiye kadar sadece 600 bin lira vergi toplanabildiğini belirtmiştir. Yine Kanun'un

⁵⁸⁴ *Yeşil Kitap*, s. 17-21; "Hilâl-i Ahdar Kongresi", *Sebilürreşâd*, 30 Teşrin-i Evvel 1340/30 Ekim 1924, C. 24, S. 623, s. 395-396.

⁵⁸⁵ *Akşam*, 20 Haziran 1340/20 Haziran 1924, No: 2048, s. 2.

⁵⁸⁶ *Akşam*, 5 Ağustos 1340/5 Ağustos 1924, No: 2091, s. 2.

⁵⁸⁷ Mehmet Vehbi Bolak, 1882'de Balıkesir'de doğdu. 1906'da Mülkiye Mektebi'nden mezun oldu. Değişik yerlerde kaymakam vekilliği, kaymakamlık görevlerinden sonra Mebusan Meclisinin İkinci ve Üçüncü Dönemlerine Afyonkarahisar Milletvekili seçildi. 26 Mayıs 1918'de Afyonkarahisar ardından Çatalca Mutasarrıflıklarına atandı. İzmir'in İşgali sonrasında Redd-i İlhak Cemiyeti'ne katıldı. Örgütün Merkez Kurulu Başkanlığına seçildi. Birinci Dönem TBMM'ye Karasi Milletvekili olarak katıldı. Anayasa, Milli Savunma, İçişleri, Dışişleri ve Bütçe Komisyonlarında çalıştı. 16 Ocak 1922'de İktisat, 18 Şubat 1922'de Dahiliye Vekilliklerinde bulundu. 37'si gizli oturumda olmak üzere 224 konuşma yaptı. 6 soru önergesi ve 3 kanun önerisi verdi. 15 Temmuz 1923'te yapılan seçimlerinde 561 oyla İkinci Dönem TBMM'ye Karasi Milletvekili seçildi. Dâhiliye, Divan-ı Muhasebat Komisyonları ile Memurin-i Muhakemat Tetkik Heyeti Başkanlıklarına seçildi. 3 kanun teklifi, 30 önergesi, Genel Kurulda 192 değişik konuda 545 konuşması vardır. Milletvekilliği sonrasında Balıkesir'e döndü. Serbest Cumhuriyet Fırkası ve Demokrat Parti'nin kuruluşunda yerel örgütlerin teşkiline öncülük etti. 6 Nisan 1948'de öldü. Bkz. Mehmet Vehbi Bey'in II. Devre TBMM Milletvekilliği Özlük Dosyası, *TBMM Arşivi*, Sicil No: 255; Çoker, *a.g.e.*, C. 3, s. 602-603; Öztürk, *a.g.e.*, C. 3, s. 457-458;

tatbik edilememesini de eleştirmiştir. Alenen sarhoşluğun yeni durumda da yasak olmasına rağmen geceleri mahalleleri sarhoşların doldurduğunu söylemiştir. Yasak hükmünün sözde olduğunu iddia etmiştir. İçkinin serbest bırakılmasının asayişsizliği artırdığını ifade etmiştir. İstanbul gazetelerine dayandırarak verdiği bilgiye göre İstanbul’da içki yüzünden 700 kişi cinayete kurban gitmiştir. Nüfusun artırılmaya çalışıldığı sırada içki yüzünden 40 yaşındaki “gürbüz adamların” öldüğünü söylemiştir. Şimdiye kadar elde edilen

600 bin liranın kaybedilen 700 delikanlının bedeli mi olduğunu sormuştur. Yine çok sayıda vatandaşın içki yüzünden hapselere düştüğünü ifade etmiştir⁵⁸⁸. 20 Kasım 1924’te Erzurum Mebusu Mehmet Raif⁵⁸⁹ (Dinç) Efendi de yaptığı konuşmada Men-i Müskirat Kanunu’nun değiştirilmesinin asayiş üzerinde olumsuz etkiler bıraktığını, hapishanelerde içki nedeniyle suç işleyenlerin çoğaldığını belirtmiştir. Bütün bunların da masrafları artırdığını ifade etmiştir⁵⁹⁰.

6. maddede yer alan “lokanta ve benzeri yerler”, “bira, likör gibi mâddeler” ibareleri de eleştirilmiştir. Men-i Müskirat Kanunu’nun değiştirilmesi müzakerelerinde muhalefet bu maddedeki ibarelerin genişletileceği endişelerini dile getirmiştir. Yeni Kanun’un yürürlüğe girmesiyle muhalefetin endişelerinde haklı olduğu görülmüştür. Örneğin, Bazı yerel idareciler rakının da serbest olduğuna hükmetmişlerdir. İstanbul Valisi Raşit Bey, Kanun’da rakı kullanılmayacaktır, ibaresinin bulunmadığını söylemiş bira, likör ve benzeri tabirine rakının da dâhil olabileceğini belirtmiştir. Rakının artık serbestçe satılabileceğini Polis Müdüriyetine bildirmiştir⁵⁹¹. Kısa süre sonra rakı sosyal hayatta yerini almıştır. Trabzon’da *İstikbâl* gazetesinde 23 Ekim 1924 tarihinde başlamak üzere hemen her gün tüccar Hacı İzzet Bey’in “Şifâ’ Rakısı” başlıklı reklamı yayımlanmıştır⁵⁹². Gazetede yine değişik markaların rakı

⁵⁸⁸ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 2, C. 13, TBMM Matbaası, Ankara 1975, s. 73-74.

⁵⁸⁹ Tercüme-i Hal kâğıdına göre 1874’te Erzurum’un Muratpaşa Mahallesi’nde doğdu. Dönemin meşhur hocalarından özel dersler ve sınava girerek icazetname aldı. 1887’de Mekteb-i Nüvvâb’tan mezun oldu. İspir, Urfa, Bayezid, Gümüşhane Niyabet-i Şer’iyelerinde bulundu. 1910’da Erzurum Kadılığında Meclis-i Mebusan’ın II nci Dönemine Erzurum Milletvekili seçildi. 1912’de Bitlis Kadılığına atandı. III. Dönem Meclise ikinci defa Erzurum Mebusu olarak girdi. Mütarekeden sonra Erzurum’a dönerek milli direnişin örgütlenmesine öncülük etti. 1921 yılında Erzurum İl Genel Meclisi Daimi Komisyon üyeliğine girdi. 5 Ağustos 1923 tarihli mazbatasına göre 398 oyla Erzurum Milletvekili olarak İkinci Dönem TBMM’ye seçildi. Şer’iye ve Evkaf, Umur-ı Diyaniye, Lâyiha ve Nizamname-i Dâhili, komisyonlarında çalıştı. Bir kanun tasarisının öncelikli görüşülmesi için önergesi, Genel Kurulda 19 değişik konuda, 30 konuşması vardır. Zonguldak’tan 5, Rize’den 6, Erzurum’dan 7 ve 8. Dönemlerde Milletvekili seçilen Raif Bey, 30 Ekim 1949’da öldü. Bkz. Mehmet Raif Bey’in II. Devre TBMM Milletvekilliği Özlük Dosyası, TBMM Arşivi, Sicil No: 506; Öztürk, a.g.e., C. 3, s. 304-305.

⁵⁹⁰ TBMM ZC, Devre: 2, C. 10, s. 344.

⁵⁹¹ “Rakının İçilmesi de Serbest Oldu”, *Sebîlürreşâd*, 10 Temmuz 1340/10 Temmuz 1924, C. 24, S. 608, s. 158.

⁵⁹² *İstikbâl*, 23 Teşrin-i Evvel 1340/ 23 Ekim 1924, No: 1316, s. 2; *İstikbâl*, 25 Teşrin-i Evvel 1340/ 25 Ekim 1924, No: 1317, s. 2; *İstikbâl*, 26 Teşrin-i Evvel 1340/ 26 Ekim 1924, No: 1318, s. 2; *İstikbâl*, 27 Teşrin-i Evvel 1340/ 27 Ekim 1924, No: 1319, s. 2.

reklamlarına yer verilmiştir⁵⁹³. *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesi 19 Mayıs 1924 tarihli sayısında Hernestayi ve Tudor Şirketlerinin bira, şarap, rakı, likör gibi içki reklamını yayımlamıştır⁵⁹⁴. Yandaki resimde olduğu gibi İzmir basını da rakı reklamlarını sayfalarına taşımıştır⁵⁹⁵.

Rakının serbest bırakılması Men-i Müskirat Kanunu taraftarlarını harekete geçirmiştir. Kastamonu Mebusu Halit Bey, 8 Kasım 1924'te 6. maddenin tefsirine dair takrir vermiştir. Takririnde, maddede lokanta ve benzeri yerlerde bira ve likör tüketilebileceği ifade edilmişse de rakıya dair ibare kullanılmamıştır. Buna rağmen "*bira ve likör gibi*" tabiri rakıyı da kapsar hale getirilmiştir. Hilâli Ahdar Cemiyeti'nin son toplantısında doktorlar rakının bira ve likör olarak kabul edilemeyeceğini ortaya koymuşlardır. Kanunda bira ve likörün tüketilmesine izin verilmesinin sebebi gayet az alkol barındırması ve sarhoşluk vermemesi gösterilmiştir. Bu da geniş mikyasta içki tüketilmesinin arzu edilmediğini göstermektedir. Rakı ise sarhoşluk veren ve Türkiye'de en çok tüketilen içkidir. Halit Bey, rakının bira ve likör cinsinden değerlendirilmemesine dair acilen maddenin tefsirini teklif etmiştir⁵⁹⁶. 7 Kasım 1924'te Adliye Encümeni içinde yoğun alkol bulunan ve sarhoşluk veren rakının, bira ve likör olarak kabul edilemeyeceğini belirtmiştir. Bu nedenle rakının alenen içilemeyeceğini ifade etmiştir⁵⁹⁷. Kavanin-i Maliye Encümeni de aynı fikri paylaştığını mazbatasında belirtmiştir⁵⁹⁸. Encümenlerde son şeklini alan teklif 21 Ocak 1925'te Mecliste görüşülmüştür. Çorum Mebusu Doktor Mustafa (Cantekin) Bey, rakının bira ve likör gibi alenen tüketilmesinin doğru olmadığını belirtmiştir. Rakının yoğun alkol barındırdığının ve sarhoşluk verdiğinin bilimsel bir gerçek olduğunu ifade etmiştir⁵⁹⁹. Aydın Mebusu Tahsin ve Saruhan Mebusu Vasıf Beyler gençlerin rakı yüzünden birbirlerini öldürdüklerini belirtmiş, teklifi bir an önce oylamaya sunulmasını

⁵⁹³ Urumca Fabrikasının reklamı için bkz: *İstikbâl*, 30 Haziran 1340/ 30 Haziran 1924, No: 1223, s. 2; *İstikbâl*, 1 Temmuz 1340/ 1 Temmuz 1924, No: 1224, s. 2; *İstikbâl*, 3 Temmuz 1340/ 3 Temmuz 1924, No: 1226, s. 2; *İstikbâl*, 6 Temmuz 1340/ 6 Temmuz 1924, No: 1228, s. 2; *İstikbâl*, 8 Temmuz 1340/ 8 Temmuz 1924, No: 1230, s. 2; Azmi Müskirat Fabrikasının reklamları için bkz: *İstikbâl*, 30 Haziran 1340/ 30 Haziran 1924, No: 1223, s. 2; *İstikbâl*, 1 Temmuz 1340/ 1 Temmuz 1924, No: 1224, s. 2; *İstikbâl*, 3 Temmuz 1340/ 3 Temmuz 1924, No: 1226, s. 2; *İstikbâl*, 6 Temmuz 1340/ 6 Temmuz 1924, No: 1228, s. 2; *İstikbâl*, 8 Temmuz 1340/ 8 Temmuz 1924, No: 1230, *İstikbâl*, 22 Teşrin-i Evvel 1340/ 22 Ekim 1924, No: 1315, s. 2; *İstikbâl*, 23 Teşrin-i Evvel 1340/ 23 Ekim 1924, No: 1316, s. 2; *İstikbâl*, 25 Teşrin-i Evvel 1340/ 25 Ekim 1924, No: 1317, s. 2; *İstikbâl*, 26 Teşrin-i Evvel 1340/ 26 Ekim 1924, No: 1318, s. 2; *İstikbâl*, 27 Teşrin-i Evvel 1340/ 27 Ekim 1924, No: 1319, s. 2; Dersaadet Şişli Baküs fabrikasının reklamları için bkz: *İstikbâl*, 1 Kânûn-ı Sâni 1341/ 1 Ocak 1925, No: 1370, s. 2; *İstikbâl*, 3 Kânûn-ı Sâni 1341/ 3 Ocak 1925, No: 1371, s. 2; Üzüm Kızı rakısı reklamları için bkz: *İstikbâl*, 1 Kânûn-ı Sâni 1341/ 1 Ocak 1925, No: 1370, s. 2; *İstikbâl*, 3 Kânûn-ı Sâni 1341/ 3 Ocak 1925, No: 1371, s. 2.

⁵⁹⁴ *Hâkimiyet-i Milliye*, 19 Mayıs 1340/ 19 Mayıs 1924, No: 1123, s. 4.

⁵⁹⁵ *Sada-yı Hak*, 15 Ağustos 1340/ 15 Ağustos 1924, No: 1411, s. 4.

⁵⁹⁶ *BCA*, 30.10.0.0/182.254..8., lef.6; *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: 2, C. 12, TBMM Matbaası, Ankara 1975, s. 241; *Hilâl-i Ahdar*, 13 Nisan 1341/ 13 Nisan 1925.,C. 1, No.6. s. 47-48.

⁵⁹⁷ *BCA*, 30.10.0.0/182.254..8., lef.6-7; *TBMM ZC*, Devre: 2, C. 12, s. 242; *İstikbâl*, 1 Kânûn-ı Evvel 1340/ 1 Aralık 1924, No: 1347, s. 1.

⁵⁹⁸ *BCA*, 30.10.0.0/182.254..8., lef.7-8; *TBMM ZC*, Devre: 2, C. 12, s. 242.

⁵⁹⁹ *TBMM ZC*, Devre: 2, C. 12, s. 243.

önermişlerdir⁶⁰⁰. Bununla beraber Meclis yeter sayısı olmadığı gerekçesiyle oylama ertesi günü yapılmıştır. Yapılan oylamayla teklif kabul edilmiştir⁶⁰¹. Böylece rakının alenen içilemeyeceği kabul edilerek tüm ülkeye tebliğ edilmiştir. Alınan karar Men-i Müskirat Kanunu taraftarlarınca sevinçle karşılanmıştır⁶⁰².

Rize Mebusu Ekrem (Rize) Bey ise biradan başka bütün içkilerin alenen tüketilmemesi için bir layiha vermiştir. Teklif, 22 Ocak 1925'te Layiha Encümeni'ne sevk edilmiştir⁶⁰³. 24 Ocak 1925'te ise Adliye ve Sıhhiye Encümenlerine gönderilmiştir⁶⁰⁴. 21 Nisan 1925'te acilen müzakere edilmesi kararı alınmıştır⁶⁰⁵. Bununla beraber yaklaşık bir yıl sonra 27 Mart 1926'da Meclise getirilmiştir. Teklifin acilen müzakerelerine geçilmesi kabul edilmiştir⁶⁰⁶. Layiha, 1 Nisan 1926'da bir kez daha Meclise getirilmiştir. Fakat Maliye Vekili Hasan Fehmi Bey, İspirto ve Alkollü İçeceklerin Tekeli teklifinin kabul edildiğini dolayısıyla Ekrem Bey'in layihasının görüşülmesine gerek kalmadığını ifade etmiştir. Teklifin bir kere de Muvazene-i Maliye Encümenine gönderilmesini önermiştir. Hasan Bey'in önerisi kabul edilmiş layiha, Encümene sevk edilmiştir⁶⁰⁷. Böylece Ekrem Bey'in teklifi yaklaşık iki yıl Mecliste oyalanmış, Tekel Kanunu sonrasında müzakere edilmeden rafa kaldırılmıştır. Yine Denizli Mebusu Yusuf (Başkaya) ve Haydar Rüştü (Öktem) Beyler Kanun'un ciddiyetle tatbik edilmesi için Başvekâlet tarafından bütün ülkeye bir kez daha duyurulmasına dair bir takrir vermişlerdir. Takrir, 1 Şubat 1925'te Başvekâlete gönderilmiştir⁶⁰⁸.

TBMM'de Kanun'a dair yapılan eleştiriler ilerleyen günlerde devam etmiştir. 16 Şubat 1925'te Kastamonu Mebusu Halit Bey, alenen sarhoşluğun yasak olmasına karşın bunun uygulanmadığını söylemiştir. Bunu ispatlama adına önceki gün Sinop'tan güvenilir birinin kendisine gönderdiği mektubu okumuştur. Mektupta şunlar yazılmıştır: *"Boyabata gittim. Malumu âliniz geçenlerde Boyabat yandı. Birçok çarşılar filan yandı. Bu yangının tevessüüne bilhassa Hükümet konağının ve birçok evrakın yanmasına sebep, memurların sarhoşluğu, ayyaşlığıdır... Rica ederim. Bu hususa nazarı dikkatinizi celb ederim. Bu işret, köylere kadar sirayet etmiştir. Ahlakı umumiye fesada uğruyor. Memurlara kadar sirayet ediyor. Vezaiî devlete kadar sirayet ediyor Onun için rica ederim, siz mebussunuz, nazarı dikkatinizi celb ederim. Arkadaşlarınıza da arz edin ve bu kanunu kaldırın "*⁶⁰⁹

⁶⁰⁰ TBMM ZC, Devre: 2, C. 12, s. 243.

⁶⁰¹ TBMM ZC, Devre: 2, C. 12, s. 281-282.

⁶⁰² "Rakının Men'i", *Sebülürreşâd*, 26 Şubat 1341/26 Şubat 1925, C. 25, S. 640, s. 251.

⁶⁰³ TBMM ZC, Devre: 2, C. 12, s. 252.

⁶⁰⁴ TBMM ZC, Devre: 2, C. 12, s. 288.

⁶⁰⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 2, C. 18, TBMM Matbaası, Ankara 1976, s. 293.

⁶⁰⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 2, C. 23, TBMM Matbaası, Ankara (Tarihsiz), s. 356.

⁶⁰⁷ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 2, C. 24, TBMM Matbaası, Ankara (Tarihsiz), s. 9.

⁶⁰⁸ TBMM ZC, Devre: 2, C. 13, s. 28.

⁶⁰⁹ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 2, C. 14, TBMM Matbaası, Ankara 1976, s. 49.

Halit Bey, mektubu aktardıktan sonra memurların halka örnek olmaları adına alenen içki içmemelerini istemiştir. Bir öğrenci öğretmenin içki içtiğini gördüğünde ona özeneceği örneğini vermiştir. Müdürlerin, idarecilerin ve halkla temas eden memurların ancak evlerinde içki içmelerini istemiştir⁶¹⁰. Halit Bey, gezdiği yerlerde halkın yeni Kanun'dan şikayetçi olduklarını belirtmiştir. Yüz elli hanelik bir kaza merkezinde üç dört meyhane açıldığını söylemiştir. Herkesin sarhoş olduğunu namuslu ailelerin sokağa çıkamadığını savunmuştur. Türk halkının %95'inin içki içmesini bilmediğini, üç kadeh atınca kendilerinden geçtiklerini söylemiştir. Halit Bey, iki gün önce meyhanenin birinde alenen kadehle rakı satılır levhasının asıldığına şahit olduğunu belirtmiştir. İsteyen herkesin buna şahit olabileceğini söylemiştir. Bu ifadelerden sonra Kanun'un ciddiyetle tatbik edilmesini istemiştir. Konya Mebusu Mustafa Fevzi (Karaağaç) Bey ise Kanun'un tatbik edilememesi nedeniyle çok sayıda olay meydana geldiğini belirtmiştir. Karaoğlan Çarşısı'ndaki Cami'inin kenarında dahi içki içildiği ve rakı satıldığı bilgisini vermiştir. Bununla beraber Kanun'un uygulanmaya başlandığının anlaşıldığını belirtmiş ve teşekkür etmiştir. Bir yıldan beri adeta uykuya tutulan Kanun'un uyandırıldığını ifade etmiştir. Kanun'un bundan sonra Allah'ın izniyle tatbik edileceğini söylemiştir⁶¹¹.

Bazı gazeteler de içkiyi serbest kılan yeni durumu şiddetle tenkit etmişler, Men-i Müskirat Kanunu'na yeniden dönülmesi için yoğun propaganda yapmışlardır. Örneğin, İstanbul basınında Samsun'da asayişin bozulduğuna dair haberler çıkmıştır. Haberlerde polisin ihmali nedeniyle sarhoşluğun arttığı belirtilmiştir. Halkın polisin bu tavrından ve sarhoşların vermiş olduğu zarardan şikâyet ettikleri iddia edilmiştir. Bu haberleri Samsun'da yayınlanmakta olan *Haber* gazetesi Emniyet Müdürüne sormuştur. Emniyet Müdürü iddiaları yalanlamış şehirde sarhoşluk yüzünden fazla taşkınlık görmediğini, Kanun'un kayıtsız şartsız tatbik edildiğini söylemiştir. Bununla beraber her sokaktan geçen sarhoştur denilerek tutuklanamayacağını ifade etmiştir⁶¹². 31 Temmuz 1924 tarihli *Sebîlürreşâd* dergisi Men-i Müskirat Kanunu'nun değiştirilmesiyle birlikte asayiş olaylarında büyük artış olduğunu ifade etmiştir. Kanun'u korumakla görevli bazı polislerin içki kaçakçılığına karıştıklarını, sarhoş olup olay çıkardıklarını iddia etmiştir. Dergiye göre Kanun'da “*alenen müskirat istimali memnudur*” ibaresine rağmen içkinin içilmediği yer yoktur. Hükümet Kanun'u hiçbir şekilde tatbik etmemektedir. Dergi bu durumu şöyle eleştirmiştir: “*Bir devlet, her ne olursa olsun kanûnlarıyla bu kadar istihfâf olunmasına müsâade ederse kanûna karşı perverde edilmesi lâzım gelen hürmet hislerini bizzât kendisi sarsmış olur. Bittab' bu vaz'iyet bir devlet için iyi bir şey değildir*”⁶¹³. Dergi 21 Ağustos tarihli sayısında ise Kanun'un İstanbul'da

⁶¹⁰ TBMM ZC, Devre: 2, C. 14, s. 48.

⁶¹¹ TBMM ZC, Devre: 2, C. 14, s. 44, 49.

⁶¹² *Haber*, 14 Ağustos 1340/14 Ağustos 1024, No: 43, s. 1.

⁶¹³ “İçki Yüzünden Husûle Gelen Müdhîş Cinâyetler”, *Sebîlürreşâd*, 14 Ağustos 1340/14 Ağustos 1924, C. 24, S. 612, s. 224.

adeta oyuncak haline getirildiğini savunmuştur. Yazıda bazı kişilerin içki içtikleri için mahkemeye sevk edilirken diğer taraftan sokaklarda dahi rakı içilmesine göz yumulduğu ifade edilmiştir. Örneğin, akşam olduğunda Büyük Ada'nın İskele civarında rakı kokusundan geçilmediği, isteyen herkesin içki içebildiği iddia edilmiştir⁶¹⁴.

Diğer taraftan Hilâl-i Ahdar Cemiyeti de vermiş olduğu konferanslar, Meclise gönderdiği layihalar ve neşriyatlar vasıtasıyla yeni durumu eleştirmiş, Men-i Müskirat Kanunu'na dönülmesi için büyük uğraş vermiştir⁶¹⁵. Bütün girişimlere rağmen amaçlara ulaşamamıştır. Yeni Kanun tam anlamıyla uygulanamamış rakı da dâhil olmak üzere alenen içki içilmeye devam edilmiştir. 22 Mart 1926'da İspirto ve Alkollü İçeceklerin Tekeli teklifinin kabul edilmesiyle Men-i Müskirat Kanunu resmen lağv edilecektir.

V. ÖZEL VE GENEL AFLAR

A. Özel Aflar

1. Adli Hatalar Gerekçesiyle Çıkarılan Aflar

Men-i Müskirat Kanunu'na göre verilen hükümlere itiraz ve temyiz yolu kapalı olması nedeniyle hükümet, adli hataları özel af yoluyla çözüme yolunu seçmiştir. Bu usul genel olarak şu şekildedir: Adliye Vekâleti, adli hata olduğu iddiasıyla özel af talebini içeren kanun layihasını Bakanlarkurulu'na göndermektedir. Hükümet kabul ettiği teklifi Meclise sunmaktaydı. Teklif önce Layiha, ardından Adliye Encümenlerine havale edilmekteydi. Encümenlerde son şeklini alan teklif, Mecliste görüşülmekte ve oylanmaktaydı. Kabul edilmesi halinde adli hataya maruz kalanlar özel afla cezalarının tamamından veya bir kısmından kurtuluyorlardı.

Adli hata yapıldığı gerekçesiyle Meclise 36 af teklifinin verildiği tespit edilmiştir. Affi istenen kişi sayısı ise 45'tir. Bunlardan sadece dördünün af talebi reddedilmiştir. İlk af talebi ile Kanun'un çıkarılması tarihi arasında uzun bir süre vardır. Bununla beraber ilk teklifin kabulünden sonra Hükümetin talepleri artmıştır. Birinci Dönem TBMM'de özel af taleplerine tepkiler gösterilmiştir. İkinci Dönem TBMM'de ise teklifler bazen hiç müzakere edilmeden kabul edilmiştir. Adli hata gerekçesiyle Hükümetin af talepleri şu başlıklar altında verilebilir:

a. Delil Eksikliğiyle ve Yetkisiz Mahkemelerce Verilen Hükümler

Men-i Müskirat Kanunu'yla ilgili davalara bakma selahiyatı Bidayet Ceza Mahkemelerine verilmiştir. Bununla beraber istisnalar da vardır. Örneğin, askeri

⁶¹⁴ İçki Husûsunda İstanbul'a Mahsûs İmtiyâz", *Sebîlürreşâd*, 21 Ağustos 1340/21 Ağustos 1924, C. 24, S. 613, s. 240.

⁶¹⁵ *Hilâl-i Ahdar*, 2 Şubat 1341/2 Şubat 1925., s. 2-3; **Basının ve Hilâl-i Ahdar Cemiyetinin Men-i Müskirat Kanunu lehinde faaliyetleri**da ayrıntılarıyla ortaya konmuştur.

memurların davalarına Divan-ı Harb Mahkemeleri bakabildiği gibi sıkıyönetim zamanlarında sarhoş olarak devlete karşı suç işleyenlerin muhakemeleri İstiklal Mahkemelerinde görülmüştür. Sulh, Şer'îye ve diğer mahkemelerin davalara bakma yetkisi yoktur. Bu mahkemelerin kabul ettiği davalar hükümsüz sayılmıştır. Yine yeterli delil olmadan sadece ihtimallerden yola çıkılarak verilen hükümler de adli hata kabul edilmiştir. 20 Şubat 1922'de Hükümetin Meclise sunduğu ilk layiha bu başlık altında değerlendirilebilir⁶¹⁶. 24 Nisan 1922'de müzakere edilen layihanın gerekçesinde adli hatanın şu şekilde meydana geldiği ifade edilmiştir:

Arapsun Eski Jandarma Kumandanı Kemal'in hizmetçisi, Rum Mahallesi sakinlerinden Dimitrikızı Temya'nın evinde bir teneke rakı bulunduğu dair Salim adında biri Kaymakamlığa ihbarda bulunmuştur. 13 Mart 1921'de Temya'nın evinde arama yapılmış fakat suç unsuruna rastlanmamıştır. Bununla beraber Temya'nın hareketleri jandarma tarafından yakından izlenmiştir. Aramalardan üç gün sonra Temya, Kemal'e göndermek için postacıya bir mektup verirken jandarma eri Tevfik tarafından mektuba el konulmuştur. Ele geçirilen mektupta, *"On beş kıyye rakımız çıktı. Sana bir şişe gönderecektim. Yolda bulurlar... diye göndermedim"* ifadesi geçmekteydi. Bunun üzerine Temya'nın evi tekrar aranmış sadece boş bir teneke ve desti bulunmuştur. Temya Arapsun Kaymakamlığı tarafından Sulh Mahkemesine sevk edilmiştir. Başkan Hasan Tahsin, Üye Abbas Hayri ve Mehmet Faik Beylerden oluşan Arapsun Sulh Mahkemesi, sorumluluk alanına girmemesine rağmen davayı kabul etmiştir. Mahkeme, ele geçirilen mektubun Temya tarafından yazıldığına dair birkaç şahiti dinlemiştir. Evde bulunan teneke ve destinin rakı üretiminde kullanıldığına karar vererek bunların ne miktarda içkiye karşılık geleceğini Duyunu Umumiye Müdürlüğü'ne sormuştur. 15 kıyye rakıya tekabül edeceği cevabı verilmiştir. Bunun üzerine Mahkeme, Temya'yı 15 kıyye rakı üretmekle suçlu bulmuştur. Men-i Müskirat Kanunu'nun 2. maddesi gereği 750 lira para cezasına çarptırmıştır. Para cezasını ödemediği takdirde Ceza Kanununun 37. maddesi gereği her yirmibeş kuruş için bir gün olmak üzere 100 ay hapse mahkum etmiştir.

Teklifte mahkemenin vermiş olduğu kararda birkaç yönden adli hata yapıldığı iddia edilmiştir. Teklife göre, Men-i Müskirat Kanunu'nda en fazla bir sene hapis cezası verilebilir. Hâlbuki Temya para cezasını ödemediği takdirde 100 ay yani sekiz sene dört ay hapse mahkum edilmiştir. Yine içki davaları Bidayet Ceza Mahkemelerinin yetki alanıdır. Sulh Mahkemesinin bu davalara bakma yetkisi yoktur. Yine Mahkeme'nin verdiği hüküm mahalli savcılık tarafından temyiz edilmiştir. Bu da Men-i Müskirat Kanunu'na aykırıdır. Zira verilen hükümler hiçbir şekilde itiraz ve temyiz edilemez. Hükümet, teklifte hatanın ancak hakkında yanlış hüküm verilmiş kişinin afedilmesiyle mümkün olabileceğini ifade etmiştir. Şahsın affedilmesi için iki maddelik kanun layihası

⁶¹⁶ BCA, 30.18.1.1./4.48.19, lef.1.

verilmiştir⁶¹⁷. Teklif, Layiha ve Adliye Encümenlerine sevk edilmiştir. Layiha Encümeni 20 Şubat 1922’de adli hata yapıldığını kabul etmiş, Temya’nın affedilmesini uygun bulmuştur. Adliye Encümeni de 12 Mart 1922’de layihayı uygun bulmuştur⁶¹⁸. 24 Nisan 1922’de müzakereleri uzun ve tartışmalı geçen teklif neticede 1. maddenin sonuna af yerine *hükümün refi*’ tabirinin getirilmesiyle kabul edilmiştir⁶¹⁹.

İlerleyen tarihlerde verilen bir başka layihada ise Adliye Encümeni soruna farklı yaklaşmıştır. Hükümet, 1 Eylül 1923’te Viranşehirli Mukaddes ve Afife haklarında mahkemenin adli hata yaptığı gerekçesiyle aflarını istemiştir. Teklif 13 Eylül 1923’te Adliye Encümenine sevk edilmiştir⁶²⁰. Adliye Encümeninin 21 Kasım 1923 tarihli mazbatasına göre Viranşehirli Mukaddes ve Afife’ye verilen ceza gerekçesi evlerinde bulunan 54 batman mayalanmış maddedir. Mahkeme, bundan 67 kıyye 200 dirhem rakı imal edilebileceği düşüncesinden yola çıkmıştır. Viranşehir Bidayet Hâkimliği Sulh Ceza Mahkemesi 28 Mart 1922’de şahıslara 3.375 lira para, vermedikleri takdirde birer yıl hapis cezalarına çarptırmıştır. Adliye Encümeni, mahkumeler hakkında verilen hükümleri üç gerekçeyle hatalı bulmuştur: İlki, içki üretilmemiş, ihtimalden yola çıkılarak hüküm verilmiştir. İkincisi, Men-i Müskirat Kanunu’na göre içki imali küçük suç derecesindedir. Bunlar da ancak kesin deliller halinde suç telakki edilebilir. Kanun’da içki üretimi girişimine dair bir kayıt da yoktur. Bu nedenle mahkumelerin mayalanmış madde hazırlamaları suç kabul edilemez. Sonuncu neden ise Mahkeme’nin içki davasını yürütme selahiyetinin bulunmamasıdır. Buna rağmen Viranşehir Bidayet Hâkimliği Sulh Ceza Kısımında dava görülmüş ve sonuçlandırılmıştır. Temyiz ve itiraz yolunun kapalı olması ancak Bidayet Sulh Ceza Mahkemeleri kararları içindir. Bu nedenle mahkumelerin, hükmü temyize götürebileceği uygun görülmüştür⁶²¹. Hükümetin teklifi Adliye Encümeninin son şeklini verdiği haliyle kabul edilmiştir⁶²².

b. Fazla Hapis Cezaları

Fazla hapis cezası vermek de adli hatalar arasında değerlendirilmiştir. Bu çoğunlukla para cezalarının hapse çevrilmesinde görülmüştür. Men-i Müskirat Kanunu’na aykırı hareket edenlere 17 Nisan 1922’ye kadar her 25 kuruş için bir gün hapis cezası verilmiştir. 17 Nisan 1922’de Ceza Kanunu’nun 37. maddesinde yapılan değişiklikle 125 beş kuruş için bir gün hapis getirilmiştir⁶²³. Bu yeni uygulamanın tatbikinde sıkıntılar yaşanmıştır. Adli hata gerekçesiyle sunulan tekliflerin önemli bir kısmı mahkemelerin yeni hesaba göre ceza

⁶¹⁷ BCA, 30.18.1.1./4.48.19, lef.1; *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: 1, C. 19, TBMM Matbaası, Ankara 1959, s. 362-363.

⁶¹⁸ *TBMM ZC*, Devre: 1, C. 19, s. 363-364.

⁶¹⁹ *TBMM ZC*, Devre: 1, C. 19, s. 366-369.

⁶²⁰ *TBMM ZC*, Devre: 2, C. 2, s. 72.

⁶²¹ *TBMM ZC*, Devre: 2, C. 3, s. 596-597.

⁶²² *TBMM ZC*, Devre: 2, C. 3, s. 597.

⁶²³ *TBMM ZC*, Devre: 1, C. 19, s. 251.

vermemesinden kaynaklanmıştır. Bundan kaynaklanan adli hatalara şu örnekler verilebilir:

Hükümet 4 Şubat 1923'te TBMM'ye sunduğu teklifte belirttiğine göre, Niğde Bidayet Ceza Mahkemesi sarhoşluktan dolayı Şehitler Mahallesi'nden Şükrüoğlu Halil İbrahim'e 50 lira para, ödeyemediği takdirde bir sene hapis cezası vermiştir. Halil İbrahim'e verilen para cezası 17 Nisan 1922 tarihli kanun gereği 125 kuruş için bir gün olarak hesaplandığında 40 gün hapse karşılık gelmektedir. Hâkim bu kararla adli hata yapmıştır. Para cezasını ödeyemeyen Halil İbrahim ise halen Niğde Hapishanesi'ndedir. Halil İbrahim'in mağduriyeti ancak aflu giderilebilir. Adliye Encümeni teklifi uygun bulmuştur. 24 Mart 1923'te yapılan müzakereler neticesinde teklif kabul edilmiştir⁶²⁴.

Yine hükümetin muhtelif tarihlerde 9 kişinin affına dair verdiği 8 teklif de fazla cezadan kaynaklanmaktadır. 19 Haziran 1923 tarihli Nimetihuda Yelken Gemisi Kaptanı Tirebolulu Kör Alizade Temeloğlu Cemal'in, 5 Ağustos 1923 tarihli Alanyalı Aleksi'nin hanımı Pipi'nin, 1 Eylül 1923 tarihli Zonguldak'ın Muslu köyünden Mehmetoğlu Hüseyin'in, Hopa'nın Abıslah köyünden Durak Mehmet'in, Çankırı Mal Sandık Emni Kadri'nin İnebolu Kayıkçılar Kâtibi Ahmet Efendi'nin, Karamürsel'in Debbaghane Mahallesi'nden Hüseyinoğlu İbrahim'in, Kastamonu'nun Akbeke Mahallesi'nden Mehmetoğlu Abdullah ve Kuzkaya Nahiyesi'nden Akcanoğlu Hüseyin Beylerin fazla cezalarının afları istenmiştir⁶²⁵. Tekliflerin Meclisteki işlemleri aynı anda yapılmıştır. Adliye Encümeninin 19 Kasım 1923'te okunan mazbatasına göre içki naklinden hüküm giymiş Tirebolulu Temel, Zonguldaklı Mehmetoğlu Hüseyin, İnebolulu Mehmet ve Karamürseli Gardiyan İbrahim Beylere verilen cezalarda adli hata görülmemiştir. Diğerlerine ise fazla ceza verilmiştir. Mazbatada adli hatalardan mağdur olanların fazla cezalarının afları istendiği gibi yanlış karar veren hâkimler hakkında gerekli adli işlemlerin yapılması, Adliye Vekâletinin dikkatine sunulmuştur⁶²⁶. Encümenin mazbatasını müzakere edilmeden aynen kabul edilmiştir⁶²⁷. Bunlardan başka Nallıhan Askerlik Şubesinde Mudurnulu Hakkı'nın, Hacı Osman'ın, Ankara'da Balıkpazarı'nda Koltukçu Ciritzade Refik Çavuş'un, Bartın'ın Karca Mahallesi'nden Çökizazoğlu İbrahim'in de aynı gerekçelerle fazla cezalarının afları talep edilmiştir. Talepler değişik tarihlerde kabul edilmiştir⁶²⁸.

c. Küsürattan Kaynaklanan Adli Hatalar

⁶²⁴ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, C. 28, TBMM Matbaası, Ankara 1961, s. 143, 145.

⁶²⁵ BCA, 30.18.1.1/7.21.17., lef.1; BCA, 30.18.1.1/7.31.9., lef.1; BCA, 30.18.1.1/7.27.9., lef.1; BCA, 30.18.1.1/7.31.5., lef.1; BCA, 30.18.1.1/7.31.3., lef.1; BCA, 30.18.1.1/7.31.6., lef.1; BCA, 30.18.1.1/7.30.18., lef.1; TBMM ZC, Devre: 2, C. 1, s. 59, 69; TBMM ZC, Devre: 2, C. 2, s. 34, 72.

⁶²⁶ BCA, 30.18.1.1/7.21.17., lef.1; BCA, 30.18.1.1/7.31.3., lef.1; BCA, 30.18.1.1/7.31.5., lef.1; BCA, 30.18.1.1/7.27.9.; BCA, 30.18.1.1/7.30.13., lef.1; BCA, 30.18.1.1/7.30.18., lef.1; TBMM ZC, Devre: 2, C. 3, s. 438-439.

⁶²⁷ TBMM ZC, Devre: 2, C. 3, s. 439-440; BCA, 30.18.1.1/7.31.6., lef.1; BCA, 30.18.1.1/7.31.9., lef.1.

⁶²⁸ BCA, 30.10.00.00/107.705.10, lef: 9-10, 12-13, 17; TBMM ZC, Devre: 2, C. 8, s. 268-269.

Men-i Müskirat Kanunu'nunda bir kıyyenin altındaki içki ile ilgili hüküm verilmemiştir. Hâkimlerin bazıları bir kıyyenin altındaki içkiye kıyye muamelesi yapmış ya da küsürleri tamamlamıştır. Bu uygulama Hükümet tarafından adli hata olarak değerlendirilmiş ve af talebi olarak Meclise taşınmıştır. Örneğin, Meclise sunulan iki teklife göre Söke Bidayet Mahkemesi 16 Temmuz 1923'te İtalyan vatandaşı Markoni Oktavyo'ya, Canik Bidayet Mahkemesi 3 Nisan 1923'te Samsun'un Şekûroğlu Caddesinde Bonmarşe Mağazası Müdürü Mehmet Emin Bey'e bir şişe içinde yarım kıyye rakı naklettikleri iddiasıyla 50 lira para cezası, vermedikleri takdirde 40 gün hapse mahkûm etmişlerdir. Verilen tekliflerde Kanun'da bir kıyyenin altında içki taşımaya dair ibarenin bulunmaması nedeniyle adli hata yapıldığı ifade edilmiş ve şahısların afları istenmiştir⁶²⁹. Adliye Encümeni 21 Kasım 1923'te hazırladığı mazbatasıyla teklifleri uygun bulmuştur. Yanlış karar veren hâkimlerin de adliyeye sevkleri istenmiştir⁶³⁰. Mazbata 19 Aralık 1923'te tartışmalardan sonra kabul edilmiştir⁶³¹. Bunlardan başka küsürattan kaynaklanan adli hata ve af gerekçeleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:⁶³²

Mahkûmun ismi	Mahkeme	Suç	Mahkûmiyeti	Af sebebi	Af miktarı
Hüseyinoğlu Hacı Mehmet	Sandıklı Bidayet Ceza Hâkimliği	Yarım kıyye rakı satmak	25 lira para veya 20 gün hapis	Bir kıyyenin altında içki için ceza olmaması	Cezanın tamamı
Urlalı Süleymanoğlu Murat	İzmir Bidayet Mahkemesi	Rakı nakli	50 lira para veya 40 gün hapis	“	“
Urlalı Saraç	“	“	“	“	“

⁶²⁹ BCA, 30.10.00.00/107.705.10, lef:15; BCA, 30.10.00.00/107.705.10, lef:16; BCA, 30.10.00.00/107.705.10, lef:11.

⁶³⁰ BCA, 30.10.00.00/107.705.10, lef:9-10.

⁶³¹ TBMM ZC, Devre: 2, C. 4, s. 299.

⁶³² BCA, 30.10.00.00/107.705.12, lef:4-5, 12/2-6; BCA, 30.10.00.00/107.705.12, lef:10-11, 12/2; BCA, 30.10.00.00/107.705.12, lef: 3,6,9,12/3; BCA, 30.10.00.00/107.705.12, lef:4-5, 7-8,10-11,12/1-4; BCA, 30.10.00.00, Dosya: 9316, Yer: 107.705.16, lef: 7-10, 11/2-6, 16-18; TBMM ZC, C. 10, s. 389-393; TBMM ZC, Devre: 2, C. 8, s. 128; TBMM ZC, C. 8, s. 925-927. TBMM ZC, C. 8, s. 927; TBMM ZC, Devre: 2, C. 8, s. 268.

Mustafaoğlu Hasan					
Urla'nın Cami-i Atik Mahallesi'nden Kasap Ahmet Çavuşoğlu İsmail	“	“	“	“	“
Kelkit'in Reşadiye Mahallesi'nden Bayburt'ta misafir Osmanoğlu Zeki	Bayburt Bidayet Mahkemesi	150 dirhem rakı taşımaki	1875 kuruş para	“	“
Bursalı Aynıddinoğlu Mehmet Emin	Eskişehir Bidayet Ceza Mahkemesi	Rakı nakli	50 lira para	“	“
Eskişehir'in Cunudiye Mahallesi'nden merhum Hüseyinoğlu Acem Aziz	Eskişehir İstinaf Mahkemesi	Yarım kıyye rakı nakli	50 lira para	“	“
Eskişehir'in Akçaalan Mahallesi'nden Halil İbrahim Efendi'nin Yeğeni Hanife	“	“	“	“	“
Bor'un Fertek köyünden İmam Mehmet Efendioğlu Celâl	Bor Bidayet Mahkemesi	Yarım kıyye rakı nakli	25 lira para	“	“
Karahisar'ın Devedede Mahallesi'nden Konstanyanoğlu Çil Avadik	Karahisarı Sahip Bidayet Mahkemesi	Yarım kıyye rakı satışı	25 lira para	“	“
Giresun'un Çınarlar Mahallesi'nden Gögezolu Şükrü	Giresun Bidayet Mahkemesi	“	831 kuruş para veya 34 gün hapis	“	“

Kapı Mahallesi'nden Kayıkçı Cıvık Hamdi	“	“	831 kuruş para veya 34 gün hapis	“	“
Anaforoğlu Mehmet	“	Şarap nakli ve Kahveci Eyüp'e kötü söz söylemek	1333 kuruş para veya 38 gün hapis	“	“
Osmanoğlu Ali Rıza	Eskişehir Bidayet Mahkemesi	Yüz dirhem rakı nakletmek	50 lira para cezası	“	“

Tabloda ifade edilen teklifler de değişik tarihlerde kabul edilmiştir⁶³³.

d. Diğer Adli Hatalar

Bazen hâkimler yanlış maddeye göre cezalar vermişlerdir. Yine zanlıların yaşlarını dikkate almadan hüküm verenler de olmuştur. Hükümet bu kararları adli hata değerlendirerek af tekliflerinde bulunmuştur. Hükümet'in 13 Şubat 1923'te verdiği layiha buna örnek gösterilebilir. Buna göre yarım kıyye rakı nakletmekten Düzce'nin Cedit Mahallesi'nden Boşnak Salihoğlu'na Men-i Müskirat Kanunu'nun 3. maddesi gereği 15 gün hapis cezası verilmiştir⁶³⁴. Adliye Encümeni mazbatasında Düzce Bidayet Mahkemesi'nin içki nakletmekten Kanun'un 2. maddesine göre ceza vermesi gerekirken içki üretmekten yani 3. maddeden karar verdiğini belirtmiştir. Encümen Boşnak Ali'nin mahkûmiyeti sırasında 15 yaşını doldurmadığına dikkat çekmiştir. Kanun'un 5. maddesi gereği gerekli ceza indiriminin de yapılmadığını ifade etmiştir. Encümen Mahkeme'nin adli hata yaptığını ve “*hükümün refi*” ve *iptali*”ni uygun bulmuştur⁶³⁵. Teklif aynen kabul edilmiştir⁶³⁶.

Hükümetin sunmuş olduğu bir başka af teklifine göre, Çankırı Bidayet Mahkemesi 20 Şubat 1924'te Hoca Elvan Mahallesi'nden Çeribaşoğlu Hafız Rüştü'nün oğlu Dokumacı Fahri'ye sarhoş olduğu halde çarşıda silâh atmak suçundan 50 lira para cezası vermiştir. Fahri 13 yaşını doldurmadığı için Ceza Kanunu'nun 40. maddesinin özel fıkrası uygulanmıştır. Verilen ceza 25,5 liraya indirilmiştir. Hâlbuki 13 yaşından küçük olanların ceza ehliyetleri yoktur. Buna

⁶³³ TBMM ZC, Devre: 2, C. 8, s. 269, 929; TBMM ZC, C. 10, s. 393, 438; BCA, 30.10.00.00/ 107.705.12, lef:1-2; BCA, Fon: 30.10.00.00, Dosya: 9316, Yer: 107.705.16, lef: 1-10; BCA, Fon: 30.10.00.00, Dosya: 9317, Yer: 107.705.17, lef: 3, 5.

⁶³⁴ TBMM ZC, Devre: 1, C. 29, s. 7.

⁶³⁵ TBMM ZC, Devre: 1, C. 29, s. 7-8.

⁶³⁶ TBMM ZC, Devre: 1, C. 29, s. 9.

aykırı hareket edilmiş ve adli hata yapılmıştır. Mağduriyet ancak özel afla giderilecektir⁶³⁷. Teklif, Adliye Encümeni tarafından 12 Nisan 1924'te uygun bulunmuştur⁶³⁸. Teklif, kabul edilmiştir⁶³⁹.

Men-i Müskirat Kanunu'na göre, para cezası, hapis veya hadd-i şer'i cezalarından ancak biri verilebilirdi. Mahkemelerin buna aykırı hareket ettikleri de görülmüştür. Hükümetin adli hatalar gerekçesiyle verdiği tekliflerden biri buna örnek gösterilebilir. 1 Eylül 1923 tarihli layihaya göre Maraş'ın Kuyucuk köyünden Simonoğlu Hamparsom içki kullandığından üç ay hapis ve 50 lira para cezasına çarptırılmıştır. Kanun'un 3. maddesinde cezalardan sadece birinin verileceği hükmü sabit olduğundan adli hata yapılmıştır. Mağduriyetin giderilmesi için hapis ya da para cezası verilmelidir⁶⁴⁰. Adliye Encümeni de adli hata yapıldığı ve teklifin kabul edilmesi yönünde mazbata hazırlamıştır. Mazbata 19 Kasım 1923'te kabul edilmiştir⁶⁴¹.

2. Adli Hatalara ve Aflara Tepkiler

Af tekliflerine TBMM'de yoğun eleştiriler yapılmıştır. Eleştirilerin başında, temyiz ve itiraz hakkı bulunmamasına rağmen Hükümetin af teklifleriyle hükümleri bozmak istemesidir. Yine mahkemelerin yanlış karar vermeleri ve küsurat meselesi fazlaca eleştirilmiştir. 24 Nisan 1922'de Hükümetin ilk af teklifi müzakerelerinde Karahisar-i Şarki Mebusu Ali Süruri⁶⁴² Bey, teklifin af olarak değil mahkeme kararının iptali olarak kabul edilmesini önermiştir. Ona göre, af usulüyle mağduriyetin giderilmesi kamuoyu üzerinde kötü izlenim bırakacaktır. Bunun yerine hükmün iptali kabul edilmelidir⁶⁴³. Isparta Mebusu Hafız İbrahim (Demiralay) ve Ertuğrul Mebusu Mustafa Kemal (Güney) Beyler de Ali Süruri'nin düşüncesini desteklemiştir⁶⁴⁴. Ali Süruri Bey, af yerine "*hükmün ref'i*" tabirinin getirilmesine dair bir takrir vermiştir⁶⁴⁵. Takriri kabul edilmiştir⁶⁴⁶. Böylece ilk teklif af olarak değil Mahkeme kararının lağvedilmesi olarak çıkmıştır. Müzakerelerde adli hataya sebep olan Mahkeme Heyeti de eleştirilerek cezalandırılmaları istenmiştir. Afyonkarahisar Mebusu Ahmet Nebil (Yurteri) Bey Mahkeme Heyeti'nin, İstiklal Mahkemesi'ne sevk

⁶³⁷ BCA, 30.10.00.00/ 107.705.12, lef:7-8, 12/4-5; TBMM ZC, C. 8, s. 926-927.

⁶³⁸ BCA, 30.10.00.00/ 107.705.12, lef:12/5; TBMM ZC, C. 8, s. 927.

⁶³⁹ TBMM ZC, C. 8, s. 929.

⁶⁴⁰ BCA, 30.18.1.1/7.30.13., lef:1; TBMM ZC, Devre: 2, C. 2, s. 72.

⁶⁴¹ TBMM ZC, Devre: 2, C. 3, s. 438-440.

⁶⁴² 1888'de Şebinkarahisar'da doğdu. İlk ve ortaöğrenimini Şark-i Karahisar'da tamamladıktan sonra 1903'te Liva Şer'iyeye Mahkemesi İkinci Kâtipliğine atndı. Başkâtiplik, mahkeme başkanlığı ve avukat görevlerinde bulunduktan sonra Birinci Dönem TBMM'ye Şark-ı Karahisar Milletvekili seçildi. Şer'iyeye-Evkaf, Adalet, İrşad, Anayasa Komisyonlarında çalıştı. 17'si gizli oturumlarda olmak üzere 181 konuşma yaptı. 3 soru önergesi verdi. 2. Dönemde tekrar Milletvekili seçildi. 1 Kasım 1924'te Başkanvekili oldu. Seçim yöresinde tatilini geçirdiği sırada 30 Eylül 1926'da geçirdiği trafik kazasında vefat etti. Bkz. Çoker, a.g.e., C. 3, s. 581.

⁶⁴³ TBMM ZC, Devre: 1, C. 19, s. 365- 366.

⁶⁴⁴ TBMM ZC, Devre: 1, C. 19, s. 366.

⁶⁴⁵ TBMM ZC, Devre: 1, C. 19, s. 366-367.

⁶⁴⁶ TBMM ZC, Devre: 1, C. 19, s. 368-369.

edilmesini istemiştir. Adliye Vekili Refik Şevket Bey, Heyet'in adliyeye sevk edildikleri bilgisini paylaşmıştır⁶⁴⁷. Ertuğrul Mebusu Mustafa Kemal Bey ise Heyet'in aynı zamanda memuriyetten atılmalarını önermiştir⁶⁴⁸. Erzurum Mebusu Mehmet Salih (Yeşiloğlu) Bey, Mahkeme Üyelerinden başka hafiyeye ve arama memurlarının da ihmalleri olduğunu iddia etmiştir. Aramanın savcılık ve ihtiyar heyetlerinin izniyle yapılabileceği kararına uyulmadığını belirtmiştir. Rakı bulunduğu gerekçesiyle izin alınmadan evlerin arandığına dair haberlerin geldiğini ifade etmiştir⁶⁴⁹. Kars Mebusu Cavit Bey, Mahkeme Heyeti dışında zaafı olan memurlar hakkında bir şey yapılmadığını hatırlatmıştır. Bunun üzerine Adliye Vekili Refik Şevket Bey jandarma hakkında kanuni takibat yapılması emrinin verildiğini söylemiştir⁶⁵⁰.

24 Mart 1922'te halen hapsede bulunan Halil İbrahim'in affedilmesine dair teklif müzakerelerinde de hâkim eleştirilmiştir. Dersim Mebusu Hasan Hayri Bey, hâkimin Kanun'un tatbikinde dalgınlığa gelmiş olamayacağını zanlıya "garez" beslediğini iddia etmiştir. Biga Mebusu Hamdi Hamit (Karaosmanoğlu) Bey hatayı kabul eden Adliye Vekâletinin hâkimi o mevkide tutmaması gerektiğini söylemiştir. Dersim Mebusu Abdullah Tevfik (Gençtürk) Bey ise af teklifini eleştirmiştir. Ona göre, sağlık nedeniyle verilen af anlaşılabilir. Fakat dinin yasakladığı eyleme cesaret eden ve bundan ceza alan biri hakkında verilmiş hükmü adli hata gerekçesiyle affetmek doğru değildir. Talebin kabul edilmesi halinde Men-i Müskirat Kanunu gereği mahkûm edilenlere af yolu açılmış olacaktır. Abdullah Tevfik Bey, af tekliflerinin Meclise getirilmemesini söylemiştir. Adliye Vekili Rifat Bey ise 40 gün yerine bir yıl hapis cezası verilmesi gereken şahsın affedilmesini istemiştir. Neticede 24 Mart 1922'de teklif kabul edilmiştir⁶⁵¹.

9 Nisan 1923'te başka bir af teklifi müzakerelerinde Erzurum Mebusu Salih Bey, içki nedeniyle ceza alanların bazılarının affedilmelerinin hapisanelerde aynı meseleden yatanlara haksızlık olduğunu ifade etmiştir⁶⁵². Afyonkarahisar Mebusu Mehmet Şükrü Bey özel af tekliflerinin Meclisi meşgul etmesinin zaman kaybı olduğunu, Men-i Müskirat Kanunu'nda temyiz ve itiraz hakkının verilmesi yönünde yapılacak küçük bir değişiklikle meselenin çözülebileceğini söylemiştir.⁶⁵³ Karasi Mebusu Mehmet Vehbi (Bolak) Bey de 3 Aralık 1924'te adli hataların Meclisin zamanını aldığı yönünde eleştirilerde bulunmuştur. Bunların toplu halde Meclise getirilmesinin uygun olacağını belirtmiştir⁶⁵⁴.

⁶⁴⁷ TBMM ZC, Devre: 1, C. 19, s. 365.

⁶⁴⁸ TBMM ZC, Devre: 1, C. 19, s. 366.

⁶⁴⁹ TBMM ZC, Devre: 1, C. 19, s. 365.

⁶⁵⁰ TBMM ZC, Devre: 1, C. 19, s. 368.

⁶⁵¹ TBMM ZC, Devre: 1, C. 28, s. 144, 145.

⁶⁵² TBMM ZC, Devre: 1, C. 29, s. 8-9.

⁶⁵³ TBMM ZC, Devre: 1, C. 29, s. 9.

⁶⁵⁴ TBMM ZC, C. 10, s. 437.

Hükümetin ilerleyen tarihlerde verdiği af teklifleri tepkileri artırmıştır. 19 Aralık 1923'te Konya Mebusu Musa Kazım Bey, özel af teklifleriyle verilen hükümlerin ortadan kaldırılmasını Men-i Müskirat Kanunu'na saygısızlık olarak görmüştür. Aksi takdirde Meclisin bir temyiz ve istinaf mahkemesi olacağını savunmuştur. Adliye Encümeninin mazbatalarında Men-i Müskirat Kanunu'nun tefsir makamıymış gibi davrandığını ifade etmiştir⁶⁵⁵. Adliye Encümeni Mazbata Muharriri Dersim Mebusu Feridun Fikri⁶⁵⁶ (Düşünsel) Bey, Encümenin Kanun'u tefsir etmediğini sadece içtihadını ortaya koyduğunu belirtmiştir. Adliye Vekili İzmir Mebusu Seyit Mehmet Emin⁶⁵⁷ Bey ise söz alarak adli hatalara sebep olan hâkimler hakkında yapılan eleştirilere yanıt vermiştir. Adliye Vekâleti makamına gelir gelmez mahkemelerin niçin bu kadar çok yanlış karar aldıklarını araştırdığını belirtmiştir. Araştırma sonucu bunların sebeplerini tespit ettiğini ifade etmiştir. Ona göre Men-i Müskirat Kanunu kabul edildikten sonra tüm mahkemelere telgrafla duyurulmuştur. Telgrafçılar Kanun ibarelerinde bazı yanlışlıklar yapmışlardır. Örneğin, “*veyâhûd*”, “*veyâ*” tabirlerini kaldırmışlardır⁶⁵⁸. “*Üç ay hapsine veya iki yüz lira para cezası*” ibaresinden “*veyâ*” kelimesi çıkarılınca da hâkimler iki cezayı birden vermişlerdir. Bunda hâkimlerin suçu yoktur. Yine Men-i Müskirat Kanunu'nda bazı maddeler açık değildir. Böyle durumda içtihadta bulunan hâkimler suçlanamazlar. Bununla beraber bazı adli hatalar hâkimlerin hatasından kaynaklanmaktadır. Seyit Bey, vekâlet olarak adli hataların üzerine kararlılıkla gittiklerini, meselenin büyük oranda çözüldüğünü ifade etmiştir. Tartışılan adli hataların iki üç ay öncesine ait olduklarını belirtmiştir. Şimdiki halde sadece birkaç tane adli hata meselesinin kaldığını ifade etmiştir⁶⁵⁹.

Adliye Encümeni Mazbata Muharriri Dersim Mebusu Feridun Fikri Bey, Men-i Müskirat Kanunu'na göre bir kıyyenin altında içkiye ceza verilemeyeceğini savunmuştur. Buna dair Mahkeme'nin adli hata yaptığını ve çözümün af olduğunu ifade etmiştir. Onun bu sözü Mecliste ve basında

⁶⁵⁵ TBMM ZC, Devre: 2, C. 4, s. 301-302; *Vatan*, 22 Kânûn-ı Evvel 1339/22 Aralık 1923, No:251, s. 3.

⁶⁵⁶ 1892'de İstanbul'da doğdu. Babası roman yazarlarından Mehmet Münci Bey'dir. 1914'te İstanbul Hukuk Mektebinden mezun oldu. Birinci Dünya Savaşı'nda yedek subay olarak görev yaptı. 1920'de avukatlığa başladı. 1923'te Paris Hukuk Fakültesinde, “*Türkiye'de Anayasa Hareketleri*”, konulu tezini vererek hukuk doktoru oldu. 15 Haziran 1923'te 145 oyla Dersim'den Milletvekili seçildi. Adliye, Kanun-ı Esasi, Memurin-i Muhakemat, Tütün ve Sigara Kâğıdı İnhisarı Lâyihasını Tetkik ve Kadastro Komisyonlarında çalıştı. 12 kanun teklifi, 15 önergesi, 12 soru önergesi, Genel Kurulda 575 konuşması vardır. Bingöl'den 6, 7, 8 ve 9. Dönemlerde de Milletvekili seçilen Feridun Fikri Bey 23 Aralık 1958'de öldü. Bkz. Öztürk, *a.g.e.*, C. 3, s. 225-226.

⁶⁵⁷ 1 Eylül 1923 tarihli Tercüme-i Hal'ine göre, 1873'te İzmir'de doğdu. Hukuk Mektebinden pekiyi derecesiyle mezun oldu. İki yıl kadar İzmir'de avukatlık yaptı. Osmanlı Mebusan Meclisinin 1,2 ve 3. Dönemlerine İzmir Milletvekili seçildi. Darulfünun Hukuk Fakültesi Usul-i Kaza Müderrisliğine atandı. Bu görevdeyken TBMM'nin 2. Dönem seçimlerinde 822 oyla İzmir milletvekili oldu. 14 Ağustos 1923'te Adliye Vekili seçildi. Adalet Bakanı olarak Genel Kurulda 20 değişik konuda toplam 83 konuşma yaptı. Müderrisliği devam ettiği sırada İstanbul, Kadıköy'de 8 Mart 1925'te vefat etti. Bkz. Seyit Bey'in II. Devre TBMM Milletvekilliği Özlük Dosyası, *TBMM Arşivi*, Sicil No: 540; Öztürk, *a.g.e.*, C. 3, s. 445-446.

⁶⁵⁸ TBMM ZC, Devre: 2, C. 4, s. 304; *Vatan*, 22 Kânûn-ı Evvel 1339/22 Aralık 1923, No:251, s. 3; *Tevhid-i Efkâr*, 23 Kânûn-ı Evvel 1339/23 Aralık 1923, No: 896-3924, s. 2; “Bir Okkadan Az Rakı Taşıyanlar Serbest”, *Sebilürreşâd*, 27 Kânûn-ı Evvel 1339/27 Aralık 1923, C. 23, S. 581, s. 144.

⁶⁵⁹ TBMM ZC, Devre: 2, C. 4, s. 304-305; *Vatan*, 22 Kânûn-ı Evvel 1339/22 Aralık 1923, No:251, s. 3.

eleştirilmiştir. Çorum Mebusu Doktor Mustafa Bey, her akşam evine yarım kıyye rakı götüren birine nasıl bir muamele yapılacağını sormuştur⁶⁶⁰. Adliye Vekili Seyit Bey de bir kıyyenin altındaki içkinin suç olamayacağını söylemiştir. Hâkimlerin bu yönde karar vermek zorunda olduklarını söylemiştir⁶⁶¹. Karahisar-i Şarki Mebusu Ali Süruri Bey, Men-i Müskirat Kanunu'nun çıkarılmasıyla ülkede bir dirhem bile içki içilmemesinin amaçlandığını belirtmiştir. Bir kıyye altındaki içkiye ceza verilmemesinin Kanun'a aykırı olduğunu, zira yakalanan içkinin imha da mı edilmeyeceğini sormuştur. Bazı hâkimlerin telgraflardaki yanlış ibarelerden dolayı hatalı kararlar verdikleri için ceza kapsamı dışında tutuldukları söylemini eleştirmiştir. Kanun'un sadece telgraflarla tebliğ edilmediğini, bir süre sonra Birinci Dönem TBMM'nin zabıtlarının ve kanunlarının bastırılıp dağıtıldıklarını, hâkimlerin bunları kolaylıkla temin edebileceklerini ifade etmiştir⁶⁶². Yozgat Mebusu Süleyman Sırrı (İçöz) Bey ise Hükümetin Birinci Dönem TBMM'de bir kıyyeden az içki hakkında uygulanacak yol için kanun teklifi verdiğini hatırlatmıştır. Meclisin, içkinin eksik bile olsa bir kıyye kabul edilmesini tartışmasız bulduğu için teklifi değerlendirmeye almadığını ifade etmiştir. Birinci Dönem TBMM'nin kıyye meselesini bu şekilde hallettiğini dolayısıyla mahkemelerin bu yönde verdikleri hükümlerde adli hata yapmadığını söylemiştir⁶⁶³. Isparta Mebusu Hafız İbrahim Bey de bir okkanın altındaki içkiyi ceza dışında tutmanın Men-i Müskirat Kanunu'nun "*ruh ve maksadı hakikisine*" aykırı bulduğunu ifade etmiştir⁶⁶⁴. Neticede Adliye Encümeninin mazbatasını kabul edilmiştir⁶⁶⁵.

Böylece bir okkanın altında içkiye ceza verilemeyeceği kararı meşrulaştırılmıştır. Bu durum basında fazlaca yer almıştır. 22 Aralık 1923 tarihli *Vatan* gazetesi "*Müskirât Memnû' Fakat Bir Okkaya Kadar Cevâz Var*" başlığı altında Meclis müzakerelerini kamuoyuna taşımıştır⁶⁶⁶. 23 Aralık 1923 tarihli *Tevhid-i Efkâr* gazetesi "*Bir Okkadan Az Rakı Taşıyanlar Serbest*" başlığıyla Adliye Vekili Seyit Bey'in ifadelerini eleştirmiştir. Gazete Adliye Vekili'nin bu sözleriyle rakının azar azar serbest taşınabileceğini itiraf ettiğini belirtmiştir⁶⁶⁷. 27 Aralık 1923 tarihli *Sebilürreşâd* dergisi ise "*Bir Okkadan Az Rakı Taşıyanlar Serbest*" başlığıyla Adliye Vekili'nin söylemine tepki göstermiştir⁶⁶⁸.

⁶⁶⁰ TBMM ZC, Devre: 2, C. 4, s. 302-303.

⁶⁶¹ TBMM ZC, Devre: 2, C. 4, s. 305; *Vatan*, 22 Kânûn-ı Evvel 1339/22 Aralık 1923, No:251, s. 3; *Tevhid-i Efkâr*, 23 Kânûn-ı Evvel 1339/23 Aralık 1923, No: 896-3924, s. 2; "Bir Okkadan Az Rakı Taşıyanlar Serbest", *Sebilürreşâd*, 27 Kânûn-ı Evvel 1339/27 Aralık 1923, C. 23, S. 581, s. 144.

⁶⁶² TBMM ZC, Devre: 2, C. 4, s. 306-307.

⁶⁶³ TBMM ZC, Devre: 2, C. 4, s. 310.

⁶⁶⁴ TBMM ZC, Devre: 2, C. 4, s. 309.

⁶⁶⁵ TBMM ZC, Devre: 2, C. 4, s. 311; *Vatan*, 22 Kânûn-ı Evvel 1339/22 Aralık 1923, No:251, s. 3.

⁶⁶⁶ *Vatan*, 22 Kânûn-ı Evvel 1339/22 Aralık 1923, No:251, s. 3.

⁶⁶⁷ *Tevhid-i Efkâr*, 23 Kânûn-ı Evvel 1339/23 Aralık 1923, No: 896-3924, s. 2.

⁶⁶⁸ "Bir Okkadan Az Rakı Taşıyanlar Serbest", *Sebilürreşâd*, 27 Kânûn-ı Evvel 1339/27 Aralık 1923, C. 23, S. 581, s. 144.

3. Sağlık Gerekçesiyle Verilen Aflar

Adli hatalar dışında sağlık gerekçesiyle affedilen mahkûmlar da olmuştur. Örneğin, Hükümet 30 Temmuz 1922’de içki nakletmekten bir sene hapse mahkûm edilmiş Ahmet’in kalan cezasının affına dair bir kanun layihası vermiştir. Teklifin gerekçesine göre Karadeniz Ereğli Hapishanesi’nde tutuklu olan Ereğli’nin Kirmanlı Mahallesi sakinlerinden Fener Bekçisi Ahmet, çaresi bulunmayan hastalığa yakalandığı için kalan cezasının affedilmesini isteyen bir dilekçe göndermiştir. Bunun üzerine Ahmet, doktorlar tarafından muayene edilmiştir. Doktor raporunda Ahmet’in “*müptelâ olduğu illet dolayısıyla*” rutubetli yerlerde uzun süre kalması halinde ölebileceği belirtilmiş ve hastalığının af mahiyetinde olduğu bildirilmiştir. Rapor Adli Tıp Müdüriyeti tarafından da onaylanmıştır. Mahallî Meclis İdaresi de şahsın affedilmesi gerektiğini belirten mazbata hazırlamıştır. Hükümet bu gerekçelerden dolayı Ahmet’in affedilmesini istemiştir⁶⁶⁹. Teklif Adliye Encümeni’nde uygun bulunmuş, 16 Eylül 1922’de ise Mecliste kabul edilmiştir⁶⁷⁰.

B. Genel Af

Men-i Müskirat Kanunu’nun değiştirilmesiyle birlikte hükümlülerin affedilmeleri tartışmaları başlamıştır. Eski Kanun’a göre suç teşkil eden bazı fiiller meşru hale getirilmiştir. Bu durum iktidar yanlısı mebuslar tarafından gündeme taşınmıştır. Dersim mebusu Feridun Fikri Bey 13 Nisan 1924 tarihinde verdiği layihada yeni Kanun’la suç olmaktan çıkan fiilleri yapmış olanlar hakkında takibatın durdurulması ve hükümlü bulunanların tahliye edilmelerini talep etmiştir. Feridun Bey’in teklifi şöyledir:

“13.4.1340

Lâyihai Kanuniye

Madde 1. — 14 Eylül 1336 tarihli Meni Müskirat Kanunu mucibince efalli memnuadan olup 9 Nisan 1340 tarihli Kanuna nazaran cürmiyeti izale edilmiş olan efalliden dolayı maznunun aleyh olanlar hakkında takibatı kanuniye icra ve mahkûm olanlar hakkındaki hükümler de infaz olunmaz ve eylevm mevkuf ve mahpus bulunanlar varsa tahliye olunur.

Madde 2. — İşbu Kanun tarihi neşrinden itibaren meriiyülicraidır.

Madde 3. — İşbu Kanunun icrasına Adliye Vekili memurdur.”⁶⁷¹

Encümenler tarafından uygun bulunan layiha 15 Kasım 1924’te müzakere edilmiştir⁶⁷². İlk sözü Bozok Mebusu Ahmet Hamdi Bey almıştır. Önceki Kanun gereği hapishanelerde bulunanların %95’inin sarhoş halde hadise çıkaranlar

⁶⁶⁹ TBMM ZC, Devre: 1, C. 22, s. 110.

⁶⁷⁰ TBMM ZC, Devre: 1, C. 23, s. 55.

⁶⁷¹ TBMM ZC, Devre: 2, C. 10, s. 256.

⁶⁷² TBMM ZC, Devre: 2, C. 10, s. 256-257.

olduğunu söylemiştir. Bu fiilin yeni halde de suç teşkil ettiğini, bunların serbest bırakılmasının yanlış olacağını ifade etmiştir⁶⁷³. Konya Mebusu Musa Kazım Bey, önceki Kanun'a göre suç işlemiş ve hakkında hüküm verilmiş kişinin artık işlediği fiil cürüm olmaktan çıktı diye serbest bırakılmasının adaletten uzak bir uygulama olacağını söylemiştir. İçkiden dolayı hakkında henüz hüküm verilmeyenler için bu usulün geçerli kılınabileceğini ifade etmiştir. Mahkûmların ise ancak özel veya genel af yoluyla affedilebileceklerini savunmuştur⁶⁷⁴. Saruhan Mebusu Mehmet Sabri (Toprak) Bey ise yeni halde suç olmaması demek önceki yıllarda işlenen cürmü ortadan kaldıracığı anlamına gelmektedir. Milli Mücadele yıllarında suç işlemiş birçok kişinin hapislerde bulunduğunu ifade etmiştir. Bugün o yıllarda suç kabul edilen fiillerin çoğunun artık cürüm olmadığını hatırlatmıştır. Bu mahkûmların niçin serbest bırakılmadıklarını sormuştur. Meselenin özel veya genel af ile çözülebileceğini savunmuştur⁶⁷⁵ Malatya Mebusu Reşit Ağa ve Eskişehir Mebusu Abdullah Azmi Bey de hukuka aykırı olacağı gerekçesiyle teklife karşı çıkmışlardır⁶⁷⁶.

Feridun Fikri Bey, eleştirilere karşı çıkmış, yeni halde suç teşkil etmeyen bir fiilden dolayı cezalandırmaların Kanun'a aykırı olduğunu söylemiştir. İçki suçlarının diğerleriyle kıyaslanamayacağını ifade etmiştir. Yine layihanın zaten genel af mahiyetinde olduğunu, yeni durumda suç kabul edilmeyen fiilden dolayı ceza alanların serbest bırakılmalarını talep ettiğini söylemiştir. Feridun Fikri Bey'in savunması bazı mebuslar tarafından yeterli görülmemiş "*çürük müdafaa*" olarak eleştirilmiştir⁶⁷⁷. Musa Kazım Bey, para cezalarına dikkat çekmiş, bunların sahiplerine geri verilip verilmeyeceğini sormuştur⁶⁷⁸. Feridun Fikri Bey genel aflarda, kalan cezaların affedildiğini, ödenmiş paraların geri verilmeyeceğini belirtmiştir⁶⁷⁹. Eskişehir Mebusu Abdullah Azmi Bey de eski Kanun'a göre suç işlemişlerin şimdi serbest bırakılmasının yasalara değer vermemek olduğunu ifade etmiştir. Feridun Fikri Bey ise teklifin af mahiyetinde olduğunu yinelemiş, Abdullah Bey'i "*insafa davet*" etmiştir⁶⁸⁰.

Müzakerelerden sonra layihanın bir kez daha incelenerek genel af şeklinde hazırlanması için Adliye Encümenine gönderilmesi kabul edilmiştir⁶⁸¹. Teklif, 11 Aralık 1924'te Meclise getirilmiştir⁶⁸². Encümen layihayı af şeklinde yeniden hazırlamıştır. Hazırlanan mazbataya göre 9 Nisan 1924 tarihli Kanun'la suç olmaktan çıkmış fiilleri işleyip hüküm almamışlar, takibattan kurtulmuş oldukları için haklarında ayrıca karara gerek duyulmamıştır. İçki ithal, nakil ve

⁶⁷³ TBMM ZC, Devre: 2, C. 10, s. 257.

⁶⁷⁴ TBMM ZC, Devre: 2, C. 10, s. 258.

⁶⁷⁵ TBMM ZC, Devre: 2, C. 10, s. 259.

⁶⁷⁶ TBMM ZC, Devre: 2, C. 10, s. 258.

⁶⁷⁷ TBMM ZC, Devre: 2, C. 10, s. 259-260.

⁶⁷⁸ TBMM ZC, Devre: 2, C. 10, s. 260.

⁶⁷⁹ TBMM ZC, Devre: 2, C. 10, s. 260-261.

⁶⁸⁰ TBMM ZC, Devre: 2, C. 10, s. 261.

⁶⁸¹ TBMM ZC, Devre: 2, C. 10, s. 262-263.

⁶⁸² TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 2, C. 11, TBMM Matbaası, Ankara 1975, s. 95.

satma gibi yeni halde de suç kabul edilen fiilleri işleyenlerin fazla cezaları affedilmiştir. Encümen üyelerinden Ahmet Hamdi Bey, mazbataya muhalif olduğunu düştüğü şu şerhle ortaya koymuştur: “Evvelce görülen lüzum üzerine Devletçe cürüm addedilen bir fiilin ahiren diğer bir kanunla cürmiyeti izale edilmesi mucibi af olamayacağı kanaatindeyim.”⁶⁸³ Encümenin hazırladığı kanun teklifi şöyledir:

“Birinci madde — 14 Eylül 1336 tarihli Men'i Müskirat Kanunu mucibince müskirat ithal ve nakil ve fûruht fiillerinden dolayı mahkûm bulunanların cezaları af olunmuştur. Mezkûr kanun mucibince müskirat imal ve istimali ve sarhoşluk cürümleri ile mahkûm olanların cezalarının 9 Nisan 1340 tarihli Kanunda bu fiiller için mevzu ve muayyen cezaların haddi asgarilerinden fazlaları af edilmiştir. Kezalik müskirat istimalinden dolayı hapis ile mahkûm olan kimselerin müddeti mahkûmiyetlerinin işbu fiil hakkında kanunu âhirin tayin ettiği cezayı nakdînin haddi asgarisine kanunen tekabül edecek miktardan ziyadeleri dahi af edilmiştir.

İkinci madde — İşbu kanun tarihi neşrinden itibaren meriyülicradır.

Üçüncü madde — İşbu kanunun icrasına Adliye Vekili memurdur”⁶⁸⁴.

Adliye Encümeninin teklifiyle ilgili ilk olarak Eskişehir Mebusu Abdullah Azmi Bey söz almıştır. Meşrutiyetten beri yasaların üstünlüğünden bahsedildiğini hatırlatmıştır. Önceki Kanun’a aykırı hareket edip hüküm giymişlerin, bugün affedilmelerinin yasaların üstünlüğü ilkesine aykırı olduğunu ifade etmiştir. Özel af mahiyetinde olan teklifin gerekçelerinin ortaya konulması gerektiğini belirtmiştir. Teklifin yasalara aykırı olduğu için reddedilmesini istemiştir. Adliye Encümeni Mazbata Muharriri Çorum Mebusu Mehmet Münir (Çağıl) Bey, aksine teklifin kabul edilmesiyle yasaların üstünlüğü ilkesinin sağlanacağını ifade etmiştir. Eski Kanun’a aykırı hareket edip hüküm giymişlerin mahkemesi veya takibatı devam edenlerin hepsinin yeni halde affedilmelerinin adalete uygun olduğunu savunmuştur. Bozok Mebusu Ahmet Hamdi Bey ise, teklifin gerekçelerinin ortaya konulmadığını, bu şekliyle layihanın kabul edilmesinin doğru olmayacağını belirtmiştir. Ardından teklif maddelerinin müzakerelerine geçilmiştir. Bozok Mebusu Süleyman Sırrı Bey, 1. maddenin yeterince açık olmadığını iddia etmiştir. Men-i Müskirat Kanunu gereği, içki ithal etmek, nakletmek ve satmak suçlarından mahkûm olanların affedilmeleri şeklinde maddenin değiştirilmesini istemiştir. Mazbata Muharriri Münir Bey, maddenin gayet açık olduğunu belirtmiştir. Ona göre teklif maddesi iki kısımdan ibarettir. Birincisi haklarında hüküm verilmemiş kimselerin affıdır. İkincisi haklarında hüküm verilmişlerin cezalarının hafifletilmesidir. Maddenin amacı önceki Kanun gereğince sarhoşlara verilen cezaların hafifletilmesidir. Örneğin, üç aya mahkûm edilen birinin cezasının on günden fazlası

⁶⁸³ TBMM ZC, Devre: 2, C. 11, s. 96.

⁶⁸⁴ TBMM ZC, Devre: 2, C. 11, s. 96.

affedilmektedir⁶⁸⁵. Konya Mebusu Tevfik Fikri Bey ise Men-i Müskirat Kanunu gereğince mahkûm olan hatta görevden atılan memurlar için ne yapılacağını sormuştur⁶⁸⁶. Karasi Mebusu Mehmet Vehbi (Bolak) Bey de memurluktan uzaklaştırılanların rütbe ve görevlerinin iade edilip edilmeyeceğini sormuştur. Münir Bey memurlar meselesinin genel kurallara göre çözüleceğini ifade etmiştir. Erzurum Mebusu Raif Bey, para cezalarının da affedilmesi gerektiğini belirtmiştir. Münir Bey, teklifin ancak ödenmemiş para cezalarını kapsayabileceğini söylemiştir.

Bozok Mebusu Süleyman Sırrı Bey, verdiği tavrıyla birinci maddenin şu şekilde değiştirilmesini istemiştir: “14 Kânunuevvel 1336 tarihli Meni Müskirat Kanunu mucibince müskirat imal, ithal ve nakil ve fûruht fiillerinden dolayı mahkûm bulunanların cezaları af olunmuştur.”⁶⁸⁷ Bununla beraber tavrı reddedilmiştir. Encümenin hazırladığı birinci madde aynen kabul edilmiştir⁶⁸⁸. Yine 2 ve 3. maddeler kabul edilerek teklif kanunlaşmıştır⁶⁸⁹.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MEN-İ MÜSKİRAT KANUNU’NUN KALDIRILMASI VE TOPLUMSAL HAYATA YANSIMALARI

I. İÇKİNİN TEKEL ALTINA ALINMASI VE KANUN’UN KALDIRILMASI

9 Nisan 1924 tarihli Kanun’da Hükümete alkollü içeceklerin imali, ithali ve satışı için tekel izni verilmiştir⁶⁹⁰. Maliye Vekili Abdulhalik Bey, Kanun’un kabulünden hemen sonra gazetecilere verdiği demeçte üç ay içinde ispirto tekelinin uygulanacağını ifade etmiştir⁶⁹¹. Vekâlet içki halinde olmayan saf ve işlenmiş ispirto tekeli için bir talimat hazırlamıştır. Talimatname’yi 19 Mayıs 1924’te Başvekâlete göndermiştir⁶⁹². 9 maddelik Talimatname’ye göre:

1. İspirto tekeli 1 Haziran 1925’ten itibaren uygulamaya konulmuştur.
2. İspirtonun üretimi ve ithali Tekel İdaresi’ne aittir.

⁶⁸⁵ TBMM ZC, Devre: 2, C. 11, s. 97.

⁶⁸⁶ TBMM ZC, Devre: 2, C. 11, s. 98.

⁶⁸⁷ TBMM ZC, Devre: 2, C. 11, s. 98.

⁶⁸⁸ TBMM ZC, Devre: 2, C. 11, s. 98.

⁶⁸⁹ TBMM ZC, Devre: 2, C. 11, s. 98.

⁶⁹⁰ İspirto ve Meşrubatı Külliye İnhisarı Hakkında Başvekaletten Gelen(1/856) Numaralı Kanun Lâyihası ve Ticaret ve Kavanini Maliye ve Muvazene-i Maliye Encümen Mazbataları”, TBMM ZC, Devre: 2, C. 23, s. 292/15.

⁶⁹¹ *Tevhîd-i Efkâr*, 16 Nisan 1340/16 Nisan 1924, No: 1012-4040, s. 2.

⁶⁹² BCA, 30.18.1.1./13.31.12., lef.2.

3. 1 Haziran 1925'te vergisi ödenmiş ispiro sahipleri mallarını Tekel İdaresi'ne satmaya veya aldıkları yere iadeye mecburlardır.

4. İspirtolu ürünler tek el idaresi tarafından belirlenecek fiyatlarla satılacaktır.

5. İhtiyacı olanlar, miktarını ve nerede kullanacaklarını, hangi depoda muhafaza edeceklerini belirten bir beyanname ile tek el idaresine başvurmak suretiyle peşin parayla ispiro satın alabileceklerdir. Beyanname sahibi ispiroyu kendi imalathanesinde kullanabilecek, ithal edemeyecektir. Sadece eczanelerde, ilaç olarak yarım kiloya kadar ispiro hastalara satılabilir.

6. Her müşteri ispirotonun miktarını, satın alma tarihini ve nerelerde kullandığını Tekel İdaresi tarafından verilen deftere yazmaya ve idare memurlarına başvurmaya mecburdur.

7. Sanayide sarf edilecek işlenmiş ispirotalar Tekel İdaresi'nden peşin parayla satın alınacak. Bunlar içki haline getirilmeden halka perakende olarak satılacaktır.

8. Eczanelerde yarım kiloya kadar saf ispirotalarla, işlenmiş ispirotaların satış fiyatına %20'den fazla zam yapılamayacaktır.

9. Talimata aykırı hareket edenlere 100 liradan 500 liraya kadar para cezası verilecektir. Bir daha kendilerine ispiro verilmeyecektir. Yakalanan ispiroya da el konulacaktır⁶⁹³.

Talimatname, Bakanlar Kurulu'nun 27 Mayıs 1925 tarihli toplantısında incelenmiş ve kabul edilmiştir⁶⁹⁴. Bununla beraber uygulamada sorunlar yaşanmıştır. Maliye Vekâleti tek elin milli bir teşkilatın idaresine bırakılmasını Başvekâletten istemiştir. 7 Aralık 1925'te Başvekâlete çektiği telgrafa göre ithal edilen ispiro ülke ihtiyacını karşılayamamaktadır. Mevcut ispirotalar da ülkenin her tarafına sevk edilememektedir. İçki Vergisi gelirinden üç milyon lira beklenmesine rağmen ancak bir milyon lira elde edebilmiştir. Yurt dışından ispiro satın almak da ülke ekonomisine zarar vermektedir. Bu sorunların giderilebilmesi için, ülkenin ihtiyacını karşılayabilecek, fennî ispiro üretebilecek, Tekel İdaresi'ni yürütebilecek milli bir şirket kurulmalıdır. Telgrafta ülkede yeterli ispiro üretilene kadar ihtiyacın bu şirketçe yurt dışından karşılanması ve dağıtımının yapılması için Maliye Vekâletine yetki verilmesi talep edilmiştir. Bakanlar Kurulu 7 Aralık 1925 tarihli toplantısında bu talebi kabul etmiştir⁶⁹⁵.

⁶⁹³ BCA, 30.18.1.1./13.31.12., lef.1; BCA, 30.10.0.0/182.254..8., lef.3.

⁶⁹⁴ BCA, 30.18.1.1./13.31.12., lef.2.

⁶⁹⁵ BCA, 30.18.1.1./16.77.12., lef.1.

9 Nisan 1924 tarihli değişiklikle tekelin şartlarının özel bir kanun ile belirleneceği kabul edilmiştir⁶⁹⁶. Yeni Kanun'un yürürlüğe girmesinden sonra 3 ay içinde içki tekeli başlatılacaktı. Bununla beraber Hükümet bir türlü kanun layihasını hazırlayamamıştır. Oysaki Men-i Müskirat Kanunu'nun değiştirilmesi teklifine tekel önerisi eklendikten hemen sonra Maliye Vekâleti Varidat Genel Müdürlüğü kanun layihası taslağını hazırlamıştı. Bu taslağı Mart 1924'te Maliye Vekâletine de vermişti⁶⁹⁷. Maliye Vekili Abdulhalik Bey, basına verdiği demeçte taslağın incelenmeye başlandığını, gerekli görülen değişikliklerin ardından Meclise sunulacağını belirtmiştir. Bunun için öncelikle tekel teklifinin kanunlaşmasını beklediklerini ifade etmiştir⁶⁹⁸. Teklifin kanunlaşmasından sonra 8 kısım ve 80 maddeden oluşan layiha Meclise sunulmuştur⁶⁹⁹. Bununla beraber teklif yeniden incelenmek üzere Maliye Vekâleti tarafından geri çekilmiştir. Aradan bir yıl geçmesine rağmen layiha Meclise getirilememiştir. Bu durum 1925 yılı bütçesi müzakerelerinde eleştirilmiştir. 1 Nisan 1925'te Kastamonu Mebusu Halit Bey, Kanun'un bir yıldır yürürlükte olduğunu belirtmiştir. Hükümetin henüz İçki Tekeli Kanunu teklifini Meclise dahi getiremediğini hatırlatmış ve gecikmenin sebebini sormuştur⁷⁰⁰. Yeni Maliye Vekili Hasan Bey verdiği cevapta hazırlanan layihanın çok uzun ve ülke ekonomisi için önemli olması nedeniyle bir süre daha incelenmesi gerekeceğini ifade etmiştir⁷⁰¹. Maliye Vekâleti "*İspirto ve Meşrubât-ı Küüliyye İnhisârı Hakkında Kanûn Teklifini*" ancak Şubat 1926'da tamamlayabilmiştir. Yeni layiha öncekine göre sistemleştirilmiş, madde sayısı azaltılmıştır. Bakanlar Kurulu, 9 Şubat 1926'da Maliye Vekâletinin teklifini kabul etmiş, 11 Şubat 1926'da Meclise sunmuştur⁷⁰². Kanun layihasının gerekçe kısmında genel olarak şunlar ifade edilmiştir:

Men-i Müskirat Kanunu amacına ulaşmamıştır. Devlet hazinesi önemli bir gelirden mahrum kalmıştır. İçkiye tekel koyulmasıyla yeniden hazineye gelir girecektir. Aynı zamanda ülke tarımı gelişecektir. İspirto ve içkiler Tekel İdaresi'nin kuracağı fabrikalarda üretilecektir. Mevcut fabrikalar ise Tekel İdaresi kontrolünde bir süre daha ispirto ve içki üretmelerine izin verilecektir. Tekel İdaresi istediği fabrikaları satın alabilecek ve istimlâk edebilecektir⁷⁰³. İçki, Tekel İdaresi'nin izin verdiği yerlerde ve belirlediği fiyatlarla bandrollü kaplar içinde toptan veya perakende olarak satılacaktır. Satıcıya %10'a kadar

⁶⁹⁶ İspirto ve Meşrubatı Küüliye İnhisarı Hakkında Başvekaletten Gelen(1/856) Numaralı Kanun Lâyihası ve Ticaret ve Kavanini Maliye ve Muvazene-i Maliye Encümen Mazbataları", *TBMM ZC*, Devre: 2, C. 23, s. 292/15.

⁶⁹⁷ *Vatan*, 17 Mart 1340/17 Mart 1924, No:337, s. 5; *Akşam*, 17 Mart 1340/17 Mart, No: 1956, s. 1.

⁶⁹⁸ *Tevhîd-i Efkâr*, 18 Mart 1340/18 Mart 1924, No: 983-4011, s. 2; *Vatan*, 18 Mart 1340/18 Mart 1924, No:338, s. 3.

⁶⁹⁹ *Akşam*, 23 Mart 1340/23 Mart, No: 1962, s. 3; *Akşam*, 24 Mart 1340/24 Mart, No: 1963, s. 3.

⁷⁰⁰ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: 2, C. 17, *TBMM Matbaası*, Ankara 1976, s. 3.

⁷⁰¹ *TBMM ZC*, Devre: 2, C. 17, s. 3-4.

⁷⁰² *Düstur*, Tertip 3, C. 7, s. 1091.

⁷⁰³ İspirto ve Meşrubatı Küüliye İnhisarı Hakkında Başvekaletten Gelen(1/856) Numaralı Kanun Lâyihası ve Ticaret ve Kavanini Maliye ve Muvazene-i Maliye Encümen Mazbataları", *TBMM ZC*, Devre: 2, C. 23, s. 292/13.

kâr payı bırakılacaktır. Kanun'a aykırı hareket edenler için cezalar olabildiğince ağır tutulmuştur⁷⁰⁴.

30 maddeden oluşan layiha 11 Şubat 1926'da Ticaret, Kavanin ve Muvazene-i Maliye Encümenlerine sevk edilmiştir⁷⁰⁵. Encümenler muhtelif tarihlerde teklifi inceleyerek mazbatalarını hazırlamışlardır. 18 Şubat 1926 tarihli Ticaret Encümeninin mazbatasına göre, sıhî ve malî açıdan çok önemli olan ispiro tekeli geçen seneden beri uygulanmaktadır. Şimdiki teklifle içkiye de tekel uygulanacaktır. Türkiye'de içki üretilmesiyle ekonomi ve başta bağıcılık olmak üzere tarım gelişecektir. Yine ilmî usullerle üretilen içki ithal edilerek önemli miktarda gelir sağlanacaktır. Birçok yönden faydalar sağlayan teklif uygun bulunmuştur⁷⁰⁶. 1 Mart 1926 tarihli Kavanini Maliye Encümeni mazbatasında 10, 14, 17, 27 ve 28. maddelerde değişiklik yapıldığı, diğerlerinin aynen kabul edildiği belirtilmiştir.⁷⁰⁷ Muvazene-i Maliye Encümeninin 10 Mart 1926 tarihli mazbatasına göre tekelle beraber 5-6 milyon lira gelir elde edilecektir. Ticaret Encümeninin mazbatasında belirtildiği gibi ispiro ve alkollü içeceklerin üretimi sıhî, ziraî ve ekonomik faydalar sağlayacaktır. Teklif bazı maddelerde değişikliklerle kabul edilmiştir⁷⁰⁸.

Kanun layihasının müzakereleri 20 Mart 1926'da yapılmıştır. İlk olarak teklifin başlığı üzerinde tartışma yaşanmıştır. Zonguldak Mebusu Tunalı Hilmi⁷⁰⁹ Bey, Türkçe "içki" kelimesi varken niçin kanun layihasının başlığında "meşrubatı küüliye" tabirinin kullanıldığını sormuştur. Maliye Vekili Hasan Bey, kelime üzerinde tartışma yapılmasını doğru bulmadığını ifade etmiştir. Tunalı Hilmi'nin önerisi kabul edilmemiş ve kanun teklifinin adı aynen

⁷⁰⁴ İspiro ve Meşrubatı Küüliye İnhisarı Hakkında Başvekaletten Gelen(1/856) Numaralı Kanun Lâyihası ve Ticaret ve Kavanini Maliye ve Muvazene-i Maliye Encümen Mazbataları", *TBMM ZC*, Devre: 2, C. 23, s. 292/14.

⁷⁰⁵ *TBMM ZC*, Devre: 2, C. 22, s. 149; *TBMM ZC*, Devre: 2, C. 23, s. 151.

⁷⁰⁶ İspiro ve Meşrubatı Küüliye İnhisarı Hakkında Başvekaletten Gelen(1/856) Numaralı Kanun Lâyihası ve Ticaret ve Kavanini Maliye ve Muvazene-i Maliye Encümen Mazbataları", *TBMM ZC*, Devre: 2, C. 23, s. 292/15.

⁷⁰⁷ İspiro ve Meşrubatı Küüliye İnhisarı Hakkında Başvekaletten Gelen(1/856) Numaralı Kanun Lâyihası ve Ticaret ve Kavanini Maliye ve Muvazene-i Maliye Encümen Mazbataları", *TBMM ZC*, Devre: 2, C. 23, s. 292/15.

⁷⁰⁸ İspiro ve Meşrubatı Küüliye İnhisarı Hakkında Başvekaletten Gelen(1/856) Numaralı Kanun Lâyihası ve Ticaret ve Kavanini Maliye ve Muvazene-i Maliye Encümen Mazbataları", *TBMM ZC*, Devre: 2, C. 23, s. 292/15.

⁷⁰⁹ 1871'de halen Bulgaristan sınırları içindeki Eşkiçuma kentinde doğdu. Askeri Tıbbiye Mektebinde öğrenci iken *Gizli Mektepliler* adında bir dernek kurdu. 1895'te son sınıftayken hakkında takibat yapılmıştır. Bunun üzerine Avrupa'ya kaçarak İsviçre'nin Cenevre şehrine yerleşti. İttihat ve Terakki Cemiyetinin Genel Sekreterliğini yaptı. Abdullah Cevdet ve İshak Sükuti ile birlikte *Osmanlı* gazetesini çıkardı. İkinci Meşrutiyetin ilanından sonra Ağustos 1909'da yurda döndü. Sırasıyla Karadeniz Ereğlisi, Bayburt, Ordu, Beykoz, Gemlik Kaymakamlıkları yaptı. Son Osmanlı Mebusan Meclisi'ne Bolu Milletvekili seçildi. 27 Nisan 1920'de TBMM'ye katıldı. İrşad, Milli Eğitim, İktisat, Sağlık-Sosyal Yardım ve Tasarı Komisyonlarında çalıştı. 17 kanun teklifi, 50 soru önergesi, Genel Kurulda 295 konuşması vardır. Milliyetçilik ve Türkçülük fikirleriyle dikkat çekti. Bkz. Çoker, *a.g.e.*, C. 3, s. 197-198; 19 Temmuz 1923 seçimlerinde 362 oy alarak Zonguldak'tan Milletvekili seçildi. İrşad, Diyanet ve Evkaf, Mübadele, İmar ve İskân, Kanun-ı Esasi Komisyonlarında çalıştı. 12 kanun teklifi, 24 önergesi, çok sayıda sual takriri ve Genel Kurulda 401 konuşması vardır. Bkz. Öztürk, *a.g.e.*, s. C. 3, s. 793-794; 3. Dönemde de Zonguldak'tan milletvekili seçildi. 26 Temmuz 1928'de vefat eden Tunalı Hilmi Bey ardında çok sayıda makale ve kitap çalışması bıraktı. Bkz. Çoker, *a.g.e.*, C. 3, s. 198-199.

kalmıştır. Layihanın maddeleri okunmuş ve oylanmıştır. İlk 7 madde müzakeresiz aynen kabul edilmiştir⁷¹⁰ Ardından sekizinci madde okunmuştur:

“Sekizinci Madde — Kanunun neşrinden itibaren hükümetin müsaadesi olmaksızın yeniden fabrika ve imalâthane kuşat ve muattalları tamir ve her nerede olursa olsun kazan ve imbik imal ve ithal edilemez.” 8. madde aynen kabul edilmiştir. Bunun üzerine Trabzon Mebusu Ahmet Muhtar (Çilli) Bey, kendisinin mebus olmasına rağmen bu maddenin ne olduğunu anlayamadığını belirtmiştir. Madde hakkında açıklama yapılmasını istemiştir. Bununla beraber Meclis Başkanı, maddenin kabul edildiğini söyleyerek talebi reddetmiştir. 18. maddeye kadarki teklifler aynen kabul edilmiştir⁷¹¹. Ardından 18. madde okunmuştur: *“On Sekizinci Madde — Derunlarında içilmiyerek şişe ile müskirat satan ticarethaneler icarı senevisinin humsunu ve kadeh ile satanlar rub'unu beyiye resmî olarak vereceklerdir. Ticarethanelerinde başka eşya da furuht edenler bu mekadirin nısfını tediye eder. İspirto ve meşrubatı küuliye satanlar kapılarının görünecek mahalline bir levha talik edeceklerdir.*

İcar bedelleri için musaddak kontrotalar muteberdir. Şüphe husulünde inhisar idareleri yeniden icar takdir edebilir.”

18. maddeyle ilgili İzmir Mebusu Mustafa Rahmi (Köken) Bey değişiklik takriri vermiştir. Takririnde maddenin ikinci fıkrasının açık olmadığını belirtmiş, *“Ticaretanelerinde umumî sermayesinin lâekal nısfı derecesinde başka eşya satanlar bu mekadirin nısfını tediye eder”* şekliyle düzeltilmesini teklif etmiştir. Rahmi Bey maddeyle içki mağazasına bir çuval şeker getiren dükkân sahibinin *“şeker de satacağım”* diyebileceğini belirtmiştir. Bundan dolayı alınacak miktarın açık olmasını teklif ettiğini ifade etmiştir. Yapılan oylamayla takrir Encümene gönderilmiştir. 19. madde ise tartışmasız kabul edilmiştir. Ardından teklifin nakliyata dair maddelerine geçilmiştir:

“Yirminci Madde — Her nevi meşrubatı küuliye ile ispirotoların herhangi bir mahalden diğer bir mahalle nakli behemahal inhisar idaresinden nakliye tezkeresi ahzına mütevakkıf, tezkeresiz nakliyat memnudur.

Nakliye tezkeresinin itası eshabı tarafından beyanname ile müracaata mütevakkıftır. Nakliye tezkeresi inhisar idaresince tayin ve tezkere derununa derc edilecek müddetçe muteber addolunur. Yalnız ihtiyacatı zatiyeleri için müstehliklerin evlerine götürecekleri ve yolcuların beraberinde taşıyacakları etiketli ve memhur şişeler derunundaki meşrubatı küuliye on ve ispiroto yarım kilodan fazla olmamak üzere nakliye tezkeresine tabi değildir. Ancak şehir dahilinde on beş kiloya kadar ispirotolarla rakılar ve otuz kiloya kadar usulü dairesinde etiketlenmiş ve memhur şişeler darunundaki meşrubatı küuliye fabrikatör veyahut tüccarın faturaları ile naklolunabilir. Bu faturaların muteber

⁷¹⁰ TBMM ZC, Devre: 2, C. 23, s. 282-283.

⁷¹¹ TBMM ZC, Devre: 2, C. 23, s. 283-284.

addolunması yazıldığı anda defteri mahsusa kaydedilmiş olmasına mütevakkıftır."⁷¹²

Çorum Mebusu Doktor Mustafa Bey, eczanelerin Beyiye Vergisi ve ruhsat alması muamelelerine tabi tutulmasını eleştirmiştir. Eczanelerde az miktarda alkol bulunan içeceklerin ilaç olarak satıldığını ifade etmiştir. Eczaneleri içeren yükümlülüklerin kaldırılması için bir takrir vereceğini söylemiştir⁷¹³. Maliye Vekili Hasan Bey ise eczanelerin doktor raporlarına göre satacakları alkollü içecekten ruhsat tezkeresi istenmeyeceğini ifade etmiştir. Bununla beraber rakı, viski, votka vesair içkileri "*ehli keyfe*" satmaya başlayabileceği endişesini dile getirmiştir. Teklife eczanelerin alkollü içecekten dolayı vergiye tabi değildir diye yazılması halinde içki deposuna döneceğini belirtmiştir. Doktor reçetesi ile alkollü içecek satacakların içki bayisi kabul edilmeyeceğine dair ibare yazıldığı takdirde bunu kabul edeceğini belirtmiştir. Ardından Çorum Mebusu Doktor Mustafa Bey şu takriri vermiştir: "*Madde 20. — Türk Kodeksinin tespit ettiği şekilde ve asgarî miktarda ispiro ve meşrubatı küuliye bulunduran ve satan eczahaneler 17, 18 ve 19 ncu maddelerin dairesi şümulünden hariçtirler.*"

Maliye Vekili Hasan Bey takrire, "*tabib raporuna müsteniden*" kaydının düşülmesini istemiştir. Çorum Mebusu Doktor Mustafa Bey ise başka türlü satılamayacağını söylemiştir. Takrir kabul edilmiş ve Encümene sevk edilmiştir⁷¹⁴. Ardından ceza hükümlerine dair maddelere geçilmiştir:

"Yirmi Birinci Madde — İnhisar idaresine haber verilmeksizin fabrika ve imalâthane tesisi, şarap tasiri, imbik imali ve fabrikalar mevaddı iptidaiye ithali ve ıslatılması ve taktiri ve mahtum imbiklerin mühürlerinin fekki kontür ve kapalı kaba hile ikat ve tağyir edilmiş ispirotoların tasfiyesine cür'et edenlerden yüz liradan bin liraya kadar cezayı nakdî alınır veya bir haftadan bir seneye kadar hapis cezası hükmolunur."⁷¹⁵

İzmir Mebusu Rahmi Bey, 21. maddenin birinci fıkrasının açıklık kazanması için "*İnhisar idaresinden müsaade almaksızın... ilh*" şeklinde düzeltilmesine dair takrir vermiştir. 21. maddenin yeniden düzenlenmesi için Encümene sevki kabul edilmiştir. 22. madde okunmuştur:

"Yirmi İkinci Madde — Kaçak olarak derdest edilen veyahut bilâ tezkere naklolunan ispiro ve meşrubatı küuliyenin zapt ve müsaderesi ile beraber birinci defasında inhisar resminin beş misli ve tekerrüründe on misli cezayı nakdî alınır. Cezayı nakdi derhal tediye ve temin edilmediği halde vesaiti nakliye tevkif olunur. Bir hafta zarfında tesviye edilmediği takdirde mevkuf

⁷¹² TBMM ZC, Devre: 2, C. 23, s. 284.

⁷¹³ TBMM ZC, Devre: 2, C. 23, s. 284-285.

⁷¹⁴ TBMM ZC, Devre: 2, C. 23, s. 285.

⁷¹⁵ TBMM ZC, Devre: 2, C. 23, s. 285-286.

vesaiti nakliye bilfuruht esmanı balıgası cezaya mahsup edilir. Fazlası red ve noksanı emvali sairesine müracaatla istiyfa olunur.”

Edirne Mebusu Hüseyin Rıfki Bey, para cezalarının tahsili adına tren ve vapur gibi nakliye araçlarının da mı satılacağını sormuştur. Maliye Vekili Hasan Bey, cezanın tahsil edilinceye kadar her türlü aracın rehin tutulacağını söylemiştir. Ergani Mebusu Kazım Vehbi (Oral) Bey ise “*furuht*” kelimesinin çıkarılıp yerine Türkçe “*satılarak*” konulmasını istemiştir. Bu isteği uygun bulunmuştur. 23, 24, 25 ve 26. maddeler tartışmasız aynen kabul edilmiştir. 27. maddeye ise Doktor Hakkı Şinasi ve Maliye Vekili Hasan Bey’in önerileriyle “*ispirtonun cins ve derecesi*” tabiri eklenmesi uygun bulunmuştur. 28 ve 29. maddeler de aynen kabul edilmiştir.

Kanun layihasına yeni maddeler eklenmesi tekliflerinde de bulunulmuştur. İlk tahrir Antalya Mebusu Rasih Bey tarafından verilmiştir. Rasih Bey, şu maddenin eklenmesini teklif etmiştir: “*Madde — İspirto ve meşrubatı küüliye inhisarından alınacak hâsılatı safiyenin yüzde onu vilâyat idarei hususiyelerine terk olunmuştur. İşbu yüzde on her vilâyete nüfus nisbetinde tevzi olunur.*” Çorum Mebusu Mustafa Bey ise şu maddeyi önermiştir:

“Madde — İspirto ve meşrubatı küüliye inhisarı varidatı gayrı safiyesinin yüzde onu idarei hususiyeler emrine verilir. İşbu meblağ idarei hususiyelerce münhasıran umuru sıhhiyeye sarfedilen üzere vilâyetlerde Sıhhiye Vekâletinin tensibidairesinde nüfus nisbetinde tevzi olunur.” Tahrirler Encümene sevk edilmiştir⁷¹⁶.

Müzakerelere 22 Mart 1926’da devam edilmiştir. Encümenlere gönderilmiş bulunan tahrirlerle son şeklini alan 18, 20 ve 21. maddeler aynen kabul edilmişlerdir⁷¹⁷. Meclis Başkanı önceki celsede oylamaya sunulmayan bir teklifin de Encümene gittiğini ifade etmiştir. Encümen tarafından kabul edilen maddenin numarasının daha sonra verileceğini belirlemiştir. Madde okunmuştur:

“Madde — Her nevi meşrubatı küüliye ile ispirotaların herhangi bir mahalden diğere mahalle nakli behemahal inhisar idaresinden nakliye tezkeresi ahzına mütevakkıf ve tezkeresiz nakliyat memnudur.

Nakliye tezkeresinin itası ashabı tarafından beyanname ile müracaata mütevakkıftır. Nakliye tezkeresi inhisar idaresince tayin ve tezkere derununa derç edilecek müddetçe muteber addolunur. Yalnız ihtiyacatı zatiyeleri için müstehliklerin evlerine götürecekleri ve yolcuların beraberinde taşıyacakları etiketli ve memhur şişeler derunundaki meşrubatı küüliye on ve ispiroto, yarım kilodan fazla, olmamak üzere nakliye tezkeresine tabi değildir. Ancak şehir dahilinde on beş kiloya kadar ispirotalar rakılar ve otuz kiloya kadar usulü

⁷¹⁶ TBMM ZC, Devre: 2, C. 23, s. 286-288.

⁷¹⁷ TBMM ZC, Devre: 2, C. 23, s. 295.

dairesinde etiketlenmiş ve memhur şişeler derunundaki meşrubatı küüliye fabrikatör veyahut tüccarın faturalarıyla nakil olunabilirler. Bu faturaların muteber addolunması yazıldığı anda defteri mahsusa kaydedilmiş olmasına mütevakkıftır.” Madde aynen kabul edilmiştir. Kanun teklifine eklenmek için verilen bir diğer teklif ise şöyledir: “*Madde — İspirto ve meşrubatı küüliye inhisarından alınacak hâsılatı safiyenin % 10'u idarei hususiyelere ve % 5'i Tayyare Cemiyetine terk olunur. İdarei hususiyelere ait hisse her vilâyetin nüfusu nisbetinde tevzi olunup hidematı sıhhiyeye sarf olunur.*” Bu madde de uygun bulunmuştur.

Ardından 29 ve 30. maddeler okunmuştur:

“*Madde 29. — Bu kanun 1926 senesi Haziranı iptidasından muteberdir.*”

“*Madde 30. — Bu kanunun ahkâmını icraya Adliye, Maliye, Dahiliye ve Sıhhiye Vekilleri memurdurlar.*” Maddeler kabul edilmiştir.

Meclis Başkanı, kanun layihasına bazı maddelerin eklendiğini dolayısıyla numaralarının değişeceğini belirtmiştir. Ardından teklifin tamamını oylamaya sunmuştur⁷¹⁸. Yapılan oylama şöyle neticelenmiştir: Oylamaya katılan mebus sayısı 145, kabul 134, hayır 9, çekimser 2. teklif kabul edilerek kanunlaşmıştır⁷¹⁹. 32 maddelik 790 numaralı kanun şöyledir:

**“Numro 236-İspirto ve Meşrûbât-ı Küüliyye İnhisârı Hakkında Kanûn
22 Mart 1926**

(Resmî Ceride ile neşr ve ilânı: 3 Nisan 1926 - Sayı: 338)

Kanûn Numrosu: 790

Mâdde 1 — Türkiyye Cumhûriyyeti dâhilinde bilumûm ispirotlar ve meşrûbât-ı küüliyyenin [Şarap, bira ve her nev' likör de dâhil] i'mâl veyâhûd haricden celb ve ithâli ve dâhilde furûhtu Hükûmetin taht-ı inhisârındadır. Hükûmet bu inhisârı kısmen veyâ tamâmen bir Türk anonim şirketine devr sûretiyle idâre edebilir.

Mâdde 2 — Taht-ı inhisâra alınan ispirot ve meşrûbât-ı küüliyye Mâliyye Vekâletince tesbît ve Hey'et-i Vekîlece tasdik olunacak fiyatlarla furûht olunur.

Mâdde 3 — Şarabın işbû kanûnda mûnderic ahkâm dâiresinde i'mâl ve ihrâcı serbesttir. Dâhilde furûhtu devletin taht-ı inhisârındadır. İdâre-i inhisârıyye memleketin mevâdd-ı ibtidâiyyesinden şarap i'mâliyle ve bu san'atı ıslâh ile mükelleftir.

Mâdde 4 — Memleketin ihtiyâcât-ı tıbbiyyesi için Sıhhiyye Vekâletinin lüzûm göstereceği şarabı, inhisâr idâresi tedârîke mecbûrdur.

Mâdde 5 — İnhisâr idâresi kanûnun neşri târihinden i'tibâren iki sene zarfında Hükûmetçe tensîb edilecek mahallerde senevî lâakall üç milyon kilo

⁷¹⁸ TBMM ZC, Devre: 2, C. 23, s. 296.

⁷¹⁹ TBMM ZC, Devre: 2, C. 23, s. 310.

ispirto istihsâl edebilecek kabiliyette fabrikalar te'sîs edecektir. İşbû fabrikalar mevâdd-ı ibtidâiyyenin her nev'inden ispirto istihsâl edecek şerâit-i fenniyyeyi hâiz olacaktır. Beşinci sene nihâyetine kadar da her tarafta memleketin ihtiyâcını tatmîn edecek müessesât vücûda getirecektir. Bu fabrikaların muhtâc olduğu mevâdd-ı ibtidâiyyenin Zirâat Vekâletince deruhde edilmek şartıyla dâhilî istihsâlâtın alınması mecbûrîdir.

Mâdde 6 — Elyevm mevcûd ispirto, bira ve meşrûbât-ı küûliyye fabrika ve i'mâlâthâneleri ashâbı işbû kanûnun neşri târihinden itibâren bir ay zarfında fabrika ve i'mâlâthânelerin mevki' ile mesâha-i sathiyyesi ve kabiliyyet-i istihsâliyyesi ve derûnlarındaki sâbit ve gayr-i sâbit bilumûm alât ve edevât-ı taktîriyye ve teferuâtının eb'ad ve aksâmını beyânnâme ile inhisâr dâiresine haber vermeye mecbûrdur.

Mâdde 7 — İnhisâr idâresi mâdde-i sâbıkadaki fabrika ve i'mâlâthânelerin kısmen veyâ tamâmen devam-ı fa'âliyyetine müsâade edebilir. Bu sûretle müsâade edilecek fabrikalarla i'mâlâthânelerin kazanları yirmi dört sâatte lâakall iki yüz elli kilo sâf ispirto istihsâline müsâid olacaktır. Aynı zamânda kontör alâtiyle mücehhez bulunacak ve inhisâr idâresinin kontrolü altına vaz'edilecektir.

Mâdde 8 — Kanûnun neşrinden itibâren Hükûmetin müsâadesi olmaksızın yeniden fabrika ve i'mâlâthâne kuşâd ve muattalları ta'mîr ve her nerede olursa olsun kazan ve inbîk i'mâl ve ithâl edilemez.

Mâdde 9 — Yedinci mâddedeki şerâit-i gayrihâiz fabrika ve i'mâlâthâneler ile idâre-i inhisâriyyenin kendi elinde bulunmasına lüzûm gördüğü fabrika ve i'mâlâthâneleri, Ticâret Vekâletiyle inhisâr idâresi ve fabrika ve i'mâlâthâne mümessillerinden mürekkebi bir hey'et tarafından takdîr edilecek fiyatla, inhisâr idâresi mübâyaa edecektir. Bu sûretle taayyün eden fiyatla fabrika ve i'mâlâthânesini furûhta muvâfakat etmeyenler üç ay zarfında fabrika ve i'mâlâthânelerinin aksâm-ı menkûlesini sökerek memâlik-i ecnebîyyeye ihrâca mecbûrdurlar. Bu müddet zarfında ihrâc olunmayan alât ve edevât zaptolunur.

Mâdde 10 — İnhisâr idâresi devâm-ı fa'âliyyetine karar verilen ispirto ve meşrûbât-ı küûliyye fabrika ve i'mâlâthânelerinin ma'mûlâtını, mâl olduğu mikdâra temettu' nâmıyla yüzde beşten on beşe kadar zammederek, satın alacaktır.

Mâdde 11 — Erbâb-ı zirâat veyâ şeker fabrikalarının şerâit-i fenniyye dâhilinde ve inhisâr idâresinden müsâade-i mahsûsa istihsâli sûretiyle ispirto yapmak için te'sîsât vücûda getirmeleri câizdir. Bunların istihsâlâtı onuncu mâddede muharrer olduğu vechile inhisâr idâresince mübâyaa edilir.

Mâdde 12 — İnhisâr idâresi Müdafâa-i Milliyyenin ispirto ihtiyâcını te'mîn etmeğe çalışacaktır. Maahazâ Müdafâa-i Milliyye Vekâleti kendi ihtiyâcâtını te'mîn için ayrıca fabrika te'sîsine ve inhisâr idâresinin te'mîn edemediği metâlibini hâricten tedârike salâhiyyetdârdır.

Mâdde 13 — Kanûnun târih-i mer'iyetinde tüccâr ve fabrika dükkân ve mağazalarında mevcûd meşrûbât-ı küûliye bittesbît ve sermâyesine yüzde on safî temettu' i'tâ olunarak mâliyyet fiyatıyla satış fiyatı arasındaki fark def'aten istîfâ' olunur.

Mâdde 14 — Bağ muntikalarında i'mâlâtını satmak üzere yaş üzümünden şarap i'mâl edecekler bağ bozumundan evvel hangi mahallde şarap i'mâl edeceklerini beyânnâme ile inhisâr idâresine ihbâr ederek ruhsat alacaklardır.

Mâdde 15 — İ'mâl olunan şarabın mikdârı tahakkuk komisyonları tarafından tesbît ve âmiller nâmına zimmet kaydolunur. İşbû komisyonlar inhisâr idâresi me'mûruyla muntikanın hey'et-i ihtiyâriyyesinden iki kişiden mürekkeb olarak teşkîl edilir. Bu sûretle zimmet kaydolunan şaraplardan ihrâc olunmayanları inhisâr idâresi mâl olduğu mikdâra temettu' nâmıyla yüzde ondan on beşe kadar zammederek satın alabilir.

Sûret-i Furûht

Mâdde 16 — Meşrûbât-ı küûliye için yüzde ona kadar bey'iyeye verilebilir.

Mâdde 17 — Bilumûm ispiro ve meşrûbât-ı küûliyye bâyileri inhisâr idâresinden ruhsat almaya mecbûrdurlar.

Mâdde 18 — Kadeh ile müskirât satan ticârethâneler icâr-ı senevîsinin humsuna ve derûnlarında içilmiyerek şişe ile müskirât satan ticârethâneler icâr-ı senevîsinin öşrine kadar bey'iyeye resmi vereceklerdir. İspiro ve meşrûbât-ı küûliye satanlar kapılarının görünecek mahalline bir levha ta'lîk edeceklerdir, icâr bedelleri için musaddak kontratolar mu'teberdir. Şüphe husûlünde inhisâr idâreleri yeniden icâr takdîr edebilir.

Mâdde 19 — Bey'iyeye tezkeresi almaksızın müskirât satanlardan bey'iyeye iki kat olarak alınır.

Mâdde 20 — Türk kodeksinin tesbît ettiği şekilde ve asgarî miktârda ispiro ve meşrûbât-ı küûliyye bulduran eczâhâneler (17, 18, 19) ncu mâddelerin dâire-i şümûlünden hâricdir.

*Mâdde 21 — **Her v** meşrûbât-ı küûliyye ile ispirotoların herhangi bir mahalden diğerk mahalle nakli behemehâl inhisâr idâresinden nakliyye tezkeresi ahzine mütevakkıf ve tezkeresiz nakliyât memnudur.*

Nakliyye tezkeresinin i'tâsı ashâbı tarafından beyânnâme ile mürâcaate mütevakkıftır. Nakliyye tezkeresi inhisâr idâresince ta'yîn ve tezkere derûnuna dercedilecek müddetçe mu'teber addolunur. Yalnız ihtiyâcâtı zâtîyyeleri için müstehliklerin evlerine götürecekleri ve yolcuların beraberinde taşıyacakları etiketli ve memhûr şişeler derûnundaki meşrûbât-ı küûliyye on ve ispiro, yarım kilodan fazla olmamak üzere, nakliyye tezkeresine tâbi' değildir. Ancak şehir dâhilinde on beş kiloya kadar ispirotolarla rakılar ve otuz kiloya kadar usûlü dâiresinde etiketlenmiş ve memhûr şişeler derûnundaki meşrûbât-ı küûliyye fabrikatör veyâhûd tüccârın faturalarıyla naklolunabilir. Bu faturaların mu'teber addolunması yazıldığı anda defter-i mahsûsuna kaydedilmiş olmasına mütevakkıftır.

Ahkâm-ı Cezâ'iyeye

Mâdde 22 — İnhisâr idâresinden müsbade almaksızın fabrika ve imalâthâne te'sîsine, şarap ta'sîrine, inbîk i'mâline ve fabrikalara ve mevâdd-ı ibtidâiyye ithâline ve ıslatılmasına ve taktîrine ve mahtûm inbîklerin mühürlerinin fekkine,, kontor ve kapalı kaba hile îkâ'ına ve tağyîr edilmiş ispirotoların tasfîyyesine cür'et edenlerden yüz liradan bin liraya kadar cezâ-yi nakdî alınır veya bir haftadan bir seneye kadar hapis cezâsı hükmolunur.

Mâdde 23 — Kaçak olarak derdest edilen veyâhûd bilâtezkere naklolunan ispiroto ve meşrûbât-ı küûliyyenin zapt ve musâderesiyle beraber birinci def'asında inhisâr resminin beş misli ve tekerrüründe on misli cezâ-yi nakdî alınır. Cezâ-yi nakdî derhâl te'diye ve te'mîn edilmediği hâlde vesâit-i nakliyye tevkîf olunur. Bir hafta zarfında tesviye edilmediği takdîrde mevkûf vesâit-i nakliyye satılarak esmân-ı baligası cezâyâ mahsûb edilir. Fazlası redd ve noksânı emvâl-i sâ'iresine mürâcaatle istifâ olunur.

Ahkâm-ı Müteferrika

Mâdde 24 — İşbû kanûnunun ahkâmına mugayyer bir hareketten dolayı inhisâr idâresi me'mûrları tarafından usûlüne tevfişkân tanzîm kılınan zabıtnâmeler aksî isbât edilinceye kadar mehâkimce ma'mûlün bih addolunur.

Mâdde 25 — İşbû kanûnunun mucîbince tahsîl edilecek cezâ-yi nakdîlerin yüzde ellisi muhbîrlere ve kaçığın meydâna çıkarılmasına hizmet edenlerle bu bâbda mesâisi sebkedenlere verilir.

Mâdde 26 — İşbû kanûnunun mucîbince tahakkuk eden inhisâr resmi ve cezâ-yi nakdînin tahsîlinde tahsîl-i emvâl kanûnunu tatbîk olunur.

Mâdde 27 — İşbû kanûnunun suver-i tatbîkiyyesi hakkında Mâliye Vekâletince ayrıca bir ta'lîmâtnâme tanzîm edilir. İşbû ta'lîmâtnâme İcrâ' Vekilleri He'yetince tasdikden sonra mevki'-i tatbîke vaz' olunur.

Mâdde 28 — İnhisâr idâresi tarafından memleket dhilinde mevâdd-ı muzırradan ârî olarak sarf edilmek üzere i'mâl ve tedârik edilecek bilumûm meşrûbât-ı küûliyyenin muhtevî olacağı ispirotonun cins ve derecesi Sıhhiyye Vekâletiyle müştereken ta'yîn edilir.

Mâdde 29 — İspiroto ve meşrûbât-ı küûliyye inhisârından alınacak hasılât-ı sâfiyenin % 10'u idâre-i husûsiyelere ve % 5'i Tayyâre Cem'iyetine terk olunur. İdâre-i husûsiyelere âid hisse her vilâyetin nüfûsu nisbetinde tevzî' olunup hidemât-ı sıhhiyyeye sarf olunur.

Mâdde 30 — 15 Ağustos 1289 târihli bey'iyeye nizâmnâmesiyle 1 Nisan 1334 târihli müskirât resmi kanûnunu ve mezkûr kanûnunun ba'zı mevâdd ve fikirâtının ta'diline dâir 8 Kânûn-ı Sâni 1336 tarihli karârname ve 14 Eylül 1336 târih ve 22 numrolu kanûn ahkâmı mülgâdır.

Mâdde 31 — Bu kanûn 1926 senesi Haziranı ibdidâsından mu'teberdir.

Mâdde 32 — Bu kanûnunun ahkâmını icrâ'ya Adliye, Mâliyye, Dâhiliyye ve Sıhhiyye Vekilleri me'mûrdur"⁷²⁰.

⁷²⁰ Düstur, Tertip 3, C. 7, Başvekalet Yay., Ankara 1928, s. 1091-1096.

Kanun, 3 Nisan 1926'da *Resmî Gazete*'de ilan edilmiştir⁷²¹. Haziran ayının başından itibaren yürürlüğe girmiştir. Böylece Men-i Müskirat Kanunu resmen kaldırılmış, tekel uygulamasına geçilmiştir.

II. KANUN'UN TOPLUMSAL HAYATA YANSIMALARI

A. Kanun Aleyhinde Olanlar

Men-i Müskirat Kanunu'na karşı olanların başında içkiyle doğrudan veya dolaylı ilişkisi bulunanlar **gelmektedir**. Özellikle gayrimüslim vatandaşlar dinî ve ekonomik yönden mağdur olmuşlardır. Dini açıdan sıkıntı yaşayan Gayrimüslimler mağduriyetlerini bildirmek ve Kanun'dan muafiyetlerini istemek için TBMM'ye dilekçeler sunmuşlardır. Musevi Cemaati adına Haham Başu Yasef Albukrek'in 2 Ekim 1920 tarihli dilekçesi bunlardan biridir. Dilekçede şimdiye kadar Osmanlı Devleti topraklarında dini özgürlüklerini yaşadıkları belirtilmiştir. Men-i Müskirat Kanunu'yla her türlü içkinin üretiminin, ithalinin ve alım satımının yasaklandığı belirtilmiştir. Musevilerin de Kanun'a tabi tutulduğu ifade edilmiştir. Museviliğin kutsal kitabı Tevrat'ta nikah, sünnet, cumartesi ve bayram dualarında şarap içilmesinin emredildiği hatırlatılmıştır. Bundan dolayı mağdur oldukları belirtilmiştir. Mağduriyetlerinin giderilmesi adına Men-i Müskirat Kanunu'na dini ayinlerde şarap içilebilir ibaresinin eklenmesi teklif edilmiştir. Musevi Cemaati adına gönderilen dilekçe Mecliste okunurken Yozgat Mebusu Sırrı Bey, “Şerbet için. Şerbet!” diyerek tepkide bulunmuştur. Dilekçe Bakanlarkuruluna sevk edilmiştir⁷²².

Kanun'dan, içki piyasasında çalışanlar fazlasıyla etkilenmişlerdir. İstanbul'da Bomonti Bira Fabrikası çalışanlarının mağduriyetleri buna örnek gösterilebilir. Çalışanların mağduriyetlerine dikkat çekmek için Amele Birliği Reisi Mehmet Bey, Meclise iki telgraf çekmiştir. Telgrafın ilkinin İstanbul mebuslarından Ali Rıza (Bebe), Yusuf Akçura, Bolu Mebusu Tunalı Hilmi, İktisat Müsteşarı Zühtü Beylere göndermiştir. Mehmet Bey'in ilk telgrafı şöyledir:

“Men’-i Müskirât Kanûnu’nun biraya da teşmîli üzerine (200) âile reîsi Türk işçisi Bomonti Fabrikasından çıkarıldılar. Bomonti’ye işçi veren Feriköy İslâm Mahallesi kışın başladığı şu sıralarda elîm bir sefâlete, âdetâ mâteme mahkûm edilmiş oldular. Şerâit-i sefîle-i hıyâniyyelerini bizzât ziyâret edip gördüğünüz bu amele evlâdlarınızın aklıktan ölmemeleri için lütfen bir çâre-i halâs irâe etmenizi ricâ ile muhterem ellerinizden öperiz efendim.

*Amele Birliği Reîsi Mehmet”*⁷²³

⁷²¹ *Düstur*, Tertip 3, C. 7, s. 1091.

⁷²² *TBMM ZC*, Devre: 1, C. 5, s. 324.

⁷²³ *Vatan*, 12 Teşrin-i Evvel 1339/12 Ekim 1923, No:180, s. 2.

Mehmet Bey ikinci telgrafını birayı serbest bırakacak kanun teklifinin hızlandırılarak bir an önce çıkarılması için Kavanin-i Maliye Encümeni Riyasetine çekmiştir. Telgraf şöyledir:

“Men’-i Müskirât Kanûnu’nun biraya da teşmîli üzerine 200 Türk işçisi kış mevsiminin başladığı şu sıralarda Bomonti Fabrikasından çıkarıldılar. Bomonti’ye işçi veren Feriköy Müslimân Mahallesi elîm bir sefâlete mahkûm olmuşlardır. Muaddel Müskirât Kanûnu’nda biraya müsâade olunduğunu istihbâr ettiğimizden lütfen sefil kalan Türk işçileriyle âilelerine merhameten kanûn-ı mezkûrun bir an evvel meclis-i muhtereme sevkini ricâ ve arz-ı ta’zîmât eyleriz efendim.

Amele Birliği Reîsi Mehmet⁷²⁴

Kanun’dan özellikle bağcılar zarara uğramışlardır. Trakya, Marmara ve Ege Bölgelerinde bağcılıkla uğraşan vatandaşların sayısı azımsanmayacak miktardaydı. İşgalden kurtarılan bölge halkı da Men-i Müskirat Kanunu’na dâhil edilmiştir. Bu durum onları ekonomik açıdan mağdur etmiştir. Mağduriyetlerinin giderilmesi için Meclis Başkanlığına telgraflar çekmişlerdir. Örneğin, Müfeste kazası adına Hasan, Süleyman, Ahmet ve ismi okunamayan biri imzalarıyla çekilen telgrafta üzüm mahsulünün yok olmaması için en azından ihrac edilmek üzere şarap üretimine izin verilmesi talep edilmiştir⁷²⁵. Bir diğer telgraf da İzmir bağcılarında gönderilmiştir. Telgrafta mağduriyetlerinin giderilmesi için Hükümetten 14 istekte bulunulmuştur. Hükümetin birkaç milyon lira harcaması halinde bağcılığı kurtarabileceği belirtilmiştir. Kısa süre sonra harcadığı parayı misliyle geri alacağı iddia edilmiştir. Hükümetten talep edilen isteklerden 6.sı doğrudan Men-i Müskirat Kanunu’yla ilgilidir. Bölge halkının mağdur olmamaları için ihracat amacıyla içki ve ispiro üretebilmelerine izin verilmesi istenmiştir⁷²⁶. Anadolu Ajansı, Men-i Müskirat Kanunu’nun değiştirilmesi için bağcıların Meclise ve Hükümete çok sayıda telgraf çektiklerini sıklıkla vurgulayarak kamuoyunun dikkatlerini çekmiştir⁷²⁷. Örneğin, 13 Kasım 1923’te Kanun’un değiştirilmesi lehinde üzüm yetiştiren yerlerden müracaatların art arda geldiğini belirtmiştir⁷²⁸.

İzmir gazetecileri de bağcılarının zararlarını Türk kamuoyunun ve Hükümetin dikkatlerine sunmuştur. Hükümetten acilen bu meseleyi çözmesini istemişler ve bazı önerilerde bulunmuşlardır. Örneğin, 11 Ekim 1923 tarihli *Şark* gazetesi başyazarı Halil Zeki, yazısında, bölgenin en büyük sorununun üzüm meselesi olduğunu belirtmiştir. İzmir çiftçilerinin yüzündeki üzüntünün kaynağının bu olduğunu ifade etmiştir. Halil Zeki’ye göre, bu sorun sadece İzmir ve civarının değil bütün ülkenin meselesidir. Çözülmediği takdirde ülke

⁷²⁴ *Vatan*, 12 Teşrin-i Evvel 1339/12 Ekim 1923, No:180, s. 2.

⁷²⁵ *BCA*, 30.10.0.0/182.254.5/Lef.3,1

⁷²⁶ *Vatan*, 10 Teşrin-i Evvel 1339/10 Ekim 1923, No:178, s. 3.

⁷²⁷ *Tevhid-i Efkâr*, 16 Teşrin-i Sâni 1339/16 Kasım 1923, No: 860-3888, s. 2.

⁷²⁸ *Vatan*, 14 Teşrin-i Sâni 1339/14 Kasım 1923, No:213, s. 3.

ekonomisi büyük zarar görecektir. Hükümet her ne kadar bazı tedbirler aldığını söylemekteyse de gözle görülür bir şey yapmadığı ortadır. Üzüm fiyatları sürekli olarak düşmektedir. Bağcılar borcunu ödemek ve ailesini geçindirmek için malını mülkünü satmak mecburiyetinde kalmaktadır. Hükümet bir an önce mağdur bağcılar için ciddi teşebbüslerde bulunmalıdır. Öncelikle ihracatı zor ikinci cins üzümün bir miktarının ülke içinde leyli mekteplere veya orduya satılmasını sağlamalıdır. Yine ispirto üretmek için fabrikalar açtırmalıdır. Halil Zeki Bey, bağcıların himaye edilmemeleri halinde çoğunun bağlarını bakla tarlalarına dönüştüreceklerini ifade etmiştir⁷²⁹. 30 Kasım 1923 tarihli *Vatan* gazetesinin İzmir’de yayın hayatını sürdüren *Ticaret ve Piyasa* gazetesine dayandırarak verdiği habere göre, Hükümetin ilgisizliği nedeniyle üzüm ve incir buhranı gelecek sene daha şiddetlenecektir. Hükümet çiftçileri korumak ve iflastan kurtarmak için şimdiden ortak şirketler kurmalıdır. Üretici ve tüccarın işlerini kolaylaştırmalıdır⁷³⁰.

Men-i Müskirat Kanunu’na içki ticareti yapan şirketler de karşıydılar. 1923 yılının sonlarında Kanun’un değiştirileceği beklentisi bu şirketleri harekete geçirmiştir. Bunlardan biri İstanbul Sirkeci’de Mesadet Hanı’nda faaliyet gösteren “*Mütekaidîn-i Askeriyye Ticâret Anonim Şirketi*”dir. Trakya’daki mevcut şarapların ihracatının yapılması bu şirkete ihale edilmiştir⁷³¹. Şirket, İdare Meclisi Reisi Emekli Mirliya Mehmet Tefvik ve ismi okunamayan üyelerden Eczacı Binbaşı imzalarıyla 28 Kasım 1923’te Meclis Başkanlığına bir dilekçe göndermiştir. Şirket, Kanun’un değiştirilmesiyle birlikte serbest bırakılacak içki ticaretine talip olduğunu bildirmiştir. Dilekçeye göre Türkiye dünyanın en lezzetli üzümlerini yetiştirmektedir. Fakat üretilen şaraplar dünyayla rekabet edemeyecek seviyededir. Bunun sebebi şarap imalinde bilimsel metotların kullanılmamasıdır. Ülkede içki piyasasını “*hâinliklerini ispatlamış olan Rûmlar*” ellerinde tutmuşlardır. Elde ettikleri büyük servetlerin çoğunu Yunanistan’a aktarmışlardır. Yıllardır Rumların cebine girmiş olan milyonlarca lira artık milli ekonomi için kullanılmalıdır. İçki piyasasının Türklerin menfaatlerine düzenlenmesi Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin amacı olmalıdır. Men-i Müskirat Kanunu ülke ekonomisine büyük zararlar vermiştir. Hükümetin Kanun’u değiştirmek için bir teklifte bulunması takdire şayandır. Dilekçede Kanun’un değiştirilmesiyle şirketin içki işlerine talip olduğu belirtilmiştir. Şirketin bu göreve hazır ve “*Hükümet’in emrine âmâde bulunduğu*” ifade edilmiştir⁷³².

Men-i Müskirat Kanunu’nun değiştirilmesi için mebuslar basın aracılığıyla kamuoyunu etkilemeye çalışmışlardır. Örneğin, Kasım 1923’te İstanbul’da bulunan Kırklareli Mebusu Fuat (Umay) Bey ve Tekfurdağı Mebusu Mustafa Faik (Öztrak) Beyler Tokatlıyan Otelinde *Tevhid-i Efkâr* gazetesi

⁷²⁹ Halil Zeki, “Üzümler Mes’alesi”, Şark, 11 Teşrin-i Evvel 1339/ 11 Ekim 1923, S. 1038, s. 1.

⁷³⁰ *Vatan*, 30 Teşrin-i Sâni 1339/30 Kasım 1923, No:229, s. 3.

⁷³¹ *BCA*, 030.18.1.1./8.40.19, lef.1.

⁷³² *TBMM ZC*, Devre: 2, C. 8, s. 400-401.

muhabirine Kanun'un değiştirilmesiyle ilgili görüşlerini bildirmişlerdir. Fuat Bey, içkinin insan vücuduna verdiği zararın herkes tarafından bilindiğini söylemiştir. Bununla beraber ekonomik gerekçelerle Kanun'da değişiklik yapılması taraftarı olduğunu ifade etmiştir. Hükümetin serbest bırakması halinde içkiye ağır vergiler koyarak alkol kullananların sayısını azaltması gerektiğini belirtmiştir. Özellikle köylülerin içki içmelerinin engellenmesini istemiştir. Fuat Bey, Mecliste hâkim olan fikrin de bu olduğunu iddia etmiştir. Tekirdağ Mebusu Faik Bey, içkiye karşı olduğunu söylemekle beraber yasağın çözüm olmadığının anlaşıldığını ifade etmiştir. Kanun'da değişiklik yapılmasının zorunlu hale geldiğini belirtmiştir. Aksi takdirde insanların, içki yerine zararlı esrar, kokain ve eter gibi maddelere yönelmesinden korktuğunu söylemiştir⁷³³.

Kamuoyunu yönlendirmede etkili olan Şeriye Vekili Fevzi Efendi'nin Kanun'un değiştirilmesi hakkındaki düşünceleri merak konusuydu. Fevzi Efendi ise konu hakkında görüş bildirmekten kaçınmıştır. Onun bu tavrı değişikliğe destek olduğu yönünde değerlendirilmiştir. *Tevhid-i Efkâr* gazetesi muhabiri İstanbul'a gelen Fevzi Efendi'ye Meclisin Kanun'u lağvedilmesine izin verip vermeyeceğini sormuştur. Fevzi Efendi ise "Ben ne bileyim?" cevabını vermiştir. Muhabirin "Müskirâtın i'mâline Şer'an cevâz var mıdır?" sorusuna ise "Bugün işim var. Şimdi gidiyorum. Yarın cevâb veririm." yanıtını vermiştir⁷³⁴. Onun bu tavrı *Tevhid-i Efkâr* gazetesi tarafından şiddetle eleştirilmiştir. Fevzi Efendi İstanbul'dan ayrılırken *Akşam* gazetesi muhabirine verdiği demeçte, *Tevhid-i Efkâr* gazetesinin sözlerini çarpıtıldığını, kendisinin sadece sorulara göre yanıt verdiğini belirtmiştir. İçki kullanımının dinen yasak olduğunun her Müslüman tarafından bilindiğini ifade etmiştir. Bununla beraber meselenin Kanun değişikliği olduğunu bu konuda ise ancak Meclisin söz hakkı olduğunu söylemiştir⁷³⁵. Fevzi Efendi'nin kesin bir görüş beyan etmekten kaçınması ilk bakışta iki nedenle açıklanabilir. İlki Hükümeti zor durumda bırakmamak, diğeri Kanun'a karşı olmaktır. 21 Kasım 1923 tarihli *Tevhid-i Efkâr* buna dair önemli bir bilgi vermiştir. Gazeteye göre Fevzi Efendi Şeriye Vekili olmadan önce, Men-i Müskirat Kanunu'nun değiştirilmesi için bir takrir hazırlamış ve arkadaşlarına da imzalatmıştır. Gazete, Fevzi Efendi'nin görüşünü açıklamamasını Kanun'a karşı olmasına bağlamıştır⁷³⁶.

İçki üreticileri cemiyetleşme faaliyetlerine de gitmiştir. Bunlardan biri İstanbul'da faaliyet gösteren "Müskirât Âmilleri Cem'iyeti"dir. Cemiyet, Kanun'un değiştirilmesi sonrasında Cumhuriyetin ilanının birinci yıldönümü nedeniyle TBMM'ye kutlama telgrafı çekmiştir⁷³⁷.

⁷³³ *Tevhid-i Efkâr*, 23 Teşrin-i Sâni 1339/23 Kasım 1923, No: 867-3895, s. 1, 2.

⁷³⁴ *Tevhid-i Efkâr*, 16 Teşrin-i Sâni 1339/16 Kasım 1923, No: 860-3888, s. 3.

⁷³⁵ *Akşam*, 21 Teşrin-i Sâni 1339/21 Kasım 1923, No: 1840, s. 1.

⁷³⁶ *Tevhid-i Efkâr*, 21 Teşrin-i Sâni 1339/21 Kasım 1923, No: 865-3893, s. 2.

⁷³⁷ *TBMM ZC*, Devre: 2, C. 10, s. 23.

B. Kanun Lehinde Olanlar

Men-i Müskirat Kanunu toplumsal hayatta ciddi destek görmüştür. Din adamları, doktorlar ve muhafazakâr halk kitleleri Kanun'un faydalarına inanmışlardır. Köylülerin büyük çoğunluğu da Kanun'u desteklemiştir. Mehmet Abdusselam, *İçki Mücadelesi* başlığıyla kaleme aldığı eserinde temas kurduğu her köylünün minnettarlığını bildirdiklerini, içki kullananların dahi Kanun'a taraftar olduklarını belirtmiştir⁷³⁸. Halk, memnuniyetini Meclise çektiği telgraflarla göstermiştir. Örneğin, Kanun'un tatbikinden yaklaşık iki buçuk ay sonra Maraş'tan "*Eddai Meşayih-i İlmiyeden Abdülcelizade Ömer Ali ve Nakibüleşraf ve Cami-i Kebir Müderris Cenanzade Mehmet Emin*" imzalarıyla Meclise bir telgraf çekilmiştir. 22 Kasım 1920'de okunan telgrafta İslam dini gereği içkinin yasaklanmasının bütün Maraş halkı tarafından takdir ve şükranla karşılandığı ifade edilmiştir. Maraş halkının Men-i Müskirat Kanunu'nu çıkardığı için Meclise dualar ettiği belirtilmiştir. İslam dinine riayet eden TBMM Hükümetinin Milli Mücadele'yi kesinlikle kazanacağına olan inanç ortaya konulmuştur. Telgrafın sonunda kumarın da yasaklanması istenmiştir⁷³⁹. Telgrafta dikkat çeken en önemli şey Men-i Müskirat Kanunu vesilesiyle halkın Milli Mücadele yıllarında Hükümete bağlılığını artırmasıdır. 31 Mart 1921'de Konya Mebusu Ömer Vehbi Bey de bu gerçeğe dikkat çekmiştir. Halkın Kanun sayesinde Meclise ve Hükümete iyi düşüncelerle bağlandığını ifade etmiştir⁷⁴⁰. Savaş halinde bulunan TBMM Hükümeti'nin en fazla ihtiyaç duyduğu şey ise kamuoyunun desteğini sağlamaktır.

Milli Mücadele'nin zaferle sonuçlanmasından sonra Hükümet, Men-i Müskirat Kanunu'nunda içkiyi kısmen serbest bırakacak geniş çaplı değişiklik teklifi vermiştir. 17 Kasım 1923 tarihli *Akşam* gazetesi İstanbul kamuoyunun Kanun'a bakışını ortaya koymuştur. Gazeteye göre Kanun'a bakış sınıflara göre değişmektedir. Yaşlılar ve hocalar Kanun taraftarıdır. Genç ve aydınlar ise içkiyle mücadelenin Men-i Müskirat Kanunu'yla yapılamayacağını düşünmektedirler. Özellikle gençler içkinin Hükümet tekelinde yüksek fiyatlarla satılmasını istemektedirler. Bununla beraber likör, şampanya ve diğer içkilerin ithal edilmesine karşıdır⁷⁴¹. Teklifin kabul edileceği beklentisi Kanun'a taraftar halkı tedirgin etmiştir. Değişik kesimlerden Meclise, Hükümete, mebuslara ve basına Kanun'un değiştirilmemesi için çok sayıda telgraf çekilmiştir. Bu telgraflardan dikkat çekenler şöyledir:

⁷³⁸ Abdusselam, *a.g.e.*, s. 4.

⁷³⁹ *TBMM ZC*, Devre: 1, C. 6, s. 9-10; Kastamonu Mebusu Doktor Suat Bey 1 Ağustos 1921'de yaptığı konuşmada içkinin yasaklanmasıyla halk sağlığı için çok önemli bir uygulamanın başlatıldığını ifade etmiştir. Sigaranın ise alkolden zararlı olduğunu belirterek sigaranın da tamamen kaldırılmasını istemiştir. Böylece Men-i Müskirat Kanunu, diğer zararlı alışkanlıkların kaldırılması isteklerine vesile olmuştur. Bkz. *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: 1, C. 11, TBMM Matbaası, Ankara 1958, s. 393.

⁷⁴⁰ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: 1, C. 9, TBMM Matbaası, Ankara 1959, s. 283.

⁷⁴¹ *Akşam*, 17 Teşrin-i Sâni 1339/17 Kasım 1923, No: 1836, s. 2.

Kirmastı halkı adına ikinci seçmenler 1 Eylül 1923'te *Tevhid-i Efkâr* gazetesine telgraf çekmişlerdir. Telgrafta üç sene önce kabul edilen Kanun'un kaldırılmasına dair layiha hazırlandığının haber alındığı belirtilmiştir. Birçok faydalar sağlayan Kanun'un İslam Dünyası tarafından da takdirle karşılandığı ifade edilmiştir. Telgrafın sonunda Kirmastı kazası halkı adına Men-i Müskirat Kanunu'nun devamı talep edilmiştir. Gazete, telgrafın altında, yeni seçilen mebusların Kanun'u kaldırma haklarının bulunmadığını, zira onları seçen ikinci seçmenlerin bu düşüncede olmadıklarını belirtmiştir. Şayet seçim sürecinde mebus adayları biz Men-i Müskirat Kanunu'nu kaldıracamız deselerdi hiçbir şekilde seçilmemiş olacaklarını ifade etmişlerdir. Gazete, ikinci seçmenleri Kanun'un kaldırılması girişimlerine sessiz kalmayarak telgraflarla tepki göstermeye çağırmıştır⁷⁴². Hilâl-i Ahdar Cemiyeti de Olağanüstü Kongresi'nde kamuoyunu Kanun'un değiştirilmesini protesto etmeye davet etmiştir. Bu çağrılar ülkenin birçok yerinde cevap bulmuştur. Anadolu'nun değişik yerlerinden Ankara'ya çekilen telgraflarda girişimler protesto edilmiş, Kanun'un muhafazası istenmiştir. Bu telgraflardan biri Karasi Müftüsü, Belediye Başkanı, Ticaret Odası Başkanı, Müdafaa-i Hukuk Reisi, heyetleri ve eşrafı tarafından Meclis Başkanlığına, Karasi mebuslarına ve Şeriye Vekâletine çekilmiştir. İkinci seçmenler de aynı makamlara ayrı bir telgraf göndermiştir. Müftü ve arkadaşlarının çektikleri telgrafta şunlar ifade edilmiştir:

“Ahlâkî, sıhhî, inzibâtî fevâidi mücrib ve müslim olan Men'-i Müskirât Kanûnu'nun idâmesi husûsunda Meclis-i Âlî-yi Milliyyenin ittihâz edeceği karâra muntazır bulunduğumuzu kemâl-i hüürmetle arz eyleriz”.

Karasi ikinci seçmenlerinin telgrafı ise şöyledir:

“Millî Mücadele târihindeki mevki', hidmâtı malûm olan livâmız halkının öteden beri sâik-i hamîyyet ve hareketi ancak hissiyât-ı İslâmiyyesi olmuştur. Mukaddes Kanûn'un neşrinden çok zamân evvel müskirât fi'len men', meyhâneleri seddeden Karasî evlâdları bugün işret ve emsâli lehindeki tasavvurâtın tahkiki ihtimâli karşısındaki galeyânla titremektedir. Milletimizin rûh-i asîl diyânetperveriyyesini henüz anlamak istemeyenlere lûtfen hakikati ifhâm, mukaddesâtımıza kat'î sûrette hüürmette bulunulmasının te'mîn ve tebşîr buyurulmasını talep ve istirhâm ederiz”⁷⁴³.

Ekim ayının ilk haftasında Men-i Müskirat Kanunu'nun değiştirilmesi girişimini protesto etmek için Samsun, Kozan ve Ödemiş'ten Meclise ve mebuslara telgraflar çekilmiştir. Samsun tüccar ve eşrafından 28 imzayla Meclis Başkanlığına şu telgraf çekilmiştir:

“Târih-i men'inden beri bilhâssa memleketimizdeki lâyuhsâ menâfi'-i meşhûdumuz olan müskirâtın men'ni hakkındaki yegâne nâfi' bir kanûnun

⁷⁴² “Men'-i Müskirât Lehinde Tezâhürât”, *Sebilürreşâd*, 6 Eylül 1339/6 Eylül 1923, C. 22, S. 557-558, s. 96; “İçki Aleyhinde”, *Sebilürreşâd*, 4 Teşrin-i Evvel 1339/4 Ekim 1923, C. 22, S. 565-566, s. 153-154.

⁷⁴³ “Halkın Ârzusu”, *Sebilürreşâd*, 20 Eylül 1339/20 Eylül 1923, C. 22, S. 561-562, s. 126.

Meclis-i Millîce ta'dîl edileceğini gazetelerde gördük. Hayât-ı ictimâiyeye menâfi'-i derkâr olan böyle kanûnların ta'dîli değil, teksîrine intizâr etmekte olduğumuzu arz eyleriz."

Kozan ikinci seçmenlerince Meclis Başkanlığına çekilen telgraf ise şöyledir:

*"Ümmülhabâis ta'bîr-i Şer'iyyesine mâsadak ve nass-ı celîl ile memnûiyyeti sâbit olan tahrîbkâr küûlun halk hükûmet-i celîlesince ref'i bütün âlem-i İslâmîyette âlî bir ihtisâsla karşılanmış, binâenaleyh mâddî ve ma'nevî hürmet ve müzâhereti celb etmekle marûz-ı iftihâr olmuştur. İşretin doğurduğu felâketin derece-i mesâibini takdîr etmeyen hakikî hiçbir Müslimân tasavvûr edilemez. Pek cüz'i mesâbesinde olan eşhâsın mukeyyifâta âlet olmak için Şer'an memnû' olan müskirâtın ilgâsı değil, Millet Meclisi'nce mevzû-i bahs edilmesi bile hakikî vatanperverler nezdinde câiz olamayacağı kanâatinde bulunduğumuzdan Men'-i Müskirât Kanûnu'nun ibka'sı için muktezi delâletinizi ricâ eyleriz."*⁷⁴⁴

İzmir Ödemiş'ten Meclis Başkanlığına çekilen uzun bir telgrafta Men-i Müskirat Kanunu'nun lağvedileceğinin büyük bir üzüntüyle haber alındığı belirtilmiş, muhafazasının millet selameti adına talep edilmiştir⁷⁴⁵. Bayburt halkı da rahatsızlığını bildirmiştir. Tüccar ve Ulemadan Mustafa Sıtkı Bey, 23 Ekim 1923'te *Tevhid-i Efkâr* gazetesi başazarı Ebuzziyazade Velid Bey'e bir telgraf çekmiştir. Telgrafta, Men-i Müskirat Kanunu lehine gazetenin ve başyazarın yazılarının Bayburt'ta büyük bir ilgiyle okunduğu belirtilmiştir. Büyük faydaları görülen Kanun'un ekonomiye zarar verdiği gerekçesiyle değiştirilerek içkinin yeniden serbest bırakılmak istenmesi irtica olarak değerlendirilmiştir. Telgrafa Bayburt halkı adına 17 ikinci seçmen imzasıyla hazırlanan mazbata da eklenmiştir. Mazbatanın gazetede yayımlanması rica edilmiştir. Telgrafa eklenen mazbata aynı zamanda Meclis Başkanlığına, Erzurum Mebusu Ziyaettin Bey ve arkadaşlarına, *Hâkimiyet-i Milliye*, *Yenigün*, *Sebîlürreşâd*, *Tanîn*, *İkdâm* gazetelerine çekilmiştir. Hacı Mehmet, Hacı Ömer, Zeki, Hüseyin, Hocazade, Hacı Hakkı gibi Bayburt ikinci seçmenleri, mazbatalarında Hükümetin Men-i Müskirat Kanunu'nu kabul etmekle kendilerini sevinç içerisinde bıraktıklarını belirtmişlerdir. Kanun'un Türk neslini kurtarma ve milli serveti koruma adına büyük faydalar sağlamasına rağmen yeniden serbest bırakanların kamuoyunu hiçe saydıklarını ifade etmişlerdir. Millet ruhundan doğduklarını belirttikleri Kanun'un aksine takviye edilmesini talebetmişlerdir⁷⁴⁶.

Bayburt, Trabzon ve İzmir'den Kanun'un en önemli destekçilerinden Erzurum Mebusu Ziyaettin Bey'e telgraflar gönderilmiştir. Ziyaettin Bey, 4 Kasım 1923'te bir tavrile telgrafları Meclise sunmuştur. Tavririnde İzmir'den

⁷⁴⁴ "İçki Aleyhinde", "*Sebîlürreşâd*, 4 Teşrin-i Evvel 1339/4 Ekim 1923, C. 22, S. 565-566, s. 153-154.

⁷⁴⁵ *Tevhid-i Efkâr*, 2 Teşrin-i Evvel 1339/2 Ekim 1923, No: 815-3843, s. 3; "İçki Aleyhinde", "*Sebîlürreşâd*, 4 Teşrin-i Evvel 1339/4 Ekim 1923, C. 22, S. 565-566, s. 153-154.

⁷⁴⁶ *Tevhid-i Efkâr*, 24 Teşrin-i Evvel 1339/24 Ekim 1923, No: 837-3865, s. 2.

çekilen telgrafın beş yüz küsur imzalı olduğunu belirtmiştir. Halkın telgraflarında Kanun'un şiddetle tatbik edilmesini, İslam'a aykırı olan içkinin yeniden serbest bırakılmasını sağlayacak değişiklik teklifinin reddedilmesini istediklerini söylemiştir. Ziyaeddin Bey, takririnde telgrafların değişiklik teklifi müzakerelerinde ele alınmasını istemiştir⁷⁴⁷. Takrir 6 Kasım 1923'te Muvazene-i Maliye Encümenine sevk edilmiştir⁷⁴⁸.

Bodrum ikinci seçmenleri adına Mustafa Bey ise Muğla mebuslarına, Bodrum Müftüsü Yusuf Ziya Bey "*Sebîlürreşâd Cerîde-i İslâmiyyesi İdâresine*" 24 Ekim 1923'te birer telgraf çekmişlerdir. Mustafa Bey, çektiği telgrafta şunları ifade etmiştir:

*"Anadolu halkı şîâr-ı dîniyyesini muhâfaza yolunda mâlını, cânını, herşeyini fedâ ederek o yüksek ve mukaddes hiss ve ârzûlarına nâil oldu. Sâbık Türkiyye Büyük Millet Meclisi târihe birçok icrâât-ı fevkalâde meyânında bir de Men'-i Müskirât Kanûnu'nu tanzîm şerefiyle geçecektir. Yeni Meclis ise birkaç sermâyedârın, birkaç bin milliyyetsiz, vatansız serhòşun, iyiliğe i'tirâz etmeyi şîâr edinen birkaç kişinin hatırı için müskirât memnûiyetini ref' ederse sâbık Meclisin tamâmıyla ma'kûsî bir şöret kazanmış olacaktır. Mazarrât-ı adîdesi intizar-ı cihânca Müslîm ve dîn-i mübeccelimizce i'mâl ve isti'mâli de tahrîm kılınan müskirâtın men'ni hakkındaki kanûnun îkâsına karşı birdenbire kat'i ittihâzını talep eyleriz."*⁷⁴⁹

Bodrum Müftüsü Yusuf Ziya Bey ise telgrafında şunları ifade etmiştir:

*"Ahvâl-i ictimâiyyemizin ıslâhında, ahlâk-ı müstahesenemizin takvîminde, sıhhat-ı umûmiyyemizin kesb-i salâh etmesine âid hayâtımızın kesb-i resânet eylemesinde pek mühimm bir âmil olan Men'-i Müskirât Kanûnu'nun mer'iyetini ilelebed te'mîn için bütün millet-i İslâmiyyemizin sarf-ı mâ hasal-ı gayret edeceğinde hiç şüphe bile etmiyoruz. İşte bu mübeccel Kanûn'u müdâfaa ve muhâfaza husûsunda müntehib-i sânilerimizin meb'ûslarına keşide ettikleri telgrafın bir sûretini cerîde-i âliyenizle de i'lânına da'înizi tavsît ettiklerinden mezkûr sûretin i'lânı müsterhimdir efendim."*⁷⁵⁰

29 Kasım 1923 tarihli *Sebîlürreşâd* dergisinin bildirdiğine göre Tavas kazası ikinci seçmenleri Denizli Mebusu Mazhar Müfit (Kansu), Kazım (Samanlı) ve Yusuf (Başkaya) Beylerle Şeriye Vekâletine telgraf çekerek Men-i Müskirat Kanunu'nun değiştirilmesi girişimlerini önlemelerini talep etmişlerdir⁷⁵¹. Gediz ikinci seçmenleri adına Nuri Bey, *Sebîlürreşâd* gazetesine çektiği telgrafta Kanun'un değiştirilmemesini, aksine kuvetlendirilerek muhafaza edilmesini istemiştir. Kütahya mebuslarına çektikleri telgrafın bir

⁷⁴⁷ TBMM ZC, Devre: 2, C. 8, s. 397

⁷⁴⁸ TBMM ZC, Devre: 2, C. 3, s. 250.

⁷⁴⁹ "Halkın Efkarı", *Sebîlürreşâd*, 8 Teşrin-i Sâni 1339/8 Kasım 1923, C. 23, S. 574, s. 29.

⁷⁵⁰ "Halkın Efkarı", *Sebîlürreşâd*, 8 Teşrin-i Sâni 1339/8 Kasım 1923, C. 23, S. 574, s. 30.

⁷⁵¹ "Anadolu'dan Yükselen Sesler", *Sebîlürreşâd*, 29 Teşrin-i Sâni 1339/29 Kasım 1923, C. 23, S. 577, s. 79.

suretini de eklemiştir⁷⁵². Kütahya Belediye Başkanı Emin Bey'in 48 ikinci seçmen adına Kütahya Mebuslarından Nuri, Recep, Ragıp (Soysal), Seyfi (Aydın) ve Mehmet Ali Cevdet (Barlas) Beylerle Dâhiliye Vekili Ferit Bey'e çektiği telgraf ise aynen şöyledir:

“Muhterem eslâfınızın size ve cihân-ı medeniyete mühimm bir vedâa olarak terkettiği Men'-i Müskirât Kanûnu'nun ta'dîline Meclis a'zâ-yı kirâmı arasında ba'zı cereyânlar mevcûd olduğu ve işbû ta'dîlât hakkında bugünlerde müzâkerât cereyânı muhtemel bulunduğu ihsâs olunuyor. Mazarrât-ı adîdesi bütûn âlem-i medeniyette Müslim ve dîn-i celîl-i İslâmîyyetce i'mâl ve isti'mâli her sûretle memnû' olan ve Kanûn'un mevki-i mer'îyyete vaz'ından bugüne kadar bîpâyân fevâidi görülen bir Kanûn'un velevki kısmen dahi olsa ta'dîli ictimâiyâtımızı, ahlâkımızı sarsacak bir âfetin tekrâr memleketi istîlâ'sına müsâade, dînimize karşı pek sarîh bir taarruz ve tecâvüz demek olacağında şübhe edilemez. Bütûn müntehib-i sânileriniz bu mühimm ve târih-i şan-ı âverimizin güzîde sahîfelerine geçecek olan Men'-i Müskirât Kanûnu'nun âlî hâle ikâsı hakkındaki müdâfaanızı umûmunuzdan taleb ve istirhm eder.”⁷⁵³

Tüccar, mebus, vekil ve bilim adamları gibi toplumun değişik kesimlerinden de Kanun'un değiştirilmesi girişimine tepki gösterilmiştir. Değişiklik teklifiyle bira ve likörün serbest bırakılmak istenmesi yerli sermayeyi rahatsız etmiştir. Şişli Türk Mensucat Fabrikaları sahibi Mehmet Cemal, *Akşam* gazetesine bir yazı göndermiştir. Mehmet Cemal Bey'in yazısı 16 Ekim 1923 tarihli gazetede yayımlanmıştır. Yazıda biranın bardakla, rakının kadehle içildiği hatırlatılmıştır. Kadehe oranla çok daha büyük olan 5 duble bardak biranın 5 kadeh bakos rakısından alkol olarak daha tesirli olacağı ortaya koyulmuştur. Bu nedenle rakının içki kabul edilip biranın farklı addedilmesinin yanlış olacağı belirtilmiştir. Son olarak şunu ifade etmiştir: *“Birayı müskirâttan addetmeyerek müsâade etmek memlekette rakîbi bulunmayan bir ecnebî fabrikasını zengin etmek demektir”⁷⁵⁴*. Mehmet Cemal'in ecnebi fabrikasından kast ettiği ise İstanbul'da bira sektörünün neredeyse tamamına hitap eden Bomonti Bira Fabrikasıdır.

Değişiklik layihasını inceleyen Encümen üyelerinden teklife karşı çıkan Aydın Mebusu Zekai⁷⁵⁵ (Apaydın) Bey, düşüncelerini basın aracılığıyla

⁷⁵² “Hâkimiyet-i Milliye Tecelliyâtı”, *Sebilürreşâd*, 6 Kânûn-ı Evvel 1339/6 Aralık 1923, C. 23, S. 578, s. 90-91.

⁷⁵³ “Hâkimiyet-i Milliye Tecelliyâtı”, *Sebilürreşâd*, 6 Kânûn-ı Evvel 1339/6 Aralık 1923, C. 23, S. 578, s. 901.

⁷⁵⁴ *Akşam*, 16 Teşrîn-i Evvel 1339/16 Ekim 1923, No: 1804, s. 3.

⁷⁵⁵ 1884'te Bosna'nın Graveşka Köyü'nde doğdu. Ailesinin Aydın'a göç etmesi nedeniyle ilköğrenimini burada tamamladı. 1903'te Mülkiye'yi bitirdikten sonra memuriyetine başladı. Kaymakamlık ve mutaraffılıklara tayin edildi. Mütareke'nin imzalanmasından sonra Eskişehir Mutasarrıflığındayken Damat Ferit Hükümetince görevden alındı. Milli Mücadele'de aktif rol aldı. Adana cephesinde gönüllü olarak çalıştı. Birinci Dönem TBMM için yapılan seçimlerde Adana milletvekili seçildi. Aralık 1920'de altı günlüğüne Adliye Vekaletine vekillik etti. İçişleri, Dışişleri, İktisat ve PTT Komisyonlarında çalıştı. Londra Konferansı'na gönderilen heyette temsilci göreviyle yer aldı. Suriye ile Gümrük Antlaşmasını Hükümet adına imzaladı. Lozan Barış Konferansı'na gönderilen heyete danışman olarak katıldı. 7'si gizli oturumlarda olmak üzere 28 konuşma yaptı. 4 de kanun

kamuoyuna duyurmuştur. *Vatan* gazetesinin Ankara muhabirine verdiği demeçte içkinin serbest bırakılmasının sıhhi ve ahlaki zararlara neden olacağını belirtmiştir. Yine çok miktarda paranın yurt dışına çıkararak iktisadi dengeyi bozulmasına sebebiyet vereceğini ifade etmiştir⁷⁵⁶. *Tevhid-i Efkâr* muhabirine verdiği demeçte ise şayet içki serbest bırakılırsa en azından devlet tekeline alınması gerektiğini savunmuştur. Aksi takdirde elde edilmesi beklenen dört beş milyon liranın iki üç katının yurt dışına çıkacağını söylemiştir. Bu düşüncelerini şöyle ifade etmiştir:

*“Rûmların mübâdelesinden sonra memleketimizde müskirât yapacak âmiller azalmış ve hemen hiçe inmiş olduğu bir sırada istilâ’ muntıklarında harâb olan bağların i’marıyla geçecek zamânı da hesâb etmeden hâricden gelecek müskirâta karşı şimdiden kapıları açmak senede on, onbeş milyon liramızı yakmak ve diğer milletlerin bu vâdideki istihsâlâtını takviye ederek bu nev’ istihsâl müesseselerinin bizde vücûd bulmasına mâni’ olmak ve bilnetice eğer bu yüzden felâh bulacaksa son kalan bağlarımızı da kurutmak kesindir?”*⁷⁵⁷

Erzurum Mebusu Hoca Raif Efendi ise *Tevhid-i Efkâr* gazetesi acılığıyla İslam Dünyası’na hitaben şunları söylemiştir: *“Müskirât İslâmiyyet için bir âfettir. Bütün dünya mecâlîs-i siyâsiyyesinde müskirâtle bozulmuş kafalar dünyası hercümerce uğratmıştır. Dînen i’ mâli me’mnû olan müskirâtın i’ mâline cevâz yoktur.”*⁷⁵⁸ İttihat ve Terakki Hükümeti eski Maliye Vekillerinden Cavit Bey, gazetecilere Müskirat Vergisinden Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi’nin yılda ancak 1,5 milyon lira gelir sağlayabildiğini belirtmiştir. Bu ifadesiyle Men-i Müskirat Kanunu’nun değiştirilmesi için beş milyon lira gelir vaad edenleri eleştirmiştir. Kanun’un değiştirilmesini isteyenlerin en önemli gerekçelerinden biri de bağıcılığın yok olmasıdır. Ticaret Birliği Katib-i Umumisi Ahmet Hamdi Bey gibi bazı uzmanlar bağıcılığın içki dışında kullanım sahalarıyla geliştirilebileceğini ifade ederek bu gerekçeye karşı çıkmışlardır. Anadolu Ajansı’nın bağıcıların Kanun aleyhinde verdiği haberleri eleştiri konusu yapmıştır. *Tevhid-i Efkâr* gazetesi Anadolu Ajansı’nın bu tavrını Kanun’un kaldırılması için yapılan bir propaganda olarak değerlendirmiştir. Üzümün içki dışında da sarfedilebileceğini ve bağıcılığın yasatılabileceğini kanıtlamaya çalışmıştır. Buna göre, ihrac etmek ve sağlık sektöründe kullanmak için ispirto

teklifi verdi. 17 Temmuz 1923 tarihli mazbatasına göre İkinci Dönem TBMM’ye 350 oy alarak Aydın’dan milletvekili seçildi. 6 Mart 1924’te Ziraat Vekili oldu. 10-31 Temmuz 1924 tarihleri arasında Hariciye Vekaletine Vekillik etti. Londra Elçiliğine atanması nedeniyle 2 Eylül 1924’te milletvekilliğinden istifa etti. 6 Mayıs 1925’te Moskova Büyükelçisi oldu. 3. Dönemde Diyarbakır’dan milletvekili seçildi. 27 Haziran 1930’da Nafia, 27 Aralık 1930’da Milli Müdafaa Vekili oldu. 4 ve 5. Dönemlerde yeniden Diyarbakır milletvekili oldu. 29 Nisan 1947’de İstanbul’da öldü. Milli Mücadeledeki faaliyetleri nedeniyle kendisine yeşil-kırmızı İstiklal Madalyası verildi. Tercüme-i Hal kâğıdında Fransızca ve Rusça bildiği yazmaktadır. Nüfus kaydında adı Aziz Üzeyir Zekai’dır. Bkz. Zekai Bey’in II. Devre TBMM Milletvekilliği Özlük Dosyası, *TBMM Arşivi*, Sicil No: 7; Çoker, a.g.e., C. 3, s. 49-50.

⁷⁵⁶ *Vatan*, 11 Teşrin-i Sâni 1339/11 Kasım 1923, No:210, s. 2.

⁷⁵⁷ *Tevhid-i Efkâr*, 24 Teşrin-i Sâni 1339/24 Kasım 1923, No: 868-3896, s. 1.

⁷⁵⁸ *Tevhid-i Efkâr*, 16 Teşrin-i Sâni 1339/16 Kasım 1923, No: 860-3888, s. 2.

üretilmelidir. Yine konserve ve kuru üzüm üretiminin de artırılmasıyla bağcılar kurtarılabilir⁷⁵⁹.

Men-i Müskirat Kanunu'nun tatbikine başlanmasından sonra kamuoyunun Kanun'a temayülünü artırma amacıyla eserler basılmıştır. Kamuoyu üzerinde etkili olan kişilerce kaleme alınan eserlerden biri Kastamonu'da yayımlanmakta olan *Doğu* dergisi sahibi ve başyazarı Abdulahad Nuri Bey tarafından kaleme alınmıştır. 15 Mart 1922 tarihli dergiye göre “İçki” başlığıyla kaleme alınan eserin yazımı tamamlanmış baskıya verilmiştir. Eser kısa bir girişten sonra alkollü ürünlerin ahlakî, içtimaî, ailevî, sıhhî, fennî ve iktisadî zararlarını ortaya koymaktadır. İçkinin ortaya çıkışı ve yayılması hakkında bilgiler vermenin yanı sıra bugün itibariyle nerelerde, ne kadar içki müptelası olduğuna dair önemli istatistikleri de okuyuculara sunmaktadır. Eseri talep edenler Kastamonu matbaasından 10 kuruşa satın alabileceklerdir. Kastamonu dışından ise 12 buçuk kuruş karşılığında eser posta ile gönderilecektir⁷⁶⁰.

Kaleme alınan eserlerden bir diğeri Şeriye Vekaleti Tetkikat ve Telifat-ı İslamiye Heyet-i İlmiyesi Reisi Şeyh Abdulaziz Çavuş Efendi'nin *İçkinin Hayât-ı Beşerde Açtığı Rahneler* başlığını taşımaktadır. Eser, Mehmet Akif Bey⁷⁶¹ tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Tetkikat ve Telifat-ı İslamiye tarafından 1923 senesinde Ankara'da Ali Şükrü Bey Matbaası'nda basılmıştır⁷⁶². İçkinin zararlarını Batı'daki bilimsel çalışmalar merkezinde ortaya koymak, Amerika'da ve Avrupa'da içkiyle mücadele sayesinde elde edilen faydaları göstermek, İslam dininin içki yasağına dair kesin hükümlerini kamuoyuna anlatabilmek amacıyla kaleme alınmıştır. Eserde Avrupa'nın ünlü doktorlarının raporları merkezinde hazırlanan istatistiklerle içkinin insan hayatı için “ne büyük bir âfet olduğu” gösterilmiştir. Eser şu başlıklardan oluşmaktadır: Giriş, içki ve sosyal hayat, içki zehirdir, içki ve sağlık, ev hayatı özellikle zevciye hayatı, içki ve hayat-ı tenasiliye-içki ve fuhuş- içkilerin, ticaret, sanayi ve nakliye araçlarıyla ilişkisi,

⁷⁵⁹ *Tevhîd-i Efkâr*, 16 Teşrin-i Sâni 1339/16 Kasım 1923, No: 860-3888, s. 2; *Tevhîd-i Efkâr*, 17 Teşrin-i Sâni 1339/17 Kasım 1923, No: 861-3889, s. 1.

⁷⁶⁰ *Doğu*, 15 Mart 1338/15 Mart 1922, Sayı: 6, s. 48; *Doğu*, 1 Nisan 1338/1 Nisan 1922, Sayı: 7, s. 56.

⁷⁶¹ Mehmet Akif Ersoy, 1873'te İstanbul'da doğmuştur. Fatih Medresesi müderrislerinden Tahir Efendinin oğludur. Emir Buhari Mahalle Mektebi'nde ilköğrenimini tamamlayıp Fatih Rüştiyesi'ni ve Mekteb-i Mülkiyenin lise kısmını bitirdi. Mülkiye'nin yüksek kısmına geçtiği yıl babası ölüp evleri yanınca yeni açılan Halkalı Baytar Mektebi'ne girdi. 1893 yılında birincilikle mezun oldu. Tarım Bakanlığı baytarlık bölümünde memurluk yaptı. Baytar Mektebi'nde öğretmenlik de yapan Akif, 1908'de arkadaşı Eşref Edib'le *Sırat-ı Müstakim* ve *Sebîlürreşâd* dergilerini çıkardı. İslam Birliği görüşünün önemli temsilcilerinden oldu. Birinci Dünya Savaşı sürecinde Teşkilatı Mahsusa tarafından Almanya ve Arabistan'a gönderildi. Dar'ül Hikmetil İslamiye Başkâtipliğine atandı. İzmir'in işgalinden sonra Balıkesir'e giderek verdiği vaazlarla halkın direnişini artırdı. Mayıs 1920'de Burdur Milletvekilliğine seçildi. Konya isyanını önlemek ve halka öğüt vermek üzere Konya'ya gönderildi. Oradan geçtiği Kastamonu Nasrullah Camii'nde coşkulu bir vaaz vererek Sevr Antlaşması ve Milli Mücadele hakkında halka bilgi verdi. Ankara'ya döndüğünde Taceddin Dergâhı'na yerleşti. Te'lifat-ı İslamiye ve Heyeti Üyeliğine seçildi. Milli Mücadele'den sonra inanç ve ideallerine aykırı gördüğü bazı uygulamalar nedeniyle Mısır'a gitti. Mısır Üniversitesinde 1925-1935 yılları arasında Türk Dili ve Edebiyatı profesörlüğü yaptı. Hastalanınca yurdunda ölmek arzusu içinde İstanbul'a döndü. 27 Aralık 1936'da vefat etti. Ardında 7 şiir kitabının birleşimi *Safahat*'ın yanı sıra çok sayıda düşünce-araştırma ve çeviri yazısı bırakan Akif'in Türk Milletine asıl hediyesi İstiklal Marşı olmuştur. Bkz. Işık, *a.g.e.*, C. 2, s. 723-724.

⁷⁶² Bkz. Çavuş, *a.g.e.*

özet⁷⁶³. Eserin fiyatı on beş kuruş olup taşralardan talep edenler ayrıca beş kuruş posta ücreti ödeyeceklerdi. Dağıtım merkezi ise *Sebîlürreşâd* İdarehanesidir⁷⁶⁴. Eser basılmadan önce de *Sebîlürreşâd* dergisinde 18 Ocak-22 Nisan 1923 tarihleri arasında beş yazı dizisi olarak yayımlanmıştır⁷⁶⁵.

Men-i Müskirat Kanunu sürecinde basılan eserlerden bir diğeri Hilâl-i Ahdar ve Uluslararası İçki Düşmanları Cemiyeti üyelerinden Doktor Fahrettin Kerim Bey tarafından “*İçki ve Melekât-ı Rûhiyye*” başlığıyla kaleme alınmıştır. Fahrettin Bey’in hocası Hilâl-i Ahdar Cemiyeti Reisi Mazhar Osman Bey’e ithaf ettiği 16 sayfalık risale 1923 yılında Kader Matbaası’nda basılmıştır. Eserde alkolün insan psikolojisi ve akıl kudreti üzerindeki etkileri Münih Ruh Sağlığı Araştırmaları Müessesesi ve İstanbul Bimarhanesi Psikoloji laboratuvarlarından çıkan sonuçlar merkezinde ortaya konulmuştur⁷⁶⁶. Kimyager Mehmet Abdusselam Bey de “*İçki Mücâdelesini*” başlıklı bir risale yayınlamıştır. Risale 1 Ocak 1924’te İzmir’de Marifet Matbaası’nda basılmıştır. Abdusselam, Men-i Müskirat Kanunu aleyhinde ortaya atılan gerekçeleri çürütme adına eserini kaleme aldığını ifade etmiştir. Risalede Kanun’un kaldırılması için ortaya atılan gerekçeler ele alınarak çürütülmeye çalışılmıştır. Kanun’un değiştirilmesiyle içkinin tamamen serbest bırakılacağı endişeleri ifade edilmiştir. İçkinin serbest bırakılmasıyla üç beş milyon lira gelire karşın çok daha fazlasının ithalat karşılığında Yunanistan’a verileceğini belirtilmiştir. Milli Mücadele’nin Yunan meyhanecilerine içki parası verilmemekle kazanıldığı ifade edilerek Kanun’un aynen muhafaza edilmesi istenmiştir Eserin yedi buçuk kuruşa satın alınabileceğini, okullara ise ücretsiz dağıtılacağı ifade edilmiştir⁷⁶⁷.

Hilâl-i Ahdar Cemiyeti tarafından da 1924’te İstanbul’da Amedi Matbaası’nda *Yeşil Kitâb* başlıklı bir eser basılmıştır. Kitap, Hilâl-i Ahdar Kongresi’nin senelik kongresinde Başkan Mazhar Osman, Katib-i Umumi Fahrettin Kerim, Celalettin Feyyaz Beylerin yaptıkları konuşmaları, alınan kararları, yeni seçilen Merkez Heyeti listesini, Amerikalı Chonson’un konferansını, Hilâl-i Ahdar Cemiyeti’nin TBMM’ye sunduğu layihayı, Ali Mahir Bey’in mükâfatı başlıklarını içermektedir. Kitabın sonunda ise Merkez Heyetinin fotoğrafları yer almıştır⁷⁶⁸. Bu süreçte basılan eserlerden bir diğeri ise “*Fâtih Ders-i Âmlarından Müderrisülirşâd Hikmet-i Teşri*” Müderrisi İskilipli

⁷⁶³ Çavuş, *a.g.e.*, s. 1-68.

⁷⁶⁴ “İçkinin Hayât-ı Beşerde Açtığı Rahneler”, *Sebîlürreşâd*, 8 Teşrin-i Sâni 1339/8 Kasım 1923, C. 23, S. 574, s. 32.

⁷⁶⁵ Abdulaziz Çavuş, “İçkinin Hayât-ı Beşerde Açtığı Rahneler”, *Sebîlürreşâd*, 18 Kânûn-ı Sâni 1339/18 Ocak 1923, C. 21, S. 522, s. 9-11; Abdulaziz Çavuş, “İçkinin Hayât-ı Beşerde Açtığı Rahneler 2”, *Sebîlürreşâd*, 2 Şubat 1339/2 Şubat 1923, C. 21, S. 523, s. 17-20; Abdulaziz Çavuş, “İçkinin Hayât-ı Beşerde Açtığı Rahneler”, *Sebîlürreşâd*, 24 Mart 1339/24 Mart 1923, C. 21, S. 524, s. 25-28; Abdulaziz Çavuş, “İçkinin Hayât-ı Beşerde Açtığı Rahneler”, *Sebîlürreşâd*, 12 Nisan 1339/12 Nisan 1923, C. 21, S. 523-527; Abdulaziz Çavuş, “İçkinin Hayât-ı Beşerde Açtığı Rahneler”, *Sebîlürreşâd*, 22 Nisan 1339/22 Nisan 1923, C. 21, S. 527, s. 49-54.

⁷⁶⁶ Fahrettin Kerim, *İçki ve Melekât-ı Rûhiyye*, Kader Matbaası, İstanbul 1923, 1-16.

⁷⁶⁷ Abdusselam, *a.g.e.*, s. 1-15; “Mukaddes Kanûn” *Sebîlürreşâd*, 17 Kânûn-ı Sâni 1340/17 Ocak 1924, C. 23, S. 584, s. 190.

⁷⁶⁸ *Yeşil Kitâb*, s. 1-57.

Mehmet Atıf Efendi tarafından kaleme alınan “*Dîn-i İslâm ’da Men ’-i Müskirât*” başlıklı risaledir. Risale, içkinin tarifi, tarihçesi, zararları, yasaklanmasına dair ayetler, ilmî, dinî, sosyal zararları ve içkiden kurtulmanın yolları ortaya konulmuştur. *Tevhîd-i Efkâr* gazetesi ve *Sebîlürreşâd* dergisi risaleyi okurlarına tavsiye etmişlerdir⁷⁶⁹.

C. Hilal-i Ahdar Cemiyeti ve Men-i Müskirat Kanunu

Osmanlı Devleti’nin son zamanlarında ivme kazanan içkiyle mücadele 5 Mart 1920’de sivil toplum hareketine dönüşmüştür. Fahrettin Kerim (Gökay), İsmail Hakkı (Baltacıoğlu), Hamdullah Suphi (Tanrıöver), Velid Ebuzziya ve Eşref Edip gibi Türk aydınları bugün Yeşilay olarak bilinen Hilâl-i Ahdar Cemiyeti’ni kurmuşlardır⁷⁷⁰. Men-i Müskirat Kanunu’nun kabul edilmesinden hemen önce İstanbul’da kurulan Cemiyet içkiyle mücadeleye önemli katkılar sağlamıştır. 27 maddelik Nizamnamesi’nde Cemiyet’in amacının içki ile mücadele etmek olduğu belirtilmiştir. Amaca ulaşmak için şu yolların takip edileceği ifade edilmiştir:

- İçkinin zararlarını halka anlatmak için konferanslar düzenlenecek, risale ve makaleler yayınlanacaktır.

- Okullarda hıfz-ı sıhha (sağlığı koruma) dersinin ciddiyetle verilmesi sağlanacak.

- Alkolikler hastanelerde tedavi altına alınarak sosyal hayata yeniden kazandırılacaklar. Ailelerine de ayrıca yardım edilecek.

- İçki yasağının çıkarılması ve gerekli tedbirlerin alınması için yasama ve yürütme mercii nezdinde girişimlerde bulunulacak.

- Türkiye’de içki mücadelesi için kongreler yapılacak, diğer ülkelerde bu amaca hizmet için tertip edilen uluslararası kongrelere temsilciler gönderilecek.

Cemiyet’in fahri başkanı, başkanı, iki başkan yardımcısı, katib-i umumisi, veznedarı, iki zabıt kâtibi ile on altı azadan oluşan idare meclisi seçilir. Cemiyet’e erkek, kadın, müslim ve gayrimüslim içki düşmanı olan herkes üye olabilir. Hilâl-i Ahdar İdare Heyeti yılda iki defa, gerektiğinde daha fazla toplanır. İdare meclisi her sene gizli oyla yeniden seçilir. Alenen içki içtikleri görülen üyeler istifa etmiş sayılırlar. Cemiyet, azalarının aidatlarıyla ve yapılan

⁷⁶⁹ *Tevhîd-i Efkâr*, 8 Şubat 1340/8 Şubat 1924, No: 944-3972, s. 4; *Tevhîd-i Efkâr*, 9 Şubat 1340/9 Şubat 1924, No: 945-3973, s. 3; “Dîn-i İslâm’da Men’-i Müskirât”, *Sebîlürreşâd*, 14 Şubat 1340/14 Ocak 1924, C. 23, S. 588, s. 258.

⁷⁷⁰ F. Kerim Gökay, “Yeşilay Nasıl Doğdu, Nasıl Gelişti?”, *Yeşilay*, S. 485, Nisan 1974, s. 7. Sefa Çayır, “Hilâl-i Ahdar veya Yeşilay”, *Tefekkür*, S. 13, 2007, s. 9; Karakılıç, a.g.m., s. 3.

bağışlarla idare edilir. Taşralarda şubeler açılabilir. Şubeler Hilâl-i Ahdar Cemiyeti Programını aynen tatbik ederler⁷⁷¹.

Cemiyet, 1 Nisan 1920 tarihli *Sebîlürreşâd* dergisinin belirttiğine göre Şeyhülislam Haydarzade İbrahim Efendi başkanlığında ilk toplantısını İstanbul'da gerçekleştirmiştir. İlk konuşmayı uzun yıllar başkanlık makamında oturacak Mazhar Osman Bey yapmıştır. Cemiyet'in kuruluş amacının içkinin sosyal hayattan kaldırılması olduğunu belirtmiştir. İçkiyle mücadelenin ciddiyetle takip edilerek özellikle genç nesli “*bu belâdan*” kurtarmak adına Cemiyet'in faaliyetlerine başladığını ifade etmiştir. Üyelerden “*her şeyden evvel içkiye karşı samîmî bir düşmânlik*” beklediğini söylemiştir. İçkinin dinen haram, sağlığa, ekonomiye, toplumsal hayata ve yeni nesle son derece zararlı olduğu gerçeğinin halka anlatılması gerektiğini belirtmiştir. Hilâl-i Ahdar Cemiyeti'nin içkiyle mücadelede çok sayıda yardımcı bulacağını ifade etmiştir. Bugün bütün dünyanın içkiye savaş açtığını, Amerika'da içki yasağı kanununun dahi çıkarıldığını belirtmiştir. Türkiye'de ise bu mücadelenin çok daha rahat yapılacağını söylemiştir. Mecliste içkiyi savunacak bir mebusun dahi çıkmayacağını savunmuştur. Osman Bey'den sonra Doktor Milaşlı İsmail Hakkı Bey bir konuşma yapmıştır. Dinen haram kılınan, bilimsel yollarla sağlığa zararları ispat edilen, toplumsal hayatta ayıplanan içkinin yasaklanması gerektiğini ifade etmiştir. İçkiyle mücadele etmenin herkesin görevi olduğunu belirtmiştir. Hilâl-i Ahdar Cemiyeti'nin üyelerinin artırılması ve amacına ulaştırılmasının bir borç olduğunu söylemiştir⁷⁷².

Ardından *Vatan* gazetesi başyazarı Ahmet Emin Bey⁷⁷³, Amerika'da içki aleyhtarlarının çalışmaları ve içki yasağıyla elde edilen faydalara değinmiştir. Son olarak toplantıya Başkanlık eden Şeyhülislam Haydarzade İbrahim Efendi kürsüye gelmiştir. Konuşmasında içkinin dinen yasak, cezasının da hadd-i şer'i olduğunu belirtmiştir. Bir babanın çocuğunu kötü yoldan uzaklaştırmak için nasıl dayağa başvuruyorsa, devletin de sarhoşlar için aynı yolu takip etmesi gerektiğini söylemiştir. Doktorlar ve din adamları öncülüğünde içkiyle mücadele için yapılan bu girişimi çok hayırlı bulduğunu belirtmiştir. Cemiyet'in kurulmasından dolayı “*İslâmiyyet nâmına iftihâr ederim*” demiştir. Son olarak

⁷⁷¹ “Hilâl-i Ahdar Cem'iyeti Nizâmnamesi”, *Sebîlürreşâd*, 25 Kânûn-ı Evvel 1340/25 Aralık 1924, C. 25, S. 631, s. (Kapak)

⁷⁷² *Sebîlürreşâd*, 1 Nisan 1336/1 Nisan 1920, C. 18, No.468, s. 235-236.

⁷⁷³ Gazeteci, yazar Ahmet Emin Yalman 1888'de Selanik'te doğdu. 19 Aralık 1972'de İstanbul'da vefat etti. Columbia Üniversitesi Felsefe Bölümünde doktorasını tamamladı. İstanbul Darulfünunu'nda 1914'te Ziya Gökalp'in sosyoloji asistanı oldu. Mütareke yıllarında Maltaya sürüldü. 1923 yılında Ahmet Şükrü Esmer ve Enis Tahsin ile *Vatan* gazetesini kurdu. Ayrıca *Kaynak* dergisi ve *Tan* gazetesinde yazdı. 1959'da bir yazısı nedeniyle birbuçuk yıl hapis cezasına mahkûm oldu. 1960'da serbest bırakıldı. Amerikan California ve Georgia Üniversiteleri tarafından kendisine Üstün Cesaret Ödülü verildi. 1967 yılında Devlet Kültür Armağanı ile ödüllendirildi. Yazarın Gerçekleşen Rüya, Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim gibi eserleri mevcuttur. Bkz. Işık, a.g.e., C. 3, s. 1896.

“*Cenâb-ı Hakk cümlemizi muvaffak bilhayr buyursun.*” temennisinde bulunmuştur⁷⁷⁴.

Kongrede İdare Heyeti de seçilmiştir. Buna göre Hilâl-i Ahdar Cemiyeti'nin ilk İdare Heyeti şöyledir: Fahrî Başkan Şeyhülislam İbrahim Efendi, Başkan Doktor Emin Paşa, Başkan Yardımcıları Mazhar Osman ve Hüseyin Kazım Beyler, Veznedar Tahsin, Katib-i Umumi Doktor Şükrü Hazım Bey. Azalar: Hakkı Şinasi, Galip Paşalarla Emin, Velid, Talha, Eşref Edip, Milaslı İsmail Hakkı, İzmirli İsmail Hakkı, Doktor Tevfik Rüştü, Hamdullah, Galip, Hakkı, Ferit, Salih ve Hulusi Beyler⁷⁷⁵. Kısa süre sonra Cemiyet'in Başkanlığına Mazhar Osman Bey getirilmiştir. Osman Bey'in Başkanlığa gelmesiyle Cemiyet'in faaliyetlerinde gözle görülür bir artış olmuştur. Cemiyet, Men-i Müskirat Kanun Teklifini TBMM'ye sunan Trabzon Mebusu Ali Şükrü Bey'e bir madalya vermiştir⁷⁷⁶. Mayıs 1921'deki toplantıda Meclisin içki satışını ve tüketimini yasaklaması takdirle karşılanmıştır. Hilâl-i Ahdar Cemiyeti Reisi Mazhar Osman Bey, Men-i Müskirat Kanunu'yla içkinin yasaklanması nedeniyle Meclise teşekkür telgrafı çekmiştir. 4 Temmuz 1921'de Mecliste okunan telgraf aynen şöyledir:

“*Ankara: T. B. M. M. Riyaseti Aliyesine*

Hilâliahdar Cemiyeti Mayıs içtimasında Meclisi Âlilerinin vatanımızda içki furuht ve istimalini katiyen meneden Kanununun kabulünden mütevellit hissettiği memnuniyet ve şükranı azimini muhalleri mümkün kılan muhayirülükul azminin bu badirei uzmadan da yurdumuzu tahlise muvaffak olması temennisini Meclisi Âliye tebliğ ve takdime bendelerini memur ettiklerini ihtiramatı fevkalâdemle arz eylerim.

*Hilâliahdar Cemiyeti
Reisi*

*Mazhar
Osman*⁷⁷⁷

1923 senesinde Kanun'un İstanbul'da da tatbikine başlanacağı beklenmekteydi. Cemiyet Merkez Heyeti, Kanun'un İstanbul'da tatbik edilmesi için girişimlerde bulunma kararı almıştır. Bunun üzerine Dr. Mazhar Osman Bey, 1923 Haziran'ının ikinci haftası İstanbul Valiliğine bir dilekçe göndermiştir. Dilekçesinde İstanbul'da Kanun'un tatbikinin ertelenmesinin kamuoyu üzerinde olumsuz etki yaptığını ifade etmiştir. Men-i Müskirat Kanunu'nun İstanbul'da acilen tatbikine başlanmasını istemiştir. Hilâl-i Ahdar Cemiyeti, İkinci Dönem TBMM seçimleri sürecinde ikinci seçmenlere hitaben bir beyanname neşretmiştir. İstanbul'da cami, mescit duvarlarına vesair yerlere

⁷⁷⁴ *Sebilürreşâd*, 1 Nisan 1336/1 Nisan 1920, C. 18, No.468, s. 237.

⁷⁷⁵ *Sebilürreşâd*, 1 Nisan 1336/1 Nisan 1920, C. 18, No.468, s. 237.

⁷⁷⁶ *Hilâl-i Ahdar*, 2 Şubat 1341/2 Şubat 1925, No:1, C. 1, s. 8

⁷⁷⁷ *TBMM ZC*, Devre: 1, C. 11, s. 126.

yapıştırılan beyannamede içkiye düşman mebuslar seçmeye davet edilmiştir. Beyanname aynen şöyledir:

“*Muhterem Müntehib-i Sânilere:*

Hâlimizden ve istikbâlimizden yegâne mes’ûl olacak Millet Meclisimize meb’ûslarımızı intihâb edecek sizlersiniz. Millet sizi dahâ reşîd ve memleketin ihtiyâcına dâhâ vâkıf ve ehl addeyiyor, kendi hakk-ı intihâbını size tevdî ediyor. Binâenaleyh mes’uliyetiniz halka, târihe, Allah’a karşı pek büyüktür. Emânete hürmet insânların en ibtidâî meziyyetidir. Size meb’ûslarının intihâbını emniyyet eden halkın ârzû ettiği gibi değerli ve hayırlı zât seçmezseniz emânete hıyânet etmiş olursunuz. Halkın hemen hepsi içki düşmanıdır, içki mücâdelesinin başında bulunan Hilâl-i Ahdar Cem’iyyeti binlerce a’zâsıyla memleketin ve insâniyyetin ancak hayrını düşünen bir sınıf-ı mütefekkindir.

Sizden halk nâmına, Hilâl-i Ahdar nâmına ric’a ediyoruz ki intihâb edeceğiniz me’bûs içki düşmanı olsun, bütün cihân-ı medeniyyetin takdîr ettiği ve gıpta ile karşıladığı içki memnûiyyetini Kanûn’un pâydâr olmasına ve tatbîk edilmesine bütün kalbiyle tarafdâr olsun, nâmzetliğini ilân ederken bu noktaya sâdik kalacağını nâmûsuyla te’mîn ve i’lân etsin.

Hilâl-i Ahdar Cem’iyyeti”⁷⁷⁸

Yeni Meclisin bira, likör gibi içkileri serbest bırakacak değişiklik teklifi hazırlaması Cemiyet’i endişeye sevketmiştir. Cemiyet’in Azalarından Celalettin Feyyaz Bey, 9 Ağustos 1923 tarihli *Sebilürreşâd* dergisi aracılığıyla mebuslara bir açık mektup yazmıştır. Feyyaz Bey’e göre, bütün mebuslar halkın arzusu olan Men-i Müskirat Kanunu’nu korumalıdır. Bugün itibariyle bütün dünyanın mücadele ettiği içkiyi, yeniden serbest bırakmak büyük sorumluluk gerektirir. Men-i Müskirat Kanunu’nun kaldırılması şu zararlara sebebiyet verecektir:

- Herşeyden önce içki dinen yasaklanmıştır. Kanunu değiştirmek manevi sorumluluktur.
- İçkinin sebep olduğu salgın hastalıklar yayılacak bu halkın sağlığına zarar verecektir.
- İçkiyle birlikte asayiş olayları artacak, birçok aile ocağı sönecektir.
- Yeniden meyhanelerin açılmasını hiçbir Müslüman vatandaş kabul etmeyecektir.
- İçkinin topluma büyük zararlar verdiği ilmen de kanıtlanmıştır. Para asla bunları telafi edemeyecektir.

⁷⁷⁸ *Sebilürreşâd*, 14 Haziran 1339/14 Haziran 1923, C. 21, S. 536-537, s. 131-132.

Celalettin Feyyaz Bey, bugün itibariyle İstanbul'da 12 yaşlarındaki gençlerin dahi birbirleriyle yarışarcasına bira içtiklerini belirtmiştir. Genç neslin korunması adına Kanun'a sahip çıkılmasını istemiştir. Milletın vekillerinden bunu arzuladığını ifade etmiştir⁷⁷⁹.

Cemiyet Hükümetin Kanun'u değiştirme girişimini görüşmek üzere 9 Eylül 1923'te Sıhhî Müze içindeki dairesinde Mazhar Osman Bey Başkanlığında toplanmıştır. Cemiyet, değişiklik teklifini engelleme adına oybirliğiyle şu kararları almıştır:

- Girişimi protesto etmek ve Men-i Müskirat Kanunu'nu savunmak için Meclis Başkanlığına bir takrir verilmesi.

- Teklif aleyhine Kirmastı ikinci seçmenlerinin çektiği telgrafa teşekkür edilmesi.

- Men-i Müskirat Kanunu'nun kaldırılmasının zararlarını ortaya koymak için belediye başkanlarından halkın Kanun lehine arzusunu ve asayiş olaylarındaki değişimi ortaya koymalarının sağlanması. Yine her kazada belediye başkanları idaresinde bir Hilâl-i Ahdar Şubesi kurulmasının ricasına.

- Meclis çoğunluğunun Kanun'a taraftar olduğu düşünöldüğünden Hilâl-i Ahdar Cemiyeti'nin takririnin bir suretinin de mebuslara gönderilmesine.

- Kanun'un değiştirilmesine karşı çıktığı için istifa ettiği söylenen eski Şeriye Vekili Musa Kazım Efendi'nin istifa sebebi bu mesele ise kendisine teşekkür edilmesine⁷⁸⁰.

Hilâl-i Ahdar Cemiyeti, Kongre'de Meclis Başkanlığına takdim edilecek takriri de kabul etmiştir. Takrire göre yeni Mecliste Men-i Müskirat Kanunu'nun değiştirilmesine dair bazı mebuslar tarafından teklif verildiği gazetelerde görölmüştür. Cemiyet, Kanun'un çıkarılmasını minnettarlıkla karşılamıştı. Şimdi ise Kanun'un değiştirilmesi girişimlerinden büyük üzüntü duymaktadır. Cemiyet Kanun'un muhafaza ve tatbik edilmesini kutsal bir görev kabul etmektedir. Değişiklik teklifini savunanların gerekçelerini sonuçsuz çıkarmakla zafere ulaşacaktır. Men-i Müskirat Kanunu'nun kabul edilmesinin iki sebebi vardır. İlki Milli Mücadele'de İslam ümmetinin ve kamuoyunun desteğini almaktır. İkincisi ise içki yasağıyla bütün dünyanın barbarlıkla itham ettiği Türk Milletinin “*medeniyet modasını*” ilk kabul edenlerden olduğunu göstermek içindir. Bu iki amaç da elde edilmiştir. Dünya kamuoyu Türkiye'yi takdir etmiştir. Bu amacın yanı sıra Kanun'dan birçok fayda elde edilmiştir. Cinayetler azalmış, aile ocakları kurtulmuş, fakir halk içkiye vereceği parayı evine

⁷⁷⁹ “Meb'ûsân-ı Kirâma Açık Mektûb”, *Sebilürreşâd*, 9 Ağustos 1339/9 Ağustos 1923, C. 22, S. 549-550, s. 29-30.

⁷⁸⁰ “İçki Memnûyyetinin Ref'-i Hakkında Hilâl-i Ahdar Cem'ıyyetinin Protestosu”, *Sebilürreşâd*, 13 Eylül 1339/13 Eylül 1923, C. 22, S. 559-560, s. 106.

harcamış, Türk nesli yok olmaktan kurtulmuştur. Takrirden Kanun'un değiştirilmesini isteyenlerin gerekçeleri ortaya koyulmuştur. Hemen akabinde gerekçelerin geçersiz olduğu ispat edilmeye çalışılmıştır. Bunları maddeler halinde şöyle verebiliriz:

- Men-i Müskirat Kanunu içkiyi sosyal hayattan silememiştir. Büyük şehirlerde evlerde inbiklerle içki üretilmekte, satılmakta ve içilmektedir. Kaçak yollarla üretilen içkiler sağlığa zararlıdır. İçkiyle mücadele yasaklamalarla yapılamaz. Müpteleler her ne olursa olsun içki içmeye devam edeceklerdir.

"İçki belâsından" kısa sürede kurtulmak imkânsızdır. Men-i Müskirat Kanunu içkinin tedarikini güçleştirmiştir. Bu da içki alışkanlığını azaltmıştır. Uzun vadede yeni nesiller içkiden uzak kalacak, Kanun da asıl amacına ulaşacaktır.

- Men-i Müskirat Kanunu'yla morfin, kokain, esrar gibi maddelerin kullanımı artmıştır.

Bu alışkanlıkların içkiyle alakası yoktur. İçkinin serbest olduğu Avrupa'da kokain, esrar gibi maddelerin kullanımı fazladır. İçkinin yasaklanması demek bunlara izin verilmesi anlamına gelmez.

- Bireysel özgürlüğe hürmet edilmelidir. Yasaklamalarla değil aydınlatma yoluyla içkiyle mücadele edilmelidir.

Özgürlükler dünyanın hiçbir yerinde sınırsız değildir. Kimse özgürlük iddiasıyla kendini ve toplumu zehirleyemez.

- Men-i Müskirat Kanunu nedeniyle Türkiye'ye yabancılar gelmeyecektir. Bu da ekonomik açıdan ülkeyi zarara uğratacaktır.

Yabancıların ülkeye gelmemelerinin sebebi içki yasağı değildir. Yabancılar öteden beri Türkiye'ye rağbet etmemişlerdir. Ulaşım, konaklama gibi olanakların iyileştirilmesiyle yabancılar ülkeye çekilebilir.

- Hükümet büyük ekonomik zarara uğramaktadır.

İçki topluma sıhhî, iktisadî, ictimaî, ahlakî gibi birçok açıdan zarar vermektedir. Bunlar üç beş milyon liralık vergi geliriyle kıyaslanamaz. Hiçbir devlet üç beş milyon lira için halkını zehirleyemez.

Takririn sonunda Milli Mücadele'nin başarıya ulaşmasının önemli amillerinden olan Men-i Müskirat Kanunu'nun değiştirilmemesi istenmiştir.

Kanun'un *birkaç sermâyedârın, birkaç bin serhôşun* arzusu yerine tüm halkın isteği doğrultusunda muhafaza edilmesi rica edilmiştir⁷⁸¹.

Cemiyet, Kanun'un İstanbul'da tatbikinden memnun kalmıştır. 19 Ekim 1923'te 4. kongresini Darülfünun'da yapmıştır. Başkan Doktor Mazhar Osman Bey'in mazereti sebebiyle katılamadığı Kongre'yi Cemiyet Üyelerinden Celal Feyyaz Bey açmıştır. Doktor Hasan Kenan Bey, içkinin zararlarına dikkat çekerek içkiyle mücadeleye dair bilgiler vermiştir. Cemiyet Üyelerinden aynı zamanda *Vatan* gazetesi başyazarı Ahmet Emin Bey, İskandinavya ülkelerindeki uygulamalarından yola çıkarak Türkiye'deki içki yasağını değerlendirmiştir. Ahmet Emin'den sonra Doktor Necati Kemal Bey de içkinin kötülüklerinden bahsetmiştir. İçkiyle mücadelede en önemli çarenin toplum seviyesini yükseltmek olduğunu ifade etmiştir. Ardından Hilâl-i Ahdar Cemiyeti Reisi Doktor Mazhar Osman Bey'in Kongre'ye gönderdiği yazı okunmuştur. Yazıda Men-i Müskirat Kanunu'nun tatbikiyle "*birkaç bin serhôş*" dışında İstanbul halkının mutlu ve güvenli bir hafta geçirdiği belirtilmiştir. İçkinin kötülükleri anlatıldıktan sonra Men-i Müskirat Kanunu'nun kaldırılması için ortaya atılan düşünceler eleştirilmiştir⁷⁸².

Kasım 1923'ün sonunda ise 1924 senesi için Hilâl-i Ahdar Cemiyeti'nin yeni İdari Heyeti seçimi gerçekleştirilmiştir. Seçim sonucuna göre yeni İdare Heyeti şöyle oluşmuştur: Başkan Mazhar Osman Bey, Başkan Yardımcıları Muallim Salih Keramet ve İktisatçı Ali Mahir, Katib-i Umumi Doktor Fahrettin Kerim, Veznedar Celal Kabaz Bey. Azalar: Doktor Emin Paşa, Ebuzziyazade Velid Bey, Doktor İbrahim Zati, Muallim Nekib, Muallim Hafız Kemal, Doktor Şükrü Hazım, Müdür Hulusi, Doktor Lütfü Akif, *Vatan* başyazarı Ahmet Emin, Doktor Kahlı (?) Rıza, Doktor Hacı Kemal, Doktor Cevdet Nasuhi, Muallim Osman, Kimyager Nurettin, Tüccardan Dehanizade Lütfi ve Doktor Hüsnü Kadri Beyler⁷⁸³.

Cemiyet, Kongre'de içkiyle mücadeleyi genişletmek için şubeler açılmasını kolaylaştırma kararı almıştır. Zaten bir süredir Merkez'e şube açma başvuruları yapılmaktaydı. Bunun üzerine şube açma esaslarını ve Cemiyet'in ilkelerini belirten bir tamim yayımlamıştır. Tamime göre bu esaslar şöyledir:

- Hilâl-i Ahdar Cemiyeti sadece içki ve benzeri maddeler aleyhinde propaganda cemiyetidir. İlmî, iktisadî ve sosyal zararlarını halka anlatarak içki düşmanlarının taraftarlarını artırmayı ve Men-i Müskirat Kanunu'nu yaşatmayı amaçlamaktadır.

⁷⁸¹ "İçki Memnûiyetinin Ref'i Hakkında Hilâl-i Ahdar Cem'iyetinin Protestosu", *Sebilürreşâd*, 13 Eylül 1339/13 Eylül 1923, C. 22, S. 559-560, s. 106-108.

⁷⁸² *Vatan*, 20 Teşrin-i Evvel 1339/20 Ekim 1923, No:188, s. 2; *Tevhîd-i Efkâr*, 20 Teşrin-i Evvel 1339/20 Ekim 1923, No: 833-3861, s. 3.

⁷⁸³ *Tevhîd-i Efkâr*, 24 Teşrin-i Sâni 1339/24 Kasım 1923, No: 868-3896, s. 3.

- Siyasetle ilgilenmeyen bir hayır cemiyetidir. Merkezle ilişkisini sürdürmek üzere vilayetlerde, kazalarda şubeler açılması teşkilat gereğidir. Aydınlardan ve bu amaca saygı gösterenlerden yardım beklenir.

- Hilâl-i Ahdar Cemiyeti, müsamereler, tiyatrolar düzenlemeyi, halktan bağış toplamayı ilkelerinden saymıştır. Açılacak şubelerin de bu ilkeye uymaları şarttır. Kırtasiye ve zorunlu harcamalar üyelerin senelik birer lira aidatlarından karşılanır. Toplanan aidat ve yardımlar mahalinde gazete ve kitap satın almak gibi hayırlı işlere harcanır. Genel Merkez'e para gönderilmez. Her şube kendini idare eder. Sadece yıllık gelir gider bütçesi ayrıntılı bir şekilde merkeze bildirilir.

- Şube açanlar merkezden Cemiyet Nizamnamesi talep etmelidirler.

- Şubelerde görev alacakların fotoğrafları ve ayrıntılı kimlik bilgileri kayıt edilmek üzere Merkez'e gönderilmelidir.

- Cemiyet'e kadın, erkek, çocuk, yaşlı, Müslüman, gayrimüslim herkes üye olabilir. Üye olanlardan içki düşmanlığından başka bir taahhüt beklenmez⁷⁸⁴.

Yukarıda ifade edildiği gibi Hilâl-i Ahdar Cemiyeti'nin amaçlarından biri Men-i Müskirat Kanunu'nu muhafaza etmektir. Bundan hareketle Kanun'un değiştirilme girişimlerine büyük bir direnç gösterilmiştir. Cemiyet yayımladığı başka bir tamimde Men-i Müskirat Kanunu'nun değiştirilmemesi veya kaldırılmaması için yaptığı faaliyetlerini kamuoyuna bildirmiştir. Buna göre Cemiyet, Kanun'un muhafaza edilmesi için şunları yapmıştır:

- Cumhurbaşkanı, Hükümet ve Meclis Başkanlığına Men-i Müskirat Kanunu'nun değiştirilmemesi için ricalarda bulunmuştur.

- Kanun'u savunan mebuslara ayrı ayrı müracaat edilmiştir.

- Propaganda yapmak, ilgilileri aydınlatmak amacıyla Türk Ocağı'nda değişiklik teklifi aleyhinde konferans vermek üzere Hilâl-i Ahdar Cemiyeti Üyelerinden Doktor İhsan Şükrü Bey Ankara'ya gönderilmiştir.

- Kanun'un faydalarını, değişikliğin zararlarını ortaya koyan belgeleri Ankara'da ilgililere ulaştırmıştır.

- Fazilet mükâfatı adıyla belirlenen ödülün, halka iş bulacak ve halkı zengin ederek devletin gelirini artıracak bir kişiye verilmesine karar verilmiştir.⁷⁸⁵

Hilâl-i Ahdar Cemiyeti'nin Ankara'ya gönderdiğini belirttiği belgeler Kanun'a taraftar mebuslar tarafından Meclis müzakerelerinde kullanılmıştır. Örneğin, Erzurum Mebusu Ziyaeddin Bey, 23 Şubat 1924'te, İçki Vergisinden

⁷⁸⁴ *Vatan*, 2 Kânûn-ı Sâni 1340/2 Ocak 1924, No:262, s. 3; "Hilâl-i Ahdar" *Sebilürreşâd*, 3 Kânûn-ı Sâni 1340/3 Ocak 1924, C. 23, S. 582, s. 155.

⁷⁸⁵ *Tevhîd-i Efkâr*, 24 Şubat 1340/24 Şubat 1924, No: 960-3988, s. 3.

beklenen gelirin elde edilemeyeceğini Cemiyet'in gönderdiği belgeyi delil göstererek ispat etmeye çalışmıştır⁷⁸⁶.

Hilal-i Ahdar Cemiyeti içkinin zararlarını kamuoyuna anlatmak ve Men-i Müskirat Kanunu'nun tatbikini kolaylaştırmak için risaleler de basmıştır. Bunlardan biri Doktor Fahrettin Kerim Bey tarafından kaleme alınmıştır. “*İçki ve Melekât-ı Rûhiyye*” başlığıyla 1923 yılında basılan risalede alkolün insan psikolojisi üzerindeki etkileri ortaya konulmuştur⁷⁸⁷. Cemiyet Başkanı Mazhar Osman Bey de basın aracılığıyla Kanun'u savunmuş ve değişiklik teklifine karşı çıkararak kamuoyunu yönlendirmeye çalışmıştır. Örneğin, 6 Kasım 1923'te *Tevhid-i Efkâr* gazetesi muhabirine verdiği demeçte Men-i Müskirat Kanunu yoluyla içki ile mücadele yapılamadığı iddialarının propagandadan ibaret olduğunu söylemiştir. Propagandalar karşısında geri adım atarak Kanun'un değiştirilmesinin “*Bir haysiyet ve şeref, bir fazîlet mes'elesi*” olacağını ifade etmiştir. İçkinin serbest bırakılması halinde bütün dünyanın Türkiye'ye güleceğini belirtmiştir. Yine Türkiye'de müptelaların hayatlarını veya akıllarını kaybedeceklerini Fransa tımarhaneleri istatistiklerinden verdiği örneklerle iddia etmiştir. Osman Bey, değişiklik teklifinde ortaya atılan gerekçeleri ise anlamsız bulmuştur. Kanunun değiştirilmesi yerine şiddetle tatbik edilmesini istemiştir. İçkiyle mücadele için atılan ilk ve çok önemli bir adım olduğunu, bu nedenle korunması gerektiğini ifade etmiştir. Cemiyet olarak maddî ve manevî bütün güçleriyle içkiyle mücadeleye devam edeceklerini belirtmiştir⁷⁸⁸.

Hilâl-i Ahdar Cemiyeti Merkez İdare Üyelerinden Cemiyet'in genel tavrına aykırı düşünenler de vardır. Bunlardan biri *Vatan* gazetesi başyazarı Ahmet Emin Bey'dir. Ahmet Emin Bey, düşüncelerini farklı platformlarda dile getirmiştir. Cemiyet'in 19 Ekim 1923 tarihli Kongresi'nde Kanun'un içkiyle mücadelede kesin çözüm olmadığını bu nedenle değiştirilmesi gerektiğini savunmuştur. Ona göre Kanun'un içkiyle mücadelede şu zararları vardır: Müptelalar esrar ve kokain gibi daha zararlı maddelere yönelirler. Evlerde sağlıklı koşullarda içki üretimi artar. İçki ticaretinin kârlı olması kaçakçılığı yaygınlaştırır. Polisler dahi yolsuzluklara karışabilir. Devlet çok miktarda vergi gelirinden mahrum kalır. Ahmet Emin Bey, içkiyle mücadelede şu yolun izlenmesini savunmuştur: Öncelikle meyhaneler kapatılmalıdır. İçki ticareti Hükümet tekeline alınmalıdır. İçkiden elde edilecek para hayırlı amaçlar için harcanmalı ya da doğrudan devlet hazinesine dâhil edilmelidir. İçkiyle mücadelede Hilâl-i Ahdar Cemiyeti etkin hale getirilmelidir. Cemiyet'in yardımıyla kamuoyu aydınlatılmalı, içkisiz eğlence alışkanlığı oluşturulmalıdır. Son olarak vilayet, kaza ve nahiye idarelerine içki yasağı koyma hakkı

⁷⁸⁶ TBMM ZC, Devre: 2, C. 6, s. 260-261.

⁷⁸⁷ Kerim, a.g.e., 1-16.

⁷⁸⁸ *Tevhid-i Efkâr*, 7 Teşrin-i Sâni 1339/7 Kasım 1923, No: 851-3879, s. 3; *Tevhid-i Efkâr*, 16 Teşrin-i Sâni 1339/16 Kasım 1923, No: 860-3888, s. 2.

tanınmalıdır⁷⁸⁹. Ahmet Emin Bey, 20 Ocak 1924'te “*Men-i Müskirat Kanunu*” ibaresiyle kaleme aldığı başyazısında da içkiyle mücadelenin kanunlarla yapılamayacağını İskandinavya ülkeleri ve Amerika'dan verdiği örneklerle savunmuştur. İçkinin tekel yoluyla devlet kontrolüne alınmasını savunmuştur. Böylece bugün için amacına yeterince hizmet edemediğine inandığı Hilâl-i Ahdar Cemiyeti'nin faaliyet alanının genişleyeceğini şöyle ifade etmiştir:

*“Men’-i Müskirât Kanûnu ilga’ edildikten sonra Hilâl-i Ahdar Cem’iyyeti için de müsmir bir fa’âliyyet sâhası açılacaktır. Bugün Cem’iyyet fi’ilen mevcûd, fenâ’lıklarla uğraşamıyor. Resmî memnûiyyetin vücûduna aldırıyor. Yalnız bunun idâmesi gaye ediliyor. Hâlbuki bu sathî yer de kalktıktan sonra fa’âliyyet hedeflerini daha vâzih bir nazarla görecektir, bilhâssa ictimâî hayâtımızın en mühlik düşmanı olan memnûiyyete rağmen pervâsız devam eden akşamcılık i’tiyâdına karşı mücâdele açılması lâzım gelecektir”*⁷⁹⁰.

Neticede Men-i Müskirat Kanunu'nun değiştirilmesi teklifi Nisan 1924'te kabul edilmiştir. Cemiyet bu halde en azından yeni Kanun'a riayet edilmesi yönünde çaba göstermiştir. Hilâl-i Ahdar Cemiyeti Merkez Heyeti, Divan Yolu'ndaki Sıhhi Müze'deki dairesinde toplanmıştır. Toplantıda yeni Kanun'un hakkıyla tatbikinin Hükümetten rica edilmesine, “*bira ve likör emsâli*” tabirinden amacın rakı ve konyak gibi alkol derecesi yüksek içkiler olamayacağına karar verilmiştir. Toplantıda ayrıca yeni Kanun'un kötüye kullanılmaması için konferanslarla ve neşriyatla mücadeleye devam edilmesine karar verilmiştir⁷⁹¹.

26 Haziran 1924 tarihli *Sebîlürreşâd* dergisi halkın Men-i Müskirat Kanunu'nu arar hale geldiğini ifade etmiştir. Bununla beraber içkiyle mücadeleye kuvvetle katıldıklarını belirtmiştir. Anadolu'nun her yerinden Hilâl-i Ahdar Cemiyeti şubesi açma girişimleri yapılmıştır. Bayram günü İstanbul'un iki büyük camiinde Hilâl-i Ahdar Cemiyeti'nden Doktor Fahrettin Kerim, Ulema ve Dava Vekillerinden Osman Nuri Beyler tarafından içkinin sosyal ve sıhhi zararları hakkında vaizler verilmiştir. Çok sayıda halk onları dinlemiş ve hararetle desteklemiştir⁷⁹². Cemiyet Temmuz 1924'te Mazhar Osman Bey Başkanlığında Divanyolu'nda Sıhhi Müzedeki Özel Dairesi'nde önemli kararlar almıştır. Bu kararlar şunlardır:

- Eylül ayında İstanbul'u ziyaret ederek Hilâl-i Ahdar Cemiyeti'nin mücadelesini yakından inceleyen Amerika ve İngiltere Salib-i Ahmer Cemiyeti Temsilcisi Mister Chonson'un davet mektubuna karşılık verilmesi.

- İsviçre'deki Uluslararası İçki Düşmanları Cemiyeti'nin çıkaracağı yıllık dergiye Temmuz ayının sonuna kadar bir makale yazılması.

⁷⁸⁹ *Vatan*, 20 Teşrin-i Evvel 1339/20 Ekim 1923, No:188, s. 2; *Tevhîd-i Efkâr*, 20 Teşrin-i Evvel 1339/20 Ekim 1923, No: 833-3861, s. 3.

⁷⁹⁰ Ahmet Emin, “Men’-i Müskirât Kanûnu”, *Vatan*, 20 Kânûn-ı Sâni 1340/20 Ocak 1924, S. 280, s. 1.

⁷⁹¹ *Tevhîd-i Efkâr*, 23 Mayıs 1340/23 Mayıs 1924, No: 1046-4074, s. 3.

⁷⁹² “Hilâl-i Ahdar”, *Sebîlürreşâd*, 26 Haziran 1340/26 Haziran 1924, C. 24, S. 606, s. 127.

- Kanun'un değiştirilmesiyle meydana gelen suçların Hilâl-i Ahdar Cemiyeti Katib-i Umumisi Doktor Fahrettin Kerim Bey tarafından Ekim Kongresi'ne yetiştirilmek üzere ayrıntılı bir rapor halinde hazırlanması

- Kanun'un değiştirilmesiyle hapishanelere girenlerin masraflarının bütçeye yükünün İdare Heyeti Üyelerinden Doktor İbrahim Zati Bey tarafından tespit edilmesi ve Kongre'ye kadar hazırlanması.

- İçkinin zararlarının İdare Heyeti Üyelerinden Sıhhi Müze Müdürü Doktor Hikmet Hamdi ve Yardımcısı Halit Beyler tarafından Kongre'ye kadar hazırlanması.

- Taşra belediye başkanlıklarından Men-i Müskirat Kanunu'ndan önce ve sonra meydana gelen asayiş olaylarını tespit edip Hilâl-i Ahdar Cemiyeti Genel Merkezi'ne göndermelerinin rica edilmesi.

- Sıhhiye Vekâletinden içki aleyhinde filimler ve levhalar hazırlamak suretiyle Cemiyet'in çalışmalarının desteklemesinin talep edilmesi.

- Yeni Kanun'un hükümlerine kesin olarak uyularak hiç olmazsa aleni sarhoşluğa engel olunması ve meyhanelerin çoğaltılmamasının vilayet makamından rica edilmesi.

- İdare Heyeti İkinci Reisi Ali Mahir Bey tarafından her sene için Cemiyet'in maddi gücünü artıracaklara tahsis edilen 1.000 liralık fazilet mükâfatı yarışmasına ait beyannamenin basılıp dağıtılması.

- 17 Ekim Cuma günü Darulfünü'nda yıllık Kongre'nin yapılması⁷⁹³.

Cemiyet, 17 Ekim 1924'te Beşinci Genel Kongresi'ni Mazhar Osman Bey Başkanlığında yapmıştır. Kongre'ye 200 kadar üye katılmıştır. İlk olarak Mazhar Osman Bey kürsüye çıkmış Hilâl-i Ahdar Cemiyeti'nin Beşinci Kongresinin toplanmasından dolayı memnuniyetini bildirmiştir. Cemiyet'in faaliyetleri ve içkinin zararları hakkında uzun bir konuşma yapmıştır. Ardından Celalettin Feyyaz Bey de Cemiyet'in yıllık bütçesi ve içkinin zararları üzerine bir nutuk çekmiştir. Katib-i Umumi Doktor Fahrettin Kerim Bey ise Kanun'un değiştirilmesinden sonra asayiş olaylarındaki artışı ortaya koyan bir nutuk çekmiştir. Azadan Doktor İhsan Bey, Cemiyet'in amacının Men-i Müskirat Kanunu'na dönüş olmakla beraber şimdilik içkinin sınırlandırılması için çalışılmasını istemiştir. Kongre'de ayrıca teklifler de verilmiştir. Hükümete ve Meclise aşığıdaki kararların gönderilmesi müttefiken kabul edilmiştir:

- Hilâl-i Ahdar Cemiyeti içkinin yasaklanması taraftarıdır.

- Şimdilik hiç olmazsa yeni Kanun'un tamamen tatbik edilmesini arzu eder. Bira, likör ve emsalinden amaç rakı olmadığından alkol oranı yüksek içkiler yasaklanmalıdır.

⁷⁹³ *Tevhîd-i Efkâr*, 12 Temmuz 1340/12 Temmuz 1924, No: 1096-4124, s. 6; "Hilâl-i Ahdar'ın Fa'âliyyeti", *Sebilürreşâd*, 31 Temmuz 1340/31 Temmuz 1924, C. 24, S. 610, s. 188.

- Kimseye sarhoş oluncaya kadar içki verilmemelidir. Lokantalarda müşterilere en fazla iki bardak bira veya bir bardak şarap satılmalıdır.

- Sarhoşlar şiddetle cezalandırılmalıdır. Sarhoş oldukları meyhanelere para ve kapatma cezaları verilmelidir.

- 20 yaşının altındakilere içki satılmamalıdır.

- Lokantalarda yemeksiz içki verilmemelidir.

- Meyhane ve barlar kapatılmalıdır.

- Umumhanelerde içki âlemleri yapılmadığı gibi içki de satılmamalıdır.

Kongre’de İdare Heyeti seçimleri de yapılmış. Başkanlığa Doktor Mazhar Osman yeniden seçilmiştir. Yardımcılığa Ali Mahir, Muhasibliğe Celalettin Feyyaz, Katib-i Umumiliğe Fahrettin Kerim Beyler seçilmişlerdir⁷⁹⁴. Merkez İdare Heyeti 14 Kasım 1924’te Sıhî Müze’deki Dairesinde yaptığı toplantıda da önemli kararlar almıştır. Alınan kararlar şöyledir:

- Son zamanlarda hanımlar arasında içki kullanımının arttığı anlaşılmıştır. Bayan üyelerin artırılması amacıyla propaganda yapma sorumluluğu Azadan Safiye Hüseyin Hanım’a verilmiştir.

- İzmir’de şube açılması isteğine olumlu cevap yazılmalıdır. Hilâl-i Ahdar Cemiyeti’ne 100 lira bağış yapan İzmir Dava Vekillerinden İbrahim Ethem Bey’e teşekkür yazısı gönderilmelidir.

- Makriköyde bir şube açılması için Merkez Kumandanı Atıf Bey aracılığıyla talepte bulunan gençlere kolaylık gösterilmeli, kendilerine teşekkür edilmelidir.

- İçkinin yanı sıra kokain, morfin, esrar gibi maddelerle mücadele için Cemiyet’in konferanslarla ve makalelerle hükümete yardım etmesine dair Fahrettin Kerim Bey’in tavrı kabul edilmelidir.

- Hilâl-i Ahdar Cemiyeti’nin faaliyetleri ve kongre konuşmalarını içeren *Yeşil Kitâb* yayınlanarak ücretsiz dağıtılmalıdır⁷⁹⁵.

Cemiyet 1924 senesinde İstanbul Amedi Matbasında *Yeşil Kitâb*’ı bastırmıştır⁷⁹⁶. İçkiyle mücadelede daha güçlü olmak için şubeler açılmasını teşvik etmiştir. Hilâl-i Ahdar Cemiyeti Katib-i Umumisi Fahrettin Kerim Bey’in hazırladığı şube açma başvuru dilekçesi 18 Aralık 1924 tarihli *Sebîlürreşâd*

⁷⁹⁴ *Yeşil Kitâb*, s. 4-31; “Hilâl-i Ahdar Kongresi”, *Sebîlürreşâd*, 30 Teşrin-i Evvel 1340/30 Ekim 1924, C. 24, S. 623, s. 390-396; “Hilâl-i Ahdar”, *Sebîlürreşâd*, 13 Teşrin-i Sâni 1340/13 Kasım 1924, C. 25, S. 625, s. 9-11.

⁷⁹⁵ “Hilâl-i Ahdar Cem’iyyetinin Mukarreratı”, *Sebîlürreşâd*, 20 Teşrin-i Sâni 1340/20 Kasım 1924, C. 25, S. 626, s. 26.

⁷⁹⁶ *Yeşil Kitâb*, s. 1-57.

dergisinin kapağında kamuoyuna sunulmuştur. Kerim Bey, yedi sekiz aydır içkinin zararlarının herkesçe görüldüğünü belirtmiş kamuoyunu mücadeleye davet etmiştir⁷⁹⁷. Cemiyet Merkez Heyeti 19 Aralık 1924'te yeni bir toplantı yapmıştır. Toplantıda, Cemiyet'e bayan üye kazandırma görevi verilen Safiye Hanım'ın sözleri dikkat çekicidir. Safiye Hanım, başvurduğu bütün genç aydın kadınların red cevabı verdiklerini bildirmiştir. Yeni nesil aydın kadınların içkiyi medeniyetin gerekliliği olarak gördüklerini belirtmiştir. Cemiyet'e ancak yaşlı ilerlemiş eski nesil hanımların dâhil edilebileceğini üzülen ifade etmiştir. Toplantıda Maarif Vekâletinin izniyle liselerde ve Darulmuallimatlarda Hilâl-i Ahdar azasına mensup hanımlar tarafından konferanslar verilmesi, içki aleyhinde yazılmış risaleler ve hikâyeler dağıtılması kararlaştırılmıştır. Yine, 15 günde yayınlanacak bir gazete çıkarılması kabul edilmiştir⁷⁹⁸.

Cemiyet'in içkiyle mücadelesinde gücünü artıracak gazetenin ilk sayısı 2 Şubat 1925 tarihinde "*Hilâl-i Ahdar Gazetesi*" adıyla yayınlanmıştır. Gazete kendini "*Sıhhî ve İctimâî İçki Düşmanı Gazete*" olarak tanıtmıştır. Kurucusu Cemiyet Başkanı Dr. Mazhar Osman Bey'dir. Başyazarı ise Katib-i Umumi Dr. Fahrettin Kerim Bey'dir. Gazetenin ilk sayısında Mazhar Osman Bey, "*Hilâl-i Ahdar Cem'iyyeti ve Gazetesi*" ibareli bir başyazı kaleme almıştır. Ona göre, bugünden itibaren neşredilen Hilâl-i Ahdar, Cemiyet'in yayın organı olup bir propaganda gazetesidir. Gazete de Cemiyet gibi siyasetle ilgilenmez. İçkinin ortadan kaldırılması için mücadele eder⁷⁹⁹. Cemiyet çıkarmış olduğu gazeteyle içkiyle mücadelede daha güçlenmiştir. Kısa süre sonra yeniden Men-i Müskirat Kanunu'nun ilk haline dönülmesi için girişimlere başlamıştır. Bu amaçla Ocak 1925'te Meclis Başkanlığına, Başvekâlete ve mebuslara bir layiha göndermiştir. Layihada Men-i Müskirat Kanunu'nun kaldırılmasından sonra ülkede asayiş olaylarında büyük artış olduğu polis kayıtlarıyla ve belediyelerden gelen istatistiklerle ortaya konulmuştur. İçkinin serbest bırakılmasıyla elde edilmesi düşünülen gelirin beklenenin altında kaldığı hatırlatılarak Men-i Müskirat Kanunu'na yeniden dönülmesi, en azından rakının yasaklanması talep edilmiştir⁸⁰⁰. Bundan başka Hilâl-i Ahdar Merkez Heyeti'nden Dava Vekili Celalettin Feyyaz Bey Men-i Müskirat Kanunu'nun kaldırılmasından sonra içkinin sosyal hayattaki maddi ve manevi zararlarını gösteren bir layiha hazırlamıştır. Teklifte Men-i Müskirat Kanunu'nun halka iade edilmesi istenmiştir. Layiha çoğaltılmış ve mebuslara gönderilmiştir⁸⁰¹. Cemiyet, gazetesini vasıtasıyla artan asayiş olaylarını kamuoyunun dikkatine sunarak, içkinin zararlarını uzmanların kaleminden vererek, yeniden Men-i Müskirat Kanunu'na dönülmesi için mücadelesine devam etmiştir.

⁷⁹⁷ "Hilâl-i Ahdar Kâtib-i Umûmîliğinden Gönderilmiştir" *Sebîlürreşâd*, 18 Kânûn-ı Evvel 1340/18 Aralık 1924, C. 25, S. 630, s. 26.,(kapakta).

⁷⁹⁸ İçki Âfeti, *Sebîlürreşâd*, 25 Kânûn-ı Evvel 1340/25 Aralık 1924, C. 25, S. 631, s. 108-109.

⁷⁹⁹ Mazhar Osman, "Hilâl-i Ahdar Cem'iyyeti ve Gazetesi", *Hilâl-i Ahdar*, 2 Şubat 1341/ 2 Şubat 1925.,C. 1, S. 1, s. 2-3.

⁸⁰⁰ *Hilâl-i Ahdar*, 2 Şubat 1341/ 2 Şubat 1925., C. 1, No: 1, s. 2-3.

⁸⁰¹ *Hilâl-i Ahdar*, 16 Şubat 1341/ 16 Şubat 1925.,C. 1, No.1. s. 14.

III. DÖNEMİN BASININDA KANUN

A. Kanun Aleyhinde Basın

Bazı gazete ve dergiler Men-i Müskirat Kanunu aleyhinde yayın yapmışlardır. Bunlar Kanun'un çıkmaması için mücadele etmişlerdir. Çıktıktan sonra ise önce değiştirilmesi ardından kaldırılması için propaganda yapmışlardır. Kanun'a aleyhtar basının tavrı şöyle ortaya koyulabilir:

Kanun'un çıkarılması yönünde faaliyet gösteren gazeteler ve Hilâl-i Ahdar Cemiyeti aleyhinde yazılar kaleme almışlardır. Örneğin, İstanbul'da çıkmakta olan mizah dergilerinden *Diken* 28 Nisan tarihli sayısında Hilâl-i Ahdar Cemiyeti'nin 2.000 civarında memuru sokak başlarına dikeceğini, gelip geçenlerin ağızlarını koklatarak rakı içip içmediklerini kontrol ettireceğini iddia etmiştir⁸⁰². Dergi, Cemiyet'in gerçek amacının başka olduğunu savunmuştur. "*Hilâl-i Ahdar Daleverası*" başlıklı yazıya göre, Cemiyet'in gerçek amacı rakı piyasasını düşürüp üyelerinin yok pahasına rakı satın almasını sağlamaktır. Bir diğer amacı ise meyhanecilere şantaj yapıp onları dolandırmaktır. Yazıda Hilâl-i Ahdar Cemiyeti Başkanının meyhanecilere bir mektup göndererek kendilerine okka başına 100 dirhem içki vermedikleri takdirde mücadeleden vazgeçmeyeceklerini ve rakı ticaretini sekteye uğratacaklarını belirttiği iddia edilmiştir. Hilâl-i Ahdar Cemiyeti Başkanının mektubunun gelecek sayıda yayımlanacağı bildirilmiştir⁸⁰³. Bununla beraber dergi vaadini gerçekleştirmediği ve iddia ettiği mektubu ispat edemediği için 27 Mayıs 1920 tarihli *Diken* dergisinde Muallim A.M. imzasıyla Hilâl-i Ahdar Cemiyeti Başkanlığına gönderildiği belirtilen bir yazı kamuoyuna sunulmuştur. Yazıyı kaleme alan A.M. şimdiye kadar ağzına bir damla içki sürmediğiyle iftihar ettiğini belirtmiştir. İçki içmemesini afyon tiryakisi olmasına bağlamıştır. Günde 50 civarında afyonlu sigara içtiğini belirtmiştir. Afyon tiryakiliği sayesinde rakı içme gereği duymadığını ifade ederek şu öneride bulunmuştur: "*Çocuklarımızı küçük yaştan i'tibâren alıştırsak ayyaşlık denilen maraz-ı mühlikin önünü almış oluruz.*"⁸⁰⁴ Bu yazıyla içki içmemek için çocukların dahi afyona alıştırılması istenerek Hilâl-i Ahdar Cemiyeti alaya alınmıştır.

17 Ağustos 1920 tarihli *Diken* dergisi ise "*Dersââdet*" adıyla çıkan gazetede içkiyi kötüleyen "*Semm-i Katl*", "*Yine O Derd*" başlıklı makalelerin yayımlanmasını eleştirmiştir. Makalelerde rakının insan hayatını zehirlediğinden, sarhoşları bundan vazgeçirmek için vaatler verildiğinden, tiyatrolar, sinemalar tertib edilmesi gerektiğinden bahsedildiği ifade edilmiştir. Dergi, makaleleri kaleme alanın Hilâl-i Ahdar Cemiyeti mensuplarından biri olduğunu iddia etmiştir. Bu kişinin rakının faydalarını takdir etmeyecek derece

⁸⁰² "Fırıldak", *Diken*, 28 Nisan 1336/28 Nisan 1920, S. 51, s. 13.

⁸⁰³ "Fırıldak", *Diken*, 28 Nisan 1336/28 Nisan 1920, S. 51, s. 13.

⁸⁰⁴ "Fırıldak", *Diken*, 27 Mayıs 1336/ 27 Mayıs 1920, S. 55, s. 10.

“nankör” veya “küstâh” olduğunu, halka ve ehli keyfe karşı büyük bir hürmetsizlik yaptığını ifade etmiştir. Dergi, Kumkapı, Balıkpazarı, Akıntıburnu gibi yerlerin müdavimi olan okuyuculardan alınan şikâyetler üzerine bu yazının kaleme alındığını belirtmiştir. Yazının sonunda ise: “İçmeyenler, daha doğrusu içmesini beceremeyenler, içenlere ne karışıyorlar?” ifadesi kullanılmıştır⁸⁰⁵.

Men-i Müskirat Kanunu’nun çıkmasından sonra İstanbul’da mizah dergilerinden *Akbâbâ* kamuoyunu yönlendirmeye çalışmıştır. İçkinin sosyal hayatın bir gerçeği olduğu belirtilmiş, içki kullananların varlığına dikkat çekilmiştir. *Akbâbâ* imzalı “İçkiye Dâir”, Karga imzalı “Hiç İçilmeyecek mi?” başlıklı yazılarda Kanun’a rağmen içki içilmeye devam edileceği mizahi bir dille savunulmuştur⁸⁰⁶.

Hükümete yakın gazetelerden *Akşam* başlangıçta Kanun’un tatbik edilmesini destekleyici yayınlar yapmıştır. “İçki Depoları Dün Akşam Temhîr Edildi”⁸⁰⁷, “Bira da Rakı Gibi Müskirâttandır”⁸⁰⁸. Gazete içki piyasasını büyük oranda elinde bulunduran Rumlara karşı kamuoyu oluşturmaya çalışmıştır: “Men’-i Müskirât Hakkında İstanbul’da Kaç Meyhâne Var? Bu Men’ Keyfiyyetinden En Ziyâde Müteessir Olacaklar Rûmlardır”⁸⁰⁹, “Bomonti Kapandı!”⁸¹⁰, “Müskirât Vesîkaları, Düyûn-ı Umûmiyyeden Vesîka Alan Rûm Tâcirlerinin Müskirâta Sıhî İhtiyâcları mı Vardır?”⁸¹¹, “Bomonti Şirketi Yunanistan’da Değilsin! Yevmiyye 1000,000 Şişe Bira Sarfeden Bu Şirket Günde 2,000,000 Kuruş Kazanıyor”⁸¹².

Bir süre sonra Hükümetin Men-i Müskirat Kanunu’nun değiştirilmesine dair kanun teklifini Meclise vermesiyle gazetenin tavrı değişmiştir. Kanun’un değiştirilmesine yönelik yazıları yayımlayarak kamuoyunu yönlendirmeye çalışmıştır. Kanun’a aykırı davrananları sayfalarına taşımakla beraber onlardan bazılarını sempatik göstermiştir: “Bir Serhôsün Zekâsı, Rakı Götüren Bir Adamla Polis Arasında Bir Muhavere”⁸¹³ Sarhoşluğun toplumsal bir gerçeklik olduğunu göstermeye çalışmıştır. “Akşam bir Hikaye: Serhôs”⁸¹⁴ Gazete uluslararası alanda içki yasaklarının kaldırıldığını ve bu yönde cereyanların güçlendiğine dair haberleri sayfalarına taşımıştır. Böylece kamuoyunu Men-i Müskirat Kanunu’nun kaldırılması yönünde hazırlamıştır: “Her Yerde Men’-i Müskirât lâğvediliyor” başlıklı haberde ABD’de Alberta Eyaleti’nde ve İngiliz Kolombiyası’nda içki yasaklarının kaldırıldığı bilgisi verilmiştir. ABD

⁸⁰⁵ “Fırıldak”, *Diken*, 17 Ağustos 1336/ 17 Ağustos 1920, S. 60, s. 13.

⁸⁰⁶ *Akbâbâ*, “İçkiye Dair”, *Akbâbâ*, 11 Kânûn-ı Evvel 1338/11 Aralık 1922, S. 2, s. 1; Karga, “Hiç İçilmeyecek mi?”, *Akbâbâ*, 16 Nisan 1339/16 Nisan 1923, S. 38, s. 4.

⁸⁰⁷ *Akşam*, 9 Teşrin-i Evvel 1339/9 Ekim 1923, No: 1797, s. 1.

⁸⁰⁸ *Akşam*, 16 Teşrin-i Evvel 1339/16 Ekim 1923, No: 1804, s. 3.

⁸⁰⁹ *Akşam*, 4 Kânûn-ı Sâni 1339/ 4 Ocak 1923, No: 1539, s. 3.

⁸¹⁰ *Akşam*, 10 Teşrin-i Evvel 1339/10 Ekim 1923, No: 1898, s. 1.

⁸¹¹ *Akşam*, 10 Şubat 1340/10 Şubat, No: 1921, s. 2.

⁸¹² *Akşam*, 25 Haziran 1340/25 Haziran 1924, No: 2053, s. 2.

⁸¹³ *Akşam*, 23 Teşrin-i Evvel 1339/23 Ekim 1923, No: 1811, s. 2.

⁸¹⁴ *Akşam*, 11 Teşrin-i Sâni 1339/11 Kasım 1923, No: 1830, s. 3.

eyaletlerinden Sakaçe ve Enor'da da yakında lağvedileceği bildirilmiştir⁸¹⁵. Men-i Müskirat Kanunu'nun ekonomiye zarar verdiği yönünde yazılar da kaleme alınmıştır. “*Men’-i Müskirâtın Zararları*” başlığıyla *Morning Post* gazetesine dayandırılarak verilen habere göre geçen yıl Amerika’da şeker hastalığından vefat edenlerin sayısı bir önceki seneye oranla %10 artmıştır. Resmi istatistiklere ve doktorların açıklamalarına göre, artışın sebebi içki yasağının tatbikinden sonra halkın tatlı ve pasta gibi şekerli yiyeceklere temayül etmesidir. Bu nedenle doktorlar içki yasağından şikâyetçilerdir⁸¹⁶. Bu yönde verilen diğer haberlerin başlıkları ise şöyledir: “*Men’-i Müskirât Amerika’ya Kaça Mâl Oluyor?*”⁸¹⁷, “*Amerika’da Men’-i Müskirât*”⁸¹⁸, “*Norveç Men’-i Müskirât Kanûnu’nu Kaldırıyor*”⁸¹⁹, “*Men’-i Müskirât Mudhikelerinden*”⁸²⁰, “*Amerika’da Men’-i Müskirât Mudhikesi*”⁸²¹.

Gazete, Men-i Müskirat Kanunu'nun değiştirilmesi için ortaya atılan gerekçeleri sayfalarında işlemiştir. Devleti ekonomik yönden zarara uğrattığı fikrini kamuoyuna ispatlanmaya çalışmıştır. Kanun'un yürürlükte olmasına rağmen içki satışının engellenemediği bunun da halkın cebinden daha çok para çıkmasına ve Hükümetin dört buçuk milyon lira gelirden mahrum kalmasına neden olduğu fikri işlenmiştir. Hükümet ve halkın menfaatleri için Kanun'un değiştirilmesi gerektiği savunulmuştur. Kanun'un içkiyle mücadelede etkili olmadığı şu başlıklarla gösterilmeye çalışılmıştır: “*İçki Yasağına Rağmen*”⁸²², “*Müskirât Kaçakçılığı*”⁸²³, “*Depolarında Müskirât Gizleyenler*”⁸²⁴, “*Gizli Müskirât Satanlar*”⁸²⁵, “*Şarap Kaçırınlar*”⁸²⁶, “*Müskirât İ’maal Eden Kolanyacı*”⁸²⁷, “*İçki Yasağına Muhâlefet*”⁸²⁸, “*Limanda İspirto Kaçakçılığı*”⁸²⁹, “*Müskirât Fûrûht Eden Bir Şîrâcı*”⁸³⁰. İçki bulamayanların esrar, kokain, eter ve afyon kullanmaya başladıklarına dair haberler verilmiştir: “*Kokain, Eter, Esrâr Mübtelâ’ları Artıyor*”⁸³¹.

Gazete uzmanlar, aydınlar, politikacılar gibi kamuoyu üzerinde etkili olan kişilerin Kanun aleyhindeki düşüncelerini sayfalarına taşımıştır. “*Tıb Fakültesi Emrâz-ı Dâhiliyye Muallimi*” Seyit Cemil tarafından kaleme alınan “*Sıhhî,*

⁸¹⁵ *Akşam*, 13 Teşrin-i Sâni 1339/13 Kasım 1923, No: 1832, s. 2.

⁸¹⁶ *Akşam*, 7 Kânûn-ı Sâni 1340/7 Ocak 1924, No: 1887, s. 2.

⁸¹⁷ *Akşam*, 24 Teşrin-i Sâni 1339/24 Kasım 1923, No: 1843, s. 3.

⁸¹⁸ *Akşam*, 22 Kânûn-ı Sâni 1340/22 Ocak 1924, No: 1902, s. 3.

⁸¹⁹ *Akşam*, 26 Kânûn-ı Sâni 1340/26 Ocak 1924, No: 1966, s. 2.

⁸²⁰ *Akşam*, 27 Kânûn-ı Sâni 1340/27 Ocak 1924, No: 1907, s. 4.

⁸²¹ *Akşam*, 9 Şubat 1340/9 Şubat, No: 1920, s. 4.

⁸²² *Akşam*, 24 Teşrin-i Evvel 1339/24 Ekim 1923, No: 1812, s. 2.

⁸²³ *Akşam*, 31 Teşrin-i Evvel 1339/31 Ekim 1923, No: 1819, s. 2.

⁸²⁴ *Akşam*, 4 Teşrin-i Sâni 1339/4 Kasım 1923, No: 1823, s. 3.

⁸²⁵ *Akşam*, 14 Kânûn-ı Sâni 1340/14 Ocak 1924, No: 1894, s. 3.

⁸²⁶ *Akşam*, 19 Kânûn-ı Sâni 1340/19 Ocak 1924, No: 1899, s. 3.

⁸²⁷ *Akşam*, 21 Kânûn-ı Sâni 1340/21 Ocak 1924, No: 1901, s. 3.

⁸²⁸ *Akşam*, 7 Şubat 1340/7 Şubat, No: 1918, s. 2.

⁸²⁹ *Akşam*, 11 Nisan 1340/11 Nisan 1924, No: 1981, s. 1.

⁸³⁰ *Akşam*, 16 Kânûn-ı Sâni 1340/16 Ocak 1924, No: 1896, s. 3.

⁸³¹ *Akşam*, 17 Teşrin-i Sâni 1339/17 Kasım 1923, No: 1836, s. 2.

İktisâdî Muhâsebe” başlıklı yazı buna örnek gösterilebilir⁸³². Kanun’un İstanbul’da köprü gelirlerini bile düşürdüğü ifade edilmiştir: “*Garîb Bir Hâdise, İçki Yasağı Köprü Hâsılatını Günde Yirmi Bin Kuruş Eksiltti*”⁸³³. Aşar Vergisinin düşürülmesinin ancak Men-i Müskirat Kanunu’nun değiştirilmesiyle mümkün olabileceği savunularak halk ikna edilmeye çalışılmıştır: “*Men’-i Müskirâtın Ta’dîli, A’şârın Tenzîli Men’-i Müskirât Kanûnu’nun Ta’dîli ile Kabîl Olabilir*”⁸³⁴.

Vatan gazetesi içkiyle mücadele taraftarı olmakla beraber bunun yolunun Men-i Müskirat Kanunu gibi yasaklamalar olamayacağına inanmaktaydı. Kanun’un kaldırılarak içkinin devlet tekeliyle kontrol altına alınmasının daha etkili olacağını savunmuştur. Bu düşüncüyü yaptığı yayımlarla kamuoyuna kabul ettirmeye çalışmıştır. Gazete alınan tedbirlere rağmen içkinin engellenemediği, kaçakçılığın arttığı yönünde haberlere yer vermiştir. “*İçen ve Kaçıranlar, Müskirât İsti’mâli, Tedâbîre Rağmen Gizli Devam Ediyor*”⁸³⁵, “*Şaraplanmış Şîrâlar*”⁸³⁶, “*İçki Memnûiyeti, Şarap Olan Şîrâlar Çoğalmaktadır, Husûsî İ’mâlata Germî Verilmiştir*”⁸³⁷, “*Müskirâtın Memnûiyetine Rağmen*”⁸³⁸, “*Gizli Müskirât Âleminde Seyehât*”⁸³⁹, “*Müskirât Memnû Fakat Bir Okkaya Kadar Cevâz Var*”⁸⁴⁰, “*Şîrâ İle Serhîş Olmuş*”⁸⁴¹, “*Bir Eğlence Yerinin Son Gecesi*”⁸⁴².

Gazete, Men-i Müskirat Kanunu’nun değiştirilmesi için ortaya atılan gerekçeleri sayfalarına taşımıştır. Kanun’un Türk bağıcılığına zarar verdiğini kamuoyuna yansıtmaya çalışmıştır. Bağcıların telgraflarından bahsedilmiş ve bağıcılığın sorunları kamuoyuna taşınmıştır. “*Üzüm ve İncir, Buhrâna Nihâyet Vermek İçin İzmirliilerin Hükûmetten Talepleri*”⁸⁴³, “*İzmir’de Üzüm ve İncir Mahsûlü*”⁸⁴⁴ Bütçe açığına neden olduğuna dair haberlere yer vererek kamuoyunu etkilemeye çalışmıştır: “*Bütçe Açığı ve Men’-i Müskirât*”⁸⁴⁵. Gazete, az miktarda içkinin faydalı olduğuna dair haberleri de sayfalarına taşımıştır. “*Az İspirto Hayâtı Temdid Edermiş*” başlıklı haber buna örnek gösterilebilir. Habere göre, Profesör Doktor Raymond Porl isminde bir Profesör uzun incelemeler neticesinde az miktarda içki tüketenlerin hiç kullanmayanlara göre daha fazla yaşadıklarını keşfetmiştir. Bununla beraber Profesör’ün

⁸³² *Akşam*, 23 Teşrîn-i Evvel 1339/23 Ekim 1923, No: 1811, s. 3.

⁸³³ *Akşam*, 17 Teşrîn-i Evvel 1339/17 Ekim 1923, No: 1805, s. 2.

⁸³⁴ *Akşam*, 14 Teşrîn-i Sâni 1339/14 Kasım 1923, No: 1833, s. 3.

⁸³⁵ *Vatan*, 25 Teşrîn-i Evvel 1339/25 Ekim 1923, No:193, s. 3.

⁸³⁶ *Vatan*, 28 Teşrîn-i Evvel 1339/28 Ekim 1923, No:196, s. 2.

⁸³⁷ *Vatan*, 18 Teşrîn-i Sâni 1339/18 Kasım 1923, No:217, s. 3.

⁸³⁸ *Vatan*, 4 Kânûn-ı Evvel 1339/4 Aralık 1923, No:233, s. 3.

⁸³⁹ *Vatan*, 10 Kânûn-ı Evvel 1339/10 Aralık 1923, No:239, s. 2.

⁸⁴⁰ *Vatan*, 22 Kânûn-ı Evvel 1339/22 Aralık 1923, No:251, s. 3.

⁸⁴¹ *Vatan*, 22 Kânûn-ı Evvel 1339/22 Aralık 1923, No:251, s. 3.

⁸⁴² *Vatan*, 21 Şubat 1340/21 Şubat 1924, No:312, s. 2.

⁸⁴³ *Vatan*, 10 Teşrîn-i Evvel 1339/10 Ekim 1923, No:178, s. 3.

⁸⁴⁴ *Vatan*, 30 Teşrîn-i Sâni 1339/30 Kasım 1923, No:229, s. 3.

⁸⁴⁵ *Vatan*, 29 Kânûn-ı Evvel 1339/29 Aralık 1923, No:258, s. 3.

incelemesine göre en az yaşayanlar ise çok fazla içki tüketenlerdir⁸⁴⁶. Gazete, içki yasağının uluslararası alanda tatbik edilemediğine dair haberleri kamuoyunun dikkatine sunmuştur. “Amerika’da İçki Memnûiyeti, Yılbaşı Gecesi İçki İçenleri Tevkife Kalkışan Polisleri Halk Dövmüş”⁸⁴⁷, “Amerika’da Serhòşluk”⁸⁴⁸, “Viyana’da Müskirât İsti’mâlinin Men’i”⁸⁴⁹.

Men-i Müskirat Kanunu’na aykırı davrananların tutuklanmalarına ve cezalandırılmalarına dair bilgilere fazlasıyla yer verilmiştir. Bununla beraber hadd-i şer’i cezasının Türkiye Cumhuriyeti’ne yakışmadığı vurgulanmıştır: “Rakı Kurbanları”⁸⁵⁰, “Hadd-i Şer’î, İki Serhòştan Biri (15), Diğeri (30) Değneğe Mahkûm Olmuştur.”⁸⁵¹, “Serhòşluk ve Hadd-i Şer’î”⁸⁵². Gazete içkinin kötü sonuçlar doğurduğuna dair haberlere yer vererek kamuoyunu içkiden uzak tutmaya çalışmıştır: “Medineli Serhòş, 50 Lira Cezâ-yi Nakdiye Mahkûm Oldu”⁸⁵³, “Bir Fâcia-i İntihârın Esbâb ve Tafsilâtı”⁸⁵⁴, “Müntehîr Haydar Bey”⁸⁵⁵, “Serhòşluk Yüzünden Bir Cinâyet”⁸⁵⁶. Hilâl-i Ahdar Kongrelerini ve konuşmalarını sayfalarına taşımakla da içkiyle mücadeleye destek verdiğini göstermiştir. Bununla beraber başyazar Ahmet Emin Bey, içkiyle mücadelede yasaklama yerine içki kullanımının devlet tekeli ve kontrolüne tabi tutulmasını savunarak Men-i Müskirat Kanunu’nun kaldırılması yönünde kamuoyunu etkilemiştir: “Hilâl-i Ahdar’ın Esâsları, Cem’iyyetin Teşkilâta Dair Bir Ta’mîmi”⁸⁵⁷.

B. Kanun Lehinde Basın

Kanun’u destekleyen gazete ve dergiler eleştirenlere oranla daha fazladır. Kamuoyu üzerinde büyük etkisi olan basının desteği kuşkusuz çok önemlidir. Kamuoyunu etkilemeye çalışan dört gazete ve bir dergiyi inceleyeceğiz. Ele alacağımız gazetelerden ilki İstanbul’da çıkmakta olan *Tevhid-i Efkâr*’dır. Kanun’un İstanbul’da tatbik edilmesiyle ilgili attığı başlıklar gazetenin desteğini göstermektedir: “Men’-i Müskirât Kanûnu Maalesef Yine Bir Ay Te’hîr Edildi”⁸⁵⁸, “Halk Müskirât Aleyhinde”⁸⁵⁹, “Men’-i Müskirât Kanûnu Nihâyet Şehrimizde de Tatbîk Ediliyor”⁸⁶⁰, *Men’-i Müskirât Kanûnu Kemâl-i Ciddiyetle*

⁸⁴⁶ *Vatan*, 7 Şubat 1340/7 Şubat 1924, No:298, s. 4.

⁸⁴⁷ *Vatan*, 8 Kânûn-ı Sâni 1340/8 Ocak 1924, No:268, s. 2.

⁸⁴⁸ *Vatan*, 10 Mart 1340/10 Mart 1924, No:330, s. 4.

⁸⁴⁹ *Vatan*, 4 Teşrin-i Sâni 1339/4 Kasım 1923, No:203, s. 3.

⁸⁵⁰ *Vatan*, 18 Teşrin-i Sâni 1339/18 Kasım 1923, No:217, s. 3.

⁸⁵¹ *Vatan*, 22 Teşrin-i Sâni 1339/22 Kasım 1923, No:221, s. 3.

⁸⁵² Ahmet Şükrü, “Serhòşluk ve Hadd-i Şer’î”, *Vatan*, 24 Teşrin-i Sâni 1339/24 Kasım 1923, S. 223, s. 3.

⁸⁵³ *Vatan*, 15 Kânûn-ı Sâni 1340/15 Ocak 1924, No:275, s. 3.

⁸⁵⁴ *Vatan*, 11 Kânûn-ı Sâni 1340/11 Ocak 1924, No:271, s. 3.

⁸⁵⁵ *Vatan*, 25 Kânûn-ı Sâni 1340/25 Ocak 1924, No:285, s. 3.

⁸⁵⁶ *Vatan*, 27 Şubat 1340/27 Şubat 1924, No:318, s. 3.

⁸⁵⁷ *Vatan*, 2 Kânûn-ı Sâni 1340/2 Ocak 1924, No:262, s. 3.

⁸⁵⁸ *Tevhid-i Efkâr*, 1 Teşrin-i Evvel 1339/1 Ekim 1923, No: 814-3842, s. 2.

⁸⁵⁹ *Tevhid-i Efkâr*, 2 Teşrin-i Evvel 1339/2 Ekim 1923, No: 815-3843, s. 3.

⁸⁶⁰ *Tevhid-i Efkâr*, 8 Teşrin-i Evvel 1339/8 Ekim 1923, No: 821-3849, s. 2.

Tatbîk Ediliyor”⁸⁶¹, “*İçki Mübtelâlarının Vaz’iyyeti*”⁸⁶², “*Gizli Meyhânelere Kat’îyyen Müsâade Edilmeyecek*”⁸⁶³.

Gazete, Kanun’un kaldırılması girişimini sert bir şekilde eleştirmiştir. Gelişmeyi şu başlıkla kamuoyuna duyurmuştur: “*Maalesef Men’-i Müskirât Kanûnu’nun İlga’sına Doğru Gidiyoruz*”⁸⁶⁴. Kanun’un “*millete bağışlanması*” adına Hükümete hitaben şu başlığı atmıştır: “*Müskirât Âfetine Karşı Kanûn İle Harb Etmeliyiz! Men’-i Müskirât Kanûnu’nu Bir Vakt-i Hayrât Gibi Millete Bağışlayın*”⁸⁶⁵. Gazete, içki yasağının en fazla Gayrimüslimleri özellikle de Rumları zarara uğrattığı propagandasını yapmıştır. Bu yolla kamuoyunun Men-i Müskirat Kanunu’nun değiştirilmesi girişimine karşı çıkmasını amaçlamıştır. Gazetenin şu başlıkları örnek gösterilebilir: “*Kanûnun Tatbîkinden En Ziyâde Meyhânecilikleriyle Meşhûr Rûmlar Mutazarrır Oldu*”⁸⁶⁶, “*Bira ve Liköre Müsâade Edileceği Haberleri Münâsebetiyle Maksad, (Bomonti)yi Zengin Etmek ve Avrupa’nın (Likör) Fabrikalarına Para Kazandırmak mı?*”⁸⁶⁷, “*Meyhâneler Açılınca Kimler Memnûn Olacak? Dün Meyhâneciler Arasında Sürûr ve Şâdmânîye Pâyân Yoktu-(Siniyosoğlu)nun Milyonlarını Artırmak mı İstiyoruz?*”⁸⁶⁸.

Gazete, Kanun’un faydalarını da sayfalarına taşımıştır: “*İçki Yasağının Fevâidinden Zâbita Vukuâtı Pek Azaldı*”⁸⁶⁹, “*İçki Yasağından Sonra Vukuât Azaldı*”⁸⁷⁰. Kanun’un değiştirilmesi sürecinde sarhoşluk sebebiyle meydana gelen intihar, öldürme, yaralama gibi vakaları sayfalarına taşımıştır. Böylece içkinin zararları kamuoyuna taşınarak Men-i Müskirat Kanunu’na sahip çıkmaları arzulanmıştır: “*Bir İşret Kurbânı Dahâ, Alî Haydar Bey Neden İntihâr Etti*”⁸⁷¹, “*Men’-i Müskirât Aleyhdârlarına İthâf, Habshâneye Girenlerin Hemen Yarısı İşret Mübtelâsı!*”⁸⁷² Yurt dışındaki gelişmeleri sayfalarına taşıyarak içki yasaklarının uluslararası alanda dahi desteklendiğini vurgulamıştır: “*İtalya’da da Müskirâtın Men’ine Doğru*”⁸⁷³, “*İçki Belâsına Karşı Mücâdelede Amerika’dan İbret Alalım!*”⁸⁷⁴. İçkiyle mücadelede aktif rol alan Hilâl-i Ahdar Cemiyeti’nin kongrelerini, aldığı kararları, başkan ve üyelerinin içki karıştıtlığına dair konuşmalarını kamuoyuyla paylaşarak içki yasağının gerekliliğini ortaya koymaya çalışmıştır: “*Hilâl-i Ahdar Reîsi Mazhar Osmân Bey, ‘Bu Kanûn*

⁸⁶¹ *Tevhîd-i Efkâr*, 10 Teşrîn-i Evvel 1339/10 Ekim 1923, No: 823-3851, s. 3.

⁸⁶² *Tevhîd-i Efkâr*, 10 Teşrîn-i Evvel 1339/10 Ekim 1923, No: 823-3851, s. 3.

⁸⁶³ *Tevhîd-i Efkâr*, 10 Teşrîn-i Evvel 1339/10 Ekim 1923, No: 823-3851, s. 3.

⁸⁶⁴ *Tevhîd-i Efkâr*, 12 Teşrîn-i Evvel 1339/12 Ekim 1923, No: 825-3853, s. 1.

⁸⁶⁵ *Tevhîd-i Efkâr*, 16 Teşrîn-i Sâni 1339/16 Kasım 1923, No: 860-3888, s. 2.

⁸⁶⁶ *Tevhîd-i Efkâr*, 9 Teşrîn-i Evvel 1339/9 Ekim 1923, No: 822-3850, s. 1.

⁸⁶⁷ *Tevhîd-i Efkâr*, 23 Teşrîn-i Evvel 1339/23 Ekim 1923, No: 836-3864, s. 1.

⁸⁶⁸ *Tevhîd-i Efkâr*, 19 Mart 1340/19 Mart 1924, No: 984-4012, s. 2.

⁸⁶⁹ *Tevhîd-i Efkâr*, 12 Teşrîn-i Evvel 1339/12 Ekim 1923, No: 825-3853, s. 4.

⁸⁷⁰ *Tevhîd-i Efkâr*, 2 Teşrîn-i Sâni 1339/2 Kasım 1923, No: 846-3874, s. 4.

⁸⁷¹ *Tevhîd-i Efkâr*, 11 Kânûn-ı Sâni 1340/11 Ocak 1924, No: 916-3944, s. 3.

⁸⁷² *Tevhîd-i Efkâr*, 15 Kânûn-ı Sâni 1340/15 Ocak 1924, No: 920-3948, s. 1.

⁸⁷³ *Tevhîd-i Efkâr*, 3 Teşrîn-i Sâni 1339/3 Kasım 1923, No: 847-3875, s. 2.

⁸⁷⁴ *Tevhîd-i Efkâr*, 17 Kânûn-ı Evvel 1339/17 Aralık 1923, No: 891-3919, s. 3.

Memleketin Şerefidir, Faziletidir Bütün İ'tirâzât Mugallatâ ve Yanlıştır' Diyor"⁸⁷⁵, "*Hilâl-i Ahdar Cem'iyeti'nin Yeni Hey'et-i İdâresi*"⁸⁷⁶, "*Hilâl-i Ahdar'ın Müskirât Kanûnu Hakkında Karârı*"⁸⁷⁷, "*Hilâl-i Ahdar'ın Mesâî ve Mukarrerâtı*"⁸⁷⁸. Gazete, Türk halkının içki karşıtı olup Men-i Müskirat Kanunu'nu desteklediğini ispat etmek istemiştir: "*Millet İçkinin Kat'iyen Aleyhindedir, Müskirât Kanûnu'nun İlga'sı Teşebbüsü Aleyhinde Olarak Memleketin Her Tarafından Fevc Fevc İ'tirâzlar Gelmeye Başladı. Büyük Millet Meclisi, Milletın Sudûrundan Yükselen Bu İ'tirâzâtı ve Milletın Sarîh Taleblerini Nazar-ı Dikkate Almaya Mecbûrdur*"⁸⁷⁹.

Değişikliği savunanları Men-i Müskirat Kanunu düşmanlığı yapmakla suçlamıştır: "*Müskirât Kanûnu Düşmanlığı*"⁸⁸⁰. Haber ve köşe yazılarıyla Kanun'un bağıcılığı öldürdüğü, bütçe açığına sebep olduğu iddialarını çürütmeye çalışmıştır: "*Men'-i Müskirât Kanûnu ve Türkiye Bağıcılığı*"⁸⁸¹, "*Üzüm Bağları Bir Millete Mezâr Olamaz!*"⁸⁸², "*Bütçe Açığı Müskirât İnhisârıyla Kapatılacak imiş! Tütün Rejisi Belâsından Kurtulmadan Başımıza Bir de Müskirât Rejisi mi Çıkıyor?*"⁸⁸³, "*Müskirât Vâridâtı Beş Milyon Olacak mı?*"⁸⁸⁴.

Gazete, devrin bilim adamları, aydınları, mebusları ve din adamlarından Kanun lehine olanların görüş, düşünce ve çalışmalarını sayfalarına taşımıştır. Örneğin, İstanbul Darülfünun Edebiyat ve Tarih Müderrislerinden Köprülüzade Fuat Bey'in "*Târihimizde Müskirât Mes'elesi*" başlıklı çalışmasını üç yazı dizisi şeklinde yayımlamıştır⁸⁸⁵. Yine Ahmet Refik'in "*Târihimizde İşret İbtîlâ'sı, Eski Zamânlarda da Birçok Fezâîhe ve Rezâletlere Sebeb Oluyordu*" başlıklı yazısını da sayfalarına taşımıştır⁸⁸⁶. Men-i Müskirat Kanunu'nuna taraftar mebusların düşünceleri de kamuoyuna sunulmuştur: "*İki Meb'ûsumuz İle Mühimm Bir Mülâkat*"⁸⁸⁷, "*Men'-i Müskirât Mes'elesi, Kanûn'un Ta'dili Neden Doğru Değildir? Aydın Me'bûsu Zekai Bey'in Şâyân-ı Dikkat Fikirleri*"⁸⁸⁸. İstanbul'a gelen Şeriye ve Evkaf Vekili Fevzi Bey'den değişiklik teklifi aleyhinde görüş almaya çalışmıştır. Fevzi Bey'in fikir beyan etmekten

⁸⁷⁵ *Tevhîd-i Efkâr*, 5 Teşrin-i Sâni 1339/5 Kasım 1923, No: 849-3877, s. 4.

⁸⁷⁶ *Tevhîd-i Efkâr*, 24 Teşrin-i Sâni 1339/24 Kasım 1923, No: 868-3896, s. 3.

⁸⁷⁷ *Tevhîd-i Efkâr*, 23 Mayıs 1340/23 Mayıs 1924, No: 1046-4074, s. 3.

⁸⁷⁸ *Tevhîd-i Efkâr*, 12 Temmuz 1340/12 Temmuz 1924, No: 1096-4124, s. 6.

⁸⁷⁹ *Tevhîd-i Efkâr*, 24 Teşrin-i Evvel 1339/24 Ekim 1923, No: 837-3865, s. 1-2.

⁸⁸⁰ Ebuzziyade Velid, *Müskirât Kanûnu Düşmanlığı*", *Tevhîd-i Efkâr*, 26 Teşrin-i Sâni 1339/26 Kasım 1923, S. 870-3898, s. 1.

⁸⁸¹ Ahmet Hamdi, "Men'-i Müskirât Kanûnu ve Türk Bağıcılığı", *Tevhîd-i Efkâr*, 18 Teşrin-i Evvel 1339/18 Ekim 1923, S. 831-3859, s. 4.

⁸⁸² *Tevhîd-i Efkâr*, 17 Teşrin-i Sâni 1339/17 Kasım 1923, No: 861-3889, s. 1.

⁸⁸³ *Tevhîd-i Efkâr*, 13 Kânûn-ı Sâni 1340/13 Ocak 1924, No: 918-3946, s. 2.

⁸⁸⁴ *Tevhîd-i Efkâr*, 26 Haziran 1340/26 Haziran 1924, No: 1080-4108, s. 2.

⁸⁸⁵ Köprülüzade Mehmet Fuat, "Târihimizde Müskirât Mes'elesi 1", *Tevhîd-i Efkâr*, 24 Kânûn-ı Evvel 1339/24 Aralık 1923, S. 897-3925, s. 3; Köprülüzade Mehmet Fuat, "Târihimizde Müskirât Mes'elesi 2", *Tevhîd-i Efkâr*, 27 Kânûn-ı Evvel 1339/27 Aralık 1923, S. 901-3929, s. 3; Köprülüzade Mehmet Fuat, "Târihimizde Müskirât Mes'elesi 3", *Tevhîd-i Efkâr*, 3 Kânûn-ı Sâni 1340/3 Ocak 1924, S. 908-3936, s. 4.

⁸⁸⁶ Ahmet Refik "Târihimizde İşret İbtîlâ'sı", *Tevhîd-i Efkâr*, 18 Şubat 1340/18 Şubat 1924, S. 954-3982, s. 3.

⁸⁸⁷ *Tevhîd-i Efkâr*, 23 Teşrin-i Sâni 1339/23 Kasım 1923, No: 867-3895, s. 2.

⁸⁸⁸ *Tevhîd-i Efkâr*, 24 Teşrin-i Sâni 1339/24 Kasım 1923, No: 868-3896, s. 1.

kaçınması gazetece günlerce eleştirilmiştir: “Şer’iye Vekîli’nin Gazetemize Beyânâtı Fevzi Efendi Men’-i Müskirât Kanûnu’nun Leh ve Aleyhinde Birşey Söylemiyor”⁸⁸⁹, “Müskirât Kanûnu ve Şer’iye Vekîli”⁸⁹⁰, “Men’-i Müskirât Mes’elesi Şer’iye Vekîli Fikrini Bir Türlü Söylemiyor”⁸⁹¹, “Men’-i Müskirât Mes’elesine Fikirlerini Açıkça Söylemeyen Bir Vekîl!”⁸⁹².

Din adamlarının da fikirleri ve çalışmaları gazetede yer almıştır. 8 Şubat 1924 tarihli *Tevhid-i Efkâr* gazetesi, İskilipli Mehmet Atıf Efendi’nin “Dîn’i İslâm’da Men’-i Müskirât” başlıklı eserinin içeriğinden bahsetmiş ve reklamını yapmıştır. Eserin, Bayezid’de 47 numaralı dükkânda satışa sunulduğunu kamuoyuna duyurmuştur⁸⁹³. Çalışmayı şu ifadelerle tavsiye etmiştir: “Fâtih Ders-i Âmlarından Müderrisülirşâd Hikmet-i Teşrî Müderrisi İskilibli Mehmet Âtıf Efendi (Dîn-i İslâm’da Men’-i Müskirât) nâmiyla mukayyed bir risâle neşr etmiştir. Risâle müskirâtın tahrîmine dâir vârid olan âyât-ı beyyinât ile ehadiyyet-i şerîfeyi izâh ve müskirâtı vücûda, akla, ahlâka, nâmûsa mazarratı ile iktisâdî, ictimâ’î zararlarını, hayât-ı âile ve hayât-ı dinîyyeye olan fecî’ te’sîrâtı beyân eylemektedir. Dîn-i mubîn-i İslâmın sûret-i kat’iyyede men’ ve tahrîm ettiği müskirâtın ancak mukâvemet ve mücâdele ile karşılanacak bir âfet olduğunu isbât eden bu güzîde risâleyi kâryemize tavsiye ederiz.”⁸⁹⁴ Gazete, Kanun’un ciddiyetle tatbik edilmediğini kamuoyuna ispatlamaya çalışmıştır: “Bir Okkadan Az Rakı Taşıyanlar Serbest”⁸⁹⁵, “Alkol Sû-i İsti’mâli”⁸⁹⁶, “Men’-i Müskirât Kanûnu’nun Tatbîkindeki Müsâvâtsizlik”⁸⁹⁷, “Müskirât Sû-i İsti’mâli Mes’elesi”⁸⁹⁸. Kanun’un ciddiyetle uygulanması istenmiştir. “Men’-i Müskirât Kanûnu A’zamî Ciddiyet ve Şiddetle Tatbîk Edilmelidir”⁸⁹⁹.

Kanun’un değiştirilmesi karşısında gazete üzüntülerini gizleyememiştir. Yeni Kanun’un yürürlüğe girene kadar içki yasağının uygulanmak zorunda olduğunu belirtmiştir. Kamuoyunu ve polisi, Men-i Müskirat Kanunu’nu tatbik etmeye davet etmiştir. Bu süreçte polisin ihmalkâr davrandığını kamuoyuna göstermeye çalışmış, Kanun’a aykırı hareket edenler ihbar edilmiştir: “Şehrimizin Her Tarafında Müskirât Satılıyor! Polis Müdîriyyeti, İçki Fûrûhtu İçin Kimseye Resmen Müsâade Vermemiş İse de Her Yerde Müskirât Satılmaktadır. Bomonti Bağçesinde Alenen Bira Fûrûhtu, Gazetecilerin

⁸⁸⁹ *Tevhîd-i Efkâr*, 16 Teşrîn-i Sâni 1339/16 Kasım 1923, No: 860-3888, s. 3.

⁸⁹⁰ Ebuzziyazade Velid, “Müskirât Kanûnu ve Şer’iyye Vekîli”, *Tevhîd-i Efkâr*, 17 Teşrîn-i Sâni 1339/17 Kasım 1923, S. 861-3889, s. 1.

⁸⁹¹ *Tevhîd-i Efkâr*, 19 Teşrîn-i Sâni 1339/19 Kasım 1923, No: 863-3891, s. 1.

⁸⁹² *Tevhîd-i Efkâr*, 21 Teşrîn-i Sâni 1339/21 Kasım 1923, No: 865-3893, s. 2.

⁸⁹³ *Tevhîd-i Efkâr*, 8 Şubat 1340/8 Şubat 1924, No: 944-3972, s. 4.

⁸⁹⁴ *Tevhîd-i Efkâr*, 8 Şubat 1340/8 Şubat 1924, No: 944-3972, s. 4; *Tevhîd-i Efkâr*, 9 Şubat 1340/9 Şubat 1924, No: 945-3973, s. 3.

⁸⁹⁵ *Tevhîd-i Efkâr*, 23 Kânûn-ı Evvel 1339/23 Aralık 1923, No: 896-3924, s. 2.

⁸⁹⁶ *Tevhîd-i Efkâr*, 10 Kânûn-ı Sâni 1340/10 Ocak 1924, No: 915-3943, s. 3.

⁸⁹⁷ *Tevhîd-i Efkâr*, 20 Kânûn-ı Sâni 1340/20 Ocak 1924, No: 925-3953, s. 2.

⁸⁹⁸ *Tevhîd-i Efkâr*, 19 Haziran 1340/19 Haziran 1924, No: 1073-4101, s. 2.

⁸⁹⁹ *Tevhîd-i Efkâr*, 27 Teşrîn-i Evvel 1339/27 Ekim 1923, No: 840-3868, s. 3.

Müdâhalesi Üzerine Polis Tarafından Men'edildi"⁹⁰⁰, "*Müskirât Kanûnu Böyle mi Tatbik Ediliyor?*"⁹⁰¹, "*Hepsi Acaba Bu Kadar mı?*"⁹⁰², "*Hey'et-i Tahkikiyyenin Hâletmesi Lâzımgelen Bir Muaddele Daha, Men'-i Müskirât Kanûnu'nu Hiçe Sayanlar Kimlerdir?*"⁹⁰³, "*Şehrimizde Gayrikanûnî Muâmeleler Berdevâm Müskirât Kanûnu Bu Gün de Çiğneniyor!*"⁹⁰⁴, "*Alenen Müskirât Fûrûhtu Sû-i İsti'mâli, Kanûnsuzluğa Karşı Mücâdele Başladı mı?*"⁹⁰⁵, "*Müskirât Satan Yerler Kapatılıyor Ama... Şimdiye Kadar Alenen Müskirât Fûrûht ve İsti'mâline Müsâmaha Etmiş Olanlardan Hesâb Sorulmuyor, Acaba Ne İçin? Kapatılması Lâzımgelen Meyhâneler Pek Çoktur*"⁹⁰⁶, "*Eğer Hakkımız Yoksa Lûtfen Söyleyiniz! Teşvîk-i Müskirât Kanûnu mu?*"⁹⁰⁷.

Gazete yeni Kanun'un büyük zararlara sebebiyet verdiğini kamuoyuna ispat etmeye çalışmıştır: "*İlk İçki Fâciası, Müskirât Serbestîsi Başlar Başlamaz Bir Serhûş Polis İki Çocuğu Vurdu*"⁹⁰⁸, "*İçkiye Müsâade Edenlere İthâf, Müskirâta Müsâade Edileli Hergün Bir Vak'a! Men'-i Müskirât Kanûnu'nun İlga'sından Beri Serhûşluk Yüzünden Hergün Kanlı Bir Hâdise Oluyor!*"⁹⁰⁹, "*Serhûşluk Yüzünden Bir Arbede Daha*"⁹¹⁰, "*Evlâd Katli Serhûş Bir Bâbâ*"⁹¹¹. Özellikle Gayrimüslim orjinli Bomonti Fabrikası hakkında propagandalarını artırmıştır. Fabrikanın Müslüman bir ihtiyat zabıtine hakaret ettiği iddiasını sayfalarına taşıyarak kamuoyuna içki serbestîsinin Gayrimüslimleri "*şımarttığı*"nı göstermeye çalışmıştır: "*Bomonti'nin Küstâhlığı*"⁹¹², "*Bomonti'nin Hakareti, Rûmlar Hesâbına İhtiyât Zâbitlerimizi Tahkir Edenlere Haddleri Bildirilmelidir*"⁹¹³, "*Bomonti'nin İnkârı*"⁹¹⁴.

Men-i Müskirat Kanunu'nun önemli müdafilerinden biri de 2 Şubat 1925'te yayın hayatına başlayan *Hilâl-i Ahdar* gazetesidir. Gazete Kanun'un değiştirilmesinden yaklaşık 10 ay sonra çıkmaya başlamışsa da kamuoyunu yönlendirmiştir. Yeni Kanun'un tatbik edilmesine ve alenen içki içilmemesine dair yayınlar yapmıştır. İçki serbestîsinin zararlarını ortaya koyarak yeniden Men-i Müskirat Kanunu'na dönülmesi fikrini yaymaya çalışmıştır. Gazetenin ilk sayılarının neredeyse tamamı içkiyle mücadeleye dairdir. İlk sayısında Hilâl-i Ahdar Cemiyeti'nin TBMM'ye gönderdiği layihayı kamuoyuyla paylaşmıştır⁹¹⁵.

⁹⁰⁰ *Tevhîd-i Efkâr*, 21 Nisan 1340/21 Nisan 1924, No: 1017-4045, s. 3.

⁹⁰¹ *Tevhîd-i Efkâr*, 23 Nisan 1340/23 Nisan 1924, No: 1019-4047, s. 3.

⁹⁰² *Tevhîd-i Efkâr*, 23 Nisan 1340/23 Nisan 1924, No: 1019-4047, s. 3.

⁹⁰³ *Tevhîd-i Efkâr*, 27 Nisan 1340/27 Nisan 1924, No: 1022-4050, s. 1.

⁹⁰⁴ *Tevhîd-i Efkâr*, 28 Nisan 1340/28 Nisan 1924, No: 1023-4051, s. 4.

⁹⁰⁵ *Tevhîd-i Efkâr*, 29 Nisan 1340/29 Nisan 1924, No: 1024-4052, s. 5.

⁹⁰⁶ *Tevhîd-i Efkâr*, 30 Nisan 1340/30 Nisan 1924, No: 1025-4053, s. 3.

⁹⁰⁷ *Tevhîd-i Efkâr*, 17 Mayıs 1340/17 Mayıs 1924, No: 1040-4068, s. 2.

⁹⁰⁸ *Tevhîd-i Efkâr*, 21 Nisan 1340/21 Nisan 1924, No: 1017-4045, s. 4.

⁹⁰⁹ *Tevhîd-i Efkâr*, 17 Haziran 1340/17 Haziran 1924, No: 1071-4099, s. 1.

⁹¹⁰ *Tevhîd-i Efkâr*, 24 Haziran 1340/24 Haziran 1924, No: 1078-4106, s. 5.

⁹¹¹ *Tevhîd-i Efkâr*, 18 Temmuz 1340/18 Temmuz 1924, No: 1099-4127, s. 3.

⁹¹² *Tevhîd-i Efkâr*, 20 Şubat 1340/20 Şubat 1924, No: 956-3984, s. 3.

⁹¹³ *Tevhîd-i Efkâr*, 26 Mayıs 1340/26 Mayıs 1924, No: 1049-4077, s. 5.

⁹¹⁴ *Tevhîd-i Efkâr*, 26 Mayıs 1340/26 Mayıs 1924, No: 1049-4077, s. 5.

⁹¹⁵ Hilâl-i Ahdar, 2 Şubat 1341/ 2 Şubat 1925., s. 2-3.

Uzman doktorların içki aleyhindeki yazılarını sayfalarına taşıyarak kamuoyunu etkilemeye çalışmıştır. Mazhar Osman Bey'in "İçki Kurbânları"⁹¹⁶, Dr. Fahrettin Kerim'in "Niçin İçki Düşmanınız?"⁹¹⁷, "Rakının Aleni İsti'mâlinin Men'i Şâyân-ı Memnûniyet Neticeler Verdi"⁹¹⁸, Dr. Rıza Remzi'nin "İşçi Sıhhati ve İçki" başlıklı yazıları örnek gösterilebilir⁹¹⁹.

Gazete, Hilâl-i Ahdar Cemiyeti'nin Merkez ve şube teşkilatları hakkında bilgileri kamuoyuyla paylaşmıştır⁹²⁰. Türk basınında içki lehinde çıkan haberleri, yazıları ve sarhoşluktan kaynaklanan olayları "Hilâl-i Ahdar Takvîmi" ve "Yeşilay Gölgesinde" başlıkları altında kamuoyuyla paylaşmıştır⁹²¹. Yine Türkiye'de ve uluslararası alanda içkiyle mücadeleye dair gelişmeleri Türk kamuoyuna taşımıştır⁹²². Men-i Müskirat Kanunu'nun en fazla zararı içki

piyajasını ellerinde bulunduran Rumlara verdiği belirtmiştir⁹²³. Gazete, yayınladığı resimlerle içkinin insan sağlığına zararlarını somutlaştırmıştır. Örneğin, 16 Şubat 1925 tarihli gazete içki yüzünden tımarhaneye girip çıkan altmış yaşında ihtiyar bir adamın sedyeyle taşınırken çekilen resmini vermiştir⁹²⁴.

30 Mart tarihli gazete ise rakının kadehle içilmesinin yasak olmasını karikatürle tenkit etmiştir. Karikatürde fiçıyla rakı içen iki sarhoşun "Rakı yasak olduysa, fiçidan içmek de yasak değil ya!" sözlerine yer verilmiştir.⁹²⁵

⁹¹⁶ Mazhar Osman, "Hilâl-i Ahdar Cem'iyyeti ve Gazetesi", *Hilâl-i Ahdar*, 2 Mart 1341/ 2 Mart 1925.,C. 1, S. 3. s. 17-18.

⁹¹⁷ Fahrettin Kerim, "Niçin İçki Düşmanınız?", *Hilâl-i Ahdar*, 16 Şubat 1341/ 16 Şubat 1925.,C. 1, S. 2. s. 2-3.

⁹¹⁸ Fahrettin Kerim, "Rakının Aleni İsti'mâlinin Men'i Şâyân-ı Memnûniyet Neticeler Verdi", *Hilâl-i Ahdar*, 16 Mart 1341/ 16 Mart 1925.,C. 1, S. 4. s. 25.

⁹¹⁹ Rıza Remzi, "İşçi Sıhhati ve İçki"*Hilâl-i Ahdar*, 13 Temmuz 1341/ 13 Temmuz 1925.,C. 1, S. 6. s. 45-47.

⁹²⁰ *Hilâl-i Ahdar*, 16 Şubat 1341/ 16 Şubat 1925.,C. 1, No.2. s. 10-11.

⁹²¹ *Hilâl-i Ahdar*, 2 Şubat 1341/ 2 Şubat 1925.,C. 1, No.1. s. 5-8; *Hilâl-i Ahdar*, 16 Şubat 1341/ 16 Şubat 1925.,C. 1, No.2. s. 11, 15-16; *Hilâl-i Ahdar*, 2 Mart 1341/ 2 Mart 1925.,C. 1, No.3. s. 24.

⁹²² *Hilâl-i Ahdar*, 2 Mart 1341/ 2 Mart 1925.,C. 1, No.3. s. 23-24.

⁹²³ *Vatan*, 30 Eylül 1339/30 Eylül 1923, No:168, s. 3.

⁹²⁴ *Hilâl-i Ahdar*, 16 Şubat 1341/ 16 Şubat 1925.,C. 1, No.2. s. 13.

⁹²⁵ *Hilâl-i Ahdar*, 30 Mart 1341/ 30 Mart 1925.,C. 1, No.5. s. 31.

Men-i Müskirat Kanunu lehinde kamuoyunu etkileyen gazetelerden biri de Trabzon'da çıkmakta olan *İstikbâl* gazetesidir. Gazete, “*Men’-i Müskirât Kanûnu’nun Tes’iri*” başlıklı yazısında olduğu gibi Kanun’un faydalarına dair haberleri yayımlamıştır⁹²⁶. “*Müskirat Aleyhinde*” başlıklı haberde ise uluslararası alanda içkiye karşı tavrın geliştiğini Türk kamuoyuna ispat etmeye çalışmıştır⁹²⁷. İçki yasaklarına dair tarihi yazıları da sayfalarına taşımıştır. “*Serhûşlar Bölüğü*” başlıklı yazı buna örnek gösterilebilir⁹²⁸. Gazete vilayette kamuoyunu etkileyecek din adamları, gazeteci ve uzmanların Men-i Müskirat Kanunu lehine yazılarına yer vermiştir. Trabzon ulemalarından Hatipzade Emin’in “*Men’i Müskirâta Dâir*”⁹²⁹ ve Faik Ahmet Bey’in “*Men’i Müskirât*”⁹³⁰ başlıklı yazıları örnek gösterilebilir.

Ankara gazetelerinden “*Anadolu’da Yeni Gün*” başlangıçta Men-i Müskirat Kanunu’na kuşkuyla bakmıştır. Kanun’un tatbik edilemeyeceği düşüncesini “*Tal’isiz Kanun*” başlıklı yazıyla kamuoyuna taşımıştır. Zamanla gazetenin tavrı Men-i Müskirat Kanunu lehine dönmüştür. Gazete Kanun’un toplumsal hayata dair faydalarını takdir etmiş ve bu düşüncesini “*İstanbul’da Meyhâneler Çoğalıyor*”⁹³¹, “*Bir Serhûşun Derdesti*”⁹³², “*Men’-i Müskirât Kanunu’nun Tesiri*”⁹³³ başlıklı yazılarında ortaya koymuştur. Yine “*Almanya Müskirât İsti’mâli Aleyhinde*”⁹³⁴ başlıklı haberinde olduğu gibi uluslararası alanın içki aleyhinde olduğunu göstermeye çalışmıştır.

Kanun’un en önemli savunucularından biri de Sahibi ve Müdürlüğünü Eşref Edib, Başyazarlığını Mehmet Akif Beylerin yaptığı *Sebilürreşâd* dergisidir. Dergi Kanun’un faydalarına ve içkinin zararlarına dair makale ve haberleri sayfasına taşımıştır: “*İçki ve Kumâr*”⁹³⁵, “*Hasbihâl*”⁹³⁶, “*İçki Kalkıyor*”⁹³⁷, “*İçki Memnûiyyetinin Te’hîri*”⁹³⁸, “*Ümmülhabâis Müskirât Memnûiyyeti Te’hîri Etrâfında*”⁹³⁹, “*İstanbul’da Müskirâtın Men’i*”⁹⁴⁰, “*İçki Ve Fuhş*”⁹⁴¹, “*İçki Belâsı Hayât-ı Beytiyye, Bilhâssa Hayât-ı Zevciyyedeki*

⁹²⁶ *İstikbâl*, 22 Şubat 1337/22 Şubat 1921, No: 232, s. 2.

⁹²⁷ *İstikbâl*, 2 Ağustos 1337/2 Ağustos 1921, No: 369, s. 2.

⁹²⁸ *İstikbâl*, 12 Temmuz 1339/ 12 Temmuz 1923, No: 416, s. 2.

⁹²⁹ Hatibzade Emin, “Men’-i Müskirâta Dair”, *İstikbâl*, 21 Eylül 1339/ 21 Eylül 1923, S. 1017, s. 1

⁹³⁰ Faik Ahmet, “Men’-i Müskirât”, *İstikbâl*, 24 Eylül 1339/ 24 Eylül 1923, S. 1020, s. 1

⁹³¹ *Anadolu’da Yeni Gün*, 19 Eylül 1336/19 Eylül 1920, No: 34-414, s. 1.

⁹³² *Anadolu’da Yeni Gün*, 24 Teşrin-i Sâni 1337/24 Kasım 1921, No: 347-734, s. 2.

⁹³³ *Anadolu’da Yeni Gün*, 21 Mart 1337/21 Mart 1921, No: 182-561, s. 2.

⁹³⁴ *Anadolu’da Yeni Gün*, 1 Ağustos 1337/1 Ağustos 1921, No: 276-676, s. 2.

⁹³⁵ Pirfani, “İçki ve Kumâr”, *Sebilürreşâd*, 25 Mart 1337/25 Mart 1921, C. 19, S. 473, s. 46-47.

⁹³⁶ *Sebilürreşâd*, 16 Mayıs 1339/16 Mayıs 1923, C. 21, S. 528-529, s. 64-65.

⁹³⁷ *Sebilürreşâd*, 14 Haziran 1339/14 Haziran 1923, C. 21, S. 536-537, s. 131.

⁹³⁸ *Sebilürreşâd*, 21 Haziran 1339/21 Haziran 1923, C. 21, S. 538-539, s. 150-151.

⁹³⁹ Mehmet Akif, “Ümmülhabâis Müskirât Memnûiyyeti Te’hîri Etrâfında” *Sebilürreşâd*, 28 Haziran 1339/28 Haziran 1923, C. 21, S. 540-541, s. 164-165.

⁹⁴⁰ “İstanbul’da Müskirâtın Men’i”, *Sebilürreşâd*, 11 Teşrin-i Evvel 1339/11 Ekim 1923, C. 22, S. 567-568, s. 174-175.

⁹⁴¹ Mehmet Akif, “İçki ve Fuhş”, *Sebilürreşâd*, 27 Mart 1340/27 Mart 1924, C. 23, S. 594, s. 347-349.

Te'sîrâtı"⁹⁴², "*İçki ve Hayât-ı İctimâiyye*"⁹⁴³, "*İçki İçenler Kör Oluyor*"⁹⁴⁴. Kanun'un kaldırılması girişimlerine şiddetle karşı çıkmıştır. Kanunu değiştirmeye çalışanları protesto etmeye davet etmiştir. Kanunun muhafaza edilmesi taleplerini içeren telgraflarını sayfalarına taşımıştır: "*Men'-i Müskirât Kanûnu*"⁹⁴⁵, "*Men'-i Müskirât Lehinde Tezâhürât*"⁹⁴⁶, "*Halkın Ârzûsu Men'-i Müskirât Kanûnu'nun Ayniyle Muhâfaza Olunmasıdır*"⁹⁴⁷, "*İçki Aleyhinde Men'-i Müskirât Kanûnu'nun Muhâfazası İçin Halkın Mürâcaatları*"⁹⁴⁸, "*Halkın Efkârı Men'-i Müskirât Kanûnu'nun Muhâfazası Merkezindedir*"⁹⁴⁹, "*Tavas Müntehib-i Sânilerinin Talepleri*"⁹⁵⁰, "*Hâkimiyet-i Milliye Tecelliyâtı Bu da Gediz kazâ'sı Müslimânları Tarafından Gönderiliyor*"⁹⁵¹.

Kanun'un değiştirilmesinin dış dünyadaki etkilerini ortaya koyan haber ve makalelere yer vererek, kamuoyunu yönlendirmeye çalışmıştır: "*Men'-i Müskirât Kanûnu Etrâfında*"⁹⁵², "*Men'-i Müskirât Kanûnu'nun Ta'dilinden Fransızların Memnûniyyeti*"⁹⁵³. Yabancı devletlerin içkiyi yasaklama temayülünde olduklarına dair haberleri sayfalarına taşımıştır: "*Mısır'da Men'-i Müskirâta Doğru*"⁹⁵⁴, "*İtalya'da Müskirâtın Men'ine Doğru*"⁹⁵⁵, "*Avusturya'da Müskirât Memnûniyyeti*"⁹⁵⁶, "*Avrupa Mektûbları: Garp'ta Şarklılaşmak Cereyânı*"⁹⁵⁷, "*Müskirâtle Mücâdele Eden Bir Hristiyan Milleti*"⁹⁵⁸, "*İçki İle Mücâdele Asrımızın En Büyük İctimâî Hareketidir*"⁹⁵⁹, "*İçki İle Mücâdele Amerikalı Chonson'un İrâd Ettiği Konferans*"⁹⁶⁰. Dergi, devrin mebusları, aydınları, din adamları ve bilim insanlarından Men-i Müskirat lehine olanların görüş, düşünce ve çalışmalarını sayfalarına taşımıştır. Örneğin, Şeriye Vekaleti Tetkikat ve Telifat-ı İslamiye Heyet-i İlmiyesi Reisi Abdulaziz Çavuş'un

⁹⁴² Mehmet Akif, "İçki Belâsı", *Sebilürreşâd*, 17 Nisan 1340/17 Nisan 1924, C. 23, S. 597, s. 398-400.

⁹⁴³ Mehmet Akif "İçki ve Hayât-ı İctimâiyye", *Sebilürreşâd*, 24 Nisan 1340/24 Nisan 1924, C. 23, S. 598, s. 408-411.

⁹⁴⁴ İçki İçenler Kör Oluyor, *Sebilürreşâd*, 25 Kânûn-ı Evvel 1340/25 Aralık 1924, C. 25, S. 631, s. 109.

⁹⁴⁵ Mehmet Akif, "Şer'iyye Vekâletinin Tebdili", *Sebilürreşâd*, 6 Eylül 1339/6 Eylül 1923, C. 22, S. 557-558, s. 94-95.

⁹⁴⁶ "Men'-i Müskirât Lehinde Tezâhürât", *Sebilürreşâd*, 6 Eylül 1339/6 Eylül 1923, C. 22, S. 557-558, s. 96.

⁹⁴⁷ "Halkın Ârzûsu", *Sebilürreşâd*, 20 Eylül 1339/20 Eylül 1923, C. 22, S. 561-562, s. 126.

⁹⁴⁸ "İçki Aleyhinde", *Sebilürreşâd*, 4 Teşrîn-i Evvel 1339/4 Ekim 1923, C. 22, S. 565-566, s. 153-154.

⁹⁴⁹ "Halkın Efkârı", *Sebilürreşâd*, 8 Teşrîn-i Sâni 1339/8 Kasım 1923, C. 23, S. 574, s. 29-30.

⁹⁵⁰ "Anadolu'dan Yükselen Sesler", *Sebilürreşâd*, 29 Teşrîn-i Sâni 1339/29 Kasım 1923, C. 23, S. 577, s. 79.

⁹⁵¹ "Hâkimiyet-i Milliye Tecelliyâtı", *Sebilürreşâd*, 6 Kânûn-ı Evvel 1339/6 Aralık 1923, C. 23, S. 578, s. 900-901.

⁹⁵² "Men'-i Müskirât Kanûnu Etrâfında", *Sebilürreşâd*, 1 Teşrîn-i Sâni 1339/1 Kasım 1923, C. 23, S. 573, s. 15-16.

⁹⁵³ "Men'-i Müskirât Kanûnu'nun Ta'dilinden Fransızların Memnûniyyeti", *Sebilürreşâd*, 8 Teşrîn-i Sâni 1339/8 Kasım 1923, C. 23, S. 574, s. 30.

⁹⁵⁴ *Sebilürreşâd*, 14 Haziran 1339/14 Haziran 1923, C. 21, S. 536-537, s. 132.

⁹⁵⁵ "İtalya'da Müskirâtın Men'ine Doğru", *Sebilürreşâd*, 8 Teşrîn-i Sâni 1339/8 Kasım 1923, C. 23, S. 574, s. 30.

⁹⁵⁶ "Avusturya'da Müskirât Memnûniyyeti", *Sebilürreşâd*, 8 Teşrîn-i Sâni 1339/8 Kasım 1923, C. 23, S. 574, s. 30.

⁹⁵⁷ "Garp'ta Şarklılaşmak Cereyânı", *Sebilürreşâd*, 15 Teşrîn-i Sâni 1339/15 Kasım 1923, C. 23, S. 576, s. 39-40.

⁹⁵⁸ "Müskirâtle Mücâdele Eden Bir Hristiyan Milleti", *Sebilürreşâd*, 20 Kânûn-ı Evvel 1339/20 Aralık 1923, C. 23, S. 580, s. 128.

⁹⁵⁹ Ahmet Rıza, "İçki İle Mücâdele", *Sebilürreşâd*, 31 Temmuz 1340/31 Temmuz 1924, C. 24, S. 612, s. 219-221.

⁹⁶⁰ "İçki İle Mücâdele", *Sebilürreşâd*, 25 Eylül 1340/25 Eylül 1924, C. 24, S. 618, s. 308-309.

“İçkinin Hayât-ı Beşerde Açtığı Rahneler” başlıklı eserini beş yazı dizisi şeklinde yayımlamıştır⁹⁶¹. Mehmet Akif Bey tarafından Türkçeye çevrilen eser daha sonra basılarak halkın hizmetine sunulmuştur. Dergi, eseri okuyucularına tavsiye etmiştir⁹⁶². Bundan başka Mehmet Atıf Efendi'nin “Dîn-i İslâm'da Men'-i Müskirât” adlı risalesini de kamuoyuna önermiştir⁹⁶³. Halk Fırkası Mebuslarından Karasi Mebusu Hulusi⁹⁶⁴ (Zarplı) Bey'in Kanun lehine verdiği demeci, sayfalarına taşımıştır: “Karasi Meb'ûsu İle Mülâkat”⁹⁶⁵. Kimyager Mehmet Abdusselam Bey'in “İçki Mücâdelesini” başlıklı eserinden Men-i Müskirat Kanunu lehine bazı ifadelere yer vermiştir: “Mukaddes Kanûn”⁹⁶⁶.

Men-i Müskirat Kanunu'nun ciddiyetle tatbik edilmediği yönünde haberleri sayfalarına taşımıştır: “İleri Gazetesinden Aynen: Men'-i Müskirât Kanûnu Maskara Edilemez! Kanûn Nerede Kaldı?”⁹⁶⁷, “Rakının İçilmesi de Serbest Oldu”⁹⁶⁸, “İstanbul Meyhâne Şehri mi Oluyor?”⁹⁶⁹, “İçki Husûsunda İstanbul'a Mahsûs İmtiyâz”⁹⁷⁰, “Dans Şarap Kumâr”⁹⁷¹. Kanun'u eleştiren gazete ve dergilerin yazılarına cevaplar vererek propagandaları etkisizleştirmeye çalışmıştır: “Cumhûriyyet Devri'nde Kavânîn-i Şer'iyenin Tatbîk Olunamayacağı Da'vâsını Güdenler”⁹⁷², “Teceddüd”⁹⁷³, “Vatan Gazetesini İnsâfa Da'vet”⁹⁷⁴. Hilâl-i Ahdar Cemiyeti'nin kongrelerini, telgraflarını, faaliyetlerini, Merkez Heyeti'nin konuşmalarını sayfalarına taşıyarak adeta

⁹⁶¹ Abdulaziz Çavuş, “İçkinin Hayât-ı Beşerde Açtığı Rahneler”, *Sebilürreşâd*, 18 Kânûn-ı Sâni 1339/18 Ocak 1923, C. 21, S. 522, s. 10-11; Abdulaziz Çavuş, “İçkinin Hayât-ı Beşerde Açtığı Rahneler 2”, *Sebilürreşâd*, 2 Şubat 1339/2 Şubat 1923, C. 21, S. 523, s. 17-20; Abdulaziz Çavuş, “İçkinin Hayât-ı Beşerde Açtığı Rahneler”, *Sebilürreşâd*, 24 Mart 1339/24 Mart 1923, C. 21, S. 524, s. 25-28; Abdulaziz Çavuş, “İçkinin Hayât-ı Beşerde Açtığı Rahneler”, *Sebilürreşâd*, 12 Nisan 1339/12 Nisan 1923, C. 21, S. 525-526, s. 23-27; Abdulaziz Çavuş, “İçkinin Hayât-ı Beşerde Açtığı Rahneler”, *Sebilürreşâd*, 22 Nisan 1339/22 Nisan 1923, C. 21, S. 527, s. 49-54.

⁹⁶² “İçkinin Hayât-ı Beşerde Açtığı Rahneler”, *Sebilürreşâd*, 8 Teşrin-i Sâni 1339/8 Kasım 1923, C. 23, S. 574, s. 32.

⁹⁶³ “Dîn-i İslâm'da Men'-i Müskirât”, *Sebilürreşâd*, 14 Şubat 1340/14 Ocak 1924, C. 23, S. 588, s. 258.

⁹⁶⁴ Abdullah Hulusi Zarplı 1883'te Balıkesir'de doğdu. Eylül 1903'te Tıbbiyeye girdi. 3. sınıftayken sağlık nedenlerinden dolayı okulu bıraktı. Balıkesir'e dönüp, tarım ve ticaretle uğraştı. Belediye üyeliği ve başkanlığı görevinde bulundu. İzmir'in İşgaliyle Kuvayı Milliye Komutanlığına getirildi. Şimal Cephesi Ertuğrul Grubu emrinde Soma, Bergama, İnegöl, Beyşehir hatlarında komutanlık yaptı. Bu hizmetlerinden dolayı meclis kendisine kırmızı şeritli İstiklal Madalyası verdi. 642 oyla İkinci Dönem TBMM'ye Balıkesir Milletvekili seçildi. İktisat, Kavanin-i Maliye, Umur-ı Tasarrufiye, Ticaret ve yakılmış yerler için kurulan komisyonlarda çalıştı. Millî Mücadele'ye katılan memurların kıdemine dair kanun teklifi, bir öncelik önergesi, Genel Kurul'da bir konuşması vardır. 25 Mayıs 1968'de öldü. Bkz. Öztürk, *a.g.e.*, C. 3, s. 469-470.

⁹⁶⁵ “Karasi Me'bûsu İle Mülâkat”, *Sebilürreşâd*, 13 Kânûn-ı Evvel 1339/13 Aralık 1923, C. 23, S. 579, s. 112.

⁹⁶⁶ “Mukaddes Kanûn” *Sebilürreşâd*, 17 Kânûn-ı Sâni 1340/17 Ocak 1924, C. 23, S. 584, s. 190.

⁹⁶⁷ “Men'-i Müskirât Kanûnu Maskara Edilemez”, *Sebilürreşâd*, 17 Kânûn-ı Sâni 1340/17 Ocak 1924, C. 23, S. 584, s. 190.

⁹⁶⁸ “Rakının İçilmesi de Serbest Oldu”, *Sebilürreşâd*, 10 Temmuz 1340/10 Temmuz 1924, C. 24, S. 608, s. 158.

⁹⁶⁹ “İstanbul Meyhâne Şehri mi Oluyor”, *Sebilürreşâd*, 10 Temmuz 1340/10 Temmuz 1924, C. 24, S. 608, s. 158.

⁹⁷⁰ İçki Husûsunda İstanbul'a Mahsûs İmtiyâz”, *Sebilürreşâd*, 21 Ağustos 1340/21 Ağustos 1924, C. 24, S. 613, s. 240.

⁹⁷¹ “Dans, Şarap, Kumâr”, *Sebilürreşâd*, 13 Teşrin-i Sâni 1340/13 Kasım 1924, C. 25, S. 625, s. 12-13.

⁹⁷² Mehmet Akif, “Cumhûriyyet Devri'nde”, *Sebilürreşâd*, 29 Teşrin-i Sâni 1339/29 Kasım 1923, C. 23, S. 577, s. 74-77.

⁹⁷³ Mehmet Akif, “Teceddüd” *Sebilürreşâd*, 6 Kânûn-ı Evvel 1339/6 Aralık 1923, C. 23, S. 578, s. 86.

⁹⁷⁴ “Vatan Gazetesini İnsâfa Da'vet” *Sebilürreşâd*, 31 Kânûn-ı Sâni 1340/31 Ocak 1924, C. 23, S. 586, s. 22.

Cemiyet'in yayın organı görevini üstlenmiştir: “*Hilâl-i Ahdar Cem’iyyeti*”⁹⁷⁵, “*Me’bûsân-ı Kirâma Açık Mektûb*”⁹⁷⁶, “*İçki Memnûiyyetinin Ref’i Hakkında Hilâl-i Ahdar Cem’iyyeti’nin Protestosu*”⁹⁷⁷, “*Hilâl-i Ahdar Vilâyâtta Başlayan Hilâl-i Ahdar Teşkilâtına Dâir Bir Tamîm*”⁹⁷⁸, “*Hilâl-i Ahdar Teşkilâtı ve Fa’âliyyeti Taşralarda Te’sîs ve Tezâyüd Ediyor*”⁹⁷⁹, “*Hilâl-i Ahdarın Fa’âliyyeti*”⁹⁸⁰, “*Hilâl-i Ahdar Kongresi*”⁹⁸¹, “*Hilâl-i Ahdar*”⁹⁸², “*Hilâl-i Ahdar Cem’iyyeti’nin Mukarrerâtı*”⁹⁸³, “*Hilâl-i Ahdar Kâtib-i Umûmîliğinden Gönderilmiştir*”⁹⁸⁴, “*Hilâl-i Ahdar Cem’iyyeti Nizâmnâmesi*”⁹⁸⁵. Kanun’un değiştirilmesiyle birlikte asayiş olaylarının arttığını ispat etmeye çalışmıştır: “*İçki Yüzünden Husûle Gelen Müdhiş Cinayetler*”⁹⁸⁶, “*İçki Âfeti Kadınlar Arasında da İcrâ’-yı Tahrîbâta Başladı*”⁹⁸⁷.

C. Kanun’un Köşe Yazılarındaki Yansımaları

1. Kanun’u Destekleyen Köşe Yazıları

Dönemin basınında, Kanun lehinde önemli başyazı ve makaleler kaleme alınmıştır. Yazılar gazeteciler, doktorlar, bilim ve din adamları gibi kamuoyunda etkili kişiler tarafından yazılmıştır. Özellikle Kanun’un değiştirilmesi sürecinde artmıştır. Bunlardan dikkat çekenler şöyle verilebilir:

25 Mart 1921 tarihli *Sebilürreşâd* dergisinde Pirfani imzasıyla bir yazı kaleme alınmıştır. Yazar, Kanun’un kabul edildiği zaman büyük bir sevinçle ağladığını, gazete kâğıtlarını halen sakladığını ifade etmiştir. Ona göre, içki yasağı İslam Dünyası’nın gerçek reçetesidir. Kuran’a dayanan Kanun aynı zamanda halkın büyük bir arzudur. Meclis bunu çıkarmakla Kuran’ın emrini ve halkın isteğini yerini getirmiştir. Bu yolda yenilerini çıkarmaya devam etmelidir. Böylece Türkiye hem en gelişmiş ülkeler arasına girecek hem de

⁹⁷⁵ *Sebilürreşâd*, 1 Nisan 1336/1 Nisan 1920, C. 18, No.468, s. 236-237.

⁹⁷⁶ “*Me’bûsân-ı Kirâma Açık Mektûb*”, *Sebilürreşâd*, 9 Ağustos 1339/9 Ağustos 1923, C. 22, S. 549-550, s. 29-30.

⁹⁷⁷ “*İçki Memnûiyyetinin Ref’i Hakkında Hilâl-i Ahdar Cem’iyyetinin Protestosu*”, *Sebilürreşâd*, 13 Eylül 1339/13 Eylül 1923, C. 22, S. 559-560, s. 107-108.

⁹⁷⁸ “*Hilâl-i Ahdar*” *Sebilürreşâd*, 3 Kânûn-ı Sâni 1340/3 Ocak 1924, C. 23, S. 582, s. 155.

⁹⁷⁹ “*Hilâl-i Ahdar*”, *Sebilürreşâd*, 26 Haziran 1340/26 Haziran 1924, C. 24, S. 606, s. 127.

⁹⁸⁰ “*Hilâl-i Ahdar’ın Fa’âliyyeti*”, *Sebilürreşâd*, 31 Temmuz 1340/31 Temmuz 1924, C. 24, S. 610, s. 188.

⁹⁸¹ “*Hilâl-i Ahdar Kongresi*”, *Sebilürreşâd*, 30 Teşrin-i Evvel 1340/30 Ekim 1924, C. 24, S. 623, s. 390-396.

⁹⁸² “*Hilâl-i Ahdar*”, *Sebilürreşâd*, 13 Teşrin-i Sâni 1340/13 Kasım 1924, C. 25, S. 625, s. 9-11.

⁹⁸³ “*Hilâl-i Ahdar Cem’iyyeti’nin Mukarrerâtı*”, *Sebilürreşâd*, 20 Teşrin-i Sâni 1340/20 Kasım 1924, C. 25, S. 626, s. 26.

⁹⁸⁴ “*Hilâl-i Ahdar Kâtib-i Umûmîliğinden Gönderilmiştir*” *Sebilürreşâd*, 18 Kânûn-ı Evvel 1340/18 Aralık 1924, C. 25, S. 630, s. 26.(kapakta).

⁹⁸⁵ “*Hilâl-i Ahdar Cem’iyyeti Nizâmnâmesi*”, *Sebilürreşâd*, 25 Kânûn-ı Evvel 1340/25 Aralık 1924, C. 25, S. 631, s. (Kapak)

⁹⁸⁶ “*İçki Yüzünden Husûle Gelen Müdhiş Cinayetler*”, *Sebilürreşâd*, 14 Ağustos 1340/14 Ağustos 1924, C. 24, S. 612, s. 224.

⁹⁸⁷ *İçki Âfeti*, *Sebilürreşâd*, 25 Kânûn-ı Evvel 1340/25 Aralık 1924, C. 25, S. 631, s. 108-109.

Allah'ın rızasını kazanacaktır. Yazar, içkinin kaldırılması nedeniyle Meclise teşekkür etmiş, kumarın da yasaklanmasını rica etmiştir⁹⁸⁸.

29 Haziran 1923 tarihli *Antalya* gazetesinde Doktor Münir, “*Müskirât Hakkında Birkaç Söz*” başlıklı yazı kaleme almıştır. Yazısında Kanun'a rağmen içkinin kullanıldığını belirtmiştir. Ona göre İslam dininin yasakladığı Peygamber'in “*her kötülüğün anası*” olarak gösterdiği içkiye Müslüman halk yabancılar tarafından alıştırılmıştır. Yabancılar içkinin faydalı olduğunu iddia ederek halkı kandırmışlardır. Dr. Münir halkın halen içki kullanmaya devam etmesinin sebebini alkolün zararlarını bilmemesine bağlamıştır. Halkın aydınlatılmasının içkiyle mücadelede faydalı olacağını ifade etmiştir. Ardından içki çeşitleri ve alkolün vucuda verdiği zararlar hakkında bilgi vermiştir⁹⁸⁹.

Trabzon Ulemalarından Hatipzade Emin Bey, 20 Eylül 1923'te “*Men'-i Müskirâta Dâir*” başlıklı köşe yazısı kaleme almıştır. 23 Eylül 1923'te *İstikbal* gazetesinde yayımlanan yazıda Hatipzade Emin Bey Men-i Müskirat Kanunu'nun üç dört sene önce kabul edildiğini hatırlatmıştır. Ona göre, Kanun uygulama safhasında bazı suistimallere uğratılmıştır. Bununla beraber Türk toplumuna birçok fayda sağlamıştır. Müptelalar artık içkiyi kolaylıkla bulamıyor, gençler içki sofralarına katılamıyordu. Kanun'dan önce Trabzon'da içki içen çok sayıda Rum vardı. Mübadeleyle bunlar gitmiş, Trabzon “*tam bir Müslimân beldesi*” olmuştur. İslam dininde içki haram kılınmıştır. Buna rağmen bütçe açığını kapatma gerekçesiyle Kanun'un hükümet tarafından değiştirileceği haberleri alınmaktadır. Yapılacak değişiklik ise Kanun'un kaldırılmasını beraberinde getirecektir. Hatipzade Emin Bey, dinen yasaklanmış içkiyi serbest bırakmak isteyen mebusları şiddetle eleştirmiştir. Onları dine saldırmakla suçlamış ve Meclisten çekilmeye davet etmiştir. Dine aykırı kanunların halk tarafından benimsenmeyeceğini ifade etmiştir. Bütçe açığını içki ile kapatma girişiminin mantıklı bir davranış olmadığını belirtmiştir. Dini önemi fazla olan bu meseleye Hilafet makamının da müdahale etmesini istemiştir⁹⁹⁰.

İstikbal gazetesi başyazarı Faik Ahmet Bey, 24 Eylül 1923'te “*Men'-i Müskirât*” başlıklı yazı kaleme almıştır. Yazısında Kanun'un değiştirilmesi girişiminin kamuoyu tarafından yakından takip edildiğini belirtmiştir. Bu girişime ciddi bir direniş olduğunu ifade etmiştir. Hükümeti kamuoyunun sesine kulak vermeye davet etmiştir. Faik Ahmet Bey, direnişin halkın içinden doğduğunu ifade etmiştir. “*Halkın samîmî rûhundan kopup gelen bir ses Men'-i Müskirât Kanûnu'nun ta'dîl aleyhinde yükselir.*” Kanun'un değiştirilmesi adına Ankara'ya çekilen telgrafların ise halkı temsil etmediğini belirtmiştir. Bunların Ankara'dan ısmarlanan telgraflar olduğunu iddia etmiştir. Faik Ahmet Bey, Kanun'un sosyal alana ve sağlık hayatına önemli katkılar sağladığını, gençlerin alkole alışmasını engellediğini belirtmiştir. Kanun'da değişiklik yapılmadan

⁹⁸⁸ Pirfani, “İçki ve Kumâr”, *Sebîlürreşâd*, 25 Mart 1337/25 Mart 1921, C. 19, S. 473, s. 45-47.

⁹⁸⁹ Doktor Münir, “Müskirât Hakkında Birkaç Söz”, *Antalya*, 29 Haziran 1339/ 29 Haziran 1923, S. 250, s. 2.

⁹⁹⁰ Hatibzade Emin, “Men'-i Müskirâta Dâir”, *İstikbâl*, 21 Eylül 1339/ 21 Eylül 1923, S. 1017, s. 1

önce sadece içki içenlerin değil bütün vatandaşların düşünülmesi gerektiğini ifade etmiştir. Salgın hastalıkların tahribatına maruz kalan Anadolu halkının kanunun değiştirilmesi halinde sıkıntılarının artacağını belirtmiştir. İçkiden elde edilecek gelirin, sosyal ve sıhhi zararların yanında dikkate değer olmayacağını ifade etmiştir. Hükümet'in bu geliri başka kaynaklarla elde etmesini istemiştir. Çözüm önerisi olarak şunu göstermiştir: “*Rejiyi ilga’ edip tütün inhisârından elde edeceği milyonlardan bu kazancı hattâ çok fazlasıyla te’min eylemeli, ne yapmalı yapmalı her hâlde Men’-i Müskirât Kanûnu’na dokunmamalıdır.*”⁹⁹¹

Vatan gazetesi başyazarı Ahmet Emin'in 9 Ekim 1923'te “*İstanbul’da Men-i Müskirat*” başlıklı yazısı da Kanun lehinde değerlendirilebilir. Ona göre, İstanbul’un işgali sona erer ermez Kanun’un şehirde tatbik edilmesi doğru bir uygulamadır. Zira kanunlar bütün ülkeyi kapsamalıdır. Bugüne kadar sarhoşluk yüzünden çıkan olaylarda çok sayıda Türk vatandaşı kaybedilmiştir. Meyhaneler, “*Düşman bir unsûrun Türk vatandâşlarını soymada, ezmede, ahlâksızlığın değişik tohumlarını ekmede bir araçtır*”. Buraların kapatılmasından dolayı “*binlerce zavallı âile bugün bayrâm etmekle meşgûldür. Birçok âileler reislerini yeniden kazanacak. Rûm meyhânegilerinin cebine inen paralar Türk yavrularının maîşet seviyesini ıslâh için kullanılacaktır.*” Kanun ayrıca Rumların bir kısmına karşı cezai uygulamadır. Bu da diğer yönden memnuniyet vericidir. Ahmet Emin, Kanun’un içkiyle mücadelede ne gibi sonuçlar vereceğinin ise zamanla görüleceğini ifade etmiştir⁹⁹².

Ahmet Hamdi Bey, 18 Ekim 1923 tarihli *Tevhid-i Efkâr* gazetesinde kaleme aldığı “*Men’-i Müskirât Kanûnu ve Türkiye Bağcılığı*” başlıklı yazısında bağcılığın ortadan kalkmaması için Kanun’un değiştirilmesi gerektiği fikrinin yanlış olduğunu savunmuştur. Bağcılığın Kanun yürürlükteyken de yapılabileceğini belirtmiştir. Ona göre üzümün yaş olarak tüketimi artırılmalıdır. Devlet, bağcılığı bilimsel metotlarla geliştirmeli, bağcılara maddi destek sağlamalıdır. Yaş tüketimi uygun olmayan üzümler ise sadece ihracat amacıyla içki üretiminde kullanılabilir. Ahmet Hamdi Bey, ihracat amacıyla içki üretimine gerek kalmadan da bağcılığın yaşatılabileceği kanaatindedir. Ona göre tedbirleri almadan bağcılığa zarar veriyor diye Kanun’u değiştirmek “*Teşvik-i müskirât*”tan başka bir şey değildir. İki üç bin kişinin ekonomik çıkarı için bütün halkın sağlığı ve geleceği tehlikeye atılamaz. Hamdi Bey, Hükümetin Kanun’u değiştirmek istemesinin gerçek sebeplerini açıklamaya davet etmiştir⁹⁹³.

Tevhid-i Efkâr gazetesi başyazarı EbuZZiya Velid Bey, 28 Ekim 1923'te “*İrticâ’ Hezeyânı*” başlıklı yazısında değişiklik teklifi veren Hükümet mensuplarını eleştirmiştir. Ona göre, Ankara’da “*acemî, beceriksiz ve akâdesiz*

⁹⁹¹ Faik Ahmet, “Men’-i Müskirât”, *İstikbâl*, 24 Eylül 1339/ 24 Eylül 1923, S. 1020, s. 1

⁹⁹² Ahmet Emin, “İstanbul’da Men’-i Müskirât, *Vatan*, 9 Teşrin-i Evvel 1339/9 Ekim 1923, S. 177, s. 1.

⁹⁹³ Ahmet Hamdi, “Men’-i Müskirât Kanûnu ve Türk Bağcılığı”, *Tevhid-i Efkâr*, 18 Teşrin-i Evvel 1339/18 Ekim 1923, S. 831-8359, s. 4.

avukatların” ellerinde ara sıra başvurulan “irticâ’ silâhı” vardır. Bunlar zor durumda kaldıklarında irtica kelimesini kullanarak farklı düşünenleri korkutma ve susturma metodunu izlemektedir. Ebuzziya, Kanun’un kaldırılmamasını istedikleri için kendilerine dini mürteci damgasının vurulmaya çalışıldığını iddia etmiştir. Bir irticadan bahsediliyorsa bunu Ankara’da “*Zimâmdârân-ı Hükümet’in etrafına toplanan tayfa*”nın yaptığını ifade etmiştir. Cumhuriyet prensiplerine dayandığını iddia eden Hükümetin halkın istekleri doğrultusunda hareket etmesini tavsiye etmiştir⁹⁹⁴.

Mehmet Akif (Ersoy) Bey, 1 Kasım 1923 tarihli *Sebilürreşad* dergisinde “*Men’-i Müskirât Kanûnu Etrâfında*” başlığıyla kaleme aldığı yazısında, halkın çekmiş olduğu telgraflarla Kanun’un değiştirilmesine karşı olduklarını gösterdiklerini belirtmiştir. Meclisin halkın iradesine saygı göstererek teklifi reddetmesini istemiştir. Akif, Kanun’un değiştirilmesinin yurt dışındaki etkisini ortaya koymaya çalışmıştır. Ona göre, Türkiye’nin İslam Dünyası nezdinde değerini düşürmeye çalışanlar vardır. Türkiye’nin İslam Dünyası’ndaki önderliğini kırma adına propagandalar yapmaktadırlar. Men-i Müskirat Kanunu’nu değiştirmek bunlar için bulunmaz bir fırsat olmuştur. Bu konuda ortaya atılan propagandalar İslam Dünyası’nı olumsuz etkilemektedir. Akif, Bombay’da çıkmakta olan *Bombay Chronicle* gazetesinin, Ekim 1923 tarihli nüshasında çıkan bir mektubun tercümesini kamuoyuna sunmuştur. Gazeteye gönderilen mektupta Ankara’da Meclisin Men-i Müskirat Kanunu’nu kaldırdığı için Şeyhülislam Musa Kazım Efendi’nin istifa ettiğine dair iddiaların çıktığı belirtilmiştir. Bu iddiaların bazı İngiliz gazetelerinin İslam aleyhinde yaptıkları propagandanın sonucu olabileceği ifade edilmiştir. Hindistan, Mısır, Rusya, Afganistan ve diğer İslam topluluklarından kurulacak daimi bir müşavere heyetinin Ankara Şeriye Vekaleti nezdinde görevlendirilmesi teklif edilmiştir. Akif, mektuptan yola çıkarak İslam Dünyası’nın Türk milletini önder olarak tanıdığını belirtmiştir. propaganda yapanlara malzeme verilmemesini istemiştir⁹⁹⁵.

Ebuzziya Velid Bey, 17 Kasım 1923’te “*Müskirât Kanûnu ve Şer’iye Vekili*” başlıklı yazı kaleme almıştır. Yazısında öncelikle İstanbul’a gelmiş bulunan Kazım Karabekir Paşa ile yaptığı görüşmeden bahsetmiştir. Karabekir Paşa’ya Men-i Müskirat Kanunu’yla ilgili düşüncelerini sormuştur. Kazım Karabekir Paşa’nın meseleye bakışı şöyledir: “*Müşârünileyh kendisinin Büyük Millet Meclisi’nce Men’-i Müskirât Kanûnu’nun tatbikinden evvel Vilâyât-ı Şarkîyyede müskirât isti’mâlini men’ ettiğini ve bu memnûiyyetin hareket-i milliyemizi teshîl ve takviye husûsunda büyük fâideler husûle getirdiğini te’mîn eyledi. Kâzım Karabekir Pâşa elhâletü hâzihi dahi müskirâtın tekrar isti’mâline*

⁹⁹⁴ Ebuzziyazade Velid, “İrticâ Hezeyânı”, *Tevhîd-i Efkâr*, 28 Teşrîn-i Evvel 1339/28 Ekim 1923, S. 841-3869, s. 1.

⁹⁹⁵ “Men’-i Müskirât Kanûnu Etrâfında”, *Sebilürreşad*, 1 Teşrîn-i Sâni 1339/1 Kasım 1923, C. 23, S. 573, s. 15-16.

müsâade edilmesine kat'îyyen tarafdâr değildir. Üzüm bağlarını kurtarmak icâb ediyorsa, üzümünden sanâyi'de ve eczâ'cılıkta isti'mâl edilmek ve ihrâcât yapmak üzere ispirto i'mâline müsâade olunabileceği ve bu sûretle bağların kurtarılabilceği mütâlâa-i makûlesinde bulunurlar."

Ebuzziya Bey'e göre Kanun'un ülkenin ziraatine, ticaretine ve ekonomisine hiçbir zararı yoktur. Değişikliğe dair mebuslar düşüncelerini açıklamaktadırlar. Bununla beraber Şeriye Vekili Mustafa Fevzi Efendi görüş beyan etmemektedir. Görevi dini kuralları muhafaza etmek olan Şeriye Vekili Mustafa Fevzi Efendi'nin bu tavrı medeni cesaretin olmadığını göstermektedir. Ebuzziya Bey, onun bu tavrının sebebini Hükümeti zor durumda bırakmak istememesine bağlamıştır⁹⁹⁶.

Ebuzziya Velid Bey, 26 Kasım 1923'te "*Müskirât Kanûnu Düşmanlığı*" başlıklı yazısında ise Kanun'un değiştirilmesini isteyenlerin gerekçelerini eleştirmiştir. Ona göre Men-i Müskirat Kanunu, Milli Mücadele yıllarında bir ihtiyaçtan doğmuş ve halk tarafından benimsenmiştir. Milli Mücadele yıllarında halkın Hükümete olan desteğine olumlu katkı sağlamıştır. Tatbik edilemediği düşüncesi yanlıştır. Kanun'a aykırı hareket edenler alt sınıftan ziyade üst sınıfa mensupturlar. Ebuzziya Bey, Kanun'la beraber asayiş olaylarının yarıya indiğinin resmi istatistiklerce kanıtlandığını belirtmiştir. Bağcılığın yok olacağı fikrine de karşı çıkmıştır. Kanun'un bütçe açığına sebep olduğu gerekçesini de temelsiz bulmuştur. Üç beş milyon lira gelir elde edilecek diye 10 milyon kişinin hayatının tehlikeye atılamayacağını ifade etmiştir. Men-i Müskirat Kanunu'nun Meclis çalışmalarının en değerlisi olduğunu belirtmiştir. Ebuzziya Kanun'un kaldırılmasının dinen sakıncalarını şöyle ifade etmiştir: "*Sonra Türkiyye Cumhûriyyeti'nin dîni, resmen dîn-i İslâm'dır. Vaktiyle müskirâtın isti'mâline devlet cevâz vermemekle beraber agmâz-ı ayn eyliyordu. Fakat bugün müskirât mâdemki kanûnen men'edilmiştir. Bir devlet-i İslâmiyye olan Türkiyye Cumhûriyyeti bundan sonra Müslimânlar müskirât isti'mâl edebilirler diye yeni bir kanûn isdâr edemez*"⁹⁹⁷.

Mehmet Akif, 29 Kasım 1923 tarihli *Sebîlürreşâd* dergisinde "*Cumhûriyyet Devri'nde Kavânîn-i Şer'iyyenin Tatbîk Olunamayacağı Da'vâsını Güdenler*" başlığıyla kaleme aldığı yazısını *Akşam* gazetesi başyazarı Necmettin Sadak'ın⁹⁹⁸ hadd-i şer'i cezasını eleştiren makalesi üzerine yazmıştır. Akif, Necmettin Bey'in düşüncelerini eleştirmiştir. Onun, hadd-i şer'i cezasının

⁹⁹⁶ Ebuzziyazade Velid, "Müskirât Kanûnu ve Şer'iyye Vekili", *Tevhîd-i Efkâr*, 17 Teşrîn-i Sâni 1339/17 Kasım 1923, S. 861-3889, s. 1.

⁹⁹⁷ Ebuzziyazade Velid, Müskirât Kanûnu Düşmanlığı", *Tevhîd-i Efkâr*, 26 Teşrîn-i Sâni 1339/26 Kasım 1923, S. 870-3898, s. 1.

⁹⁹⁸ Devlet adamı ve gazeteci yazar Necmettin Sadak, 1890'da İsparta'da doğdu. 1953'te Ankara'da vefat etti. Galatasaray Lisesi ve Paris Lyon Üniversitesi mezunudur. Bir süre Milli Eğitim Bakanlığı Telif ve Tercüme Kurulu'nda çalıştıktan sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'ne girdi. Kazım Şinasi ve Ali Naci Karacan ile birlikte 1918'de *Akşam* gazetesini kurdu ve gazetenin başyazarlığını yaptı. Cumhuriyetten sonra 1947'de Sivas Milletvekili ve Dışişleri Bakanı oldu. Bkz. İhsan Işık, *Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi*, C. 3., Elvan Yay., Ankara 2004, s. 1533.

Cumhuriyet rejimine yakışmadığı ifadesine karşı çıkmıştır. Cumhuriyetin halk egemenliği olduğunu, Türk halkının ise sosyal bünyesine uyan kanunları benimseyeceğini belirtmiştir. Asıl Frenk kanunları gibi Türk halkına hitab etmeyen yasaların uygulanamayacağını savunmuştur. Hadd-i şer'i cezasını Türk halkının %95'inin onayladığını sadece %5'lik "*serhōş takımının*" buna karşı çıktığını iddia etmiştir. Akif'e göre, mesele hadd-i şeri değildir. Gerçek amaç şer'i kanunlara saldırmaktır. Önceden bunlara yabancılar saldırırken şimdi "*ülkenin ba'zı evlâdları*" bu görevi üstlenmiştir. Akif bu düşüncesini şu cümleyle ortaya koymuştur: "*Bugün Müslimânlık kendi diyârında garîb kaldı*"⁹⁹⁹.

Kanun'un değiştirilmesi sürecinde *Tevhid-i Efkâr* gazetesinde İstanbul Darülfünü'nda Türk Edebiyatı Tarihi Müderrislerinden Köprülüzade Mehmet Fuat Bey'in üç makalesinden oluşan bir yazı dizisi yayımlanmıştır. Fuat Köprülü, yazı dizisine başlamadan önce, Türkiye'de içkinin yasaklanması, meyhanelerin kapatılması ve sarhoşların cezalandırılmasının yeni bir uygulama olmadığını ifade etmiştir. Bunun asırlardan beri değişik safhaları bulunduğunu, meseleyi incelemenin bugünlerde faydalı olacağını belirtmiştir. Men-i Müskirat Kanunu lehinde veya aleyhinde olanların, vereceği bilgileri istedikleri gibi yorumlayabileceklerini, bir bilim adamı olarak kendisinin objektif kalacağını ifade etmiştir. Köprülü, "*Târihimizde "Müskirât" Mes'alesi*" başlığıyla kaleme aldığı yazıların ilkinde, Anadolu Türkleri arasında içki kullanımının eski devirlerden beri var olmakla beraber Hristiyanlar ile ilişkilerinden sonra arttığını belgelerle ortaya koymuştur¹⁰⁰⁰. İkinci yazısında Sokullu Mehmet Devri'nde Müslümanlara uygulanan içki yasağı girişimlerini ve Hristiyanların bu süreçteki olumsuz rolüne deyinmiştir. Hristiyanların evlerini nasıl meyhanelere çevirdiklerini, sarhoş olup Müslümanları rahatsız ettiklerini göstermiştir¹⁰⁰¹. Köprülü son yazısında ise III. Murat, I. Ahmet, IV. Murat ve Köprülüler Devri'nde içkiyle mücadeleyi Evliya Çelebi seyahatnamesi ve Raşit tarihinden verdiği örneklerle ortaya koymuştur. İçki piyasasının Rumların elinde bulunduğunu belirtmiş, bütün girişimlere rağmen içkiyle mücadelede zafere ulaşamadığı sonucuna ulaşmıştır¹⁰⁰².

Tarihçi Ahmet Refik Bey¹⁰⁰³ de 18 Şubat 1924 tarihli *Tevhid-i Efkâr*'da "*Târihimizde İşret İbtîlâ'sı*" başlıklı yazı kaleme almıştır. Yazıda içki

⁹⁹⁹ Mehmet Akif, "Cumhûriyyet Devri'nde Kavânîn-i Şer'iyyenin Tatbîk Olunamayacağı Da'vâsını Güdenler", *Sebilürreşâd*, 29 Teşrin-i Sâni 1339/29 Kasım 1923, C. 23, S. 577, s. 74-77.

¹⁰⁰⁰ Köprülüzade Mehmet Fuat, "Târihimizde Müskirât Mes'alesi 1", *Tevhid-i Efkâr*, 24 Kânûn-ı Evvel 1339/24 Aralık 1923, S. 897-3925, s. 3.

¹⁰⁰¹ Köprülüzade Mehmet Fuat, "Târihimizde Müskirât Mes'alesi 2", *Tevhid-i Efkâr*, 27 Kânûn-ı Evvel 1339/27 Aralık 1923, S. 901-3929, s. 3.

¹⁰⁰² Köprülüzade Mehmet Fuat, "Târihimizde Müskirât Mes'alesi 3", *Tevhid-i Efkâr*, 3 Kânûn-ı Sâni 1340/3 Ocak 1924, S. 908-3936, s. 4.

¹⁰⁰³ Tarihçi-yazar Ahmet Refik (Altınay) 10 Ekim 1880'de İstanbul'da doğdu. 1937'de vefat etti. Kuleli İdadisi ve Harbiye Mektebi mezun oldu. Askeri okullarda öğretmenlik yaptı. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Darülfünun'da tarih dersleri verdi, profesörlüğe yükseldi. 1924'te Tarih-i Osmanî Encümeni Başkanlığına getirildi. *İkdam*, *Yeni Mecmua* ve *Tarih Encümeni Mecmuası* gibi yayın organlarında yazılar yazdı. Çoğu

alışkanlığının tarihte “rezaletlere” sebep olduğu ifade edilmiştir. Ahmet Refik Bey alkol bağımlılığının Osmanlı Devleti’nde sadece halkta değil vezirler hatta şeyhler arasında yaygın olduğu bilgisini vermiştir. İçki yasaklarının halka uygulandığını, saray yöneticileri ve üst düzey devlet idarecilerinin içki içmeye devam ettiklerini ifade etmiştir. Ona göre Osmanlı Devleti’nde sarhoşluklarıyla ünlenmiş üst düzey devlet adamları şunlardır: Defterdar Murat Çelebi, Nişancı Firuz, Şeyh Sarhoş Bali Efendi, Vezir Özdemiroğlu Osman Paşa, Ferhat Paşa’nın Gulamlarından Mustafa, Sultan İbrahim’in Sadrazamı Ahmet Paşa’nın kardeşi ve Kethüdası İbrahim Ağa, Köprülü Fazıl Ahmet Paşa. Ahmet Refik Bey. Sarhoşluk yüzünden özellikle Sultan İbrahim Devri’nde istenmeyen olayların yaşandığını belirtmiştir. Sarayda ve devlet ricali arasında içki sofralarının sıklıkla kurulduğunu belgelerle kamuoyuna sunmuştur¹⁰⁰⁴. Ahmet Refik Bey’in yazısı Men-i Müskirat Kanunu’yla doğrudan ilişkilendirilebilir. Men-i Müskirat Kanunu da büyük oranda halka uygulanmaktaydı. Birçok üst düzey birçok devlet adamı, zengin sınıf Kanun’a riayet etmemekteydi. Ahmet Refik’in yazısında verilen bir diğer mesaj da içki nedeniyle istenmeyen olayların meydana gelmesiydi. Bu gerçek ortaya koyularak içkiden uzaklaşma adına toplumsal mesaj verilmiştir.

Kanun’un değiştirilmesinden sonra eleştirel yazılar kaleme alınmıştır. Yeni Kanun’un olumsuzlukları ortaya konularak kamuoyu nezdinde Men-i Müskirat Kanunu’na dönüş arzusu canlandırılmaya çalışılmıştır. 14 Nisan 1924 tarihli *Tevhid-i Efkâr* gazetesinde Küçük Bey imzasıyla kaleme alınan “*Yeni Müskirât Kanûnu’nun Men’ettiği Müskirât!*” başlıklı yazıda yeni Kanun’un gerçekte içkiyi tamamen serbest bıraktığı iddia edilmiştir. Lokanta ve benzeri yerlerde bira, likör gibi içkilerin serbest bırakılması eleştirilmiştir. Bu durumda yasak olan nedir, ruhsat almadan içki yapmak mı, yasak olan bira, likör gibi içkiler değil de nedir, rakı mı? soruları sorulmuş, Kanun’da içkiden başka her şeyin yasak olduğu belirtilmiştir. Yazara göre, yeni Kanun’la bira ve likör gibi içkilerin alkolsüz olduklarının ilan edilmesiyle kimya kanunlarını alt üst eden bir keşifte bulunulmuştur. Yine içkilerin hastalara, çocuklara ve yaşlılara ilaç olarak verilmesi tavsiye edilmiştir¹⁰⁰⁵.

Hükümetin yayın organı *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesinin 1 Mayıs 1924 tarihli nüshasında Dr. Ahmet Münir imzasıyla kaleme alınan “*İçki Nasıl Bir Derddir?*” başlıklı yazı da önemlidir. Dr. Ahmet Münir, içkinin insan sağlığındaki zararlarını yurt dışından verdiği örneklerle ortaya koymuştur. Ona göre, Amerika’da yerliler içki yüzünden yok olmuşlardır. İçki insanların beyinlerine zarar vererek onları istem dışı hareketlere sevk eder. Yüzlerde ince

bestelenmiş birçok şarkısı vardır. Alkole aşırı düşkünlüğüyle tanınırdı. *Memalik-i Osmaniye’de Demirbaş Şarl, Anadolu’da Türk Aşiretleri, Katip Çelebi* gibi yüzden fazla eseri vardır. Bkz. İhsan Işık, *Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi*, C. 1., Elvan Yay., Ankara 2004, s. 53-54.

¹⁰⁰⁴ Ahmet Refik, “Târihimizde İşret İbtîlâ’sı”, *Tevhid-i Efkâr*, 18 Şubat 1340/18 Şubat 1924, S. 954-3982, s. 3.

¹⁰⁰⁵ Küçük Bey, “Yeni Men’-i Müskirât Kanûnu’nun Men’ettiği Müskirât!”, *Tevhid-i Efkâr*, 14 Nisan 1340/14 Nisan 1924, S. 1010-4038, s. 3.

damarları kızartır, kanın pıhtılaşmasını engelleyerek vücudun direncini azaltır. Uykuda kâbuslar gördürür. Zaman zaman karaciğerde, mide ve kalp hizasında ağrılara neden olur. Bazen kalpten öldürür. Karaciğeri büyütür. Midede öldürücü hastalıklar yapar. Deride ergenlik sivilceleri çıkmasına neden olur. Egzema vesair deri hastalıklarını artırır. Sinirleri harap ederek felç, körlük, frengi gibi hastalıklarla sigara alışkanlığına neden olur. Akıl dengesini bozarak delirmeye sebebiyet verir. İnsan ömrünü azaltır. Ne kadar az içilirse içilsin vücuda zarar verir. Cinayet gibi suçlara da yol açar. Fransa Adliye Vekaletinin istatistiklerine göre, cinayetlerin %9,5'i, cinnetlerin %14'ü sarhoşluk nedeniyledir. Doktor Bonhoffer'in incelemelerine göre suçluların 100'de 70'i içki mübtelasıdır. Ahmet Münir, içkinin insan sağlığına zararlarını anlattıktan sonra gençlere alkollü içeceklerden uzak durmayı tavsiye etmiştir.¹⁰⁰⁶

Yeni Müskirat Kanunu'yla birlikte asayiş olaylarının arttığına dair yazılar kaleme alınmıştır. İzmir'de yayımlanmakta olan *Anadolu* gazetesinin 10 Aralık 1924 tarihli nüshasında S.Ğ. imzasıyla “*Kuşbakışı*” başlıklı bir yazı kaleme alınmıştır. Yazar, kendisinin de içki içen biri olarak Men-i Müskirat Kanunu'nu çıkaranlara düşman kesildiğini belirtmiştir. Bununla beraber Kanun'un değiştirilmesinden sonra “*dehşed verici manzaralarla*” karşılaştığını ifade etmiştir. Müptelaların birbirleriyle yarışırıcısına içki içtiklerini, sarhoş olduktan sonra kavga ettiklerini, tabancalarını, bıçaklarını çekerek bir birlerini yaralayıp öldürdüklerini belirtmiştir. Yine evlerine dönen sarhoşların eşlerini ve çocuklarını dövdüklerini ifade etmiştir. Men-i Müskirat Kanunu'nun değerini şimdi daha iyi anladığını, içkiyle mücadeleye sempatiyle bakmaya başladığını itiraf etmiştir.¹⁰⁰⁷

Ahmet Rıza, *Sebilürreşâd* dergisinde 31 Temmuz 1924 tarihinde “*İçki İle Mücâdele*” başlıklı bir yazı kaleme almıştır. Yazısında Birinci Dönem TBMM'nin Men-i Müskirat Kanunu'nu çıkararak tarihte şerefli yerini aldığını belirtmiştir. Bununla beraber İkinci Dönem TBMM'nin Kanun'u kaldırarak tüm kazanımları yok ettiğini ifade etmiştir. Bundan sonraki amacın kamuoyunun aydınlatılarak Men-i Müskirat Kanunu'na yeniden dönülmesine kadar mücadeleye devam edilmesi olduğunu belirtmiştir. Amerika ve Avrupa'dan örnekler vererek Türkiye'de içkiyle mücadelenin yeniden düzenlenmesi gerektiğini savunmuştur.¹⁰⁰⁸

Kanun'un değiştirilmesi için kamuoyunu yönlendirmiş olan *Akşam* gazetesi asayiş olaylarının artmasıyla rahatsızlığını kamuoyuyla paylaşmıştır. Necmeddin Sadak, 5 Ocak 1925'de *Akşam* gazetesinde kaleme almış olduğu “*İstanbul'un Âsâyişi*” başlıklı yazısında sarhoşluk yüzünden işlenen suçların çoğalmasının Men-i Müskirat Kanunu'nu savunanları haklı çıkardığını

¹⁰⁰⁶ Ahmet Münir, “İçki Nasıl Bir Derddir?”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 1 Mayıs 1340/ 1 Mayıs 1924, S. 1111, s. 2.

¹⁰⁰⁷ S.Ğ., “Kuş Bakışı”, *Anadolu*, 10 Kanun evvel 1340/10 Aralık 1924, S. 3141, s. 2.

¹⁰⁰⁸ Ahmet Rıza, “İçki İle Mücâdele”, *Sebilürreşâd*, 31 Temmuz 1340/31 Temmuz 1924, C. 24, S. 612, s. 219-221.

belirtmiştir. Rakının kesin olarak yasaklanmasını Hükümetten istemiştir. TBMM'nin yanı başında içilmemesi gerektiğini ifade etmiştir. Son Kanun'dan sonra rakı kaçakçılığının da arttığını Hükümetin içkiden eskisi kadar bile vergi alamadığını belirtmiştir¹⁰⁰⁹. Necmettin Bey'in yazısı *Tevhid-i Efkâr* gazetesinde "ha şöyle" başlığıyla "îmâna geldiniz mi?" ibaresiyle karşılanmıştır¹⁰¹⁰.

Necmettin Sadak Bey 25 Ocak 1925 tarihli *Akşam* gazetesinde ise "Serhòşluğa Karşı" başlıklı yazısında Hükümetin rakının yasaklanması kararını uygulamak için sarhoşluğa karşı şiddetle hareket etmesi gerektiğini belirtmiştir. Ceza Kanunu'nun sarhoşluğa ait maddelerinin tatbik edilmesini istemiştir. Basın suçlarına karşı sert hükümler koymak isteyen mebuslardan, ülkenin genel ahlakı, sıhhati ve asayişiyile ilgili olan bu meselede de aynı hassasiyeti göstermelerini rica etmiştir¹⁰¹¹.

2. Kanun'u Eleştiren Köşe Yazıları

Men-i Müskirat Kanunu aleyhinde devrin basınında gazeteciler, ilim adamları ve doktorlar tarafından önemli yazılar kaleme alınmıştır. Dikkat çeken köşe yazıları şöyle verilebilir: 11 Aralık 1922 tarihli *Akbaba* dergisinde Akbaba imzasıyla "İçkiye Dair" başlığıyla kaleme alınan yazıda içkinin toplumsal bir gerçek olduğu, yasağa rağmen içilmeye devam edileceği şöyle ifade edilmiştir:

"En güzel caddelerimize meyhâneler sıralanmıştır ve en zenginimizden en fakîrimize kadar, hepimiz içeriz: Şampanya olmazsa şarap, şarap olmaz bira, bira olmaz rakı!"

Kenar mahallelerde oturanlar, kocalarının geldiğini kapı çalınmadan on dakika evvel anlarlar. Çünkü efendi, daha sokağın köşesini dönerken na'rayı savurmuştur!

Fakat şimdi, şimdi ne olacak... Yaz, kış, bütün vücûdundan ter yerine ispirto sızan bu tiryâkiler ne yapacak?..

İhtiyâr ânneler, geceyarısı eve kör kandîl gelen hâşârı oğullarının hâline bakar da:

-İlâhi bir şeyciniz demem fitil fitil burnundan gelsin!..

Diye inkisâr ederlerdi. Bâri bu yoksuzluk günlerinde o beddualar kabul olunsa!..

Güzel bir fıkra vardır, serhòşun birine:

¹⁰⁰⁹ Necmettin Sadak, "İstanbul'un Âsâyişi", *Akşam*, 5 Kânûn-ı Sâni 1341/5 Ocak 1925, S. 2240, s. 1; *Hilâl-i Ahdar*, 16 Şubat 1341/ 16 Şubat 1925.,C. 1, No.1. s. 14.

¹⁰¹⁰ *Hilâl-i Ahdar*, 16 Şubat 1341/ 16 Şubat 1925.,C. 1, No.1. s. 14.

¹⁰¹¹ Necmettin Sadak, "Serhòşluğa Karşı", *Akşam*, 25 Kânûn-ı Sâni 1341/25 Ocak 1925, No: 2260, s. 1; *Hilâl-i Ahdar*, 16 Şubat 1341/ 16 Şubat 1925.,C. 1, S. 1. s. 14.

-İç bakalım koca Bekrî, iç!... demişler, yarın ahrette bütün bunlar burnundan gelecek!.. herif, tatlı bir tebessümle:

-Eyvallah erenler, demiş, doldurr, doldurr yine içeriz!..”¹⁰¹²

16 Nisan 1923 tarihli *Akbâbâ* dergisinde Karga imzasıyla “Hiç İçilmeyecek mi?” başlığıyla kaleme alınan bir başka yazıda, yasaklanmasına rağmen müptelaların bir çaresini bularak meyhanelerde, birahanelerde, kırlarda, parklarda veya başka yerlerde içki içmeye devam edeceklerini tarihi bir fıkra ile ispat edilmeye çalışılmıştır. Fıkraya göre içkinin yasak olduğu bir zamanda iki Bektaşî Edirnekapı’ya giderek küçük bir mezarın içine girmiş ve içmeye başlamışlardır. Bu sırada oradan geçen polisler bunları görünce yakalama girişiminde bulunmuşlardır. Bektaşîler önce davranarak: “Be adamlar dünyada rahat vermediniz, bari ahrette olsun yakamızı bırakın!” deyince polisler gülüp geçmişlerdir¹⁰¹³.

Kanun’un değiştirilmesine dair teklifin verilmesinden sonra köşe yazıları artmıştır. Değişiklik için kamuoyu yönlendirilmeye çalışılmıştır. 11 Ekim 1923 tarihli *Şark* gazetesinde Halil Zeki, “Üzümler Mes’esi” başlıklı yazıyla bağcıların Kanun’dan dolayı zarar gördüklerini kamuoyunun ve Hükümetin dikkatine sunmuştur. İzmir ve civarında en önemli sorunun üzüm meselesi olduğunu ifade etmiştir. Bunun aynı zamanda tüm Türkiye’nin sorunu olduğunu belirtmiştir. Hükümetten bağcılarını destekleyerek üzüm meselesini bir an önce çözmesini istemiştir. Aksi takdirde bağcılarının bakla ekeceklerini, böylece bağların tarlalaşacağını ifade etmiştir¹⁰¹⁴.

23 Ekim 1923 tarihli *Akşam* gazetesinde “Tıb Fakültesi Emrâz-ı Dâhiliyye Muallimi” Seyit Cemil Bey, “Sıhhî, İktisâdî Muhâsebe Men’-i Müskirâtın Neticeleri” başlıklı bir yazı kaleme almıştır. Yazısında Kanun’un ekonomiye olduğu gibi sağlığa da zarar vereceğini iddia etmiştir. Ona göre, müptelalar Kanun’a rağmen içki bulmak için her türlü çareyi aramaktadırlar. Bu da kaçakçılığı artırmıştır. Bilimsel olmayan metotlarla üretilen içkiler sağlığa zarar vermektedir. Seyit Cemil, içkinin kullanılması halinde vücuda faydalı olduğunu iddia etmiştir. Saf suyun bile fazla tüketildiğinde insanı öldürebileceğine dikkat çekmiştir. Ona göre sağlık için içki yasaklanmamalıdır. Bunun yerine meyhaneler kaldırılmalı, içki sağlıklı şartlarla üretilmeli, insanlar spora alıştırmalı, sarhoşluğun zararları konferanslar ve sinemalarla kamuoyuna anlatılmalıdır. Türkiye’de verem, sıtma ve trahom gibi hastalıklar içkiyle kıyaslanamayacak derecede halka zarar vermektedir. Men-i Müskirat Kanunu sebebiyle devletin kaybettiği para bu hastalıklarla mücadele için kullanılması halinde sağlık açısından daha faydalı olacaktır¹⁰¹⁵.

¹⁰¹² Akbâbâ, “İçkiye Dair”, *Akbâbâ*, 11 Kânûn-ı Evvel 1338/11 Aralık 1922, S. 2, s. 1.

¹⁰¹³ Karga, “Hiç İçilmeyecek mi?”, *Akbâbâ*, 16 Nisan 1339/16 Nisan 1923, S. 38, s. 4.

¹⁰¹⁴ Halil Zeki, “Üzümler Mes’esi”, *Şark*, 11 Teşrîn-i Evvel 1339/ 11 Ekim 1923, S. 1038, s. 1.

¹⁰¹⁵ Seyit Cemil, “Sıhhî, İktisâdî Muhâsebe Men’-i Müskirâtın Neticeleri”, *Akşam*, 23 Teşrîn-i Evvel 1339/23 Ekim 1923, S. 1811, s. 3.

Ahmet Şükrü, 24 Kasım 1923'te *Vatan* gazetesinde “*Serhòşluk ve Hadd-i Şer’î*” başlığıyla kaleme aldığı yazıda falaka cezasını eleştirmiştir. Cennetten çıktığına inanılan dayanın, dünyada işkence aracı yapılmasının yanlış olduğunu belirtmiştir. Ona göre, resmî olarak falaka cezası sadece “*Serseri Kanûnu*”nda vardır. Fakat neredeyse hiç tatbik edilmemiştir. Men-i Müskirat Kanunu’yla birlikte bu ceza uygulanmaya başlanmıştır. Gerek Anadolu’da gerekse İstanbul’da sarhoşlara halkın huzurunda falaka cezası tatbik edilmektedir. Ahmet Şükrü, diğer suçlara modern kanunlara göre ceza verildiğini belirterek niçin hırsızlık yapanın eli, yalan söyleyenin dili kesilmiyor? sorusunu yöneltmiştir. Dayanın insanların vicdanlarını zedeleyen bir işkence olduğunu, bunun da Anayasa ile yasaklandığını belirtmiştir. İşkencenin suçlunun kalbinde gizli bir isyan uyandırmaktan başka bir şeye yaramayacağını ifade etmiştir. Dayanın işkence olmadığını iddia edenler için şu sözleri kullanmıştır: “*İşkence değildir iddiâ’sında bulunanlara bu Cennet meyvesinden okkalıca bir miktârda ikrâm edilir. Dayanın işkence olup olmadığı hakkındaki kanâatleri ondan sonra ikinci def’a olarak kendilerinden sorulur.*”¹⁰¹⁶

Akşam gazetesi başyazarı Necmettin Sadak da 25 Kasım 1923'te “*Seksen Değnek, Hadd-i Şer’î*” başlıklı yazısında falaka uygulaması nezdinde Men-i Müskirat Kanunu’nu eleştirmiştir. Sadak, yaklaşık bir ay önce kabul edilen Cumhuriyetle ilgili olarak “*Cumhûriyyetimiz hakikî midir, sahte midir?*” sorusunun cevabını aramıştır. Kanun’a aykırı davrandığı gerekçesiyle insanların herkesin gözü önünde falakaya yatırılmasının Cumhuriyet yönetimine yakışmadığını ifade etmiştir. Sadak “*Ya Avrupa milletleri gibi medenî devletler olacağız yâhûd Afganistan gibi Asyalı bir Hükûmet kalacağız!*” sözleriyle uygulamaya bakışını göstermiştir. Kanun’un Anadolu’da savaş zamanlarında bir ihtiyaç neticesinde kabul edildiğini, faydalarının görülmekle beraber bugün halka ve devlet hazinesine zarar vermekten başka bir işe yaramadığını belirtmiştir. Acilen değiştirilmesini şu ifadelerle istemiştir: “*Müskiratın kati surette menni, Hükûmete ancak zarar veren bir hayâldir. O hâlde mutavassıt bir şekl bulmalıdır. Meyhâneleri kapamak, serhòşluğu şiddetle tecziye etmek ve müskirâta ağır bir resm koymak ve kaçakçılığa karşı daha sıkı tedbîrler ittihâz etmek, müskirâtı muâyene altında bulundurmak kâfîdir. Millet Meclisi bu ta’dilâtı sür’atle yapmalıdır. Çünkü bugünkü vaz’iyyet pek gülünçtür*”¹⁰¹⁷.

Yusuf Mazhar Bey’in “*Küül ve A’sâr Mes’elesî*” başlığıyla kaleme aldığı yazı 12 Aralık 1923'te *Akşam* gazetesinde yayımlanmıştır. Mazhar Bey’e göre Hükümet Aşar Vergisinde %2,5 indirim teklifinde bulunmuştur. Bütçede oluşacak açığı kapatmak için de Tuz ve İçki Vergilerine zam teklif etmiştir. Men-i Müskirat Kanunu içki içilmesini engelleyememektedir. Zengin müptelalar yüksek paralarla kaçak içki satın alabilirken fakirlerin çoğu esrar, kokain, afyon

¹⁰¹⁶ Ahmet Şükrü, “*Serhòşluk ve Hadd-i Şer’î*”, *Vatan*, 24 Teşrin-i Sâni 1339/24 Kasım 1923, S. 223, s. 3.

¹⁰¹⁷ Necmettin Sadak, “*Seksen Değnek, Hadd-i Şer’î*”, *Akşam*, 25 Teşrin-i Sâni 1339/25 Kasım 1923, S. 1844, s. 1.

ve eter kullanmaktadırlar. Esrarın zararı içkiden 15 kat daha fazladır. Yusuf Mazhar Bey, bu gerçeğin Mecliste anlaşılmaya başlandığını söyleyerek esrar ile içki kullanımı arasındaki farkın tıbben izahanın ilim adamlarından beklendiğini ifade etmiştir. İçkinin devlet tekeline alındığı takdirde hazineye 11 milyon lira para gireceğini ifade ederek Men-i Müskirat Kanunu'nun değiştirilmesi gerektiğini savunmuştur¹⁰¹⁸.

9 Ekim 1923 tarihli yazısında Kanun'un İstanbul'da tatbikini doğru bulan *Vatan* gazetesi başyazarı Ahmet Emin Bey bir süre sonra değişikliği savunmaya başlamıştır. 20 Ocak 1924'te kaleme aldığı başyazısında Kanun'un değiştirilmesini ve içki piyasasına devlet tekeli getirilmesini savunmuştur. Ona göre, Hükümet bütçe açığını kapatmak için Kanun'u kaldırma çaresine başvurmuştur. Sosyal hayatın “*en önemli düşmanı olan içki*” yasaklandıktan sonra gelir elde etmek için yeniden serbest bırakılması tartışılmaktadır. Kanun, içkiyi sosyal hayattan uzaklaştırmışsa içki yasağına son vermek doğru değildir. Oysaki içki kaçak yollarla satılmaya devam etmiştir. Devlet hazinesine girecek para kaçakçıların cebine inmiştir. Birçok memur yolsuzluklara bulaşmıştır. Ahmet Emin Bey, İsveç, Norveç, Danimarka ve Amerika'daki yasaklamaların içkiyle **mücadeleye** çare olmadığını ifade etmiştir. Ona göre, Men-i Müskirat Kanunu kaldırılarak şu tedbirler alınmalıdır: Halkı alkolsüz eğlence yerlerine yönlendirmek, içki satışını devlet tekeline almak, yurt dışından içki ithalini mümkün olduğu kadar azaltmak, meyhane açılmasına izin vermemek, Hilâl-i Ahdar Cemiyeti'ni etkin hale getirmek¹⁰¹⁹.

D. Karikatürlerde Kanun

Dönemin gazete ve dergilerinde kamuoyunu yönlendirmek için Men-i Müskirat Kanununu'yla ilgili karikatürler de yayımlanmıştır. Bazıları imzalı olan karikatürler kanun lehinde ve aleyhinde olmak üzere iki grupta değerlendirilebilir.

1. Kanun Lehinde Kaleme Alınan Karikatürler

Men-i Müskirat Kanunu lehinde çizilen karikatürlere şu örnekler verilebilir:

¹⁰¹⁸ Yusuf Mazhar, “Küül ve A'şar Mes'esi”, *Akşam*, 12 Kânûn-ı Evvel 1339/12 Aralık 1923, S. 1861, s. 1.

¹⁰¹⁹ Ahmet Emin, “Men'-i Müskirât Kanûnu”, *Vatan*, 20 Kânûn-ı Sâni 1340/20 Ocak 1924, S. 280, s. 1.

29 Ocak 1923 tarihli *Zümrüd-i Anka* gazetesinde Kanun'un İstanbul'da Mart 1923'te tatbikine başlanacağına dair kaleme alınan karikatürde içki içmek isteyen iki kişinin konuşmasına yer verilmiştir. Şahıslardan biri içkiyi kastederek diğerine: “*Mart’a kadar şunu bitirelim!*” demiştir. Diğerisi ise: “*Galibâ Mart’a kadar biz onu bitirmeden bu gidişle o bizi bitirecek!*” cevabını vermiştir. İçki yasağının tatbik edileceği gerekçesiyle müptelaların alkol tüketimini artırdıklarına dikkat çekilmiştir. Karikatürde içkinin fazla tüketildiği takdirde ölüme dahi sebep olacağı vurgulanmıştır¹⁰²⁰.

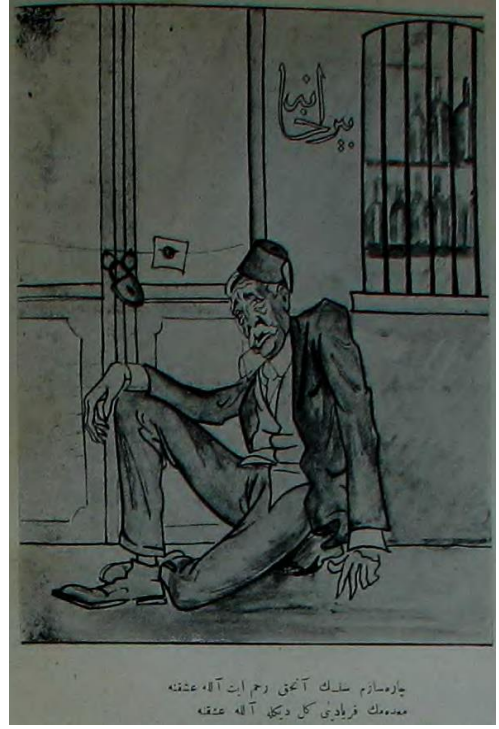
Masuri Haydar Şevket imzalı karikatür 12 Nisan 1923 tarihli *Zümrüd-i Anka* dergisinde kaleme alınmıştır. İçki yasağının İstanbul'da da uygulanacağı endişesi tasvir edilmiştir.

Karikatürde kör ve şeytani silüette yetişkin bir adam yer almaktadır. Adamın bir elinde yönünü bulmak için baston diğer elinde sigara, koltuğunun altında ve cebinde birer içki şişesi bulunmaktadır. Karikatürün altında ise “*Ne olur olmaz köşeye bucağa bir iki şişe atalım da*” ibareleri vardır¹⁰²¹. Karikatürden Men-i Müskirat Kanunu'nun İstanbul'da kısa süre sonra tatbik edileceği endişesiyle alkoliklerin içki depoladıkları anlatılmak istenmiştir.

¹⁰²⁰ *Zümrüd-i Anka*, 29 Kânûn-ı Sâni 1339/29 Ocak 1923, No: 6, s. 2.

¹⁰²¹ *Zümrüd-i Anka*, 12 Nisan 1339/ 12 Nisan 1339/12 Nisan 1923, No: 26, s. 4.

Yandaki karikatür 9 Ekim 1923 tarihli *Tevhid-i Efkâr* gazetesinde yayımlanmıştır. Karikatürde Men-i Müskirat Kanunu'nun İstanbul'da tatbiki tasvir edilmiştir. Kanun'u tebliğ eden polisle bir içki müptelası arasındaki diyaloga yer verilmiştir. Karikatürün üstünde “*Akşamcının yarım kalan zevki!*” ibaresi vardır. Altında ise polis içki içen vatandaşa Kanun'u şöyle bildirmiştir: “*Azîzim içki men'edildi!*” Bundan rahatsız olan vatandaş ise: “*İnsâf yâhû! Bârî kadehi bitireyim!*” cevabını vermiştir¹⁰²².

18 Ekim 1923 tarihli *Zümrüd-i Anka* gazetesinde kaleme alınan karikatürde Men-i Müskirat Kanunu nedeniyle birahanelerin kapanmasının müptelalar üzerindeki yıkıcı tesiri tasvir edilmiştir. Mühürlenmiş bir birahanenin önünde diz çökmüş bitkin vaziyetteki müptela şu ifadeyi kullanmıştır:

“Çâresâzım senin ancak rahm et Allah âşkına

¹⁰²² *Tevhid-i Efkâr*, 9 Teşrin-i Evvel 1339/9 Ekim 1923, No: 822-3850, s. 1.

Mi'demin feryâdını gel dinle Allah âşkına"¹⁰²³.

5 Kasım 1923 tarihli *Zümrüd-i Anka* gazetesinde kaleme alınan karikatürde Men-i Müskirat Kanunu'yla müptelaların farklı arayışlara girdiğine dikkat çekilmiştir. Bunlardan biri de içki yerine kolonya içmektir. Karısının kolonyasını içmeye hazırlanan bir adam şunu ifade etmiştir: "*Artık bizim hanımın kolonyalarına i'tirâz etmeye hakkım yok sarfiyâta müşterekiz. O hâricen ben dâhilen kullanıyoruz!..*"¹⁰²⁴.

8 Kasım 1923 tarihli *Zümrüd-i Anka* gazetesinde kaleme alınan karikatürde Men-i Müskirat Kanunu nedeniyle şıraların mayalandırılarak şarap haline getirildiğine dikkat çekilmiştir. Bir lokantada şıra içen iki müşteriden birinin garsonla konuşması şöyledir:

"-Garson! Bu nasıl şîrâ'? Serhôş oldum, bu şaraba benziyor."

"-Hayır, efendim Fıçıda bir parçe fazla kaldı!"¹⁰²⁵.

¹⁰²³ *Zümrüd-i Anka*, 18 Teşrîn-i Evvel 1339/18 Ekim 1923, No: 81, s. 4.

¹⁰²⁴ *Zümrüd-i Anka*, 5 Teşrîn-i Sâni/5 Kasım 1923, No: 86, s. 3.

¹⁰²⁵ *Zümrüd-i Anka*, 8 Teşrîn-i Sâni/8 Kasım 1923, No: 87, s. 4.

Men-i Müskirat
Kanunu'nun İstanbul'da

tatbikine Ekim 1923'te başlanmıştır. Anadolu'da ise 1920 yılında uygulamaya konulmuştu. 19 Kasım 1923 tarihli *Zümrüd-i Anka* gazetesinde kaleme alınan karikatürde Anadolu'dan İstanbul'a içki içmek için gelenlerin varlığına dikkat çekilmiştir. Kanun'un İstanbul'da tatbik edilmesinin onlar üzerindeki etkisi vurgulanmıştır. İçki içmek için İstanbul'a gelmiş iki kişiden biri diğerine şunu

söylemektedir: “İki kadeh rakı için Anadolu'dan

buraya kadar geldik, burası da kurudu!”¹⁰²⁶.

Y
andaki
karikatür
ür 17

Kasım 1923 tarihli *Tevhid-i Efkâr* gazetesinde yayımlanmıştır. “Üzüm Bağları Bir Millete Mezâr Olamaz!” ve “Müslimân Evlâd ve İyâlinin

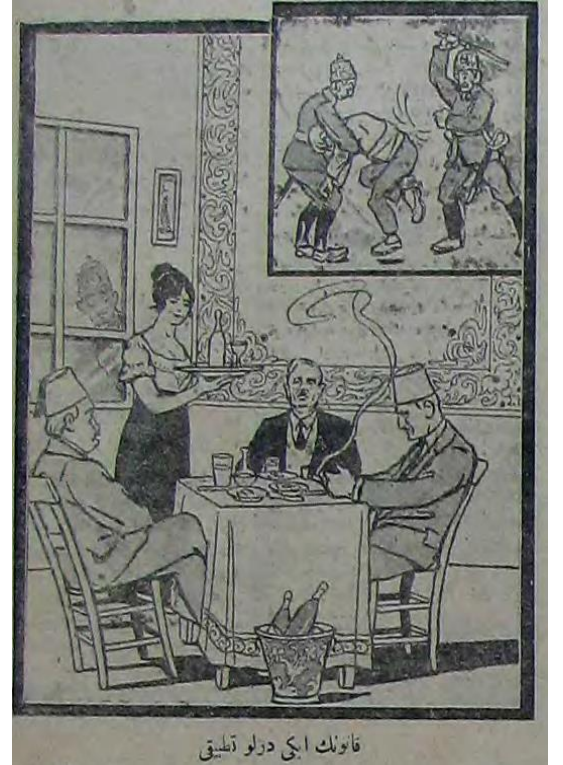
Tâlihi Müskirât Kanûnu'na Bağlıdır...” başlıklı ibarelerin altında kaleme alınan karikatürde iki farklı tablo resmedilmiştir. Bir tarafta üzüm ağacını sulayan bağcı diğer tarafta eşi ve çocuğu olan birinin içki şişesini kafasına dikmesi görülmektedir. Karikatürde Kanun'un bağcıları zarara uğrattığı iddiası

¹⁰²⁶ *Zümrüd-i Anka*, 19 Teşrin-i Sâni/19 Kasım 1923, No: 90, s. 2.

Yandaki karikatür Men-i Müskirat Kanunu'nun sınıflara göre farklı tatbik edildiğini göstermek için kaleme alınmıştır. “Men’-i Müskirât Kanûnu’nun Tatbîkindeki Müsâvâtsizlik” başlığı altında kaleme alınan karikatür, 20 Ocak 1924 tarihli *Tevhid-i Efkâr* gazetesinde yayımlanmıştır. Karikatürde Kanun’un zengin ve fakir vatandaşlara farklı uygulandığı savunulmuştur. Üstte birkaç kadeh içki için “âciz, fakîr bir kimsesize” falaka cezasının verildiği resmedilmiştir. Alta ise zenginlerin büyük gazinolarda polislerin gözleri önünde sabahlara kadar içki içip sarhoş oldukları tasvir edilmiştir. Karikatürle ikiliğe son verilmesi istenmiştir¹⁰³⁰.

19 Mart 1924 tarihli *Tevhid-i Efkâr* gazetesinde yayımlanan karikatürde Men-i Müskirat Kanunu'nun kaldırılmasının en fazla Gayrimüslimleri özellikle de Rumları sevindirdiği tasvir edilmiştir. Karikatürle kamuoyunun Kanun lehine tavır alması hedeflenmiştir. Üstte: “Men’-i Müskirât Kanûnu’nun ilga’sına en çok kimler sevindi?” sorusu yöneltilmiştir. Birahane de elinde sigarasıyla gayet mutlu bar sahibi Vasil adında Rum ile bir vatandaşın diyaloguna yer verilmiştir. Vatandaş, Vasil’e şöyle hitap etmiştir: “-Yüzün gülüyor Vasil!” Vasil şu cevabı vermiştir: “-Elbette gülezeğim, isler baslayor. Bizim Kanûn kalkıyor!”¹⁰³¹

¹⁰³⁰ *Tevhid-i Efkâr*, 20 Kânûn-ı Sâni 1340/20 Ocak 1924, No: 925-3953, s. 1.

¹⁰³¹ *Tevhid-i Efkâr*, 19 Mart 1340/19 Mart 1924, No: 984-4012, s. 1.

24 Mart 1924 tarihli *Zümrüd-i Anka* gazetesinde kaleme alınan karikatürde Kanun'un değiştirilerek içkinin serbest bırakılacağı beklentisinin sarhoşlar üzerinde uyandırdığı sevinç dikkat çekilmiştir. İki sarhoş ellerinde boş bir şarap şişesi olduğu halde şunu ifade ediyorlar: “Yaşasın... Çoğu gitti azı kaldı artık (!) serbest içeceğiz...”¹⁰³².

11 Mayıs 1924 tarihli *Zümrüd-i Anka* gazetesinde kaleme alınan karikatürde yasağın kaldırılması sonrasında kaçakçılığın devam ettiği vurgulanmıştır. Men-i Müskirat Kanunu'nun değiştirilmesiyle birlikte İçki Vergisi yükseltilmiştir. Bu da içki kaçakçılığını yaygınlaştırmıştır. Piyasada ucuz içki el altından satılmaya devam etmiştir. Koltuğunun altında şarap şişesi bulunan bir adam içki dükkânının camında yazan “*Hâlis rakı 600 kuruş*” ibaresinden yola çıkarak şu şikâyette bulunmuştur:

“-Bunun neresi serbest a birâder? Yanına yaklaşmanın imkânı yok!”

Muhtemelen dükkân sahibi olan kişi ise şu cevabı vermiştir:

“-Merak etme azîzim, memnû olduğu zamânki gibi her yerde iki yüz...”¹⁰³³.

¹⁰³² *Zümrüd-i Anka*, 24 Mart 1340/24 Mart 1924, No: 126, s. 2.

¹⁰³³ *Zümrüd-i Anka*, 11 Mayıs 1340/11 Mayıs 1924, No: 140, s. 2.

2. Kanun Aleyhinde Kaleme Alınan Karikatürler

Men-i Müskirat Kanunu'nu eleştirmek amacıyla çizilen karikatürlere şu örnekler verilebilir:

Yandaki karikatür, Kanun'un çıkmasından kısa süre sonra İstanbul'da yayınlanmakta olan *Diken* dergisinin 17 Ağustos 1920 tarihli nüshasının başsayfasında verilmiştir. Elinde şişeyle sarhoş bir şekilde evine gelen oğlunu azarlayan yaşlı kadın tasvir edilmiştir. Kadın oğluna şunları söylemiştir: “-Bâbân hiç olmazsa haftada bir iki kere serhòş olurdu. Senin ayık olduğun yok, kime çekmişsin anlayamıyorum ki?..”¹⁰³⁴ Karikatürle içkinin toplumsal hayatın bir gerçeği olduğu, dolayısıyla Men-i Müskirat Kanunu'nun tatbik edilmesinin zor olacağı anlatılmaya çalışılmıştır.

¹⁰³⁴ *Diken* 17 Ağustos 1336/ 17 Ağustos 1920, No: 60, s. 1.

Diken dergisinin 16 Kasım 1920 tarihli sayısında yayımlanan yandaki karikatürde Hilâl-i Ahdar Cemiyeti'nin içki düşmanlığı faaliyetleri, alkol kullananların gözüyle eleştirilmiştir. Üst köşede: “*Hilâl-i Ahdar Düşmanları*” ibaresi yer almaktadır. İçki içen bir vatandaşın Hilâl-i Ahdar Cemiyeti'nin sarhoşların “*millete suikasd yaptıkları*” iddialarına karşı şu sözleri sarfetmiştir: “*Suikasd dediğin buna derler. Bizi rakısız bırakıp öldürmek istiyorlar.*”¹⁰³⁵

Yandaki karikatür, 16 Kasım 1920 tarihli *Diken* dergisinde kaleme alınmıştır.

Karikatürde alkolü bıraktığı için aptallaşan bir adamın, hanımı tarafından dövüldüğü tasvir edilmiştir. Kadın kocasının kafasına ayakkabısıyla vururken şunu söylemektedir: “*Sen işreti bıraktın bırakalı başında akıl kalmadı, ben senin kafana biraz âkil koyayım da gör.*” Karikatürle içki içememenin müptelalar üzerinde kötü tesir bıraktığı iddia edilmiştir¹⁰³⁶.

¹⁰³⁵ *Diken*, 16 Teşrîni Sani 1336/ 16 Kasım 1920, No: 63, s. 3.

¹⁰³⁶ *Diken* 16 Teşrîni Sani 1336/ 16 Kasım 1920, No: 63, s. 3.

Genç: İşte o zamân 'Medine-i İzmir' ta 'biri cidden pek münâsib düşer!..' ¹⁰³⁷

Yandaki karikatür İzmir'de yayınlanmakta olan *Kahkaha* dergisinin 30 Aralık 1922 tarihli nüshasında kaleme alınmıştır. Kanun'un en fazla muhafazakârları memnun ettiği vurgulanmıştır. Bunların Şer'i Hukuka dair taleplerinin devam edecekleri endişesi güdülmüştür. Karikatürde biri genç diğeri yaşlı iki muhafazakâr adamın kıyafetinden rahatsız oldukları bir bayan hakkında konuşmaları tasvir edilmiştir. Bu iki adamın medeniyetten anladıklarının Şer'i Hukukun tatbik edilmesi olduğu savunulmuştur. Karikatürde iki vatandaşın konuşması şöyledir:

"İhtiyâr: Rakı kalktı, şarap kalktı. İnşâ'llah kısa eteklerle, çıplak kollarla gezmek de yasak olur..."

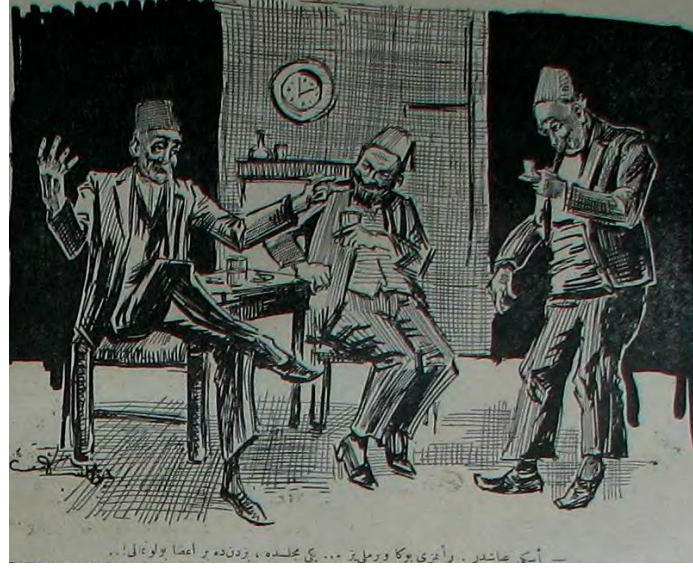
8 Mart 1923 tarihli *Zümürd-i Anka* gazetesinde kaleme alınan karikatürde Kanun'un İstanbul'da ertelenmesinden yola çıkılarak içki stoklamaya dikkat çekilmiştir. Oturmakta olan kadın işletme sahibine şu ifadeleri kullanmıştır: "Bana bu gâz şişelerini beyhûde temizlettin. Mart geldi meydânda bir şey yok..." Erkek ise şu cevabı vermiştir: "Sakla samânı gelir zamânı!" Bu konuşmadan anlaşılan şudur: Mart ayında Men-i Müskirat Kanunu tatbik edileceği için meyhaneciler arasında içki stoklama hazırlıkları yapılmıştır. İçkiler özellikle gaz şişeleri içinde saklanmaktadır. Kanun'un ertelenmesine rağmen meyhane sahipleri ihtiyatı elden bırakmamıştır ¹⁰³⁸.

¹⁰³⁷ *Kahkaha*, 30 Kânûn-ı Evvel 1338/30 Aralık 1922, No: 1, s. 3.

¹⁰³⁸ *Zümürd-i Anka*, 8 Mart 1339/8 Mart 1923, No: 17, s. 4.

14 Mayıs 1923 tarihli *Zümrüd-i Anka* gazetesinde kaleme alınan karikatürde İkinci Dönem TBMM seçimlerinde sarhoşların tercihlerinin ne olacağını göstermektedir. Men-i Müskirat Kanunu'ndan rahatsız olduklarından içki kullanan mebuslara oy verecekleri tasvir edilmiştir. Karikatürde sarhoş olmuş biri mebus adayı üç kişi yer almaktadır. Sarhoşlardan biri “*Eski ayyâştır. Re'yimizi buna vermeliyiz... Yeni Mecliste bizden de bir a'zâ bulunmalı!..*” ifadelerini kullanmıştır¹⁰³⁹.

10 Eylül 1923 tarihli *Zümrüd-i Anka* gazetesinde kaleme alınan karikatürde Men-i Müskirat Kanunu'na rağmen evlerde basit araç gereçlerle içki üretimine devam edileceğine dikkat çekilmiştir. İnbikle içki damıtın biri şu ifadeleri kullanmaktadır: “*Onlar çıktı ya! Biz böyle de çekeriz*”¹⁰⁴⁰.

¹⁰³⁹ *Zümrüd-i Anka*, 14 Mayıs 1339/14 Mayıs 1923, No: 36, s. 2.

¹⁰⁴⁰ *Zümrüd-i Anka*, 10 Eylül 1339/10 Eylül 1923, No: 36, s. 1.

Yandaki karikatür Raşit imzasıyla Kanun'un değiştirilmesine dair verilen teklif üzerine kaleme alınmıştır. 13 Ekim 1923 tarihli *Vatan* gazetesinde yayımlanan karikatürde likör ve biranın serbest bırakılması tasvir edilmiştir. Bir duble bira ve bir şişe likörün zincirlerini kırarak özgürlüğe koştukları resmedilmiştir. Altta: “*Memnûiyyet zincirini ilk kıranlar*” ibaresi yazılmıştır¹⁰⁴¹.

1 Kasım 1923 tarihli *Zümrüd-i Anka* gazetesinde kaleme alınan karikatürde Men-i Müskirat Kanunu sebebiyle kaçakçılığın arttığı vurgulanmıştır. Değişik meslekler adı altında içki kaçakçılığı yapanların zengin olduklarına dikkat çekilmiştir. Yolda giden bir arabanın arkasından iki kişinin konuşmasına yer verilmiştir. Bunlardan biri şunu söylemiştir: “*Acâib! Herif milyoner oldu. Bulgur ticâreti mi yapıyor dersin?*” Diğeri ise “*Dahâ enfesini, ispirto kaçakçılığı*” cevabını vermiştir¹⁰⁴².

¹⁰⁴¹ *Vatan*, 13 Teşrîn-i Evvel 1339/13 Ekim 1923, No:181, s. 1.

¹⁰⁴² *Zümrüd-i Anka*, 1 Teşrîn-i Sâni 1339/1 Kasım 1923, No: 85, s. 1.

15 Kasım 1923 tarihli *Zümrüd-i Anka* gazetesinde kaleme alınan karikatürde Kanun'la beraber içki bulamayan müptelaların kadınlara sarkıntılık yapmaya başladıklarına dikkat çekilmiştir. Rum bir kadın ve kendini taciz eden müptela arasındaki konuşma şöyledir:

“-Kale, sokak ortasında aç kurt gibi saldırmaya utanmıyor musun?”

“-Ne yapalım, madam ah içilecek şeyleri yasak ettiler. Ben de yenilecek turunçları görünce dayanamadım”¹⁰⁴³.

1 Mayıs 1924 tarihli *Zümrüd-i Anka* gazetesinde kaleme alınan karikatürde yasağın kaldırılması için büyük uğraş

veren gazetecilerin içkinin serbest bırakılması nedeniyle sevinmelerine dikkat çekilmiştir. Ellerde ve ceplerinde şarap şişeleri bulunan dört gazeteci halay çekerek içki yasağının kaldırılmasını kutlamaktadırlar. Karikatürün üstünde: “*İçki memnûiyetinin ilga’sı münâsebetiyle*” altında ise “*Matbûât emekdâarlarının bayrâmı*” ibareleri vardır¹⁰⁴⁴.

¹⁰⁴³ *Zümrüd-i Anka*, 15 Teşrin-i Sâni 1339/15 Kasım 1923, No: 89, s. 4.

¹⁰⁴⁴ *Zümrüd-i Anka*, 1 Mayıs 1340/1 Mayıs 1924, No: 137, s. 1.

Yandaki karikatür 28 Mayıs 1924 tarihli *Akşam* gazetesinde yayımlanmıştır. Değişikliğe uğrayan Kanun'un İstanbul'da tatbiki eleştirilmiştir. Kanun'da alenen içki içmek ve sarhoş olmak suç kabul edilmiştir. İstanbul Valiliği kapalı mekânlarda içki içilmesini serbest bırakmışken üstü açık yerlerde Kanun'daki alenen tabiri gerekçesiyle

yasaklamıştır. Bu uygulama karikatürde tenkit edilmiştir. Üstte: “*Alenen... kelimesi garib anlaşılmış*” ibaresine yer verilmiştir. İki farklı manzara resmedilmiştir. Sağdaki resimde kapalı bir mekanda içki içenler tasvir edilmiştir. Resmin altında şu ifade kullanılmıştır: “*Burada içmek ‘alenen’ sayılmıyor...*” Diğer resimde iki arkadaşın açık arazide içki içip sohbet etmeleri tasvir edilmiştir. Resmin altında şu yazılmıştır: “*Fakat üstü açık yerlerde içmek memnû!*”¹⁰⁴⁵

24 Kasım 1924 tarihli *Zümrüd-i Anka* gazetesinde kaleme alınan karikatürde ülkelerinde yasak nedeniyle ABD vatandaşlarının içki içmek amacıyla Türkiye'ye gelmelerine dikkat çekilmiştir. Üstte: “*Sarhoşun adresi!*” ibaresi bulunmaktadır. İçki içmek amacıyla Türkiye'ye gelmiş ve sarhoş olmuş bir Amerikalı vatandaşla polis arasındaki şu konuşmaya yer verilmiştir:

“*Polis: Söyle ikâmetgâhın neresi? Götürelim!!*”

“*Serhôs: Amerika, polis efendi!*”¹⁰⁴⁶

¹⁰⁴⁵ *Akşam*, 28 Mayıs 1340/28 Mayıs 1924, No: 2025, s. 1.

¹⁰⁴⁶ *Zümrüd-i Anka*, 24 Teşrin-i Sâni 1340/24 Kasım 1924, No: 196, s. 4.

1 Nisan 1926 tarihli *Akşam* gazetesinde yayımlanan yukarıdaki karikatür gayet anlamlıdır. Men-i Müskirat Kanunu'nun kaldırılmasından sonra içki kullanımı yaygınlaşmış ve sarhoşluk sebebiyle asayiş olayları artmıştır. Bunun engellenmesi için dini hassasiyetler ön plana çıkarılmıştır. Bu çerçevede camilerde “İçki içmeyiniz” uyarılarını içeren mahyalar kurulmuştur. Karikatür, sarhoşların gözüyle mahyaları eleştirmiştir. Üstte: “*Minârelerde içki aleyhinde mâhyalar kuruldu!*” ibaresi vardır. İki sarhoş arasındaki diyalog ise şöyledir:

“-Dün gece gördün mü? Minârelerde, ‘rakı içmeyiniz!’ diye yazıyordu!

-Eyvallah... biz de minârelerde içmiyoruz yâ!”¹⁰⁴⁷

¹⁰⁴⁷ *Akşam*, 1 Nisan 1926, No: 2683, s. 1.

SONUÇ

Men-i Müskirat Kanun teklifi TBMM'nin açılmasından beş gün sonra sunulmuştur. Muhafazakâr yapısıyla dikkat çeken, Trabzon Mebusu Ali Şükrü Bey tarafından verilen teklif uzun ve tartışmalı müzakerelerden sonra 14 Eylül 1920'de kanunlaşmıştır. Dikkat çeken yön ise teklif oylamasında eşit reyin çıkmasıdır. 71 evet 71 hayır oyunun verildiği teklifte, sonucu TBMM Başkanının reyi belirlemiştir. Bu da demokratik özelliğiyle ön plana çıkan Birinci Dönem TBMM'de Kanun'a karşı ciddi muhalefetin oluşmasını beraberinde getirmiştir. Mustafa Kemal Paşa, Kanun'a muhalefet edenlerden olmuş, bununla beraber önceleri saygı duymuştur.

Bu çalışmadan çıkarılan önemli sonuçlardan biri Men-i Müskirat Kanun teklifinin verilmesinin görünmeyen sebeplerinin tespitidir. Teklifin gerekçelerinde dinî, sıhî, içtimaî, iktisadî ve beşerî sebepler ortaya konulmuştur. Oysaki gizli gerekçeleri önemlidir. Meclisteki farklı fikir cereyanlarının mücadelesi bunlardan biridir. Teklif muhafazakâr gruba mensup bir mebus tarafından verilmiştir. Müzakereler, radikal ve yenilikçi kanadı temsil eden Mustafa Kemal Paşa ve Hükümete karşı, muhafazakâr kitlenin iktidarı ele geçirme mücadelesine dönüşmüştür. Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları Kanun'un çıkmaması için çaba göstermişken muhafazakâr kitle teklifin kabulü için gayret sarf etmiştir. Milli Mücadele yolunda birlik ve beraberliğin sağlanması adına görüşlere saygı duyulması, teklifin kabul edilmesinin yolunu açmıştır. Neticede muhafazakârlar diğer muhalif ve doktor mebusların destekleriyle teklifi kabul ettirmişlerdir. Böylece yenilikçi ve radikal harekete karşı ilk zaferini kazanmışlardır.

Dünya konjunktörünün uygunluğu da Men-i Müskirat Kanunu'nun teklif edilmesinin görünmeyen sebeplerinden biridir. Batı'da Birinci Dünya Savaşı sonrasında muhafazakâr Hristiyan grupların önderliğinde içkiyle mücadelede önemli adımlar atılmıştır. Bu gelişmeler Osmanlı Devleti'ni de derinden etkilemiştir. Sivil toplum örgütleri ön plana çıkmış ciddiyetle içkiyle mücadeleye katılmışlardır. Bu sürecin bir adım sonrası da Men-i Müskirat Kanun teklifinin verilmesi olmuştur.

Teklifin sunulmasının gizli sebeplerinden bir diğeri ise Batı kamuoyunun desteğini almaktır. Batı'da son yıllarda Türkler hakkında olumsuz propagandalar yapılmaktaydı. Türklerin kendi kendilerini yönetemeyecek, azınlıklara karşı barbarca tavır sergileyen gayri medeni bir millet olduğu fikri yayılmaya çalışılıyordu. Hâlbuki Türkler için Milli Mücadele'nin ilk yıllarında Batı kamuoyunun desteğinin sağlanması çok önemliydi. Amerika'da ve Avrupa'nın bir kısmında içkiyle mücadele cereyanları medeniyetin bir göstergesi olarak yorumlanmaktaydı. Bu anlamda propagandaları boşa çıkarmak ve medeniyet yolunda önemli bir adım atıldığını göstererek Batı kamuoyunun desteğini almak için Men-i Müskirat Kanun teklifi sunulmuştur.

Teklifin verilmesinin görünmeyen sebeplerinden birisi de İslam Dünyası'nın desteğini almaktır. Bilindiği gibi İslam dininde içki yasaklanmıştır. İslam Dünyası'nın dini lideri sıfatına haiz Hilafet makamının merkezi İstanbul'dur. Her ne kadar eski gücünü yitirmişse de Halifelik özellikle Afganistan ve Pakistan Müslümanları için önemli ve saygın bir müesseseydi. Milli Mücadelesini veren Türkiye Men-i Müskirat Kanunu'nu kabul etmekle İslam Dünyası'na önemli bir mesaj verecekti. Türkler, dini kuralları tatbik eden, onlara saygı duyan, İslam Dünyası'nın önderidir. Bu nedenle Gayrimüslim işgalci güçlere karşı Milli Mücadelesini yapan Türklere destek verilmelidir. Kanun teklifini veren muhafazakâr kitlenin en önemli amaçlarından biri budur. Kanun'un İslam Dünyası'nın Türklere Milli Mücadele'de yardım etmelerini kolaylaştıracağına olan inançları tamdır. Sadece Türkiye dışındaki Müslümanların değil, ülke içinde de Milli Mücadeleye karşı halkın dini gerekçelerle Hükümete destek verecekleri beklentisi vardır.

Teklifin verilmesinin gizli gerekçelerinden birinin de milliyetçilik duyguları olduğu söylenebilir. Mondros Mütarekesi'yle birlikte ülkenin işgale uğraması Türkiye'de farklı fikirlere sahip kişilerde milliyetçilik cereyanı uyandırmıştır. Mütareke'yle beraber Rum ve Ermeni azınlıkların çoğu işgalcilerle beraber hareket etmiştir. Bu tavırları Müslüman unsurlar arasında nefretle karşılanmıştır. İçki piyasasını ellerinde bulunduran Gayrimüslim azınlıkların halkı zehirleyerek elde ettikleri paraları Yunan ve Ermeni işgalciler için harcadıkları düşünülmüştür. Yine ülkenin bağıcılıkla meşhur Ege ve Marmara Bölgelerinin işgal altında olması Men-i Müskirat Kanun teklifinin verilmesini kolaylaştırmıştır. Netice olarak Milli Mücadele sürecinde cephe Yunanlılara ve Ermenilere karşı savaşılmışken, cephe gerisinde mücadele genişletilmiştir. Men-i Müskirat Kanun teklifiyle içki piyasasını ellerinde bulunduran Gayrimüslimlere savaş açılarak özellikle Rum ve Ermeni içki tüccarları etkisiz hale getirilmeye çalışılmıştır. Bu mücadele işgalcilerin ülkeden çıkarılmasından sonra artarak devam etmiştir. Özellikle Kanun'un İstanbul'da tatbik edilmesinde en önemli gerekçe şehirde içki piyasasını elinde bulunduran Rumlara ekonomik yönden darbe vurmaktır olduğu söylenebilir.

Toplum sağlığını korumak için TBMM'nin çıkardığı ilk yasa olan Men-i Müskirat Kanunu'yla içki üreten, ithal eden, nakleden ve satanlara kıyye başına 50 lira para cezası verilecek ve ele geçirilen içkiler imha edilecektir. Alenen veya gizli içki içip de sarhoş olanlar hadd-i şer'i ya da 50 lirayla 200 lira arasında para veya üç aydan bir yıla kadar hapis cezalarına çarptırılacaklardır. Resmi görevliler ise memuriyetten atılacaklardır. Men-i Müskirat Kanunu dâhilinde verilen cezalara itiraz ve temyiz edilemeyecektir. Sağlık sektöründe kullanılacak her türlü ispirtolu maddeler ise ihtiyacı kadar Sıhhiye Vekâletince eczanelere dağıtılacak ve sarfiyatı kontrol edilecektir.

Kanun, ırk, din ve bölge ayırmaksızın TBMM Hükümeti kontrolündeki bütün yerlerde uygulanmıştır. İzmir, Antalya, Mersin, Adana ve İstanbul gibi işgal altındaki yerlerde ise kurtuluş sonrasında tatbik edilebilmiştir. Men-i Müskirat Kanun'una aykırı hareketler, içki tüketmek, sarhoş olup asayiş bozmak, kaçak içki üretmek, satmak ve nakletmek gibi fiillerle ortaya çıkmıştır. En fazla işlenen suç içki içmek ve sarhoş olarak olay çıkarmaktır. İçki yüzünden yakın arkadaşlar arasında kavgalar çıkmış namuslu kadınların ırzına geçilmiş, mukaddes değerlere dahi saldırılmıştır. Daha da ötesinde kanunu tatbikle görevli bazı polisler ve hâkimler dahi içki içerek Kanun'a aykırı hareketlerde bulunmuşlardır. Kanun'a aykırı hareket edenler polisler tarafından tutuklanarak mahkemelere sevk edilmiştir. Men-i Müskirat Kanunu sürecinde daha çok para veya hapis cezaları verilmiştir. Bununla beraber az da olsa hadd-i şer'i cezasıyla sarhoşlara falaka atıldığı da görülmüştür. Bu yönüyle Türkiye Devleti Batı hukuk sisteminin yanı sıra Şeriat hükümlerini de tatbik etmiştir.

Başlangıçta ciddiyle takip edilen Kanun ilerleyen günlerde esnekleştirilmiştir. Özellikle İkinci Dönem TBMM'yle birlikte bu esneklik had safhaya ulaşmıştır. Zengin ve üst düzey idareciler Kanun'a rağmen içki kullanmaya devam etmişlerdir. Birinci Dönem TBMM'de Kanun taraftarları fazlaydı. Bunlar Kanun'un adeta bekçileri olmuşlardır. Tatbikattaki sorunları Meclise taşıyarak denge unsuru görevini üstlenmişlerdir. Muhafazakâr kitlenin savunuculuğunu yapan bu mebuslar İkinci Dönem TBMM'ye dâhil olamamışlardır. Kısa süre sonra Hükümet Kanun'un değiştirilmesine dair bir teklif vermiştir. Meclis'te az sayıda muhalif mebus buna karşı çıkmıştır. Kanun'a taraftar basın ve Hilal-i Ahdar Cemiyeti değişiklik teklifine karşı kamuoyunu harekete geçirmeye çalışmıştır. Bunlara karşın Mecliste çoğunluğu elinde bulunduran Hükümet'in teklifi 9 Nisan 1924'de kabul edilmiştir. Yeni Kanun'la Birinci Dönem TBMM'nin kabul ettiği Men-i Müskirat Kanunu büyük oranda hükümsüz bırakılmıştır. Kapalı kaplar dâhilinde gerekli izinler alınmak şartıyla bira, likör gibi içkiler her yerde satılabilecektir. Kadehte ise tespit edilecek bölgelerde içki satışına izin verilecektir. "*Lokanta ve emsali*" ve "*bira ve likör gibi mevaddın*" gibi tabirler içki

kullanımının önünü açmıştır. Bununla beraber Men-i Müskirat Kanunu şeklen de olsa 1926 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. 22 Mart 1926'da kabul edilen “*İspirto ve Meşrûbât-ı Küüliyye İnhisârı Hakkında Kanûn*”unla da Men-i Müskirat Kanunu tamamen lağvedilmiştir.

Men-i Müskirat Kanunu'na göre verilen hükümlere itiraz ve temyiz yolu kapalı olması nedeniyle Hükümet, adli hataları özel af yöntemiyle çözme yolunu seçmiştir. Adli hataya maruz kalanlar özel afla cezalarının tamamından veya bir kısmından kurtuluyorlardı. Adli hata yapıldığı gerekçesiyle Meclise 36 af teklifinin verildiği tespit edilmiştir. Affı istenen kişi sayısı ise 45'tir. Bunlardan sadece dördünün af talebi reddedilmiştir. İlk af talebi ile Kanun'un çıkarılması tarihi arasında uzun bir süre vardır. Bununla beraber ilk teklifin kabulünden sonra Hükümetin talepleri artmıştır. Birinci Dönem TBMM'de özel af taleplerine tepkiler gösterilmiştir. İkinci Dönem TBMM'de ise teklifler bazen hiç müzakere edilmeden kabul edilmiştir. Men-i Müskirat Kanunu'nun değiştirilmesiyle birlikte hükümlülerin genel afları gündeme getirilmiştir. Bu yönde verilen bir teklif kabul edilmiştir. Yeni Kanun'la suç olmaktan çıkan fiilleri yapanlar tahliye edilmiş, fazla cezalar ise affedilmiştir.

Men-i Müskirat Kanunu'nun neticesi ne olmuştur sorusuna yanıt aramak kuşkusuz önemlidir. Kanun hedefine ulaşmış mıdır, yoksa kâğıt üstünde mi kalmıştır? sorularının cevabı çalışmamız açısından değerlidir. Muhalifler Kanun'u kaldırma adına çeşitli iddialarda bulunmuşlardır. Bunlar genel olarak şöyleydi:

-Kanun tatbik edilememiştir, içkiyi sosyal hayattan silememiştir. Bu yönüyle hedefine ulaşamamıştır.

-Devlet en fazla ihtiyaç duyduğu zamanlarda içki vergisi gelirinden mahrum kalmıştır.

-Kanun ülke bağıcılığına telafisi zor zararlar vermiştir.

-İçki bulamayanlar esrar, kokain, eter gibi daha zararlı maddeler kullanmaya başlamışlardır.

-İçki kaçakçılığı artmıştır. Devletin kasasına girmesi gereken paralar kaçakçıları zengin etmiştir.

-Kişilerin içki içme özgürlükleri ellerinden alınmıştır.

Bu iddiaların bir kısmı gerçektir. Kanunla beraber devlet İçki Vergisinden mahrum kalmıştır. İçki piyasasıyla doğrudan veya dolaylı yönden ilişkisi olanlar olumsuz etkilenmişlerdir. Müptelaların içki içme özgürlüğü ellerinden alınmıştır. Kanun tam olarak tatbik edilememiştir. Devletin üst düzey idarecileri ve zengin kesim içki kullanmaya devam etmiştir. Bunlar için kanuni işlemler yapılmamıştır. Mecliste ve Basında Mustafa Kemal Paşa'nın ismi anılmadan devlet idarecilerinin kanuna rağmen içki içtikleri sıklıkla ifade edilerek eleştirilmiştir. Bununla beraber sıradan halk Kanun'a tabi tutulmuştur. Hatta bazen ihtimallerden yola çıkılarak kişiler tutuklanmış ve mahkemeye sevk edilmişlerdir. Bu durum Osmanlı Devleti'ndeki içki yasaklarını anımsatmaktadır. Zira Osmanlı Devletinde de yönetici kesim içki içerken halka yasaklamalar getirilmiştir.

Kanun tam anlamıyla tatbik edilememekle beraber asayiş açısından olumlu katkılar sağlamıştır. Suç oranlarında ciddi azalmalar yaşanmıştır. Bu gerçeği Kanun'a muhalif olanlar dahi kabul etmişlerdir. Kanun'un ekonomik açıdan sosyal hayat üzerinde olumlu tesirleri dolaylıdır. İçki ithalatıyla yurt dışına çıkan milli servet, asayiş olaylarının ve hastalıkların azalmasıyla devletin kasasında ve vatandaşın cebinde kalmıştır. Önemli sayıda müptela içkiyi bırakmış veya azaltmıştır. Bu nedenle içkiye verdikleri para ailesinin nafakası için harcanmıştır.

Kanun, iç ve dış kamuoyunun Milli Mücadele'ye desteklerinde olumlu etki yapmıştır. İçerde dini hassasiyetleri yüksek olan halk kitleleri Kanun'un çıkarılmasını sevinçle karşılamışlardır. Hükümete bağlılıklarını artırmışlardır. Men-i Müskirat Kanunu halkın kumar gibi dinen yasaklanmış diğer maddelerin kaldırılması taleplerini de beraberinde getirmiştir. Yine başta Pakistan Müslümanları olmak üzere İslam Dünyası da Kanun'u olumlu karşılamışlardır. Kanun, İslam Dünyası'nın Milli Mücadele yıllarında Türkiye'ye verdikleri destekte beklenen etkiyi yaptığı söylenemez. Bununla beraber olumlu katkı sağladığı ifade edebilir. Zira Kanun'un değiştirilmesi girişimlerine dair İslam Dünyası'ndan yükselen eleştiriler bunu kanıtlamaktadır.

Kanun en fazla Gayrimüslim Osmanlı vatandaşlarına ve yabancılara zarar vermiştir. İçki piyasasının çoğunu elinde bulunduran Rum ve Ermeni tüccarlar ekonomik açıdan iflasın eşiğine gelmişlerdir. Müslümanlar ticari anlamda ciddi zarar görmemiştir. Bununla beraber Müslüman içki mübtelaları Kanun'dan etkilenmişlerdir. Zira içki ticaretinde pay sahibi olmamakla beraber ciddi anlamda alkol tüketmekteydiler. Gayrimüslimler sadece ekonomik açıdan değil dini yönden de zarar görmüşlerdir. Zira Men-i Müskirat Kanunu gayrimüslimlerin dini mabetlerindeki törenlerinde kullandıkları içkiyi de yasaklamıştır. Bu durum gerek gayrimüslim vatandaşlar gerekse Kanun'a muhalifler tarafından eleştirilmiştir.

Men-i Müskirat Kanunu toplumsal hayatta büyük destek görmüştür. Dini hassasiyetleri fazla olanlardan başka yaşlılar, din adamları, sağlık çalışanları Kanun'un müdafileri olmuşlardır. *Tevhid-i Efkar*, *Hilal-i Ahdar* gibi gazeteler ve *Sebilürreşad* gibi dergiler Kanun'un muhafazası için yazılar, haberler ve karikatürler kaleme alarak kamuoyunu ve Hükümeti etkilemeye çalışmışlardır. Hilal-i Ahdar Cemiyeti'nin bu anlamdaki rolü ise fazladır. Cemiyet, konferanslar, kongreler, basın ve yayın yoluyla Men-i Müskirat Kanunu'nun muhafazası adına büyük çaba göstermiştir. Kanun'a karşı olanlar ise gençler, Hükümet, bazı basın kuruluşları ile içki piyasasıyla doğrudan ve dolaylı bağı bulunanlardır. Bunlar Men-i Müskirat Kanunu'nun birçok yönden zararlı olduğunu ifade ederek lağvedilmesine çalışmışlardır.

Kanunun çıkarılmasıyla muhafazakâr kitle Mustafa Kemal Paşa önderliğindeki yenilikçi gruba karşı zafer elde etmişti. Bu mücadele ilerleyen süreçte şiddetlenmiştir. Milli Mücadele'nin zaferle neticelenmesi birlik ve beraberliğin gelişmesi adına önemli olmuştur. Lozan Konferansı sürecinde artan muhalefet ve Kanun teklifinin sahibi Ali Şükrü Bey'in elim bir cinayete kurban gitmesi 1 Nisan 1923'te TBMM seçimlerinin yenilenmesi kararının alınmasını hızlandırmıştır. Kontrollü seçimler yenilikçilerin büyük zaferiyle sonuçlanmış, Birinci Dönem TBMM'de etkin rol alan muhafazakâr kitle ve diğer muhalif mebuslar tasfiye edilmişlerdir. Mustafa Kemal Paşa ve grubu, Birinci Dönem TBMM'de istekleri dışında kabul edilen Men-i Müskirat Kanunu'nu önce değiştirmişler ardından lağvetmişlerdir.

Men-i Müskirat Kanunu'nun kaldırılmasıyla birlikte ülkede özellikle asayiş olaylarında büyük artış yaşanmıştır. Sosyal hayatı derinden etkileyen bu olaylar Men-i Müskirat Kanunu'nu kaldıran kitleyi dahi rahatsız etmiştir. Örneğin *Hâkimiyet-i Milliye* ve *Akşam* gazeteleri gibi Kanun aleyhinde mücadele etmiş basın, artan asayiş olayları karşısında içkiyle mücadelede kamuoyunu ve Hükümeti etkin olmaya davet eden yazılar kaleme almışlardır.

Milli Mücadele ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında tatbik edilmiş olan Men-i Müskirat Kanunu uygulamasından yola çıkarak içkiyle mücadelede şu önerilere ulaşılmış bulunmaktayım: Toplum önce fıkren içki yasağını kabul etmelidir. Basın yayın, tiyatro, sinema, konferans, panel vb. vasıtalarla halka içkinin zararları anlatılmalıdır. Bu etkinliklere bilim adamları, siyasi parti liderleri, sanatçılar, din adamları gibi toplumu etkileyip,

yönlendirecek kişiler etkin olarak katılmalıdırlar. İçkiyle Mücadele eden Yeşilay Kurumu faaliyet sahasını genişletmelidir. Devlet, Kurum'a vermiş olduğu desteği artırmalıdır. Yine İlkokullarda içkinin zararlarını tüm yönleriyle ortaya koyan müstakil ve zorunlu bir dersin konulması önemlidir. Zira geleceğin teminatı çocuklar genç yaşta içkinin zararlarını öğrenmesi halinde ileride alkolden uzak durmaları sağlanabilir. Toplumsal hayatta içkiyi bırakma özendirilmelidir. Hatta bu anlamda görsel ve işitsel kitle iletişim araçlarında toplumun dikkatini çekecek ve beğenisini kazanacak şekilde müsamereler yapılabilir. İçkisiz eğlence ve alkolsüz meşrubat alışkanlığının kazandırılması da önemlidir. **İçki devlet tekelinde idare edilmelidir. Devlet bu sektörde kâr amacı gütmemelidir.** Bu yönde reklamlar vasıtasıyla halkı içkiye özendirici etkinliklerden uzak durmalıdır. Aksine halkı alkolden uzaklaştıracak tedbirler alınmalıdır. **Örneğin içkiye ek vergiler koyulmalıdır. İçki fiyatı fahiş miktara yükseltilmelidir. Kaçakçılık ise etkili tedbirlerle önlenmelidir. Bu yönde içki kaçakçılığın ağır cezalar verilmesi caydırıcı ve etkili tedbirlerdendir.**

Bu gibi tedbirler alınmadan yasaklamaya gidilerek içkiyle mücadelede kesin sonuçlara ulaşılması gerçekçi değildir. Yasaklamadan önce halk fikrinsel anlamda hazır hale getirilmelidir. Böyle yapıldığı takdirde toplum kendiliğinden içkiden uzaklaşacaktır. Ardından içki çeşitleri ve kullanım sahalarında sınırlamalara gidilebilir. Yine yerel idarelere içkiyle mücadelede önemli yetkiler verilmelidir. Zira bazı yerlerin sakinleri içkiye sempati duyarken bazıları şiddetle karşı olabilirler. Böyle yerlerde yerel idareler içkiyle mücadelede farklı uygulamalar yapabilmelidir. Toplumun genelinin hazır hale gelmesi durumunda içkiyle mücadelede genel yasaklamalara gidilebilir. Şayet böyle olması halinde içki kullanan kitleden bireysel hakların gasbedildiğine dair ciddi itirazlar geleceği göz önünde tutulmalıdır. **Devlet bu itirazlar karşısında ya vatandaşın sağlığını koruma adına bireysel özgürlükleri kısıtlayarak içki yasağını kabul edecek ya da içkiyle mücadelede yıllardır süregelen alkol kullanımının yayılmasını engelleyici, kontrollü bir mücadeleyi takip edecektir.**

EKLER

موضوع	توضیح	تاریخ	مکان	محل وقوع	تاریخ وقوع	ساعت وقوع	محل وقوع
موضوع	توضیح	تاریخ	مکان	محل وقوع	تاریخ وقوع	ساعت وقوع	محل وقوع
موضوع	توضیح	تاریخ	مکان	محل وقوع	تاریخ وقوع	ساعت وقوع	محل وقوع

موضوع: ...
 توضیح: ...
 تاریخ: ...
 مکان: ...
 محل وقوع: ...
 تاریخ وقوع: ...
 ساعت وقوع: ...
 محل وقوع: ...

EK 1, Müfeste Kasabasının Men-i Müskirat Kanunu Aleyhine Meclise Çektikleri
 Telgraf: BCA, 30.10.00/182.254.5, lef 2.

مكرومك اسم دشهرى	مكروم اولدىنى مكلمه	نوع جرم	مكرومى	سبب عنوى	عنو اولك جن ماده
۱ اسك شېرك جنوده مخلصند متوق حسين مخدوى عجم عزيز و اسك شېرك آتېه آلاك مخلصند خليل ابراهيم اندى يگنى جنبه	اسك شېراستىناف مكلمهسى	يارم قېه راقى غلى	البيير ليرا جزاى نغدى وورمه كارى تقدردده بېروز بكارى بش غروش بركون حسابله جس	اولبايدىكى ماده قانونيه كسورات حقتدده وكونا قېد وانشارتى محتوى اولدىنى مېنله مذكور نطقك جرم تقكيل الله مېجى	مكرومىتىك تامانك عنوى
۲ بورقسانك فرنگ قره سندن امام محمد اندى مخدوى جلال	بورديبات مكلمهسى	يارم قېه راقى غلى	بكارى بش ليرا جزاى نغدى	كندا . كندا . كندا	مكرومىتىك تامانك عنوى
۳ قره حصارك دوه دوده مخلصند قونستانيان اوغلى چيل عواد بك	قره حصار صاحب بديبات مكلمهسى	يارم قېه راقى غلى	بكارى بش ليرا جزاى نغدى	» » »	مكرومىتىك تامانك عنوى
۴ كېرەسولك چنارل مخلصند كوكتىز اوغلى شكارى و تېو مخلصند قانچى جيونلى حمدى و آنافور اوغلى محمد	كېرەسون بديبات مكلمهسى	يارم قېه شراب نغلى و قهوه جى ايوه اتكالا لسان	آنافور اوغلى محمد بك اوچيوز اوتوز اوج غروش و دېكرلرېنك سكز يوز اوتوز يوز بېقىن غروش جزاى نغدى الله نغز به لرى وورمه دكارى تقدردده محمدك اوتوز سكز دېكرلرېنك اوتوز ددرر كون جسلىرى	» » »	مكرومىتىك تامانك عنوى

EK 3, Adli Hataların Bir Kısımına Dair Belge: BCA, 30.10.00/107.705.15, LEF:19

مجلس شورای ملی

شماره ۲۷۴

تدقیق انتخاب نتیجه سنی مین مضبطه در
(نظامنامه داخلی . ماده ۲۷۴)

اوراق انتخابیه سی تدقیق ایدیلن مبعوثك

دائرة انتخابیه سی اسى
طرازه مندیر راوره عدلیه بك

نظامنامه داخلیك یكری یدنجی ماده سی موجبجه لاجل التدقیق ادرجه نجی شعبیه اصابت ایدن مضابط
انتخابیه دن مبعوثی عدلیه بك افندیك مضبطه واوراق متنوعه انتخابیه سی ینه ماده
مذكوره احكامنه توفیقاً مذکور شعبه دن شكل ایدن انجمنزده مطالعه و تدقیق اولندقده :

انتخابیه داتر مقصد بیانه شكایات جاره ادراره آراسته انتخابیه تقیقه مبعوث
رهارد مضارت ایبیم بك و قوعولرین اوعا اولنه مدخذهت بریاغاندا
درجه سن تجاره ایدیلن طرازه ویتیم یا بریبوم ادراره مبعوثه عا شده
بولنا نه تحقیقات اوراقك نتیجه و مطالعه شد ایدیلن کی بدوخه تحقیقات
ایبیم مذکور ایبیم مقصد بك انجمنزده استماع ایبیم بیاناتزده تمامستبانه
ایبیم اولنصیه عا شده بك مبعوثك قبول قرار ایدیلن

نتیجه

شعبه مبعوثیه اولنا ایشو مضبطه نظرأ شد ایس زاره مضبوطی بك انتهای سوافه
كو رطقه نصیبه مبعوثیه شوقه كلیتته مضبوطیه نتیجه ایدیلن

ایبیم بیبیم

طرازه

مبعوثی عدلیه بك

مبعوثیه

مبعوثیه

مبعوثیه

EK 5, Hilal-i Ahdar Cemiyeti Reisi: Bimarhane Sertabibi Muallim Mazhar Osman Bey: Hilal-i Ahdar, 2 Şubat 1341/2 Şubat 1925, C.1, No: 1, s.5.

KAYNAKÇA

ARŞİVLER

Başbakanlık Muamelât Genel Müdürlüğü Evrakı Katalogu:

- BCA, 30.10.0.0/182.254.7.*
- BCA, 030.010.000.000/ 107.705.12.*
- BCA, 30.10.00.00/107.705.10.*
- BCA, 030.010.000.000/ 107.705.16.*
- BCA, 030.010.000.000/ 107.705.17.*
- BCA, 30.10.00/182.254.1.*
- BCA, 30.10.00.00/182.254.4.*
- BCA, 30.10.00.00/204.396.25.*
- BCA, 30.10.0.0/182.254.7.*
- BCA, 30.10.0.0/206.409.1.*
- BCA, 30.10.00.00/107.705.10.*
- BCA, 30.10.0.0/182.254.5.*
- BCA, 30.10.0.0/182.254.6.*
- BCA, 30.10.0.0/182.254..8.*
- BCA, 30.10.00.00/107.705.10.*
- BCA, 30.10.0.0/182.254..8.*
- BCA, 30.10.00.00/ 6.36.27.*
- BCA, 30.10.00/182.254.3.*
- BCA, 30.10.00/182.254.3.*
- BCA, 30.10.00/182.254.3.*

Bakanlar Kurulu Kararları Katalogu:

- BCA, 30.18.1.1/ 3.16.4.*
- BCA, 30.18.1.1./4.36.9.*
- BCA, 30.18.1.1./4.36.10.*
- BCA, 30.18.1.1./4.48.19.*
- BCA, 30.18.1.1./6.35.15.*
- BCA, 30.18.1.1/6.52.20.*
- BCA, 30.18.1.1/7.21.17.*
- BCA, 30.18.1.1./7.26.17.*
- BCA, 30.18.1.1/7.27.9.*
- BCA, 30.18.1.1/7.30.13.*
- BCA, 30.18.1.1/7.30.18.*
- BCA, 30.18.1.1/7.31.3.*
- BCA, 30.18.1.1/7.31.5.*
- BCA, 30.18.1.1/7.31.6.*
- BCA, 30.18.1.1/7.31.9.*
- BCA, 30.18.1.1/7.13.13.*
- BCA, 30.18.1.1/7.21.17.*
- BCA, 30.18.1.1/7.31.11.*
- BCA, 30.18.1.1./8.40.19.*
- BCA, 30.18.1.1/ 9.17.17.*
- BCA, 30.0.18.1.1./10.29.4.*
- BCA, 30.18.1.1./11.56.4.*
- BCA, 30.18.1.1/13.19.11.*
- BCA, 30.18.1.1/13.29.18.*

BCA, 30.18.1.1/14.35.1.
BCA, 30.18.1.1/13.19.11.
BCA, 30.18.1.1.13/20.3.013.
BCA, 30.18.1.1/13.23.10.
BCA, 30.18.1.1./13.31.12.
BCA, 30.18.1.1/14.48.16.
BCA, 30.18.1.1/14.45.5.

Müşterek Kararnameler Katalogu:

BCA, 30.11.0.1/ 13.20.7.

TBMM Arşivi:

Ali Şükrü Bey'in I. Devre TBMM Milletvekili Özlük Dosyası, *TBMM Arşivi*, Sicil No: 408.
Halit Bey'in I. Devre TBMM Milletvekili Özlük Dosyası, *TBMM Arşivi*, Sicil No: 553.
Hasan Basri Bey'in I. Devre TBMM Milletvekilliği Özlük Dosyası, *TBMM Arşivi*, Sicil No: 252.
Koçzade Mehmet Şükrü Bey'in I. Devre TBMM Milletvekili Özlük Dosyası, *TBMM Arşivi*, Sicil No: 241.
Konya Mebusu Musa Kazım Bey'in II. Devre TBMM Milletvekilliği Özlük Dosyası, *TBMM Arşivi*, Sicil No: 287.
Mehmet Emin Bey'in I. Devre TBMM Milletvekilliği Özlük Dosyası, *TBMM Arşivi*, Sicil No: 79.
Mehmet Raif Bey'in II. Devre TBMM Milletvekilliği Özlük Dosyası, *TBMM Arşivi*, Sicil No: 506.
Mehmet Vehbi Bey'in II. Devre TBMM Milletvekilliği Özlük Dosyası, *TBMM Arşivi*, Sicil No: 255.
Mehmet Zeki Bey'in Son Osmanlı Mebusan Meclisi Milletvekili Özlük Dosyası, *TBMM Arşivi*, Dosya No: 680; Sicil No: 671.
Mehmet Zeki Bey'in II. Devre TBMM, Milletvekilliği Özlük Dosyası, *TBMM Arşivi*, Sicil No: 518.
Seyit Bey'in II. Devre TBMM Milletvekilliği Özlük Dosyası, *TBMM Arşivi*, Sicil No: 540.
Süleyman Sırrı Bey'in II. Devre TBMM Milletvekilliği Özlük Dosyası, *TBMM Arşivi*, Sicil No: 437.
Vasıf Bey'in II. Devre TBMM Milletvekilliği Özlük Dosyası, *TBMM Arşivi*, Sicil No: 613.
Yusuf Akçura'nın II. Devre TBMM Milletvekilliği Özlük Dosyası, *TBMM Arşivi*, Sicil No: 524.
Zekai Bey'in II. Devre TBMM Milletvekilliği Özlük Dosyası, *TBMM Arşivi*, Sicil No: 7.

Zabıt Cerideleri

TBMM Gizli Celse Zabıt Ceridesi, C.3, İş Bankası Kültür Yay., Ankara 1985.
TBMM Gizli Celse Zabıt Ceridesi, C.4, İş Bankası Kültür Yay., Ankara 1985.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, C. 1, TBMM Matbaası, Ankara 1959.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, C. 2, TBMM Matbaası, Ankara 1961.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, C. 3, TBMM Matbaası, Ankara 1981.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, C. 4, TBMM Matbaası, Ankara 1981.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, C. 5, TBMM Matbaası, Ankara 1981.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, C. 6, TBMM Matbaası, Ankara 1943.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, C. 7, TBMM Matbaası, Ankara 1944.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, C. 9, TBMM Matbaası, Ankara 1954.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, C. 10, TBMM Matbaası, Ankara 1958.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, C. 11, TBMM Matbaası, Ankara 1958.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, C. 12, TBMM Matbaası, Ankara 1958.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, C. 15, TBMM Matbaası, Ankara 1958.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, C. 16, TBMM Matbaası, Ankara 1958.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, C. 18, TBMM Matbaası, Ankara 1959.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, C. 19, TBMM Matbaası, Ankara 1959.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, C. 20, TBMM Matbaası, Ankara 1959.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, C. 21, TBMM Matbaası, Ankara 1959.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, C. 22, TBMM Matbaası, Ankara 1959.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, C. 23, TBMM Matbaası, Ankara 1960.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, C. 27, TBMM Matbaası, Ankara 1960.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, C. 28, TBMM Matbaası, Ankara 1961.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, C. 28, TBMM Matbaası, Ankara 1961.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 2, C. 1, TBMM Matbaası, Ankara 1961.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 2, C. 2, TBMM Matbaası, Ankara 1961.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 2, C. 3, TBMM Matbaası, Ankara (Tarihsiz)
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 2, C. 4, TBMM Matbaası, Ankara 1968.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 2, C. 5, TBMM Matbaası, Ankara 1968.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 2, C. 6, TBMM Matbaası, Ankara 1968.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 2, C. 7, TBMM Matbaası, Ankara 1968.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 2, C. 8, TBMM Matbaası, Ankara 1975.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 2, C. 10, TBMM Matbaası, Ankara 1975.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 2, C. 11, TBMM Matbaası, Ankara 1975.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 2, C. 12, TBMM Matbaası, Ankara 1975.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 2, C. 13, TBMM Matbaası, Ankara 1975.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 2, C. 14, TBMM Matbaası, Ankara 1976.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 2, C. 17, TBMM Matbaası, Ankara 1976.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 2, C. 18, TBMM Matbaası, Ankara 1976.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 2, C. 23, TBMM Matbaası, Ankara (Tarihsiz)
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 2, C. 24, TBMM Matbaası, Ankara (Tarihsiz)

Kitaplar:

ABDUSSELAM, Mehmet; *İçki Mücadelesi*, Marifet Matbaası, İzmir 1340.

AKAY, Oğuz; *Atatürk'ün Sofrası*, Truva Yay., İstanbul 2005.

ALBAYRAK, Sadık; *41 Orijinal Belge Işığında Eski İstanbul'da Sosyal Hayat ve Çevre*, İğdaş Yay., İstanbul 1997.

- ATAY, Falih Rıfkı; *Çankaya*, Bateş Yay., İstanbul 1984.
- AVCIOĞLU, Doğan; *Milli Kurtuluş Tarihi*, C. 4, Tekin Yay., Ankara 1991.
- AYVERDİ, İlhan; *Asırlar Boyu Tarihi Seyri İçinde Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Kubbealtı Yay., C.2, İstanbul 2005.
- BAHAETTİN, Mehmet; *Yeni Türkçe Lügat*, Türk Dil Kurumu Yay, Ankara 2004.
- BEY, Balıkhane Nazırı Ali Rıza; *Bir Zamanlar İstanbul*, Haz. Niyazi Ahmet Banoğlu, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul (tarihsiz).
- BOZDEMİR, Mustafa; *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Endüstriyel Mirasımız*, İstanbul Ticaret Odası Yay., İstanbul 2011.
- ÇAVUŞ, Abdulaziz; *İçkinin Hayât-ı Beşerde Açtığı Rahneler*, Mütercimi: Mehmet Akif, Tetkikad ve Telifat-ı İslamiye Neşriyatı, Ankara 1339.
- ÇOKER, Fahri; *Türk Parlamento Tarihi* (Milli Mücadele ve TBMM I.Dönem 1919-1923), C.I, Ankara 1995.
- ÇOKER, Fahri; *Türk Parlamento Tarihi, Milli Mücadele ve TBMM I. Dönem 1919-1923*, C.III, TBMM Vakfı Yay., Ankara 1994.
- DELEON, Jak; *Beyoğlu'nda Beyaz Ruslar (1920-1990)*, İstanbul Kütüphanesi Yay., İstanbul 1990.
- DELEON, Jak; *İstanbul ve Bodrum Barları*, Remzi Kitapevi Yay., İstanbul 1995.
- DELEON, Jak; *Bir Tutam İstanbul*, Remzi Kitapevi Yay., İstanbul 2000.
- DEMİREL, Ahmet; *Ali Şükrü Bey'in Tan Gazetesi*, İletişim Yay., İstanbul, 1996.
- DEVELLİOĞLU, Ferit; *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, 21.Baskı, Ankara 2004.
- DEVELİOĞLU, Ferit; Neval Kılıçkını, *En Yeni Büyük Türkçe Sözlük*, İstanbul 1975.
- Düstur*, Tertip 3, C.1, Milliyet Matbaası, İstanbul 1929.
- Düstur*, Tertip 3, C.5, Necmi İstikbâl Matbaası, İstanbul 1931.
- Düstur*, Tertip 3, C.7, Başvekalet Yay., Ankara 1928.
- Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, C.4, İstanbul 1994.
- Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*; İstanbul, Haz. Ali Kahraman, Yücel Dağlı, K.1., C.2, YKY. Yay., İstanbul 2011.
- GRANDA, Cemal; *Atatürk'ün Uşağı Cemal Granda Anlatıyor*, Kristal Yay., Ankara 2007.
- GOLOĞLU, Mahmut; *Cumhuriyet'e Doğru*, Başnur Matbaası, Ankara 1971.
- HAKKI, Milaşlı İsmail; *İçki Belyesi ve Kurtulmanın Çâreleri*, Hilal Matbaası, Dersaadet 1333.
- İŞİK, İhsan; *Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi*, C.1, Elvan Yay., Ankara 2004.
- İŞİK, İhsan; *Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi*, C.2, Elvan Yay., Ankara 2004.
- İŞİK, İhsan; *Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi*, C.3., Elvan Yay., Ankara 2004.
- Kadirbeyoğlu Zeki Bey'in Hatıraları*, Haz. Ömer Faruk Lermioğlu, Sebil Yay., İstanbul 2007.
- KARAHANOĞULLARI, Onur; *Birinci Meclisin İçki Yasağı Men-i Müskirat Kanunu*, Phoenix Yay., Ankara 2008.
- KERİM, Fahrettin; *İçki ve Melekât-ı Rûhiye*, Kader Matbaası, İstanbul 1923.
- KİLİ, Suna, A.Şeref Gözübüyük; *Türk Anayasa Metinleri*, İş Bankası Yay., İstanbul 2000.
- KOCA, Salim; *Türk Kültürünün Temelleri II*, Karadeniz Teknik Üniversitesi Yay., Trabzon 2000, s.157.
- KOÇU, Reşat Ekrem; *Eski İstanbul'da Meyhaneler Meyhane Köçekleri*, Tan Matbaası, İstanbul (tarihsiz).
- Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli*, Haz. Ali Özek, Hayrettin Karaman vd., Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 1997.
- MISIRLIOĞLU, Kadir; *Ali Şükrü Bey*, Sebil Yay., İstanbul 1996.
- NUR, Rıza, Grace Ellison; *İlk Meclisin Perde Arkası (1920-1923)*, Haz. Nurer Uğurlu, Örgün Yay., İstanbul 2007.
- ORTAYLI, İlber; *İstanbul'dan Sayfalar*, İletişim Yay., İstanbul 2001.

- Osmânlı Men'-i Müskirât Cem'iyeti Nizâmnâmesi*; Hayriye Matbaası, İstanbul 1326.
- ÖZTÜRK, Kazım; *Türk Parlamento Tarihi, TBMM-II. Dönem 1923-1927, C.III*, TBMM Vakfı Yay., Ankara 1994.
- ÖZYAZICI, Alparslan; *Alkollü İçkiler, Sigara ve Diğerleri*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara 2001.
- PAKALIN, Mehmet Zeki; *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, C.1, 3. Baskı*, M.E.B. Yay., İstanbul 1983.
- REFİK, Ahmet; *Eski İstanbul*, İstanbul 1931.
- SARISAMAN, Sadık; *I. Dönem T.B.M.M.'nde Kütahya Mebusu Besim Atalay Bey'in Faaliyetleri*, Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkilâp Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 1990.
- SEVENGİL, Refik Ahmet; *İstanbul Nasıl Eğleniyordu*, İletişim Yay., İstanbul 1998.
- TEMEL, Mehmet; *Atatürk Döneminde Bulaşıcı ve Salgın Hastalıklarla Mücadele*, Nehir Yay., İstanbul 2008.
- TEMEL, Mehmet; *İşgal Yıllarında İstanbul'un Sosyal Durumu*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1988.
- Türkiye 1923-1973 Ansiklopedisi, C.3*, Kaynak Kitaplar Yay., İstanbul 1974.
- ÜÇÜNCÜ, Sonay; *Trabzon Mebusu Ali Şükrü Bey'in TBMM'nin Birinci Dönemindeki Faaliyetleri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyonkocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon 2012.
- ÜÇÜNCÜ, Uğur; *İkinci Dönem TBMM'de Bir Muhالیfın Portresi Kadirbeyzade Zeki Bey*, Çizgi Yay., Konya 2011.
- Yeşil Kitâb*, Hilâl-i Ahdar Cemiyeti Merkez-i Umumiyesi Neşri, İstanbul 1340.
- ZAT, Vefa; *Adabıyla Rakı ve Çilingir Sofrası*, İletişim Yay., İstanbul 2002.
- ZAT, Vefa; *Eski İstanbul Meyhaneleri*, İletişim Yay., İstanbul 2002.
- ZAT, Vefa; *Eski İstanbul Barları*, İletişim Yay., İstanbul 2002.

Makaleler:

- AHMET, Faik; "Men'-i Müskirât", *İstikbâl*, 24 Eylül 1339/ 24 Eylül 1923, s. 1020.
- AKİF, Mehmet; "Ümmülhabâis Müskirât Memnûiyyeti Te'hîri Etrâfında" *Sebîlürreşâd*, 28 Haziran 1339/28 Haziran 1923, C.21, S.540-541.
- AKİF, Mehmet; "Cumhûriyyet Devri'nde Kavânîn-i Şer'iyyenin Tatbîk Olunamayacağı Da'vâsını Güdenler", *Sebîlürreşâd*, 29 Teşrîn-i Sâni 1339/29 Kasım 1923, C.23, S.577.
- AKBÂBÂ, "İçkiye Dair", *Akbâbâ*, 11 Kânûn-ı Evvel 1338/11 Aralık 1922, S. 2.
- AKİF, Mehmet; "Teceddüd" *Sebîlürreşâd*, 6 Kânûn-ı Evvel 1339/6 Aralık 1923, C.23, S.578.
- AKİF, Mehmet; "İçki ve Fuşş", *Sebîlürreşâd*, 27 Mart 1340/27 Mart 1924, C.23, S.594.
- AKİF, Mehmet; "İçki Belâsı", *Sebîlürreşâd*, 17 Nisan 1340/17 Nisan 1924, C.23, S.597.
- AKİF, Mehmet; "İçki ve Hayât-ı İctimâiyye", *Sebîlürreşâd*, 24 Nisan 1340/24 Nisan 1924, C.23, S.598.
- AKİF, Mehmet; "Şer'iyye Vekâletinin Tebdîli", *Sebîlürreşâd*, 6 Eylül 1339/6 Eylül 1923, C.22, S.557-558.
- AKİF, Mehmet; "Cumhûriyyet Devri'nde", *Sebîlürreşâd*, 29 Teşrîn-i Sâni 1339/29 Kasım 1923, C.23, S.577.
- ALPKAYA, Faruk; "Birinci Meclisin İçki Yasağı Men-i Müskirat Kanunu", *Mülkiye*, C. 32, S. 258, Bahar 2008.
- ATALAY, Besim "Cumhuriyet'in Tek İçki Yasağı", *Yakın Tarihimiz, C.II, S.205???(20 olabilir), 1962.(BİR DAHA BAKILACAK)***
- BEY, Küçük; "Yeni Men'-i Müskirât Kanûnu'nun Men'ettiği Müskirât!", *Tevhîd-i Efkâr*, 14 Nisan 1340/14 Nisan 1924, S. 1010-4038.

- “Büyük Şehit Ali Şükrü Bey’in Tercüme-i Hali”, *İstikbal*, 3 Nisan 1339/3 Nisan 1923, S: 881.
 CEMİL, Seyit; “Sihhî, İktisâdî Muhâsebe Men’-i Müskirâtın Neticeleri”, *Akşam*, 23 Teşrin-i Evvel 1339/23 Ekim 1923, S. 1811.
- ÇALIK, Ziya; “Fazla Polise İhtiyacımız Var”, *Babalık*, 8 Haziran 1340/8 Haziran 1924, S. 1516.
- ÇAVUŞ, Abdulaziz; “İçkinin Hayât-ı Beşerde Açtığı Rahneler”, *Sebîlürreşâd*, 18 Kânûn-ı Sâni 1339/18 Ocak 1923, Mehmet Akif, C.21, S.522.
- ÇAVUŞ, Abdulaziz; “İçkinin Hayât-ı Beşerde Açtığı Rahneler 2”, *Sebîlürreşâd*, 2 Şubat 1339/2 Şubat 1923, Mehmet Akif, C.21, S.523.
- ÇAVUŞ, Abdulaziz; “İçkinin Hayât-ı Beşerde Açtığı Rahneler ”, *Sebîlürreşâd*, 24 Mart 1339/24 Mart 1923, Mehmet Akif, C.21, S.524.
- ÇAVUŞ, Abdulaziz; “İçkinin Hayât-ı Beşerde Açtığı Rahneler ”, *Sebîlürreşâd*, 12 Nisan 1339/12 Nisan 1923, Mehmet Akif, C.21, S. 23-527.
- ÇAVUŞ, Abdulaziz; “İçkinin Hayât-ı Beşerde Açtığı Rahneler ”, *Sebîlürreşâd*, 22 Nisan 1339/22 Nisan 1923, Çev. Mehmet Akif, C.21, S.527.
- ÇAYIR, Sefa; “Hilâl-i Ahdar veya Yeşilay”, *Tefekkür*, S.13, 2007.
- EMİN, Hatibzade; “Men’-i Müskirâta Dair”, *İstikbâl*, 21 Eylül 1339/ 21 Eylül 1923, s. 1017.
- EMİN, Ahmet; “İstanbul’da Men’-i Müskirât, *Vatan*, 9 Teşrin-i Evvel 1339/9 Ekim 1923, S.177.
- EMİN, Ahmet; “Men’-i Müskirât Kanûnu”, *Vatan*, 20 Kânûn-ı Sâni 1340/20 Ocak 1924, S. 280.
- FUAT, Köprülüzade Mehmet; “Târihimizde Müskirât Mes’elesi 1”, *Tevhîd-i Efkâr*, 24 Kânûn-ı Evvel 1339/24 Aralık 1923, S. 897-3925.
- FUAT, Köprülüzade Mehmet; “Târihimizde Müskirât Mes’elesi 2”, *Tevhîd-i Efkâr*, 27 Kânûn-ı Evvel 1339/27 Aralık 1923, S. 901-3929.
- FUAT, Köprülüzade Mehmet; “Târihimizde Müskirât Mes’elesi 3”, *Tevhîd-i Efkâr*, 3 Kânûn-ı Sâni 1340/3 Ocak 1924, S. 908-3936.
- Ğ., S.; “Kuş Bakışı”, *Anadolu*, 10 Kanunu evvel 1340/10 Aralık 1924, S. 3141.
- GÖKAY, F. Kerim; “Yeşilay Nasıl Doğdu, Nasıl Gelişti?”, *Yeşilay*, S.485, Nisan 1974.
- HAMDİ, Ahmet; “Men’-i Müskirât Kanûnu ve Türk Bağcılığı”, *Tevhîd-i Efkâr*, 18 Teşrin-i Evvel 1339/18 Ekim 1923, No: 831-3859.
- “Hilâl-i Ahdar Cem’iyyeti Nizâmnamesi”, *Sebîlürreşâd*, 25 Kânûn-ı Evvel 1340/25 Aralık 1924, C.25, S.631.
- KARAKILIÇ, Cem “Madde Bağımlılığıyla Mücadele Tarihimize Ait İlk Teşkilat Karadeniz Ereğlisi Osmanlı İçki Düşmanları Cemiyeti”, *Akademik Bakış Dergisi*, S.29, Mart-Nisan 2012.
- KARGA; “Hiç İçilmeyecek mi?”, *Akbâbâ*, 16 Nisan 1339/16 Nisan 1923, S. 38.
- KERİM, Fahrettin; “Niçin İçki Düşmanınız?”, *Hilâl-i Ahdar*, 16 Şubat 1341/ 16 Şubat 1925.,C. 1, S. 2.
- KERİM, Fahrettin; “Rakının Aleni İsti’mâlinin Men’i Şâyân-ı Memnûniyyet Neticeler Verdi”, *Hilâl-i Ahdar*, 16 Mart 1341/ 16 Mart 1925.,C. 1, S.4.
- KÖSE, Osman; “XVIII. Yüzyıl Sonları Rus ve Avusturya Savaşları Esnasında Osmanlı Devletinde Bir Uygulama: İstanbul’da İçki ve Fuhuş Yasağı”, *Turkish Studies*, C.2. S.1., Kış 2007.
- “Karadeniz Ereğlisi Osmânî İçki Düşmanları Cem’iyyeti Nizâmnamesi”, *Sırât-ı Müstakim*, 17 Haziran 1326/30 Haziran 1910, C.4, S. 95, s. 295-296.
- MAZHAR, Yusuf; “Küül ve A’şar Mes’elesi”, *Akşam*, 12 Kânûn-ı Evvel 1339/12 Aralık 1923, S. 1861.
- MÜNİR, Doktor; “Müskirât Hakkında Birkaç Söz”, *Antalya*, 29 Haziran 1339/ 29 Haziran 1923, S. 250.

- MÜNİR, Ahmet; “İçki Nasıl Bir Derddir?”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 1 Mayıs 1340/ 1 Mayıs 1924, S. 1111.
- OSMAN, Mazhar; “Hilâl-i Ahdar Cem’iyyeti ve Gazetesi”, *Hilâl-i Ahdar*, 2 Şubat 1341/ 2 Şubat 1925.,C. 1, S.1. s. 2-3.
- OSMAN, Mazhar; “Hilâl-i Ahdar Cem’iyyeti ve Gazetesi”, *Hilâl-i Ahdar*, 2 Mart 1341/ 2 Mart 1925.,C. 1, S.3.
- ÖNCÜ, Fatih, Kültegin Ögel, Duran Çakmak; “Alkol Kültürü-2: İçki Kültürü ve Edebiyatta İçki”, *Bağımlılık Dergisi*, C.3, S.1, 2002.
- PİRFANİ; “İçki ve Kumâr”, *Sebilürreşâd*, 25 Mart 1337/25 Mart 1921, C.19, S.473.
- REFİK, Ahmet; “Târihimizde İşret İbtîlâ’sı”, *Tevhîd-i Efkâr*, 18 Şubat 1340/18 Şubat 1924, S. 954-3982.
- REMZİ, Rıza; “İşçi Sıhhati ve İçki”, *Hilâl-i Ahdar*, 13 Temmuz 1341/ 13 Temmuz 1925.,C. 1, S.6.
- RIZA, Ahmet; “İçki İle Mücâdele”, *Sebilürreşâd*, 14 Ağustos 1340/14 Ağustos 1924, C.24, S.612, s. 219.
- RIZA, Ahmet; “İçki İle Mücâdele”, *Sebilürreşâd*, 31 Temmuz 1340/31 Temmuz 1924, C.24, S.612.
- SADAK, Necmettin; “Seksen Değnek, Hadd-i Şer’i”, *Akşam*, 25 Teşrîn-i Sâni 1339/25 Kasım 1923, S. 1844.
- SADAK, Necmettin; “İstanbul’un Âsâyîşi”, *Akşam*, 5 Kânûn-ı Sâni 1341/5 Ocak 1925, S. 2240.
- SADAK, Necmettin; “Serhòşluğa Karşı”, *Akşam*, 25 Kânûn-ı Sâni 1341/25 Ocak 1925, S. 2260.
- ŞÜKRÜ, Ahmet; “Serhòşluk ve Hadd-i Şer’i”, *Vatan*, 24 Teşrîn-i Sâni 1339/24 Kasım 1923, No:223.
- TOPRAK, Zafer; “Mütareke Döneminde İstanbul” *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, C.6, İstanbul 1994.
- Üçüncü, Uğur; “Koçzade Mehmet Şükrü Bey ve Fikir Hayatı”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, C.94, S.186,.
- VELİD, Ebuzziyade; “İrticâ Hezeyânı”, *Tevhîd-i Efkâr*, 28 Teşrîn-i Evvel 1339/28 Ekim 1923, No: 841-3869.
- VELİD, Ebuzziyade; “Müskirât Kanûnu ve Şer’iyye Vekîli”, *Tevhîd-i Efkâr*, 17 Teşrîn-i Sâni 1339/17 Kasım 1923, No: 861-3889.
- VELİD, Ebuzziyade; Müskirât Kanûnu Düşmanlığı”, *Tevhîd-i Efkâr*, 26 Teşrîn-i Sâni 1339/26 Kasım 1923, S. 870-3898.
- ZEKİ, Halil; “Üzümler Mes’alesi”, *Şark*, 11 Teşrîn-i Evvel 1339/ 11 Ekim 1923, S. 1038.

Gazeteler:

Akbâbâ, Akşam, Amasya, Anadolu, Antalya, Anadolu’da Yeni Gün, Babalık, Bolu, Diken, Doğu, Hâkimiyet-i Milliye, Hilâl-i Ahdar, İstikbâl, Sada-yı Hak, Sebilürreşâd, Şark, Tevhîd-i Efkâr, Vatan, Zümriid-i Anka.

Dergiler:

Akademik Bakış Dergisi, Bağımlılık Dergisi, Mülkiye, Sırât-ı Müstakim, Polis Mecmûası, Tefekkür, Turkish Studies, Türk Dünyası Araştırmaları, Yeşilay.

